

Jens Ravnkilde

Betalingskorrektioner

*Condictio indebiti og efterbetaling
i dansk teori og retspraksis*

FORLAGET THOMSON

GadJura

Jens Ravnkilde
Betalingskorrektioner
1. udgave/1. oplag
© Forlaget Thomson A/S, København 2001

ISBN 87-619-0275-6

Omslag: Axel Surland, Snostrup
Tryk: P.J. Schmidt Grafisk produktion

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
af denne bog eller dele af den er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.
Alle rettigheder forbeholdes.

FORORD

FREMSTILLINGENS hovedresultat går ud på, at beløb, der betales, fordi betaleren fejlagtigt mener at skyldes beløbet, efter gældende dansk ret kan søges tilbage, medmindre betalingsmodtageren på betalingstidspunktet hverken vidste eller burde vide, at han modtog mere, end han havde krav på. Tilsvarende kan en betalingsmodtager, som modtager mindre, end der skyldes, kræve efterbetaling, medmindre betaleren i god tro antog, at den stedfundne betaling fuldt ud indfrie modtagerens fordring på ham.

Domme, hvortil der henvises i fremstillingen, er for langt størstedelens vedkommende refereret et eller andet sted i bogen. Kun de mest illustrative domme er refereret i hovedteksten, mens de øvrige er optaget i et tillæg. I parentes efter en henvisning til en dom er det angivet, hvor i hovedteksten, der findes et referat af dommen. Hvis en sådan angivelse mangler, er referatet placeret i tillægget. De domsnumre, der er sat med ordinær skrift, henviser til afgørelser, som ikke refereres.

I gengivelsen af de citerede domme har jeg, også i forbindelse med direkte citat, uden særskilt angivelse indføjet fremhævelser, anvendt de i referaterne indførte forkortelser for sagens parter, samt ændret på ordstillingen, når den grammatiske sammenhæng gjorde det nødvendigt. Stavningen er moderniseret i citater fra ældre retskilder.

Fremstillingen er tilrettelagt således, at praktikere, der ønsker at gå direkte til gældende ret, kan springe redegørelsen i 1. del for tidligere teori over. Læsere, som er tilfreds med at forstå reglerne og ikke vil bruge tid på deres teoretiske grundlag, kan endvidere udelade Kapitel 7.

Jeg takker advokat *Jesper Müller* for kommentarer og redaktøren af *Forsikrings- og erstatningsretlig Domssamling*, advokat *Michael S. Wiisbye*, for genparter af et stort antal utrykte domme og kendelser afsagt af Ankenævnet for Forsikring.

Der er ikke taget hensyn til materiale fremkommet efter 1. juni 2001.

Fremstillingen er tilegnet mindet om advokat *Erik Brockenhuus-Schack* (1946-1998).

Christianshavn, september 2001

Jens Ravnkilde

INDHOLDSOVERSIGT

Forord	5
Indholdsoversigt	7
Indholdsfortegnelse	9
Terminologi	13
Indledning	19
<i>Første del: træk af tidligere teori</i>	
1 Lassen	27
2 Senere opfattelser	51
<i>Anden del: gældende ret</i>	
3 Grundtanken	75
4 De vigtigste tilfældegrupper	105
5 Liberaliteter og korrektionsforbehold	123
6 Bortfald af korrektionskravet	129
<i>Tredje del: ny teori</i>	
7 Aftaleretlig forankring	153
Domsreferater	167
Domsregister	201
Lovhenvisninger	205
Litteratur	207
Stikordsregister	209

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
Indholdsoversigt	7
Indholdsfortegnelse	9
Terminologi	13
Indledning	19

Første del: træk af tidligere teori

1	LASSEN	27
1 . 1	Lassens korrektionslære	28
1 . 2	Forudsætninger og betingelser	33
1 . 3	Betalingsretshandlens nærmere indhold	36
1 . 4	Korrektionssagernes særpræg	40
1 . 5	Lassens korrektionslære stemmer ikke med retspraksis	42
1 . 6	Vindikation og erstatning	45
1 . 7	Sammenfatning	46
1 . 8	Lassens to teorier om betalingskorrektion	48
2	SENERE OPFATTELSE	51
2 . 1	<i>Ussing 1918 og 1945</i>	51
	2 . 1 . 1 Ussings kritik af Lassen. Ussings metode	51
	2 . 1 . 2 Ussings egen opfattelse af <i>condictio indebiti</i>	54
	2 . 1 . 3 Sammenfatning	58
2 . 2	<i>Anders Vinding Kruse 1950</i>	62
2 . 3	<i>Stig Jørgensen 1972</i>	65
2 . 4	<i>Blok 1994</i>	66
2 . 5	<i>v. Eyben 2000</i>	68

Indholdsfortegnelse

Anden del: gældende ret

3	GRUNDTANKEN	75
3 . 1	Korrektionsinstituttets placering i obligationsretten	75
3 . 2	Forudsætningslæren og korrektionsinstituttet	78
3 . 3	Betingelser for anvendelse af korrektionsinstituttet	81
3 . 3 . 1	En betaling skal have fundet sted	82
3 . 3 . 2	Korrektionskravet skal involvere samme parter som betalingen	82
3 . 3 . 3	Erlæggelsen skal udspringe af en formening om skyld, dvs. være tænkt som betaling	84
3 . 3 . 4	Opfyldelsen skal være fejlbehæftet	85
3 . 3 . 5	Det fejlagtige beløb skal være betalt med vilje	86
3 . 3 . 6	Korrektionsbeløbet må ikke være overvæltet	87
3 . 3 . 7	Korrektionsadgangen må ikke være reguleret af en specialregel	88
3 . 4	Grundprincippet formuleret og illustreret	89
3 . 4 . 1	Condictio indebiti	89
3 . 4 . 2	Efterbetaling	92
3 . 5	Korrektionskreditors subjektive forhold	93
3 . 6	Andenordens korrektionskrav	97
3 . 7	Korrektionsinstituttet er ikke tillempet erstatningsret	97
3 . 8	Indrettelse	100
3 . 9	Efterfølgende god og ond tro	103
4	DE VIGTIGSTE TILFÆLDEGRUPPER	105
4 . 1	Fejlen er begået af korrektionskreditor	105
4 . 1 . 1	Faktiske vildfarelser	106
4 . 1 . 2	Retsvildfarelser	108
4 . 1 . 3	Vildfarelser med hensyn til aftaler og lign.	112
4 . 1 . 4	Fejlen beror på korrektionsdebitors oplysninger	113
4 . 1 . 5	Særligt om tilbagesøgning af løn	114
4 . 2	Fejlen er begået af korrektionsdebitor	118
4 . 2 . 1	Retsvildfarelser	118
4 . 2 . 2	Vildfarelser om indholdet af aftaler, og lign.	121
4 . 2 . 3	Fejlen beror på korrektionskreditors oplysninger	122

5	LIBERALITETER OG KORREKTIONS-	
	FORBEHOLD	123
5 . 1	Liberaliteter	123
5 . 2	Korrektionsforbehold	126
6	BORTFALD AF KORREKTIONSKRAVET	129
6 . 1	Frister for førstefremførelsen af korrektionskravet	129
6 . 1 . 1	Reklamationsfrister sondret fra fremførelsesfrister	129
6 . 1 . 2	Tab af regres	133
6 . 2	Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse	133
6 . 2 . 1	Frafald af indsigelsen mod den oprindelige betaling	136
6 . 2 . 2	Frafald af selve korrektionskravet	140
6 . 2 . 3	Det stiltiende løfte om ikke-brug af korrektionskravet sammenlignet med præsumptive liberaliteter	141
6 . 3	Særligt om passivitet i henseende til retlige spørgsmål	142
6 . 4	Ussings synspunkter om fortabelse af korrektionskrav	147
6 . 5	Forældelse	148

Tredje del: ny teori

7	AFTALERETLIG FORANKRING	153
7 . 1	Betaling og kvittering er viljeserklæringer	154
7 . 2	Gældende dansk rets dispositionsregel	156
7 . 3	Betaling og kvittering udløser løfter og påbud	159
7 . 4	Forventningsteorien anvendt på betalings- korrektioner	162
7 . 5	Forventningsteorien og frafald af korrektionskravet	165
	Domsreferater	167
	Domsregister	201
	Lovhenvisninger	205
	Litteratur	207
	Stikordsregister	209

TERMINOLOGI

Andenordens korrektionskrav

Fællesbetegnelse for krav på tilbagesøgning af efterbetalte beløb, efterbetaling af tilbagebetalte beløb, efterbetaling af efterbetalte beløb og tilbagesøgning af tilbagebetalte beløb

Bestemmende forudsætning (for et løfte)

En forudsætning hvorom det gælder, at løftet ikke var afgivet, hvis ikke løftegiver havde lagt forudsætningen til grund

Betalingskorrektio

Fællesbetegnelse for *condictio indebiti* og efterbetaling

Bibringelse

Her, det forhold, at en viljeserklærings afgiver eller adressat bibringer den anden part den vildfarelse, at en kendeligt bestemmende forudsætning for viljeserklæringen er rigtig. I nærværende fremstilling tales kun om, at A bibringer B en vildfarelse, hvis B hverken ved eller burde vide, at den pågældende antagelse ikke stemmer

Bristende forudsætning

Svigtende forudsætning vedrørende fremtidige tildragelser eller sagforhold

Burdeviden (hos en person om et sagforhold)

Culpøs uvidenhed om, eller ukendskab til, sagforholdet

Condictio indebiti

Tilbagesøgning af penge (eller andre ydelser), som blev betalt (præsteret), fordi betaleren svævede i den vildfarelse, at han skyldte modtageren beløbet

Debitor

Her, det samme som korrektionsdebitor

Disposition

Fællesbetegnelse for løfter og påbud

Dispositions

Studiet af gældende rets dispositionsregler

Dispositionsregler

Retsregler som fastslår, hvad der efter gældende ret er nødvendigt og tilstrækkeligt til at udløse en disposition

Terminologi

Dispositionsspørgsmålet

Spørgsmålet, hvad der er gældende rets dispositionsregler, dvs. hvad der adskiller dispositiv adfærd fra uforpligtende adfærd såsom sonderinger, antydninger, konversation, forhandling og lign.

Dispositiv adfærd

Adfærd, der i medfør af dispositionsreglerne udløser et løfte eller et påbud

Dispositiv hensigt

Her, det samme som retsvilje

Efterbetaling

Supplerende betaling, som korrigerer en stedfunden underopfyldelse af en pengefordring

Fejl

Her, det fejlgreb, den vildfarelse, etc., der er baggrunden for, at en betaling er urigtig. Et eksempel er en sammentællingsfejl i en faktura

Forbeholdsløs betaling

Her, betaling som ikke ledsages af et forbehold fra betalerens side om at søge det erlagte tilbage, hvis det viser sig, at han ikke skylder modtageren det

Forbeholdsløs betalingsmodtagelse (forbeholdsløs kvittering)

Her, betalingsmodtagelse eller kvittering som ikke ledsages af et forbehold fra betalingsmodtagerens side om et kræve yderligere betaling, hvis det viser sig, at betalingen ikke fuldt ud opfylder den fordring, som han har på betaleren

Forudsætning

En bevidst eller ubevidst antagelse (forestilling, formening, eng. belief), som ligger til grund for en viljeserklæring i den forstand, at løftegiver ikke ville have afgivet viljeserklæringen, medmindre han havde gjort den pågældende antagelse

God tro (hos en person om et sagforhold)

Det forhold, at personen hverken ved eller burde vide, at sagforholdet består. Undertiden betegnet begrundet god tro

Gældsforudsætning

Betalerens antagelse om at skyldte modtageren det beløb, som han betaler ham

Gældsvildfarelse

En urigtig gældsforudsætning

Hypotetisk retsvilje

Den retsvilje, som en part ville have haft i en tænkt situation

Ikke-notorisk retsvildfarelse

Misforståelse af komplicerede retsregler

Indfrielsesforudsætning

Betalingsmodtagerens antagelse om, at han i kraft af betalingen ikke har mere til gode hos betaleren. Antagelsen, at betalingen fuldt ud indfrier fordringen

Kendelig

Synlig, konstaterbar. At et forhold er kendeligt for en person vil sige, at han har viden eller burdeviden om det

Korrektion

Her, det samme som betalingskorrektion

Korrektionsbeløb

Det beløb, hvormed en fordring over- eller underopfyldes. Stævningspåstanden i en sag om betalingskorrektion

Korrektionsdebitor

Korrektionskravets skyldner; i forbindelse med *condictio indebiti* altså betalingsmodtageren, i forbindelse med efterbetaling betaleren

Korrektionskreditor

Korrektionskravets fordringshaver, dvs. betaleren i forbindelse med *condictio indebiti* og betalingsmodtageren i forbindelse med efterbetaling

Kreditor

Her, det samme som korrektionskreditor

Kvittering

Viljeserklæring, som går ud på, at afgiveren anerkender at have modtaget den ydelse (typisk penge), for hvilken der kvitteres.

Liberalitet

Overdragelse af penge som finder sted, selvom overdrageren ikke mener, at han skylder modtageren beløbet. Et eksempel er drikkepenge

Notorisk retsvildfarelse

Misforståelse af enkle retsregler

Ond tro

Fællesbetegnelse for faktisk viden og burdeviden om et givet sagforhold

Terminologi

Opfyldelsesfejl

Det forhold, at en pengefordring opfyldes med en betaling, der enten er større eller mindre end fordringen

Pengedebitor

Den af en gensidigt bebyrdende aftales parter, der skal præstere en pengeydelse (betaling), f.eks. køber, bygherre eller lejer. Pengedebitor er korrektionskreditor for et eventuelt tilbagesøgningskrav og korrektionsdebitor for et eventuelt efterbetalingskrav

Pengekreditor

Den af en gensidigt bebyrdende aftales parter, der skal præstere en ydelse på andet end penge, f.eks. en sælger, entreprenør eller udlejer. Pengekreditor er korrektionsdebitor for et eventuelt tilbagesøgningskrav og korrektionskreditor for et eventuelt efterbetalingskrav

Præsumptiv viljeserklæring

Adfærd som andre kendetilg for aktøren har føje til at opfatte som en viljeserklæring, men som rent faktisk ikke er det.

Præsumptiv liberalitet

Overdragelse af penge, som modtageren med føje kan opfatte som udtryk for en liberalitet, men som rent faktisk ikke er det

Putativ betaling

Overdragelse af penge, der finder sted, fordi overdrageren svæver i den vildfarelse, at han skylder modtageren beløbet

Relevant

Anvendes i ældre teori om forudsætninger, hvis svigten betyder, at løftegiver i en eller anden udstrækning kan træde tilbage

Retsvilje

Forsæt til at stifte, ændre, bevare eller udslukke ret.

Rigtig betaling

Betaling, som lige akkurat opfylder en fordring, som modtageren har på betaleren.

Rigtig forudsætning

Forudsætning, der stemmer med de faktiske forhold. Det modsatte af svigtende forudsætning

Svigtende forudsætning

Fællesbetegnelse for urigtige og bristende forudsætninger

Typeforudsætning

Forudsætning, som alle eller næsten alle mennesker lægger til grund i en eller anden type af situation. Det er f.eks. en typeforudsætning for en accept, at tilbudsgiver præsterer den tilbudte ydelse

Urigtig betaling

Betaling, som enten over- eller underopfylder en pengefordring, som modtageren har på betaleren

Urigtig forudsætning

Svigtende antagelse om fortid eller nutid

Vederlagsforudsætningen

En kontrahents antagelse om, at medkontrahenten præsterer modydelsen (i mangelfri stand)

Viljeserklæring

Adfærd som udfoldes for at kommunikere retsvilje

Væsentlig

Ældre teoris betegnelse for en forudsætning, der er kendeligt bestemmende for en disposition

INDLEDNING

F ordringer ophører som regel ved opfyldelse. Nu og da går opfyldelsen skævt i den forstand, at der grundet en vildfarelse om gældens størrelse betales mere eller mindre, end der skyldes. Når betaleren opdager fejlen, vil han ofte søge det overskydende beløb tilbage under henvisning til, at det ikke skyldtes. Tilsvarende vil modtageren, når det går op for ham, at han havde krav på mere, end der blev betalt, hyppigt kræve det resterende beløb erlagt med begrundelsen, at en del af fordringen stadig består. Korrektionen af overopfyldelsen betegnes *condictio indebiti* (ikke-skyldnerens tilbagesøgning). Berigtigelsen af underopfyldelsen kaldes *efterbetaling*. I dansk ret behandles de to tilfældegrupper efter de samme hovedregler 1 og vil i det følgende under ét blive betegnet som *betalingskorrektioner*.

Ud fra en lægmandsbetragtning må domstolene give dom for ethvert korrektionskrav, eftersom det for manden på gaden er en selvfølge, at man hverken skal betale mere eller mindre, end man skylder, og at den af parterne, som opfyldelsesfejlen går ud over, derfor må have en fri adgang til at kræve den berigtiget. Denne opfattelse svarer imidlertid ikke til gældende ret. I den omfattende foreliggende retspraksis om betalingskorrektion får sagsøger kun medhold i ca. halvdelen af sagerne. I de øvrige sætter den fejlslagne opfyldelse endeligt punktum for gældsforholdet. 2

Som det vil fremgå af Kapitel 3 og 4 nedenfor, får et krav på tilbagesøgning af et beløb, der blev betalt grundet en vildfarelse om, at

1 Således med rette *Lassen 1917–20:783*. Passagen citeres s. 32 nedenfor.

2 *Vinding Kruse 1950: 225* udtaler:

"Retsvidenskaben må ... under sine [retspolitiske] overvejelser nøje påse, at dens resultater ikke kommer til at støde an mod den almindelige retsbevidsthed i befolkningen, og på det foreliggende område [*condictio indebiti*] er der næppe tvivl om, at den almindelige retsbevidsthed rent faktisk-psykologisk stiller sig på tilbagesøgningsrettens side. Det vil sikkert være vanskeligt – for ikke at sige umuligt – at forklare menigmand, at han, fordi han ved en (undskyldelig) fejltagelse har betalt et beløb, der i virkeligheden ikke skyldes, som hovedregel har afskåret sig fra at få sin ydelse tilbage. Dette moment ... må utvivlsomt få vægtskålen til klart at synke ned til fordel for en almindelig tilbagesøgningsret".

Som det vil fremgå af det følgende består der faktisk en for lægmanden forståelig begrundelse for frifindelserne i *condictio indebiti*-sagerne.

Indledning

det skyldtes, medhold ved danske domstole, medmindre modtageren på betalingstidspunktet i god tro lagde til grund, at han havde ret til beløbet. Anderledes udtrykt frifindes betalingsmodtageren, hvis men kun hvis han på betalingstidspunktet hverken vidste eller burde vide, at erlæggelsen beroede på en vildfarelse om gæld. Denne enkle regel er kommet til udtryk i hundredevis af afgørelser optaget i de danske domssamlinger. Af denne praksis fremgår nærmere, hvornår domstolene mener, at modtageren svæver i den omtalte gode tro. Endvidere fremgår, at betalerens subjektive forhold er uden betydning for sagerens udfald. ³

Regelsættet, som domstolene udformede endeligt i anden halvdel af 1800-tallet og ikke senere har ændret, er udtryk for en ulovbestemt godtrosbeskyttelse af tilbagesøgningskravets debitor (betalingsmodtageren). Denne beskyttelse er ikke *sui generis* men udtryk for grundlæggende aftaleretlige principper. Blandt andre *Lassen*, *Sindballe*, *Stang* og *Ussing* har med rette lagt til grund, at betaling ikke blot er en opfyldelseshandling men en stiltiende viljeserklæring. ⁴ I forbindelse med forbeholdsløs betaling går viljeserklæringen ud på, at betaleren ikke vil søge det erlagte tilbage. Denne viljeserklæring udløser under normale omstændigheder et løfte om at afstå fra tilbagesøgning. Når modtageren frifindes for tilbagesøgningskravet, er det fordi løftet forpligter betaleren. Frifindelsen er udtryk for naturalopfyldelse af løftet.

Viljeserklæringen udløser derimod ikke et løfte, når adressaten (betalingsmodtageren) ved eller bør vide, at betalingen og dermed viljeserklæringen beror på en gældsvildfarelse. Adressaten for en viljeserklæring ikke kan støtte ret på den, hvis han ved eller bør vide, at den afgives grundet en vildfarelse, fordi han i så fald *ipso facto* ved eller bør vide, at den ikke udtrykker retsvilje vedrørende den faktisk foreliggende situation. ⁵

³ Der findes i trykt dansk praksis ca. femten gange så mange afgørelser om *condictio indebiti* som om efterbetaling, hvilket formentlig er baggrunden for, at tidligere teori har koncentreret sig om *condictio indebiti* og som oftest blot har underforstået, at konklusionerne kan og skal anvendes *mutatis mutandis* på efterbetaling. Også i nærværende afhandling vil *condictio indebiti* ofte – især i gennemgangen af tidligere teori – blive anvendt som *stand-in* for betalingskorrektion i almindelighed. Da samtlige korrektionsager i trykt praksis vedrører pengekrav, taler jeg om "betaling" i stedet for at anvende mere rummelige termer som "opfyldelse", "erlæggelse", og lign. Sidstnævnte udtryk anvendes dog nu og da for den sproglige variations skyld.

⁴ Se henvisningerne i note 17, s. 28 nedenfor.

⁵ Dette er en følge af det almindelige princip, at As adfærd aldrig udløser

Ussing bemærkede med rette, at "...den, der handler under en forudsætning ikke har ... nogen vilje for det tilfælde, at forudsætningen viser sig urigtig eller brister". 6 Det følger heraf, at enhver, der er i ond tro om det ene også er i ond tro om det andet. Hvis A ved eller burde vide, at Bs viljeserklæring afgives under forudsætningen *f*, ved eller bør A ligeledes vide, at erklæringen ikke udtrykker retsvilje for det tilfælde, at *f* svigter. Dette gælder også det tilfælde, hvor *f* går ud på, at B skylder A et beløb svarende til det, som han erlægger. A ved eller bør derfor vide, at B ikke har tilkendegivet at ville afstå fra tilbagesøgning for det tilfælde, at gældsforudsætningen svigter. I disse tilfælde får sagsøger (korrektionskreditor) medhold i sit krav.

KORREKTIONSINSTITUTTETS placering i den juridiske systematik er ikke helt ligetil. Det er klart, at instituttet som helhed skal placeres i den almindelige formuerets lære om vildfarelser. Imidlertid består der en systematisk forskel på *condictio indebiti* og efterbetaling, som gør lokaliseringen mere kompliceret. Reglerne om efterbetaling tilhører obligationsrettens kapitel om fordringers ophør, eftersom en fordring ophører, dersom den fremføres som et efterbetalingskrav og ikke tages til følge. Hvis f.eks. en udlejer har krav på 10.000 kr. i leje og modtager 9.000 kr., vil hans krav på de resterende 1.000 kr. ophøre, hvis domstolene ikke giver hans efterbetalingskrav medhold ved domstolene. Det karakteristiske ved situationen er, at kravet på de 1.000 kr. er hjemlet i lejeaftalen og derfor *bestod, før betalingen fandt sted*. Korrektionsreglerne påvirker kun kontraktsskravet ved under visse nærmere betingelser at kunne føre til dets ophør. Det tilsvarende gælder ikke *condictio indebiti*. Hvis udlejer i samme eksempel som før modtager 15.000 kr., er lejers krav om tilbagebetaling af 5.000 kr. foranlediget af lejekontrakten i den forstand, at der uden kontrakt ikke havde været nogen betaling og derfor heller ingen overopfyldelse. Tilbagesøgnings-

et forpligtende løfte over for B, hvis B ved eller bør vide, at adfærden ikke er udtryk for retsvilje. *Lassen 1917-20:115* udtrykker forholdet som følger: "Alene det, som betalingsmodtageren med føje kan anse for villet af løftegiveren, bliver dennes ret". Princippet udtrykkes ofte med ordene, at enhver kendelig viljesmangel er en ugyldighedsgrund, jf. f.eks. *Stang 1930, passim*. Se hertil den overvejende retspolitiske drøftelse i *Ussing 1950:178 f.*

Det anførte skal ses i lyset af den kendsgerning, at den centrale retsstiftende kendsgerning i aftaleretten er den kendeligt godtroende forventning om retsvilje (dispositiv hensigt). Se herom Kapitel 7, s. 153 ff. nedenfor.

6 *Ussing 1918:45.*

Indledning

kravet er imidlertid ikke et lejekrav, eftersom kun udlejer kan have en fordring på betaling af leje. En frifindelse betyder således ikke, at udlejers krav på leje helt eller delvis bringes til ophør. Aftalen hjemler et krav på 10.000 kr., og dette beløb *har* udlejer jo modtaget (og mere til). Man kan på denne baggrund næppe komme sagen nærmere end ved at sige, at et *condictio indebiti*-krav er en *sui generis* fordring, hvis særkende er, at den stiftes ved overopfyldelse af en anden fordring.

Denne forskel i stiftelsesgrundlaget for *condictio indebiti*- og efterbetalingskrav har betydning for forældelse. Forældelsesfristen for *condictio indebiti*-krav løber fra betalingstidspunktet (tilbagesøgningskravets stiftelsestidspunkt), hvorimod forældelsen af et efterbetalingskrav løber fra samme tidspunkt, som gælder for den opfyldte del af fordringen. Dette er baggrunden for, at *condictio indebiti*-krav reguleres særskilt af 1908-loven, mens efterbetalingskrav ikke omtales.⁷

Det beror hverken på løfte eller retsbrud, at et *condictio indebiti*-krav kommer til eksistens, hvorfor sådanne krav for så vidt er beslægtede med berigelseskrav, fordringer i anledning af uanmodet forretningsførelse, m.v., altså de indbyrdes meget forskelligartede krav, som ofte kaldes kvasi-kontraktmæssige. At tilbagesøgningskrav skal rubriceres her fortæller imidlertid intet om tilbagesøgningsreglernes nærmere indhold. Kvasi-kontraktmæssige krav har intet andet tilfælles end det rent negative, at de hverken udløses af løfte eller delikt. Det kan derfor ikke forventes, at tilbagesøgningskrav, blot fordi de hverken har det ene eller det andet udspring, har andet end dette til fælles med f.eks. restitutioner eller *negotiorum gestio*-krav. Tværtimod falder forskellen i øjnene. F.eks. er tilbagesøgning som udgangspunkt vindikationskrav, hvilket ikke gælder berigelseskrav eller krav i anledning af uanmodet forretningsførelse.

BETALINGSKORREKTION er ikke genstand for nogen almindelig lovgulering i dansk ret men har siden starten af 1800-tallet givet anledning til hundredevis af trykte afgørelser. Denne retspraksis har frembudt be-

7 Det er endvidere baggrunden for, at *Lassen* drøftede efterbetaling i sammenhæng med obligationsrettens almindelige del, men *condictio indebiti* i forbindelse med dens specielle del. Andre forfattere, f. eks. v. *Eyben* 2000, drøfter *condictio indebiti* og efterbetaling under ét. Dette beror næppe på uenighed med det ovenfor anførte men må tværtimod antages at skyldes, at disse forfattere tillægger de åbenbare pædagogiske fordele, der knytter sig til en samlet fremstilling af betalingskorrektion, større betydning end fuldstændig systematisk korrekthed.

Se nærmere om forældelse afsnit 6. 5, s. 148 ff. nedenfor.

tydelige vanskeligheder for den juridiske teori. Korrektionsinstituttet har optaget blandt andre Ørsted, Aagesen, Lassen, Munch-Petersen, Sindballe, Ussing, Anders Vinding Kruse, Gomard og Bo v. Eyben. Efter min opfattelse står Lassens og Ussings bidrag centralt: *Lassens*, fordi han var nærmest sandheden; *Ussings*, fordi han som den eneste har øvet afgørende indflydelse på en række senere bidrag til debatten.

Blandt teoretikere, der har beskæftiget sig med betalingskorrektioner, indtager Lassen en særstilling ved at placere instituttet i aftaleretten. Han hævdede, at *condictio indebiti*-sager afgøres i overensstemmelse med aftalerettens forudsætningslære. Denne opfattelse stemmer ikke helt med retspraksis, hvilket ikke ændrede sig, da Ussing overtog standpunktet men erstattede Lassens synspunkter om forudsætningslæren med sine egne. Faktisk er det korrekt, at korrektionssagerne afgøres på aftaleretligt grundlag. Blot er det ikke forudsætningslæren eller andre ugyldighedsgrunde, som bestemmer resultatet, men de mere grundlæggende regler, som afgør, hvad der skal til for overhovedet at afgive et løfte. Disse regler kan vi kalde *dispositions*læren. Sloganagtigt kan man tale om, at domstolene har fundet korrektionsreglerne mellem linjerne i Aftalelovens Kapitel I, ikke i Kapitel III. Det anførte ændrer dog ikke ved, at Lassen tog det første afgørende skridt til at løse *condictio indebitis* gåde ved at placere fænomenet i aftaleretten. 8 Teorier, der lokaliserer det andetsteds, er *non-starters*.

En gennemgang af retspraksis om betalingskorrektion gør det hurtigt klart, hvilke regler domstolene anvender for at nå frem til et resultat. I længden er det imidlertid ikke tilfredsstillende at blive stående ved et formulering på et så beskedent abstraktionsniveau af de retstanke, der kommer i betragtning. Forklaringskraft og forudsigelsesevne forøges, hvis den lavteoretiske gennemgang suppleres med en redegørelse, som gør det klart, at reglerne er udtryk for principper og tanke-sæt, som også kommer til anvendelse andetsteds i formueretten.

Tidligere teori omfatter flere forsøg på at nå frem til en højteoretisk forståelse af betalingskorrektion. Således er betalingskorrektion blevet anskuet som en særlig anvendelse af henholdsvis forudsætnings- og restitutionslæren. 9 Andre forfattere har fundet instituttets grundlag

8 Lassens opfattelse stammer fra *Windscheid*. Tankegangen blev i hovedtræk indført i skandinavisk litteratur af *Francis Hagerup* nogle år før *Lassen 1889*. Det er ikke muligt inden for rammerne af nærværende fremstilling at komme nærmere ind på disse retshistoriske anliggender.

9 Førstnævnte standpunkt, der som nævnt blev hævdet af *Lassen*, drøftes i Kapitel I nedenfor. Restitutionsopfattelsen, der blev forfægtet af *Ørsted*, berøres derimod ikke, idet den med rette er blevet forkastet af al senere

Indledning

i en almindelig passivitetsgrundsætning og i rimelighedsbetragtninger. Det er karakteristisk for alle disse teorier, at de opfatter betalingskorrektion som udtryk for en særlig anvendelse af retsinstitutter, hvis indhold selv er omtvistet. forsøg, at de alle forsøger. Således er det uvist, om dansk ret overhovedet indeholder en passivitetsgrundsætning, og hvad den i givet fald går ud på, og ligeledes kontroversielt, hvad der er rimelighedsbetragtningers plads i retsanvendelsen.

Den her forfægtede teori om betalingskorrektion er énstrenget i den forstand, at det ovenfor formulerede grundprincip hævdes at være eneafgørende for spørgsmålet, om der består et korrektionskrav, uanset, hvad der er opfyldelsesfejls nærmere karakter – herunder, om den udløser et tilbagesøgnings- eller et efterbetalingskrav, om den begås af korrektionskreditor eller korrektionsdebitor, om den er undskyldelig eller ej, om den er en faktisk vildfarelse eller en retsvildfarelse og i sidstnævnte tilfælde, om den vedrører enkle eller komplicerede retsregler. 10 Ørstedes opfattelse er det eneste eksempel i tidligere teori på en tilsvarende enkelhed. Andre teorier er flerstrengede i den forstand, at de f.eks. hævder, at gældende ret bygger behandlingen korrektionskrav på forskellige retstanker, alt efter, om de affødes af faktiske eller retlige vildfarelser. 11 Flerstrengede teorier har nedsat forklaringskraft i forhold til énstrengede og belastes af sondringer, der kan være vanskelige at drage, f.eks. den netop nævnte mellem faktiske og retlige vildfarelser. Atter andre forfattere falder tilbage på en kasuistisk skitse af tilfældegrupper, som hverken inddeles eller behandles efter fælles principper.

teori og, som *Lassen 1889:17* betoner, ikke har sat sig spor i praksis efter omkring 1870-80. Også Lassens lære blev fuldstændig forkastet af senere teori, men dette var med urette, for så vidt som læren dog bygger på det rigtige aftaleretlige grundlag.

- 10 Dermed er ikke sagt, at reglen altid udløser sagens resultat. Et eventuelt korrektionskrav kan jo f.eks. være forældet.
- 11 Jf. om *Anders Vinding Kruses* standpunkter afsnit 2.2, s. 62 ff. nedenfor. Også *Lassens* teori er flerstrengt, idet han for at forklare frifindelserne i korrektionssager er henvist til at opstille to regler, jf. punkt 6 i sammenfatningen s. 32 nedenfor, som er i strid med princippet bag den hovedregel, som han fremfører som begrundelse for domfældelserne, jf. punkt 2 sammesteds.

FØRSTE DEL

TRÆK AF TIDLIGERE TEORI

1 LASSEN

1 . 1	Lassens korrektionslære	28
1 . 2	Forudsætninger og betingelser	33
1 . 3	Betalingsretshandlens nærmere indhold	36
1 . 4	Korrektionssagernes særpræg	40
1 . 5	Lassens korrektionslære stemmer ikke med retspraksis	42
1 . 6	Vindikation og erstatning	45
1 . 7	Sammenfatning	46
1 . 8	Lassens to teorier om betalingskorrektion	48

Lassen mente, at korrektionsinstituttet er udtryk for en anvendelse af aftalerettens ugyldighedsregler om svigtende forudsætninger på betaling og betalingsmodtagelse. Hans tanke er, at den, som uden at tage forbehold for tilbagesøgning betaler et beløb, derved afgiver et løfte om ikke at anfægte modtagerens ret til det erlagte. Det er kendeligt for modtageren, at løftet kun afgives, fordi betaleren mener at skyldte beløbet. Betaleren kan derfor i medfør af forudsætningslæren træde tilbage, hvis antagelsen ikke stemmer, hvilket på sin side betyder, at han kan søge det for meget erlagte tilbage. Når en betalingsmodtager kvitterer uden at tage forbehold for efterbetaling, afgiver han tilsvarende et løfte om ikke at anfægte betalerens frigørelse fra gældsforholdet. Det er kendeligt for betaleren, at betalingsmodtageren kun afgiver dette løfte, fordi han antager, at betalingen fuldt ud indfrier hans fordring, dvs. at han ikke har yderligere til gode. Løftet er derfor ugyldigt, hvis antagelsen ikke holder stik, hvorfor modtageren kan kræve efterbetaling af det resterende beløb.

Denne grundtanke er klar og enkel men medfører, at korrektionskravet altid skal gives medhold, eftersom opfyldelsesfejls blotte eksistens betyder, at betalerens kendeligt bestemmende gældsforudsætning, henholdsvis betalingsmodtagerens kendeligt bestemmende indfrielsesforudsætning, er svigtet. Grundtanken kan derfor kun overleve konfrontationen med retspraksis, hvis den suppleres med undtagelsesregler, som kan forklare, hvorfor omtrent halvdelen af korrektionssagerne ender med en frifindelse. Ifølge Lassen begrundes frifindelserne i faktiske omstændigheder, som indebærer, at sagsøger ikke kan støtte ret på sin svigtende forudsætning. Lassen skal med andre ord forklare,

Kapitel 1 Lassen

at sagen falder uden for anvendelsesområdet for en ugyldighedsregel, til trods for, at reglens retsfaktum er til stede. Dette projekt må på forhånd forekomme udsigtsløst. For det første er det usandsynligt, at et grundtræk ved et retsinstitut af stor praktisk betydning kan forklares under henvisning til så speciel en hjemmel. For det andet indeholder forudsætningslæren efter alt at dømme ikke de påkrævede særregler.

1.1 Lassens korrektionslære

LASSENS synspunkter om *condictio indebiti* bygger på præmissen, at betalinger ud over at være opfyldeshandlinger tillige er *retshandler*, dvs. retligt relevante viljeserklæringer. 12 13 Lassen parafraserer de

- 12 I det følgende taler jeg for nemheds skyld om "viljeserklæringer", når jeg mener retligt relevante viljeserklæringer, dvs. retshandler. Ordet "retshandel" skal sondres fra "retshandling" som blot betegner adfærd, som har retsvirkninger, jf. citatet fra *Vinding Kruse 1950* i den følgende note.
- 13 Hverken *Lassen 1881*, *Lassen 1889* eller *Lassen 1917-20* yder noget belæg for antagelsen, at betalinger er viljeserklæringer. Lassen må antages at have opfattet den som indiskutabel. Af Kapitel 8 nedenfor fremgår, hvorfor jeg deler denne vurdering. I ældre tysk teori vandt tesen almindelig tilslutning. *Sindballe 1918:29 ff.* taler uden nærmere forklaring om, at betaling er en "retshandel", der kan indeholde forudsætninger og indeholde stiltiende forbehold. *Stang 1930:66* udtaler, at "...betalingsakten bliver ugyldig, hvis modtageren, da betalingen indløb, vidste eller må antages at have vidst, at den var erlagt på grund af vildfarelse, idet han ikke havde krav på den". Også Ussing antager som en selvfølge, at betalinger udtrykker viljeserklæringer, jf. f.eks. *Ussing 1937:231* (se nærmere s. 59 nedenfor).

Det modsatte standpunkt, at betaling ikke har en aftaleretlig side, formuleres af *Vinding Kruse 1950:204* uden begrundelse som følger:

"En betaling er en retshandling, fordi den har visse retsvirkninger, men den kan normalt ikke opfattes som en viljeserklæring (et løfte). Den kan være en viljeserklæring, f.eks. når den må antages at indeholde en anerkendelse af en dubiøs fordring; men hvis den er det, falder den principielt uden for [*sic*] det foreliggende emne [dvs. *condictio indebiti*]. Så langt som en betaling må opfattes som et egentligt løfte, gælder naturligvis alle de for løfter gældende regler. Men bortset fra disse undtagelsestilfælde indeholder en betaling ikke i sig selv noget løfte, og det turde derfor være noget ejendommeligt at anvende forudsætningslæren ved løsningen af dette problem [sc. hvornår et *condictio indebiti*-krav bør gives medhold]."

Hvis det er ejendommeligt at anvende forudsætningslæren på *condictio indebiti* er det imidlertid også ejendommeligt at anvende forudsætningslæren på betalinger i det hele taget. Dette gør domstolene imidlertid atter og atter, uberoende på, om betalingen er en anerkendelse af en dubiøs fordring, jf. f.eks. **1870/0224**, 1899/0638, 1901/0112, 1903/0199, 1911/0536 H, 1913/0988, 1917/0102, **1927/0133** (s. 138), 1942/0400,

pågældende viljeserklæringers indhold som følger:

- (1) "Jeg overdrager dig denne ting og tilsiger dig at beholde den, fordi jeg skylder, ikke af andre grunde, altså kun fordi jeg skylder, og følgelig under den forudsætning, at jeg skylder" 14

Lassen hævder endvidere, at der består en almindeligt anerkendt grundsætning, hvorefter "...ingen kan støtte anden og større ret på en retshandel end den, som han ifølge en naturlig fortolkning af retshandlen er beføjet til at antage villet af den, der foretager retshandlen." 15 Man er ifølge Lassen for længst på det rene med, at "det kommer an på en sådan fornuftig fortolkning og ikke på viljeserklæringens ordlyd". 16

På baggrund af præmissen, at betalinger er viljeserklæringer, og det netop formulerede princip, der angiver en begrænsning i løftemodtagers adgang til at støtte ret på viljeserklæringer, slutter Lassen, at hvis skylden senere viser sig ikke at eksistere, "savnes alt retsgrundlag for, at modtageren skal beholde det erlagte. Under [den forudsætning, at skylden ikke eksisterer] har betalingsretshandlen netop ikke tillagt

1950/0185 hvor forudsætningslæren anvendes som begrundelse for at give et tilbagesøgningskrav medhold. Afgørelserne forudsætter, at betaling er en viljeserklæring, eftersom det ellers er absurd at tale om, at man betaler under en forudsætning: – lige så meningsløst som at tale om, at man snubler over et dørtrin under en forudsætning.

I de ovenfor anførte sager taler domstolene om, at betalinger sker under en forudsætning, uagtet betaleren ikke *selv* kommer ind derpå over for betalingsmodtageren. Betaling under en udtrykkelig forudsætning fra betalerens side illustreres af FED **1995/0456**. Hvis forudsætningen svigter, kan beløbet søges tilbage allerede af denne grund.

Vinding Kruse 1950:269 mener, at betalingen er en "egentlig retshandel", når betaleren "forsikrer modtageren om, at ydelsen virkelig skyldes" og anvender dette som begrundelse for Ussings forslag om, at tilbagesøgning i disse tilfælde må være udelukket. Tanken er, at betalingen i disse tilfælde indeholder et "løfte om, at [betaleren] ikke senere vil gøre den indsigelse gældende, at ydelsen i virkeligheden ikke skyldtes."

14 *Lassen 1889:3*.

15 *Lassen 1889:2*. En anden af Lassens formuleringer er citeret i note 5, s. 20 ovenfor.

16 *Ibid.* Lassens formulering her er strengt taget misvisende, eftersom kun udtrykkelige sproglige viljeserklæringer kan siges at have en ordlyd. Viljeserklæringer kan imidlertid kommunikeres helt stiltiende, dvs. i kraft af passivitet, eller i form af ikke-verbal sproglig adfærd, f.eks. mimik eller fagter. De viljeserklæringer, som kommer til udtryk i betaling og modtagelse af betaling er som hovedregel stiltiende.

Kapitel I Lassen

ham det erlagte, og om andet retsgrundlag end betalingsretshandlen er der overhovedet ikke tale". ¹⁷ Herefter kan Lassen formulere hovedprincippet for dansk rets behandling af *condictio indebiti* som følger: "Det bliver ... hovedreglen, at ydelser erlagt i urigtig formening om skyld kan søges tilbage af erlæggeren." ¹⁸ For at modtageren kan have ret til at beholde det for meget erlagte, "må der foreligge noget abnormt, et plus, der taler til modtagerens fordel". ¹⁹

Lassen præciserer sin teori ved at betone dens konsekvenser for fire særligt interessante tilfældegrupper.

For det *første* må den anførte hovedregel ifølge Lassen gælde, ikke blot hvor "modtageren vidste, at den erlagte ydelse ikke tilkom ham, men også, hvor han [i god tro] forment at have ret til at beholde den." ²⁰ Dette er uden tvivl korrekt. Hvis *condictio indebiti* er et institut, der ene og alene bygger på den kendsgerning, at en betaling er en viljeserklæring, ²¹ og at viljeserklæringen er et løfte om ikke-tilbagesøgning, som kendeligt for modtageren beror på en bestemmende gældsforudsætning, så skal tilbagesøgningskravet gives medhold i alle tilfælde, hvor gældsforudsætningen svigter. Især er det uden betydning, at modtageren eventuelt har føje til at mene, at gælden består, dvs. er i god tro om fejlen. Dette træk ved Lassens lære har særlig interesse for nærværende fremstilling, fordi det er på dette punkt, at den adskiller sig fra de nedenfor forfægtede synspunkter.

For det *andet* hævder Lassen, ligeledes med rette, at det i medfør af hans hovedregel "i og for sig er ligegyldigt om [betalerens] vildfarelse er en retsvildfarelse eller en faktisk vildfarelse og om den er undskyldelig eller ikke." ²²

Disse to regler betyder tilsammen, at tilbagesøgningskravet ifølge Lassen gives medhold, når de af ham opstillede betingelser er til stede, selvom opfyldelsesfejlen beror på en vildfarelse fra betalerens side, der må tilregnes ham som culpøs (ikke-undskyldelig), og selvom mod-

¹⁷ Lassen 1889:3.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ Naturligvis *ud over* at være en opfyldelseshandling. Denne præcisering underforstås i det følgende.

²² *Ibid.*

tageren på betalingstidspunktet i begrundet god tro mener at have ret til beløbet.

Efter Lassens opfattelse *fraviges* hovedreglen i det hele taget kun, hvis betaleren giver modtageren føje til at mene, at der betales af andre grunde end en formening om skyld, 23 eller hvis "[betaleren] ved erlæggelsen bibragte modtageren den beføjede antagelse, at han havde ret til det erlagte." 24 Disse to frifindelsesregler regulerer den *tredje* og *fjerde* af de fire situationer, som Lassen særligt fremhæver.

Lassen sammenfatter retspraksis med ordene, at domstolene efterhånden har forstået, at

"...man som hovedregel ikke må beholde, hvad man på grund af erlæggerens urigtige formening om skyld urettelig har oppebåret, men at modtageren kun må beholde det under særlige omstændigheder, navnlig når erlæggeren har givet ham føje til at antage, at der forelå andet motiv for yderen end formening om skyld, ... eller når erlæggeren har bibragt modtageren en beføjet tillid til skyldens eksistens" 25

LASSENS lære kan sammenfattes i følgende teser:

1 Udgangspunktet er, at man ikke har ret til at beholde ydelser, som man har modtaget med urette.

2 Udgangspunktet *fraviges* kun, hvis betaleren lover modtageren, at han kan beholde det erlagte. (= Lassens grundantagelse om *condictio indebiti*-institutets aftaleretlige karakter).

3 En blot og bar betaling udløser et sådant løfte (= Lassens analyse af betalingsretshandlen).

4 Løftet er imidlertid ugyldigt, hvis modtageren ved eller burde vide, at det blev udløst af en bestemmende gældsforudsætning, som svigter (= Forudsætningslæren anvendt på betalingsretshandlen). 26

23 *Lassen 1889:10.*

24 *Lassen 1889:11.* De to særregler sammenfattes som punkt 6 på s. 31 og drøftes s. 44 f. nedenfor.

25 *Lassen 1889:17.*

26 *Sindballe 1918:29* tillægger Lassen det synspunkt, at *condictio indebiti* beror på, at betalerens *vederlags*forudsætning svigter. Sindballes tanke er nærmere, at der ifølge Lassen betales under den forudsætning, at betaleren derved opnår et vederlag i form af frigørelse fra sin gæld til modtageren. Denne frigørelse kan ifølge sagens natur ikke indtræde, hvis betaleren ikke skylder modtageren beløbet.

Denne fortolkning er ikke korrekt. Vederlagsforudsætningen er forudsætningen, at den anden part i et gensidigt bebyrdende obligatorisk retsforhold præsterer sin ydelse. Som regel præsteres realydelsen før be-

Kapitel 1 Lassen

5 Hovedreglen er derfor tilbagesøgning.

6 De eneste undtagelser vedrører tilfælde, *hvor* betaleren giver modtageren føje til at mene, at han agter at erlægge uanset, om han skylder beløbet det eller ej, *eller hvor* betaleren bibringer modtageren vildfarelsen, at betalingen var rigtig. (= Lassens to særregler, som skal begrunde frifindelserne i *condictio indebiti*-sager).

LASSENS synspunkter om *condictio indebiti* lader sig uden videre anvende på efterbetaling. Han formulerer forholdet som følger:

"De nærmere betingelser for adgangen til [efterbetaling] ... kan i overensstemmelse med reglerne om *condictio indebiti*, som hviler på samme synspunkt, i hovedtræk formuleres således, at [betalingsmodtageren], der har kvitteret i urigtig formening om at have erholdt alt, som tilkom ham, i almindelighed og ikke blot når han har taget forbehold, eller når kvitteringen er fremkaldt ved svig og deslige, kan kræve resten af sit tilgodehavende, men dog vil være udelukket herfra, dels når han har givet [betaleren] føje til at antage, at der forelå andre motiver for hans uforbeholdne kvittering end formening om, at der ikke tilkom ham mere, dels når han ved sit forhold har bibragt [betaleren] den beføjede antagelse, at han ikke havde mere til gode, hvad der vil kunne være tilfældet, når han frem for [betaleren] må vide besked om skyldens omfang" 27

Disse synspunkter kan sammenfattes som følger.

1 Udgangspunktet er, at man helt og fuldt skal opfylde de fordringer, som påhviler en.

2 Udgangspunktet fraviges kun, hvis betalingsmodtageren giver afkald på en eventuel resterende del af fordringen (= Lassens grundantagelse om efterbetalingsinstituttets aftaleretlige karakter)

3 En blot og bar betalingsmodtagelse udløser et sådant løfte (= Lassens analyse af kvitteringsretshandlen)

talingen. I disse tilfælde præsterer realdebitor sin ydelse under en vederlagsforudsætning, mens det samme ikke kan gælde betaleren, eftersom han allerede *har* modtaget realydelsen. Den forudsætning, som Lassen lægger vægt på, er en forudsætning, som kan svigte, selvom betalingsmodtageren har præsteret realydelsen. Denne forudsætning kan ikke være frigørelse fra gæld, eftersom det ikke giver mening at opfatte retsvirkningerne af ydelsernes kontraktmæssige præstation som en særskilt ydelse. (Der indledes en uendelig regres af "ydelse", med den følge, at obligatoriske retsforhold aldrig kan fuldstændig afvikles). I stedet kan der kun være tale om forudsætningen, at betalingen svarer til gælden, dvs. ikke er udtryk for en overopfyldelse.

27 Lassen 1917-20:783 f.

Afsnit 1 . 2 Forudsætninger og betingelser

4 Løftet er imidlertid ugyldigt, hvis løftemodtager (betaleren) ved eller burde vide, at det blev udløst af en bestemmende indfrielsesforudsætning, der svigter (= Forudsætningslæren anvendt på kvitteringsretshandlen).

5 Hovedreglen er derfor efterbetaling.

6 Undtagelse gøres kun i de tilfælde, *hvor* modtageren giver betaleren føje til at mene, at han agter at kvittere, uanset, om han har mere til gode eller ej, *eller hvor* betalingsmodtageren bibringer ham vildfarelsen, at betalingen var rigtig. (= Lassens to særregler, der skal begrunde frifindelserne i efterbetalingssager.) 28

1 . 2 Forudsætninger og betingelser

LASSEN forudser den indvending mod hans teori om *condictio indebiti*, at betalingsmodtageren i medfør af gældende ret må have adgang til at beholde det for meget erlagte, hvis han ved betalingen er i god tro om sin ret dertil. Som det vil fremgå af senere kapitler er dette netop dansk rets grundprincip vedrørende *condictio indebiti*. Der knytter sig derfor en særlig interesse til Lassens svar, der lyder som følger:

"...på denne "gode tro" [om ret til at beholde ydelsen] kan [modtageren] lige så lidt støtte nogen ret til at beholde ydelsen, som erhververen ifølge en udtrykkeligt betinget retshandel kan støtte en ubetinget retserhvervelse på sin tro, at betingelsen er indtrådt, når denne antagelse dog viser sig urigtig. Selv når han tror at have den pågældende ret, må han dog normalt indse, at retshandlen kun finder sted i formening om skyld, og altså kun tillægger ham det overdragne under forudsætning af, at det virkelig skyldes" 29

Her slutter Lassen fra præmisser vedrørende udtrykkelige betingelser til konklusioner om forudsætninger. Lassen sonderer med andre ord ikke mellem betingelser og forudsætninger. Dette er en misforståelse.

28 v. *Eyben 2000:132* tager Lassen til indtægt for synspunktet, at det "ikke er muligt at opstille nogen bestemt hovedregel om løsningen [på konflikten mellem hensynet til rigtig opfyldelse og hensynet til korrektionsdebitator, der indretter sig på, at den stedfundne erlæggelse er rigtig], men alene at pege på forskellige momenter, som indgår i den konkrete vurdering." Faktisk mente Lassen som det er fremgået, at korrektionssager afgøres i medfør af skarpe og enkle regler, og at korrektionskravet som hovedregel gives medhold.

29 *Lassen 1889:3*.

Kapitel 1 Lassen

EN (bestemmende) forudsætning for en viljeserklæring er en antagelse om fortidige, nutidige eller fremtidige forhold, hvorom det gælder, at afgiveren, hvis han ikke havde gjort antagelsen, ikke ville have afgivet viljeserklæringen. En aftaleretlig betingelse er et uvist fortidigt, nutidigt eller fremtidigt forhold, af hvis indtræden en given viljeserklæring er gjort afhængig i den forstand, at det af erklæringen selv fremgår, at den ikke skal forpligte, hvis betingelsen ikke opfyldes.

At *f* er en (bestemmende) forudsætning for As løfte om at præstere ydelser *y* vil således sige, at As viljeserklæring har følgende indhold:

- (a) Jeg lover at præstere *y*, men kun *fordi f* er tilfældet

At *f* er en betingelse for As løfte om at præstere *y* vil derimod sige, at As viljeserklæring har følgende indhold:

- (b) Jeg lover at præstere *y*, men kun *hvis f* er tilfældet.

Både bestemmende forudsætninger og betingelser er viljesbegrænsninger. I forudsætningstilfældet *ville* løftegiver ikke have lovet at præstere *y*, hvis ikke han havde antaget, at *f* er tilfældet. I betingelsestilfældet *vil* han ikke love at præstere *y*, hvis *f* ikke er tilfældet. De to tilfælde har til fælles, (1) at løftegiver ikke har og (2) ikke tilsigter at kommunikere nogen retsvilje for det tilfælde, at *f* er fraværende.

Ussing hævdede, at "...det fælles for betingelser og forudsætninger er, at deres forekomst ved retshandler skyldes en mangelfuld erkendelse (viden) hos den handlende – enten en mangelfuld viden om, hvad der er sket (sker), eller vor manglende erkendelse af fremtiden." ³⁰ Hvad angår forudsætninger gælder dette kun, dersom forudsætningen svigter. Hvis viljeserklæringen afgives under en forudsætning, der er *rigtig*, skyldes dens "forekomst ved retshandlen" naturligvis ikke løftegivers *manglende* viden. Dette gælder, selvom løftegivers antagelse om, at *f* er tilfældet, beror på gætteri el. lignende og derfor ikke kan siges at være noget, som han *ved*. Det står jo stadig tilbage, at han lægger *f* til grund fordi han tror, at *f* er tilfældet, og ikke, som Ussing hævder, fordi han *med urette* tror det.

Der består fire forskelle af væsentlig betydning mellem forudsætninger og betingelser. For det første *har* løftegiver altid i forudsætningstilfældet taget (bekræftende) stilling til spørgsmålet, hvorvidt *f* er til stede eller ej, mens han som regel ikke har taget stilling, når han betinger sig *fs* eksistens. For det andet er løftegiver som regel ikke bevidst om forudsætningen, hvorimod han altid er bevidst om betingelsen, uanset om den er udtrykkelig eller stiltiende. For det tredje udspringer løftet ikke, hvis *f* er en forudsætning, af en beslutning (et valg) om konsekvenserne af *fs* udebliven, hvorimod løftegiver i betingelsestilfældet har besluttet (valgt), at han ikke vil forpligtes i *fs* fravær. Endelig har forudsætninger og betingelser for det fjerde forskellige retsvirkninger. I forudsætningstilfældet, (a) ovenfor, afgives et ubetinget løfte, ledsaget af en forklaring på, hvorfor det afgives. At *f* eventuelt ikke er tilfældet, ændrer ikke ved, at løftet afgives. Som følge heraf er løftegiver forpligtet til at gøre *g*, medmindre han kan træde tilbage under henvisning til en ugyldig-

³⁰ Ussing 1918:16.

Afsnit 1 . 2 Forudsætninger og betingelser

hedsgrund. Det retspolitiske spørgsmål opstår derfor, om *fs* fravær bør berettigede løftegiver til at træde tilbage. I betingelsestilfældet (b) forpligtes løftegiver derimod kun til at gøre *g*, hvis *f* faktisk er tilfældet. I *fs* fravær udløses intet løfte, og spørgsmålet om ugyldighed opstår derfor ikke. **31**

Pengeoverdragelser bygger stort set altid på en gældsforudsætning i den forstand, at betalingen ikke ville have fundet sted, hvis betaleren ikke mente at skyldte beløbet. Derimod er betaling kun sjældent betinget af gældens eksistens. Det sker nemlig stort set aldrig, at betaleren på betalingstidspunktet føler tvivl med hensyn til, om beløbet skyldes eller ej. I de fåtallige tilfælde, hvor han *er* i tvivl, vil han typisk betale under protest eller på anden måde tage forbehold for tilbagesøgning. Forbeholdet gør det klart, at betaleren ikke er overtydet om at skyldte, og er i realiteten udtryk for, at gældens eksistens opstilles som betingelse.

Lassens tese, at betalerens gældsforudsætning optræder som en stiltiende betingelse i betalingsretshandlen **32** kommer til udtryk, når han forkorter (1) s. 29 ovenfor til "Jeg overdrager, *hvis* jeg skylder". **33** Forkortelsen burde have heddet "Jeg overdrager, *eftersom* jeg skylder". Misforståelsen skaber en risiko for, at man undervurderer den føje, som den blotte betaling giver modtageren til at mene, at beløbet skyldes. Hvis gælden optrådte som en betingelse, måtte modtageren konkludere, at betaleren er usikker på, om beløbet skyldes. Som følge heraf må han *selv* føle en vis tvivl. Men når viljesbegrænsningen optræder som en forudsætning, har modtageren (kun) føje til at drage den stik modsatte konklusion, nemlig at betaleren har grunde, *som han selv anser for tvingsende*, til at mene, at han skylder beløbet. Som absolut hovedregel har modtageren føje til at lægge til grund, at betaleren har ret.

SENERE i sit forfatterskab indså Lassen, at der er forskel på forudsætninger og betingelser. **34** Han udtrykte forskellen således:

"At forudsætningen ... er gjort til betingelse, vil ... sige, at løftegiveren ifølge sit løftes indhold må antages at have tænkt på og taget beslutning også for den eventuelitet, at forudsætningen ville vise sig urigtig eller briste" **35**

og udledte heraf med rette, at

31 Det anførte er den sande kerne i *Windscheids* lære, at en forudsætning altid har en svagere virkning end en betingelse, dvs. at forudsætningens svigten yder løftegiver en ringere beskyttelse end betingelsens ikke-opfyldelse.

32 *Lassen 1889:21, 18-28. Se også Lassen 1881:112-16.*

33 *Lassen 1889:28.*

34 *Lassen 1917-20:121 f.*

35 *Lassen 1917-20:123.*

Kapitel 1 Lassen

"...henvisningen til reglerne om stiltiende betingelser hjælper altså ikke [med at finde en begrundelse for løftegivers adgang til at træde tilbage, hvis en bestemmende forudsætning svigter], hvor løftegiveren ikke kan antages at have tænkt på og indstillet sig på forudsætningsens urigtighed." 36

Erkendelsen, at betingelser er noget andet end forudsætninger, foranledigede imidlertid ikke Lassen til at formulere en ny begrundelse for påstanden, at domstolene frakender betalingsmodtagerens gode tro om ret til det erlagte betydning for *condictio indebiti*-sagernes udfald. Afæsket en ny begrundelse ville Lassen uden tvivl henvise til, at denne gode tro ikke har betydning i forbindelse med forudsætningslæren i almindelighed og derfor heller ikke kan have det vedrørende betalings- og kvitteringsretshandlerne. 37 Hertil er imidlertid at sige, at det er diskutabelt, hvorvidt domstolene faktisk frakender løftemodtagers gode tro om forudsætningsens rigtighed enhver betydning. Dette bliver sikkert resultatet, når spørgsmålet vurderes på baggrund af Lassens opfattelse af forudsætningslæren; men det er uvist, om opfattelsen på dette punkt stemmer med retspraksis. Spørgsmålet kan ikke forfølges her.

1.3 Betalingsretshandlens nærmere indhold

ALT efter, om de går ud på at forbedre adressatens eller afgiverens retsposition, udløser viljeserklæringer enten løfter eller påbud. Lassen parafraserer indholdet af den viljeserklæring, som efter hans opfattelse kommer til udtryk i en forbeholdsløs betaling, som angivet i (1), s. 29 ovenfor. Imidlertid forklarer han ikke udtrykkeligt, om ordene udløser et løfte eller et påbud og derfor heller ikke, hvorfor de overhovedet skulle udgøre en viljeserklæring. De sjældent hørte ytringer "Jeg overdrager denne ting til dig, fordi jeg skylder dig den" eller "Jeg betaler dig dette beløb, fordi jeg skylder dig pengene", som er forenklinger af (1), kan til nød opfattes som akavede påbud om frigørelse, som overdrageren afgiver for at undgå en eventuel misforståelse om, at det ydede er en gave. Imidlertid forudsætter Lassens teori, at viljeserklæringen

36 *Ibid.*

37 Det er et kernepunkt i Lassens forudsætningslære, at løftegiver kan træde tilbage, hvis hans kendeligt bestemmende forudsætning svigter, selvom løftemodtager i god tro antager, at den ikke gør det. Ifølge Lassen er et løfte ugyldigt grundet forudsætningen *f*s svigten, hvis men kun hvis løftegiver må sige sig selv (A) at *f* var bestemmende for løftet, og (B) at *f* var en viljesbegrænsning, dvs. at løftegiver ville have gjort *f* til en betingelse for løftet, hvis han have haft mistanke om, at *f* svigtede. Hvis betingelserne (A) og (B) er til stede, kan løftegiver efter Lassens opfattelse træde tilbage, selvom hverken ved eller burde vide, at den svigter.

Afsnit 1 . 3 Betalingsretshandlens nærmere indhold

om overdragelse udløser et *løfte*, eftersom teorien går ud på, at forudsætningsens urigtighed indebærer en frigørelse for betaleren. Denne konsekvens har forudsætningsens svigten kun i tilfælde af løfter; i forbindelse med påbud udløser urigtigheden en frigørelse for *adressaten*. Imidlertid forklarer Lassen ikke nærmere, hvad løftet går ud på; han stiller sig tilfreds med at angive dets indhold med ordet "overdragelse".

Hvis en "overdragelse" indeholder et løfte, må der være tale om et løfte om ikke at anfægte modtagerens ret til det overdragne. Dette løfte kan imidlertid ikke sondres fra en anerkendelse af, at han har krav på det erlagte, hvilken anerkendelse på sin side er ensbetydende med et løfte om ikke at søge beløbet tilbage under henvisning til, at det ikke skyldtes. Lassens tanke, at forbeholdsløs betaling udmønter en viljeserklæring, som går ud på at overdrage det erlagte til modtageren, må således nærmere gå ud på, at betalingen udløser et stiltiende løfte, der kan gives fire forskellige ensbetydende formuleringer som følger:

Jeg lover at afstå fra tilbagesøgning af dette beløb
Jeg lover ikke at anfægte din ret til dette beløb
Jeg anerkender, at du har krav på dette beløb
Jeg anerkender, at skyldte dig dette beløb

Lassens korrektionslære følger heraf, så snart det tilføjes, at det i betalingen indeholdte løfte afgives under en bestemmende gældsforudsætning, hvorom modtageren som absolut hovedregel er i ond tro. **38** Lassen konkluderer, at betaleren kan træde tilbage fra løftet, hvis forudsætningen svigter. Hvis det viser sig, at der skyldtes mindre, end der blev betalt, kan betaleren som absolut hovedregel kræve at få det for meget erlagte tilbage.

EFTER Lassens mening kan denne konklusion kun anfægtes på grundlag af et synspunkt om (a), at betaleren ved erlæggelsen stiltiende anerkender at skyldte det erlagte beløb, eller (b), at betalingen indeholder en "enunciation" om gælden, hvormed Lassen mener en ikke-dispositiv informativ meddelelse fra betalerens side om, at gælden består. Lassen bestrider både (a) og (b). Heri har han imidlertid på begge punkter uret, hvortil kommer, at både (a) og (b) forudsættes i Lassens lære.

Ad (a). At en betaling skulle udtrykke en stiltiende anerkendelse imødegår Lassen med betragtningen, at den, der betaler, normalt ikke tænker på at skabe et nyt skyldfundament men kun på at udtræde af et

Kapitel 1 Lassen

bestående. **39** Eftersom Lassen finder tilbagesøgningsadgangen hjemlet i gældsforudsætningsens svigten, bryder hans teori sammen, medmindre betaling udmønter et løfte. Afgivelsen af et løfte er imidlertid altid ensbetydende med stiftelsen af et nyt skyldfundament. A modsiger sig selv, hvis han hævder, at B ved den-og-den lejlighed afgav et løfte, men at han ikke af den grund ifaldt pligter, som ikke påhvilede ham før løftet faldt. **40** Lassen kan derfor ikke på én og samme tid bestride, at betalingen udløser et nyt skyldfundament, og hævde, at gældsforudsætningsens bristen frigør betaleren. **41**

Ad (b). Man kan *for det første* ikke anerkende noget, som man ikke mener er tilfældet, hvorfor en anerkendelse af, at et sagforhold består, altid indeholder en enunciation om, at det gør det. **42** Hvis A anerkender, at jorden er rund, må han naturligvis mene, at den er det; det er selvmodsigende for ham at sige "Jeg anerkender, at jorden er rund, men jeg tror, at den er flad." Hvis A anerkender, at han skylder B et bestemt beløb, enunciierer han tilsvarende, at han mener at skyldes det. *For det andet* sker det sommetider, at betalingen hos modtageren skaber en beføjet forventning om, at gælden består og i denne forstand udgør et bevisdatum for gældens eksistens. Dette betoner Lassen selv, men han overser, at forholdet i det hele beror på, at betalingen er en gældsenuunciation. **43** Som absolut hovedregel overdrager man kun penge, som man anser sig for at have fyldestgørende grunde til at mene, at man skylder. Som regel har betaleren adgang til at alle informationer, der er nødvendige for at bedømme gældens størrelse. Dette er modtageren klar over, hvorfor modtageren har føje til at gå ud fra, at der betales, fordi betaleren *med rette* mener at skyldes beløbet. Den blotte betaling giver derfor modtageren en vis føje til at konkludere, at

39 Lassen 1889:5.

40 Normalt fortolker man andre menneskers udsagn på en sådan måde, at de i videst mulig udstrækning giver fornuftig mening i sammenhængen. I praksis vil As udsagn derfor blive taget som akavet udtryk for synspunktet, at Bs løfte var uforpligtende, f.eks. på grund af svig eller forvanskning, osv.

41 (a) er således ikke et standpunkt, som Lassen kan indtage, At dette imidlertid ikke er et tab for ham, eftersom (a) er usand, begrundes i Kapitel 7 nedenfor.

42 Man kan med andre ord slutte fra (a)s sandhed til (b)s sandhed. At (a) er sand omtales i Kapitel 7 nedenfor.

43 Lassen 1889:5.

Afsnit 1 . 3 Betalingsretshandlens nærmere indhold

gælden består, svarende til, at betaleren havde udtrykt dette som sin opfattelse, dvs. enuncieret det.

At Lassen selv betoner, at betalingen ofte bibringer modtageren en forventning om ret til det modtagne, beror på, at hans særregler sammenfattes som punkt 6 s. 31 ovenfor ellers ikke have noget anvendelsesområde, i hvilket tilfælde Lassen ville være henvist til at hævde, at alle korrektionssager skal udmunde i domfældelser. For at blokere for denne konklusion bestrider Lassen principalt, at betaling indeholder en enunciation om gæld, og tilføjer subsidiært, at en enunciation om gæld ikke er til hinder for tilbagesøgning, eftersom enunciationen

"...normalt ... ikke kan berettige modtageren til at kunne stole på, at gælden eksisterer, i den forstand, at *yderen skal undgælde herfor*, af den simple grund, at modtageren normalt må have samme [overblik] over, hvad han har til gode, som skyldneren har over, hvad han skylder." 44

Faktisk har kun jævnbyrdige parter samme overblik over gælden. Bl.a. i forbrugerforhold, ansættelsesforhold og offentligretlige sager består denne jævnbyrdighed ikke. Bistandsklienten kan ikke siges at have samme overblik som socialkontoret over, hvad der tilkommer ham i sociale ydelser, og den gennemsnitlige lønmodtager har ikke samme mulighed for at vurdere sine lønsedler fra Data-Løn som arbejdsgiverens bogholderi. I praksis forlader han sig på, at opgørelsen er korrekt. I alle disse tilfælde har modtageren ret til at gå ud fra, at den mere kyndige part, betaleren, har undersøgt sagen og kun erlægger, fordi han har fyldestgørende grund til at mene, at beløbet skyldes. Det subsidiært argument er derfor ikke bæredygtigt.

Med andre ord er (b) sand. Det skal tilføjes, at grundtanken i Lassens korrektionslære forudsætter (b). Enunciationens indhold er nemlig identisk med hans kendeligt bestemmende gældsforudsætning. En person, der betaler, tilkendegiver som hovedregel stiltiende men kendeligt for modtageren, at han mener at skyldes, ligesom en person, der hævder, at den nuværende kejser af Polen er katolik, derved stiltiende giver udtryk for den opfattelse, at der for tiden findes en kejser af Polen. Begge tilkendegivelser er enunciationer i Lassens forstand. Lassen kan derfor ikke på en og samme tid hævde, at betalingen finder sted under en kendeligt bestemmende gældsforudsætning og bestride, at betalingen er en gældsenuunciation. 45

44 Lassen 1889:5-6.

45 Gældsenuunciationer omtales atter s. 155 nedenfor.

1 . 4 Korrektionssagernes særpræg

KORREKTIONSSAGERNE adskiller sig på to punkter adskiller sig fra de retstvister, der drøftes i forbindelse med forudsætningslæren. Begge forskelle tenderer i retning af at gøre det *lettere* at anvende forudsætningslæren inden for dette særlige område end på andre tilfælde af forudsætningssvigt og kan derfor være med til at forklare, hvorfor Lassen opfattede betalingskorrektion som en særlig anvendelse af forudsætningslæren.

For det første er talen i forbindelse med betalingskorrektion ikke om indgåelse af gensidigt bebyrdende aftaler, der kan gå ud på snart sagt hvad som helst, men om afgivelse af et ensidigt forpligtende løfte, der altid har samme indhold, nemlig i *condictio indebiti*-sagerne betalernes løfte om at afstå fra tilbagesøgning og i efterbetalingsagerne modtagerens tilsagn om at afstå fra efterbetaling.

Disse to forudsætninger hos henholdsvis betaleren og betalingsmodtageren er mønstereksempler på typeforudsætninger. Lassen mente, at forudsætningssvigt i tilfælde af god tro om dens svigten hos begge parter skal afgøres på grundlag af en fastlæggelse af løftegivers såkaldte hypotetiske retsvilje, altså en fastlæggelse af, hvad han ville have lovet, hvis han havde været opmærksom på forudsætningens svigten. At fastslå dette er i almindelighed vanskeligt og undertiden umuligt, hvilket imidlertid ikke gælder de to netop nævnte typeforudsætninger. Hvad dem angår, lader løftegivers hypotetiske retsvilje sig uden vanskelighed fastslå. For betaleren ville naturligvis ikke have erlagt uden forbehold, hvis han havde vidst eller haft mistanke om, at han ikke skyldte beløbet, ligesom modtageren ville have taget forbehold for efterbetaling, hvis han havde vidst eller haft mistanke om, at han havde mere til gode. Undtagelse herfra foreligger kun i de sjældent forekommende liberalitetstilfælde. ⁴⁶ Lassens forudsætningslære frembyder således færre vanskeligheder for domstolene, når den anvendes på betalingskorrektioner, end når den bruges på gensidigt forpligtende aftaler.

For det andet vedrører forudsætningslærens omtvistede del de ret ofte forekommende tilfælde af god tro hos begge parter vedrørende forudsætningens svigten. Det er kun i disse tilfælde, at Lassens såkaldt subjektive forudsætningslære i resultaterne adskiller sig fra den objektive (som lader løftegivers adgang til at træde tilbage bero på udfyld-

⁴⁶ Altså situationer, hvor man overdrager penge til en anden, selvom man ikke mener, at man skylder ham dem; f.eks. drikkepenge.

ning af aftalen). Disse tilfælde forekommer imidlertid sjældent i forbindelse med betalingskorrektion. *Stort set* alle korrektionsafgørelser i trykt dansk praksis statuerer burdeviden om gældens størrelse hos én af parterne. De eneste undtagelser vedrører tilfælde, hvor begge svæver i en undskyldelig vildfarelse om komplicerede retsspørgsmål, eller hvor begge parter med føje har forladt sig på oplysninger fra tredjemand, der viser sig at være forkerte. Denne kategori af sager omfatter faderskabssager, hvor manden efter at det er fastslået, at han ikke er far til barnet, søger underholdsudgifter tilbage men ikke får medhold, fordi moderen anses for at have modtaget beløbene i god tro, eftersom dommen byggede på den bedste da foreliggende viden, og hun naturligvis ikke kunne forudsige, at videnskabelige fremskridt ville gøre mere præcise blodtypebestemmelser mulige, der indebar et andet resultat.

Det omtalte særkende ved korrektionssagerne er let at forstå. Tal-løse fuldstændig overraskende, typisk udefra kommende forhold kan kuldaste de antagelser, som motiverede løftegiver til at forpligte sig. Eksempler er synspunkter og holdninger hos tredjemand, der uden varsel ændrer sig, således at han ikke handler som parterne måtte forvente. En kommunalbestyrelse ændrer en beslutning om at bygge en skole; kæresten tilslutter sig fra den ene dag til den anden en yderliggående religiøs sekt; prisen på tung fyringsolie falder i strid med alle eksperter forudsigelser, etc., etc. Andre eksempler er naturkatastrofer, ulykker, osv. Disse udefrakommende ubehageligheder vil ofte komme til kundskab hos realdebitor, før eller mens han præsterer sin ydelse og således før end pengedebitor har betalt for den. Spørgsmålet om frigørelse under henvisning til bristende forudsætninger vil derfor hyppigt opstå i et fase af forløbet, hvor betaling ikke har fundet sted, og spørgsmålet om betalingskorrektion derfor ikke kan opstå.

Derimod er det vanskeligt at forestille sig helt uventede udefra kommende begivenheder, der stiller sig hindrende i vejen for en fastlæggelse af eksistensen og størrelsen af en gældspost. Faktorer, der fører til fejlopfyldelser af en fordring, kan groft inddeles i følgende hovedkategorier: (a) misforståelser af retsgrundlaget for betalingen, enten i form af misforståelser af udfyldende eller præceptiv ret eller i form af fejlfortolkninger af parternes aftale; (b) fejl og mangler i de forhåndenværende data, f.eks. grundet fejlaflæsninger af en måler; og (c) sammentællingsfejl eller andre fejl i manipulationen af de pågældende data. Flere af disse faktorer er eller kan være udefra kommende, f.eks. datatab som følge af brand i en computer, men de adskiller sig fra de udefra kommende tildragelser, som optræder i de almindelige forudsæt-

Kapitel 1 Lassen

ningstilfælde, ved at være omstændigheder, som mindst en af parterne kan forudsige og beskytte sig imod. Man kan ikke sikre sig imod, at en myndighedsbeslutning omgøres, f.eks. efter et kommunalvalg. Derimod kan man med enkle midler undgå datatab, ligesom man kan beskytte sig imod at betale en fordring, der er forkert opgjort blot ved at eftergår regningen. Den af parterne, der har mulighed for at tage sådanne forholdsregler, men forsømmer at gøre det, har burdeviden om fordringens rette størrelse. Ofte gælder dette begge parter; således i fakturatilfældet, hvor begge parter kan kontrollere, at posterne er lagt rigtigt sammen, ligesom realdebitor kan sikre sig, at alle præsterede ydelser er posterede, og realkreditor, at alle posterede ydelser er præsterede.

Når en af parterne er i ond tro om gældsforudsættningens svigten, fører en stillingtagen til tilbagesøgningskravet til samme resultatet, uanset, om der anvendes en subjektiv eller objektiv udformning af forudsættningslæren. Det er derfor sat på spidsen, når Ussing hævdede, at Lassens subjektive forudsættningslære (slet) ikke kan anvendes på *condictio indebiti*.⁴⁷ Den subjektive læres særkende i forhold til den objektive, som Ussing forfægtede, kommer kun frem i tilfældegrupper, der sjældent opstår.

1 . 5 Lassens korrektionslære stemmer ikke med retspraksis

OVENFOR omtalte jeg to træk ved korrektionssagerne, der i en vis begrænset udstrækning begrundes, at domstolene, hvis de ville, *kunne* opbygge reglerne om betalingskorrektion som en særlig anvendelse af Lassens forudsættningslære. Dette har de imidlertid valgt ikke at gøre. Vedrørende *condictio indebiti* anvender domstolene således følgende regel:⁴⁸

[R] Det for meget erlagte kan søges tilbage, hvis og kun hvis modtageren vidste eller burde vide, at det ikke skyldes

[R] er ikke udtryk for en anvendelse af forudsættningslæren på *condictio indebiti*. Overført til forudsættningslæren i almindelighed bliver [R] nemlig til

⁴⁷ Ussing 1945:432. Standpunktet drøftes s. 51 ff. nedenfor.

⁴⁸ Jf. Anden Del nedenfor.

Afsnit 1 . 5 Lassens korrektionslære stemmer ikke med retspraksis

[R*] Løftegiver kan træde tilbage under henvisning til en kende-
ligt bestemmende forudsætnings svigten, hvis og kun hvis
løftemodtager vidste eller burde vide, at forudsætningen
svigter

[R*] er ikke gældende ret, som tværtimod indebærer det stik modsatte,
at løftegiver undertiden *kan* træde tilbage under henvisning til svigten-
de forudsætninger, selv om løftemodtager hverken vidste eller burde
vide, at forudsætningen svigter. Denne divergens mellem forudsæt-
ningslæren og korrektionsinstituttet illustreres af følgende dom:

VLT 1943/0023 Aktieselskabet *A* forpagtede en mølle, som tilhørte *E*. I for-
pagtningsafgift skulle *A* betale et fast årligt beløb samt en procentdel af årets
overskud over 4.000 kr. Efter at *As* regnskab for 1939–40 var aflagt og revi-
deret, udbetalte *A* i oktober 1940 800 kr. til *E* som dennes del af overskuddet.
Imidlertid konstaterede Statens Kornkontor, at formalingsgraden siden februar
1940 havde været ulovlig, hvorfor kontoret afkrævede *A* yderligere godt
2.300 kr. i afgift til staten. På denne baggrund krævede *A* 700 kr. tilbagebetalt
af *E* som for meget betalt overskud. Landsretten finder, at den stedfundne
overskudsbetaling havde haft karakter af en endelig betaling i henhold til en
opgørelse af årets overskud, hvis rigtighed *E*, hvad der måtte stå *A* klart, ikke
kunne kontrollere. Da ydermere Kornkontorets krav må antages at være frem-
kommet grundet skødesløshed fra *As* side, frifindes *E*.

Overskuddet var modtaget i god tro, eftersom der var betalt i henhold
til en opgørelse, udarbejdet af betaleren *A*, som var fejlbehæftet grun-
det hans skødesløshed, og hvis rigtighed modtageren *E* ikke kunne
kontrollere. Dommen er karakteristisk ved udelukkende at fokusere på,
om spørgsmålet, hvorvidt forpagtningsafgiften blev modtaget i god tro
af korrektionsdebitor, *E*. Det blotte forhold, at beløbet naturligvis kun
blev betalt, fordi *A* mente at have pligt dertil, tillægges ingen betyd-
ning.

SOM nævnt opstiller Lassen to særregler, som fraviger udgangspunktet
om tilbagesøgning. ⁴⁹ Lassen skal godtgøre, at samtlige frifindelser
kan begrundes i en af disse regler. Begge regler går ud på, at modtage-
ren kan beholde det for meget erlagte, hvis betaleren bibringer ham den
vildfarelse, at det ikke *er* erlagt for meget: enten ved at bibringe ham
vildfarelsen, at der slet ikke blev betalt grundet en formening om
skyld, eller ved at bibringe ham vildfarelsen, at gældsforudsætningen
er opfyldt.

⁴⁹ Se punkt 6 i sammenfatningen af Lassens *condictio indebiti*-lære s. 31
f. ovenfor.

Kapitel 1 Lassen

Den første særregel går ud på, at modtageren i medfør af gælden-de ret kan beholde det for meget erlagte, hvis betaleren giver ham føje til at antage, at erlæggelsen er en liberalitet. Hvorvidt denne hypotese stemmer er vanskeligt at afgøre, eftersom den skildrede situation stort set aldrig opstår. Oftest er der jo tale om, at betaleren faktisk skylder modtageren et beløb men overopfylder fordringen, grundet en edb-fejl, sammentællingsfejl, og lign. I så fald kan modtageren, der er opmærksom på, at han modtager mere, end han har krav på, kun sjældent have grund til at mene, at det overskydende beløb er drikkepenge, en gave, el. lign. Tværtimod må han i næsten alle tilfælde sige sig selv, at der er tale om en fejl. *Ingen* *condictio indebiti*-frifindelse i trykt dansk praksis henviser i præmisserne til, at betaleren har givet modtageren føje til at tro, at han havde til hensigt at erlægge det overskydende beløb, uberoende på, om det skyldes eller ej.

Den anden særregel går ud på, at tilbagesøgning er udelukket, selvom gældsforudsætningen brister, hvis betaleren bibringer modtageren den vildfarelse, at den ikke gør det. **50** Denne situation forekommer ret hyppigt og er f.eks. eksemplificeret i den såkaldte lygtetænderdom, **1905/0246** (s. 113).

Lassens anden særregel udtaler, at sagsøgte frifindes, hvis han svæver i god tro om sin ret til det erlagte, og den gode tro er bibragt ham af betaleren. Det er korrekt, at sagsøgte i den anførte situation frifindes. Men som det vil fremgå af senere kapitler, skyldes dette alene den gode tro. Domstolene arbejder ikke med et yderligere krav om, at den gode tro skal være bibragt modtageren af betaleren. Hvis modtageren er i god tro, er det uden betydning hvem eller hvad, der har bibragt ham vildfarelsen. **51**

- 50** Det er værd at huske, at betaleren efter Lassens opfattelse ikke bibringer modtageren en vildfarelse om gældens størrelse blot i kraft af den enunciation om gæld, som kommer til udtryk i betalingen.
- 51** Da Lassen opfatter betalingskorrektioen som en anvendelse af forudsætningslæren, kan der være grund til at spørge, hvorvidt de to særregler svarer til regler vedrørende forudsætninger, som indgår i gældende ret. Den almindelige forudsætningsregel, som den første særregel eksemplificerer, må hedde, at løftegiver ikke kan træde tilbage, selvom en kende-ligt forudsætning for hans løfte svigter, hvis han giver løftemodtager føje til at antage, at løftet ikke bygger på den pågældende forudsætning. Det almindelige princip, der ligger bag den anden særregel, må gå ud på, at løftegiver ikke kan træde tilbage, selvom en kende-ligt bestemmende forudsætning for hans løfte svigter, hvis han giver løftemodtager føje til at antage, at den ikke gør det. Efter min opfattelse indgår begge disse regler faktisk i dansk ret. Hvis dette er rigtigt, kan man allerede af det ovenfor

Konklusionen bliver, at Lassens første særregel kun har begrænset praktisk betydning, og at den anden ikke stemmer med retspraksis. De to regler kan således ikke forklare, at ca. hver anden korrektionssag munder ud i en frifindelse.

1 . 6 Vindikation og erstatning

LASSEN betoner med rette, at tilbagesøgningskravet i medfør af hans opfattelse som udgangspunkt er et vindikationskrav. ⁵² Han tilføjer imidlertid, at kravet, hvis det erlagte forbruges, konverteres til et erstatningskrav, hvis ansvarsgrundlag består deri, at modtageren forbrugte det erlagte, selvom der ikke var tilstrækkeligt grundlag til, at ejendomsretten overgår til ham. ⁵³

Dette standpunkt er udtryk for en selvmodsigelse, eftersom Lassen samtidig med rette betoner, at tilbagesøgningskravet i medfør af hans teori undertiden skal gives medhold, *selvom* modtageren i begrundet god tro antager at have ret til det modtagne. ⁵⁴ Hvis modtageren i begrundet god tro antager at have ret til det erlagte, kan man ikke i tilfælde af, at han forbruger det erlagte tilføje, at han ifalder erstatningspligt, fordi han ikke havde tilstrækkelig føje til at mene, at han har ret til det erlagte. Den begrundede gode tro udelukker culpa. Den eneste konklusion, der står åben for Lassen, er derfor den modsatte, nemlig at modtageren i den anførte situation skal frifindes for tilbagesøgningskravet. Forbruget konverterer tilbagesøgningskravet til et erstatningskrav, som modtagerens gode tro gør det umuligt at give medhold.

I forbindelse med betalinger kan der ikke sondres mellem vindikation og erstatning. Det forhold, at samtlige foreliggende sager vedrører fordringer på penge, indebærer derfor, at den her drøftede problemstilling ikke er fremme i retspraksis. Dette ændrer imidlertid ikke ved, at problemet udgør et *reductio ad absurdum* af hele Lassens teori. Situationen *kan* jo tænkes, at, at der erlægges andet end penge. Hvis en sådan realydelse er udtryk for en overopfyldelse – f.eks. leverance af et større parti bananer end aftalt – og modtageren i begrundet god tro om

omtalte forhold, at tilsvarende regler ikke gælder for betalingskorrektion, udlede, at dette institut ikke er en særlig anvendelse af forudsætningslæren.

⁵² Lassen 1889:21 f.

⁵³ Lassen 1889:22 f.

⁵⁴ Jf. s. 33 ovenfor.

Kapitel 1 Lassen

opfyldelsens rigtighed fortærer det overskydende antal, indebærer Lassens grundtanker, at han skal frifindes for leverandørens erstatningskrav. Lassen drager imidlertid den modsatte konklusion.

1 . 7 Sammenfatning

LASSENS synspunkter om betalingskorrektio n indeholder en række grundlæggende sandheder, herunder, at betalinger og betalingsmodtagelser er stiltiende viljeserklæringer, at korrektionsinstituttet bygger på denne kendsgerning, og at instituttet derfor har et aftaleretligt grundlag. Endvidere er det udtryk for en afgørende indsigt, når Lassen betoner, at forbeholdsløs betaling er udtryk for et stiltiende løfte om ikke at søge det erlagte tilbage. ⁵⁵ Imidlertid er hans yderligere konklusion, at instituttet bygger på forudsætningslæren, i strid med retspraksis ved at føre til alt for mange domfældelser.

Lassens teori snubler, fordi han begrund er domfældelserne ved at henvise til ugyldighedsreglen om svigtende forudsætninger og derfor må begrunde frifindelserne ved at henvise til, at denne regel *ikke* finder anvendelse, til trods for, at betalerens gældsforudsætning netop *er* svigtet i *begge* grupper af sager. ⁵⁶ Denne vanskelighed nødsager ham til at formulere særregler, der modificerer hovedreglen om retsvirkningen af svigtende forudsætninger og begrund er, at gældsforudsættningens svigten under særlige omstændigheder ikke udløser dem. Lassen opstiller to særregler, som formuleret under ét går ud på, at korrektio n afskæres, dersom korrektionskreditor bibringer skyldneren den vildfarelse, at opfyldelsen er rigtig. Dette stemmer efter min opfattelse formentlig med gældende rets forudsætningslære ⁵⁷ men bestemt ikke med gældende rets korrektionsinstitut.

Lassen betoner med rette, at udgangspunktet er tilbagesøgning, eftersom dette må være retsstillingen i fraværet af en hjemmel, der lader modtageren beholde en ydelse, som overdrageren ikke skylder ham. Udgangspunktet er således, at *alle* *condictio indebiti*-sager ender med en domfældelse. Dette udgangspunkt modificeres ifølge Lassen af det

⁵⁵ Se nærmere Kapitel 7 nedenfor.

⁵⁶ *Vinding Kruse 1950:205* bemærker, at "de fleste betalinger ikke er sket under sådanne forudsætninger, at der kan gøres en ugyldighedsgrund gældende" og at synspunktet, hvorefter tilbagesøgning skal begrundes i en ugyldighedsregel, derfor i praksis fører til, at tilbagesøgning som absolut hovedregel nægtes. Dette er ikke rigtigt, når talen som her er om forudsætningslærens anvendelse på svigtende gældeforudsætninger.

⁵⁷ Se note 51, s. 44 ovenfor.

forhold, at betalingen udtrykker et løfte om ikke-tilbagesøgning. Imidlertid ændrer dette løfte retsstillingen i *samtlig*e sager, eftersom betaleren altid afgiver det, medmindre han tager forbehold for tilbagesøgning. For så vidt bliver konklusionen, at *alle* tilbagesøgningssagerne vedrørende forbeholdsløs betaling udmunder i en frifindelse. Hvis gælden ikke består, er løftet imidlertid i medfør af forudsætningslæren ugyldigt, eftersom forudsætningen var kendeligt bestemmende for løftet. Som følge heraf undergår retspositionerne i så fald endnu en gang en ændring i *samtlig*e sager. Dermed er vi tilbage ved udgangspunktet, at de *alle sammen* udmunder i en domfældelse. ⁵⁸ Dette resultat modificeres så i de situationer, der dækkes af Lassens to særregler. Først i kraft af dette fjerde skridt i Lassens tankebane når han frem til regler, som tillader sagerne at falde forskelligt ud. Dette efterlader Lassen med et net, der ikke er finmasket nok til at indfange retspraksis.

I *condictio indebiti*-sager er sagsøger betaler og dermed løftegiver. Forudsætningslæren er ligesom andre ugyldighedsregler udtryk for en beskyttelse af løftegiver. I *condictio indebiti*-sager kan læren derfor kun tjene til at begrunde domfældelser, aldrig frifindelser. Dette gør læren uegnet til Lassens formål af to grunde. For det første forudsætter han jo med rette, at tilbagesøgning i fraværet af en hjemmel, der kan begrunde det modsatte, må blive resultatet af alle sagerne. Forudsætningslæren er derfor upåkrævet i den forstand, at den frembringer et resultat, der allerede er nået. For det andet udgør korrektionsinstituttet netop den hjemmel, der skal til for at fravige udgangspunktet om tilbagesøgning. Instituttet tjener til at beskytte korrektionskravets *debitor* ved at skabe en hjemmel for *afskæring* af korrektionskravet. Eftersom forudsætningslæren kun kan begrunde det modsatte resultat, er Lassen henvist til at forklare frifindelserne ved at begrunde, at forudsætningslæren *ikke* finder anvendelse. Som det er fremgået, snubler denne forklaring, allerede fordi begge hans to særregler har alt for snævert et anvendelsesområde.

SENERE forfattere har forsøgt at formulere principper, der bedre end Lassens kan begrunde frifindelserne i *condictio indebiti*-sager. Således hævder *Sindballe*, at betaleren tilsigter at effektuere en retlig afgørelse og afvikling af parternes mellemværende, og at den blotte betaling derfor skaber en ret for modtageren til i almindelighed at beholde det

⁵⁸ Naturligvis forudsat, at betingelserne for anvendelse af korrektionsinstituttet er til stede, jf. afsnit 3.3., s. 81 ff. nedenfor.

Kapitel 1 Lassen

modtagne. 59 Dette er ikke rigtigt. Man kan ikke af det forhold, at A overdrager penge til B, fordi han ønsker at frigøre sig fra en gæld, som han mener at have til B, udlede, at B *ipso facto* erhverver ejendomsret til pengene, med den konsekvens, at han kan beholde dem, *selvom* As gældsforudsætning svigter. Ej heller kan man udlede, at B i tilfælde af forudsætningens svigten kan beholde det erlagte, selvom han eventuelt ikke anses for at erhverve ejendomsret dertil i kraft af overdragelsen.

60 61

1 . 8 Lassens to teorier om betalingskorrektio

OVENFOR er Lassens korrektionslære skitseret i overensstemmelse med fremstillingen i hans afhandling i *Ugeskrift for Retsvæsen og Haandbogen*. I en anden del af Haandbogen udvikler han imidlertid en detaljeret redegørelse for forudsætningslæren, der kan sammenfattes som følger: 62 Et løfte om at præstere ydelsen *y* er ugyldigt, hvis én af følgende fire betingelser er til stede: (1) løftemodtager ved eller burde vide (a), at forudsætningen *f* var bestemmende for løftets afgivelse, og (b), at løftegiver ville have gjort *f* til en betingelse for løftet, hvis han havde haft mistanke om, at *f* svigtede; (2) et forbehold for løftegivers side om ikke at ville påtage sig *y*, hvis *f* svigter, ville have medført, at aftale slet ikke var indgået; (3) løftemodtager bibragte løftegiver den vildfa-

59 *Sindballe 1918:42*. Synsmåden er påvirket af *Møller 1894*. Sindballes ræsonnement bygger på en upræcis anvendelse af ordet "betaling". Begrebsmæssigt forudsætter ordet, at det erlagte faktisk skyldes; i modsat fald foreligger kun putativ betaling. Så snart denne forskel iagttages, bliver det klart, at Sindballes tankegang er uholdbar.

60 Det er ikke klart, hvilken af de to fortolkninger, der indfanger Sindballes standpunkt.

61 Andre forfattere har udledt den stik modsatte konklusion af betalerens frigørelshensigt. Således udtaler *Vinding Kruse 1950:205*:

"En betaling har normalt – og må, når intet tyder på det modsatte, antages at have – det udelukkende formål at opnå frigørelse for en skyld. Det synes derfor på forhånd nærliggende at antage, at hvis det viser sig, at dette formål ikke realiseres, fordi ydelsen i virkeligheden ikke skyldes, må yderen have krav på tilbagesøgning. Denne simple begrundelse er imidlertid blevet uddybet på flere måder..."

Faktisk er den omtalte antagelse langt fra nærliggende, eftersom dansk ret ikke kender til noget princip, som går ud på, at en aktør kan omgøre en handling, herunder frigøre sig fra dens eventuelle retsvirkninger, blot fordi hans formål med handlingen ikke blev virkeliggjort. Dette gælder, selvom handlingen kun havde et eneste formål og dette var kendeligt for omverdenen. Derimod kender dansk ret det modsatte princip, som f.eks. ligger til grund for aftaleretten i form af grundsætningen, at man ikke har fri adgang til at fortryde sine løfter.

62 *Lassen 1917-20:112-131*.

Afsnit 1 . 8 Lassens to teorier om betalingskorrektion

relse, at *f* er rigtig; (4) løftemodtager vidste eller burde vide, at *f* svigter. I alle andre tilfælde er løftet forpligtende, selvom *f* svigter, herunder, (5) hvis løftegiver giver løftemodtager føje til at mene, at *f* ikke er en bestemmende forudsætning for løftet, eller (6) hvis løftegiver bibringer modtageren den beføjede antagelse, at *f* er rigtig.

Anvender man nu denne detaljerede forudsætningsteori på *condictio indebiti* – hvilket Lassen intetsteds gør – når man til følgende opfattelse, som er mere kompliceret end den ovenfor gennemgåede teori men *langt tættere på retspraksis*: Tilbagesøgningskravet skal gives medhold, hvis én af de følgende fire betingelser er til stede. (1) Betalingsmodtageren ved eller burde vide (a), at betaleren kun lover at afstå fra tilbagesøgning, fordi han mener, at gælden består, og (b), at betaleren, hvis han havde haft mistanke om, at gælden ikke bestod, ville have gjort dens eksistens til betingelse for løftet; (2) et forbehold fra betalerens side om ikke at ville afstå fra tilbagesøgning, hvis gælden ikke består, ville have medført, at aftale slet ikke var indgået; (3) modtageren bibragte betaleren den vildfarelse, at gælden består; (4) modtageren vidste eller burde vide, at gælden ikke består. I alle andre tilfælde end disse fire skal modtageren frifindes for tilbagesøgningskravet, herunder hvis (5) betaleren giver modtageren føje til at mene, at der betales af andre grunde end en formening om gæld, ⁶³ eller hvis (6) betaleren ved erlæggelsen bibragte modtageren den beføjede antagelse, at han havde ret til pengene.

Vedrørende efterbetaling fører anvendelsen af Lassens fuldt udviklede forudsætningslære tilsvarende til følgende opfattelse: Efterbetalingskravet skal gives medhold, hvis enten (1) betaleren ved eller burde vide, at betalingsmodtageren kun vil give afkald på efterbetaling, fordi han mener (a), at erlæggelsen fuldt ud indfrier hans fordring, og (b), at betalingsmodtageren, hvis han var blevet foranlediget til at udtale sig om spørgsmålet, ville have taget forbehold for efterbetaling i tilfælde af, at hans fordring ikke bliver fuldt ud indfriet, eller (2) et forbehold fra hans side om efterbetaling, hvis erlæggelsen ikke fyldestgør hans fordring, ville have medført, at aftale slet ikke var blevet indgået; eller (3) betaleren i god tro bibragte betalingsmodtageren den vildfarelse, at det erlagte fuldt ud indfrier hans fordring; eller (4) betaleren vidste eller burde vide, at erlæggelsen ikke fuldt ud indfrier fordringen. I alle andre tilfælde end disse fire skal betaleren frifindes for efterbetalingskravet, herunder (5) hvis betalingsmodtageren giver betaleren føje til at mene, at der kvitteres af andre grunde end en formening om indfrielse, eller (6) hvis betalingsmodtageren ved erlæggelsen bibragte betaleren den beføjede antagelse, at fordringen blev indfriet i kraft af erlæggelsen.

Denne ikke-formulerede komplicerede korrektionslære stemmer i *resultaterne* stort set med den i nærværende fremstilling forfægtede opfattelse. Grunden er, at reglerne (1) og (4)-(6) alle fastslår eller forudsætter, at korrektionskravet skal gives medhold, hvis men kun hvis korrektionsdebitor er i ond tro om kravets eksistens.

63 Lassen 1889:10.

Kapitel 1 Lassen

Vedrørende de to resterende regler falder (2) væk som irrelevant, eftersom korrektionsinstituttet slet ikke vedrører indgåelse af aftaler, mens (3) – som kun har selvstændig betydning, hvis korrektionsdebitor er i god tro, idet reglen ellers absorberes af (4) – ingen større rolle spiller i praksis. ⁶⁴

ALT i alt har Lassens drøftelse af betalingskorrektion. således en kompliceret struktur. Selvom hans grundtanke går ud på, at korrektionsreglerne bygger på forudsætningslæren, analyserer han ikke korrektionssagerne i lyset af sin fuldt udviklede forudsætningslære men kun i lyset af en forenklet eller foreløbig udgave, som fører til andre resultater, der harmoniserer langt dårligere med retspraksis. Disse forhold har både Lassen og hans kritikere efter alt at dømme overset.

Hvad enten man som Lassen lægger sig fast på den forenkledte eller foretrækker hans fuldt udviklede forudsætningsteori som basis for analysen af betalingskorrektion, står vanskeligheden tilbage at godtgøre, at den pågældende forudsætningsteori overhovedet stemmer med gældende ret. I begge tilfælde redegøres for ét kontroversielt retsinstitut ved henvisning til et andet, der er lige så kontroversielt. Dette er ikke en afgørende svaghed men betyder unægteligt, at opgaven vanskeliggøres, fordi to hårdnakkede spørgsmål skal besvares i stedet for ét. I det foreliggende tilfælde *kan* den dobbelte opgave ikke løses tilfredsstillende.

For at godtgøre sit standpunkt skal Lassen udvikle en forudsætningslære, der i al almindelighed stemmer med retspraksis, og samtidig dokumentere, at den fortsat stemmer med retspraksis, når den anvendes på særtilfældet betalingskorrektion. *Denne opgave er uløselig*, fordi domstolene undertiden lader løftegiver træde tilbage, hvis en forudsætning svigter, selvom løftemodtager er i god tro om dens svigten, hvorimod *condictio indebiti*-sager *altid* ender med, at domstolene frifinder betalingsmodtageren (løftemodtager), hvis han hverken vidste eller burde vide, at gældsforudsætningen svigter.

⁶⁴ Der er som nævnt tale om, at korrektionsdebitor bibringer korrektionskreditor den vildfarelse, at beløbet skyldes; ikke, som i lygtetænderdommen **1905/0246** (s. 113) den omvendte situation, at kreditor bibringer debitor den. *Denne* sidstnævnte kategori ses ofte i praksis.

2 SENERE OPFATTELSE

2 . 1	<i>Ussing 1918 og 1945</i>	51
2 . 1 . 1	Ussings kritik af Lassen. Ussings metode	51
2 . 1 . 2	Ussings egen opfattelse af <i>condictio indebiti</i>	54
2 . 1 . 3	Sammenfatning	58
2 . 2	<i>Anders Vinding Kruse 1950</i>	62
2 . 3	<i>Stig Jørgensen 1972</i>	65
2 . 4	<i>Blok 1994</i>	66
2 . 5	<i>v. Eyben 2000</i>	68

2 . 1 Ussing 1918 og 1945

2 . 1 . 1 Ussings kritik af Lassen. Ussings metode

Ussing tiltræder Lassens synspunkt, at det er en kendeligt bestemmende forudsætning for betaleren, at det erlagte skyldes. Men dette tillader ifølge Ussing ikke Lassens konklusion, at betaleren som hovedregel kan støtte ret på gældsforudsætningens svigten. ⁶⁵ En subjektiv forudsætningsteori som Lassens kan nemlig ifølge Ussing slet ikke anvendes på *condictio indebiti*, og en objektiv teori som Ussings egen gør spørgsmålet, hvorvidt gældsforudsætningens svigten hjemler tilbagesøgning, til et "selvstændigt retsspørgsmål, der må løses som andre retsspørgsmål, altså efter forholdets natur, i mangel af støtte i andre retskilder". ⁶⁶

Den subjektive forudsætningsteori går ud på, at løftegivers adgang til at træde tilbage beror på fortolkning af parternes aftale, mens den objektive lader udfyldning af aftalen være afgørende. Den objektive skole møder den vanskelighed, at udfyldning af parternes aftale ikke fører til nogen stillingtagen til spørgsmålet, om løftegiver kan træde

⁶⁵ *Ussing 1945:432.*

⁶⁶ *Ibid.* Ussing forklarer ikke, hvorfor de hundredevis af trykte danske afgørelser, der i 1945 forelå om *condictio indebiti*, frakendes betydning. Han ignorerer oplysningen i *Lassen 1917-20:115 note 5* (med henvisninger til ca. 50 afgørelser fra perioden 1870-1916) om, at hans opfattelse blev formuleret og accepteret i dansk retspraksis allerede i 1880'erne. Ussings drøftelse indeholder intet belæg for at mene, at Lassens redegørelse ikke stemmer med gældende ret.

Kapitel 2 Senere opfattelser

tilbage grundet en forudsætnings svigten, hvorom løftemodtager er i god tro, eftersom udfyldende ret ingen almindelige regler herom indeholder. Udfyldningen bliver til et forsøg på at fylde et hul med et andet hul. På denne baggrund reduceres den objektive skole til et retspolitisk program, der forsøger at formulere de manglende regler. Det ledende princip, der skal sondre vellykkede fra mislykkede forslag, siges af skolens førende danske repræsentanter, *Ernst Møller* og *Ussing*, at gå ud på, at reglerne skal stemme med retfærdighedens eller billighedens krav. ⁶⁷ Dette kriterium er imidlertid uanvendeligt, eftersom ingen bestemt løsning på problemet er mere retfærdig end andre. Når begge parter er i lige god tro om forudsætningens svigten, dvs. svæver i en godtroende fælles vildfarelse, men én af dem *må* lide et tab derved, kan man med samme ret hævde, at det er uretfærdigt, at løftegiver skal være bundet, eller at løftemodtager skal lide skuffelse. Ingen moralske overvejelser giver nogen ledetråd om svaret. I sidste ende henviser Møller og Ussing domstolene til at afgøre sagerne på grundlag af et skøn om, hvad der er det retfærdige, eller – med Ussings ord – om, hvilken af parterne, der bør bære risikoen for forudsætningens svigten.

68

Hvis Ussing først forklarede, hvilke resultater den objektive skole indebærer for betalingskorrektio, og herefter ved en analyse af korrektionspraksis fastslog, hvorvidt forklaringen stemmer med domspraksis, ville han være i stand til at konstatere, i hvilken udstrækning gældende dansk ret om betalingskorrektio er en særlig anvendelse af et institut, der tillader løftegiver at træde tilbage grundet svigtende forudsætninger, således som den objektive skole nærmere opfatter forholdet. Dersom dette forsøg på at forankre korrektionsinstituttet i den objektive forudsætningslære snublede, måtte Ussing opgive tanken, at betalingskorrektio hviler på en objektiv forudsætningslære.

Faktisk viser det sig, at den objektive skole, således som Ussing udvikler den, på en række afgørende punkter afviger fra retspraksis om betalingskorrektio. På dette sted skal imidlertid blot betones, at Ussings redegørelse for forholdets natur viser sig at bestå i retspolitiske råd og vink, som tager udgangspunkt i følgende betragtning:

67 Således f.eks. *Ussing* 1918:36. *Møller* 1894:234 taler om "fornuft, billighed eller retfærdighed".

68 *Ussing* 1918:212.

"...Lassen har ikke taget tilstrækkeligt hensyn til de reale grunde, der ligger bagved Ørsteds udtalelse om betalingsretshandlernes endelige og bindende karakter. Den, der har modtaget en betaling, kan normalt regne med at beholde den, da de fleste betalinger dog ikke beror på vildfarelse, og modtageren indretter sig derfor gerne i tillid dertil. Og det er velbegrundet, i alt fald i et vist omfang, at beskytte og styrke denne tillid. Det ville ikke være en ublandet fordel at modtage betaling, når modtageren løb en ikke ringe fare for at måtte aflevere det modtagne igen. Det er utvivlsomt det sundeste, at parternes mellemværende bliver så vidt muligt endelig afgjort ved betalingen..." 69

Eftersom Lassens teori om svigtende forudsætninger er et forsøg på at skildre gældende ret kan den ikke kritiseres for at indebære en anerkendelse af tilbagesøgning i et uønskeligt omfang. Det nærmeste, man kan komme en sådan konklusion, går ud på, at Lassens redegørelse for forudsætningsreglerne blotlægger regler, som anvendt på *condictio indebiti* har uønskelige konsekvenser. I påkommende tilfælde er det ikke Lassen men domstolene, der har overset Ørsteds indsigter. 70

Dertil kommer under alle omstændigheder, at Ussings anbefalinger ikke overbeviser. Det er vanskeligt at indse, at modtageren bør have ret til at beholde beløb, som han konkret ikke har krav på, blot fordi det ellers i almindelighed vil være en blandet fordel at modtage betaling. Det er utvivlsomt det sundeste, at parternes mellemværende bliver endeligt afgjort ved betalingen, hvis der dermed blot menes, at det er bedst for begge parter, at betaling frigør betaleren for en skyld. Eftersom det imidlertid er en kendsgerning, at betaling nu og da finder sted i fraværet deraf, er det ikke "utvivlsomt det sundeste", at mellemværendet altid bliver endelig afgjort ved betalingen, idet dette indebærer, at modtageren i de fåtallige *indebiti*-tilfælde får lov til at beholde penge, som han ikke har krav på. At dette ofte vil være utilfredsstillende anerkender Ussing i realiteten, idet han netop ikke konkluderer, at modtageren altid bør have ret til at beholde det erlagte, men kun så vidt muligt. Denne indrømmelse gør imidlertid hans standpunkt tomt. Ussings tankebaner kan lige så godt stilles på hovedet, således at man når frem til anbefalingen, at tilbagesøgning som hovedregel bør tillades, idet det utvivlsomt er det sundeste, at fordringsrettigheder opfyldes i overensstemmelse med deres indhold og ikke på grundlag af tilfældige fejl.

69 *Ibid.*

70 I samme retning indvender Ussing mod Lassens teori om forudsætninger, at den "må føre til anerkendelse af *condictio indebiti* i alt for vidt et omfang."

Kapitel 2 Senere opfattelser

Ussing skifter løbende mellem retspolitiske og retsdogmatiske synsmåder. Som følge heraf bliver det hurtigt uklart, om Ussing opfatter det som en styrke eller en svaghed ved hans betragtninger, at eventuelt stemmer med hans spredte henvisninger til praksis. Hvis betragtningerne er retsdogmatiske, er det naturligvis en styrke, men for så vidt der er tale om retspolitik, er det en svaghed, eftersom der ikke grund til at bruge kræfter på anbefalinger, der allerede er omsat til virkelighed. I det følgende forudsætter jeg, at Ussings betragtninger har retspolitisk karakter.

2 . 1 . 2 Ussings egen opfattelse af *condictio indebiti*

NÅR begge parter er i god tro, taler hverken (med Ussings ord) "materielle retfærdighedsbetragtninger" eller "samfundsmæssige, økonomiske hensyn" for én korrektionsordning snarere end en anden. Det er derfor ikke overraskende, at Ussing indleder med at udtrykke tvivl med hensyn til, om hans objektive opfattelse af forudsætningslæren betyder, at tilbagesøgning "skal være" hovedreglen eller undtagelsen. ⁷¹ Senere siges det dog uden begrundelse, at "...man vist uden skade kunne kalde det hovedreglen, at en person, der har betalt uden uagtsomhed, har tilbagesøgningsret i alle tilfælde, hvor ingen særlige grunde fører til at afskære retten...". ⁷² Denne "hovedregel" gælder altså kun, hvis de to betingelser vedrørende uagtsomhed og særlige grunde begge er til stede. Sidstnævnte betingelse er triviell, eftersom hovedregler aldrig finder anvendelse, hvis særlige grunde fører til brug af en særregel. Uagtsomhedsbetingelsen er ikke triviell men blot urigtig, opfattet retsdogmatisk, eftersom domstolene ofte giver *condictio indebiti*-krav medhold, selv om betaleren er i ond tro.

Ussing forklarer ikke, hvad der er eller bør være hovedreglen i de situationer, hvor de to betingelser ikke er tilstede. Ejheller formulerer han teorier om, hvilke særlige grunde, der bør lede til afskæring af tilbagesøgningsretten, idet han mener, at det er vanskeligt at "...forme faste regler om, hvilke grunde, der bør føre til, at retten afskæres". ⁷³ Ussing oplyser ikke, hvorfor opgaven er at forme regler i stedet for at beskrive dem, som allerede er formet af domstolene. ⁷⁴

⁷¹ *Ussing 1945:433.*

⁷² *Ussing 1945:440.*

⁷³ *Ussing 1945:435.*

⁷⁴ Som nævnt grunden, at Ussing er efterladt uden et brugbart retsdogmatisk udgangspunkt, idet han med Lassen deler opfattelsen, at betaling og kvittering har en aftaleretlig side, og at korrektionslæren bygger på reg-

Ussing inddeler en række af de forskellige tilfældegrupper, som han kommenterer, efter kriteriet, om der er noget at bebrejde betaleren. Hvis dette ikke er tilfældet, bør tilbagesøgning efter hans opfattelse kunne ske i videre omfang end ellers. ⁷⁵ Ved således at sætte fokus på betalerens subjektive forhold kommer Ussings betragtninger i grundlæggende konflikt med gældende ret, der frakender spørgsmålet betydning. Ussing tager ikke stilling til alle forgreninger af hans omtalte hovedkriterium men stiller sig tilfreds med en omtale af enkelte sagskategorier, suppleret med anbefalinger med hensyn til, om tilbagesøgning bør tillades eller ej i de enkelte grupper.

Med hjemmel i "almindelige retsgrundsætninger om forudsætninger" bør tilbagesøgning ifølge Ussing afskæres, hvis **(a)** betaleren ønsker at betale uden hensyn til, om beløbet skyldes; **(b)** betaleren giver modtageren grund til at tro, at han ønsker at betale uden hensyn til, om beløbet skyldes; eller **(c)** betaleren forsikrer modtageren om, at han skylder ham ydelsen eller i øvrigt har givet ham føje til at stole derpå. Ussing beskriver ikke indholdet af de pågældende almindelige retsgrundsætninger om forudsætninger. De tre tilfældegrupper, (a)-(c), svarer imidlertid til Lassens undtagelsesregler (3) og (4), ⁷⁶ hvorfor mistanken melder sig, at retsgrundsætningerne i virkeligheden er Lassens subjektive forudsætningslære

Endvidere mener Ussing, at "legislative hensyn taler for", at tilbagesøgning ligeledes bør nægtes, hvis **(d)** betaleren er skyld i, at der blev betalt for meget, dvs. at fejlen ligger i betalerens vildfarelse. Denne *de sententia ferenda* betragtning, der er i strid med gældende ret, ⁷⁷ begrundes Ussing alene ved at henvise til, at "...en regel, der afskærer tilbagesøgning, når betalingen var uagtsom, ... forsåvidt [har] en gavnlig virkning, som den i et vist omfang vil tilskynde folk til kun at betale, når de har prøvet spørgsmålet om skyldens eksistens og omfang...". ⁷⁸ Faktisk overdrager ingen mennesker penge på må og få: normalt betaler man kun, når man er overtydet om at skyldes (man *har* prøvet

lære om svigtende forudsætninger, og kun afviger fra Lassen ved at hævde, at den subjektive lære skal afløses af den objektive, som imidlertid ingen ledetråde frembyder ud over en henvisning til retfærdighedens krav.

⁷⁵ Ussing 1945:439 nederst.

⁷⁶ Jf. s. 49 ovenfor.

⁷⁷ Se nærmere afsnit 3.5., s. 93 ff. nedenfor.

⁷⁸ Ussing 1945:435.

Kapitel 2 Senere opfattelser

spørgsmålet om skyldens eksistens og omfang). Det er således i et forsøg på at give betaleren en tilskyndelse, der faktisk er upåkrævet, at Ussing plæderer for en retsorden, der som hovedregel vil lade folk beholde betalinger, som de ved eller burde vide, at de ikke har krav på.

Det anførte moment modificeres dog ifølge Ussing, hvis modtageren så fejlen eller overså den ved en fejl, der er grovere end betalerens, således at hovedskylden er modtagerens. **79** Dette forslag stemmer ikke med gældende ret. Ingen korrektionssag i trykt dansk praksis afgøres i lyset af en sammenligning mellem de to parter subjektive forhold; dette gælder selv i de tilfælde, hvor begge parter var i ond tro. **80** Således begrundes ingen frifindelser i overvejelsen, at korrektionsdebitor ganske vist var i ond tro men dog i bedre tro end kreditor, ligesom ingen domfældelser bygger på tanken, at korrektionsdebitor vel var i god men kreditor i bedre tro.

Endvidere bør tilbagesøgning ifølge Ussing nægtes, hvis **(e)** betaleren erlægger beløbet uden forbehold efter at der har været tvist om gældens størrelse, eller **(f)** betaleren vidste eller burde vide, at gældens størrelse beror på et skøn. **81 (g)** Tilbagesøgning bør ligeledes være udelukket, hvis den fejlagtige betaling har stået på gennem længere tid. **82 (h)** Endelig bør løn og lignende ikke kunne søges tilbage. **83**

Blandt disse forslag svarer **(e)** og **(g)** til gældende ret, hvilket imidlertid ikke beror på korrektionsinstituttet men på reglerne om retsfortabende passivitet. **84 (f)** er endnu et eksempel på, at domstolene efter Ussings opfattelse afgør eller bør afgøre korrektionssagerne på grundlag af en vurdering af *sagsøgers* (korrektionskreditors) subjektive forhold.

Ussing forsøger ikke at opstille en teori, der kan forklare, hvorfor tilbagesøgning bør nægtes i de anførte tilfældegrupper, **(a)-(h)**. Da tilbagesøgning efter hans opfattelse bør være hovedreglen, hvis betaleren

79 *Ibid.*

80 Se nærmere afsnit 3.5, s. 93 ff. nedenfor. Det nærmeste man kommer Ussings tanke, er **1953/0222 H**, hvor et tilbagesøgningskrav får medhold, fordi debitor er i ond tro, men hvor Højesterets flertal afkorter i kravet, fordi kreditor også er det. Denne del af præmisserne må antages at være påvirket af *Vinding Kruse 1950*, hvis tanker svarer til Ussings.

81 *Ussing 1945:435*. Jf. **1933/0215 H**.

82 Dette forslag er i eklatant modstrid med **1928/0600**.

83 *Ussing 1944:436*. **(h)** drøftes mere indgående i afsnit 4.1.5, s. 114 ff. nedenfor.

84 Se nærmere i afsnit 6.2, s. 133 ff. nedenfor.

er i god tro, må han forventes at tilføje, at tilbagesøgning bør ske i alle andre tilfælde end de otte anførte. Dette hævder Ussing imidlertid ikke. I stedet fremhæver han blot enkelte særlige situationer, hvor tilbagesøgningsretten bør bestå. Dette gælder således, (i) hvis beløbet er opkrævet af en offentlig myndighed. Dette forslag modificeres dog, hvis der bestod en anledning for betaleren (borgeren) til at undersøge reglernes indhold, f.eks. fordi der, før betalingen fandt sted, var rejst tvivl derom. Forslaget går alt i alt ud på, at myndighederne bør kunne søge beløb tilbage, som de grundet en retsvildfarelse har betalt til borgerne, hvis men kun hvis borgerne ved eller burde vide, at betalingen skyldes en fejl. Dette stemmer med gældende ret, hvor sætningen imidlertid gælder for alle tilbagesøgningskrav, ikke blot for myndighedernes tilbagesøgning i anledning af retsvildfarelser. (j) Ifølge Ussing bør tilbagesøgning over for offentlige myndigheder tillades, selvom der intet er at bebrejde dem, hvilket f.eks. kan været tilfældet, hvis den fejlagtige fortolkning af lovene var almindeligt anerkendt gennem en årrække. Det bør nemlig i denne situation påhvile betaleren (borgeren) at få fastslået, om forståelsen er korrekt. Dette forslag er i strid med skovgebyrdommen **1899/0311 H** (s. 91), som illustrerer, at myndighederne *friindes* for et tilbagesøgningskrav, når der intet er at bebrejde dem. (k) Tilbagesøgningskravet bør ligeledes anerkendes, hvis kun modtageren kender fakta af betydning for gældens opgørelse, eller (l) betaling sker i god tro om korrektheden af en af modtageren udformet opgørelse over gælden. Som fællestræk for (i)–(l) gælder, at modtageren er i ond tro om sin ret til det erlagte. For så vidt supplerer disse fire momenter blot (a)–(h) ovenfor, der nærmest går ud på, at tilbagesøgning bør nægtes, når modtageren er i god tro derom.

Ussing forsøger ikke at opstille generelle principper, der kan vejlede om det retspolitiske spørgsmål, hvornår et *condictio indebiti*-krav bør gives medhold. ⁸⁵ Hans redegørelse er kasuistisk og udtrykt med en lang række forbehold. Disse forbehold gør Ussings synspunkter vanskelige at kritisere, hvad enten de har et retsdogmatisk eller retspolitisk sigte, idet kritikken kun kan bestå i henvisningen til modeksempler. Eksistensen af modeksempler kan imidlertid aldrig begrunde en revision af en tese, som i sin formulering udtrykkeligt tager højde for dem. Dertil kommer, at Ussing ikke redegør for, hvordan domstolene behandler eller bør behandle de tilfælde, hvor to eller flere retningslinjer, der finder anvendelse på en konkret sag, fører til modsatte resulta-

⁸⁵ Ussing 1945:434 kalder resultaterne af hans overvejelser "»regler«" i *scare quotes*.

Kapitel 2 Senere opfattelser

ter. Et eksempel foreligger, når betaleren gør krav på tilbagebetaling af periodiske ydelser i medfør af en aftale, som betalingsmodtageren kunne have opsagt, samtidig med, at betalingsmodtageren er i ond tro om opfyldelsesfejlen, f.eks. fordi der betales i medfør af en opgørelse, som han har udarbejdet, og som er udtryk for en misforståelse af letfattedelige regler i parternes aftale eller relevant lovgivning. Herom siger Ussing dels, at tilbagesøgning bør være udelukket, eftersom der betales løbende ydelser i henhold til en kontrakt som modtageren kunne have opsagt, men samtidig, at tilbagesøgning bør kunne finde sted, når modtageren er i ond tro om sin ret til det erlagte. ⁸⁶ De to retningslinjer, som ifølge Ussing bør finde anvendelse på sagen, fører således til modsatte resultater. Dette er *ikke* udtryk for en selvmodsigelse, for så vidt som Ussing i formuleringen af begge anbefalinger udtrykkeligt gør plads for undtagelser. Nogen afgørende hjælp til domstolene er tankegangen imidlertid ikke. Det kan derfor ikke undre, at domstolene i en af de tre sager, som i trykt praksis illustrerer krydsningen af Ussings retningslinjer, faktisk giver dom for tilbagesøgning, jf. **1980/0811** (s. 134) men i de to andre frifinder modtageren, jf. **1988/0586** (s. 134) og **1991/0057**. Forskellen kan ikke begrundes i sagernes faktiske omstændigheder. ⁸⁷

2.1.3 Sammenfatning

USSINGS grundtanke er, at korrektionssagerne bør afgøres efter princippet, at den, der er (mest) skyld i fejlen, taber sagen, eller med andre ord, at den part taber sagen, som er i den ondeste tro om fejlen. Dette udgangspunkt kommer f.eks. til udtryk i det forhold, at han inddeler sagerne alt efter, hvor meget, der er at bebrejde betaleren (korrektionskreditor). I medfør af gældende ret vinder korrektionsdebitor sagen, hvis og kun hvis han er i god tro om fejlen, og at kreditors subjektive forhold er uden betydning. Ussing spørger altid sig selv, hvad parterne hver især burde have gjort, og hvilken af dem, der først og fremmest har svigtet denne standard. Domstolene stiller derimod spørgsmålet, hvad korrektionsdebitor vidste eller kunne vide om fejlen. I tråd med det anførte antyder Ussing, at korrektionsinstituttet bør tilrettelægges med henblik på at opmuntre til omhu, således at opfyldelsesfejl i videst muligt omfang undgås. ⁸⁸ Dette pædagogiske sigte ligger ikke bag

⁸⁶ Ussing 1945:441.

⁸⁷ De to frifindelser er urigtige, men dette skyldes andre forhold.

⁸⁸ Ussing 1945:432, 435.

retspraksis, eftersom det fører til den enkle regel, at den part, der har begået fejlen, skal tabe sagen, hvorimod faktum er, at han altid frifindes, hvis han er i god tro, også selvom han er ansvarlig for fejlen.

På retsfaktumsiden opfatter Ussing alt i alt korrektionsinstituttet som en slags erstatningsret, hvor sagerne bør afgøres efter en fordeling af skyld og ansvar. ⁸⁹ At dette ikke kan tiltrædes følger allerede af det forhold, at man ikke kan angive nogen løsning for det tilfælde, at begge parter har udvist samme skyldgrad, f.eks. *ingen*. Ussings anbefalinger stemmer da heller ikke med resultatet i mere end ca. 15 procent af trykt praksis. ⁹⁰ Af hans i alt 12 *de sententia ferenda* forslag er to, (a) og (f), uden større praktisk betydning, mens tre, (b), (c) og (i), som hos Lassen figurerede som *retsdogmatiske* hypoteser, stemmer med gældende ret. De resterende syv forkastede domstolene mere end 100 år før Ussing formulerede dem, og hans overvejelser har ikke fået dem til at skifte mening.

Ussing mente ligesom Lassen, at betaling er en aftaleretlig disposition. Han taler uden nærmere drøftelse om, at opfyldelse (f.eks. betaling) kan være gyldig eller ugyldig og henviser til "...Aftl. § 30 om svig eller § 33 om, at det ville stride mod almindelig hæderlighed at fastholde opfyldelsen" ⁹¹ ligesom han anbefaler at "anvende grundsætningen i Aftalelovens § 39 ret liberalt på betaling". ⁹² Ussing mener tilmed, at betaling kan udgøre et tredjemandsløfte. ⁹³ Han opfatter således betalinger som stiltiende løfter men omtaler ikke nærmere, hvad løftet går ud på og berører i det hele taget intetsteds betalingstransaktioners aftaleretlige side.

⁸⁹ *Ussing 1945:439*: "Når intet kan bebrejdes betaleren, kan tilbagesøgning ske i videre omfang".

⁹⁰ Procenten lader sig ikke fastslå nøjagtigt, idet domstolene ofte helt ignorerer forhold, som Ussing tillægger betydning, ligesom rubriceringen volder problemer, når to indbyrdes modstridende anbefalinger finder anvendelse på en sag, og domstolene følger den ene men ikke den anden.

⁹¹ *Ussing 1945:429*.

⁹² *Ussing 1945:433*.

⁹³ Jf. *Ussing 1950:366* om situationen, hvor en læser i anledning af en avisindsamling til fordel for en fattig enke indbetaler et beløb til avisen. jf. 1923/0682. Ussing mener, at læseren i kraft af indbetalingen afgiver et tredjemandsløfte til fordel for enken, idet han ifølge Ussing lover, (i) at hun skal have pengene og (ii) at han ikke kan kræve beløbet tilbagebetalt, jf. *Ussing 1950:375*. *Iversen 1994:27 ff.* indeholder en indgående drøftelse og tilbagevisning af synspunktet, at indbetalingen er et tredjemandsløfte.

Kapitel 2 Senere opfattelser

Ussing bemærker, at

"...der er ... ikke så stærke grunde til at beskytte betalingsmodtagerens gode tro som til at beskytte den gode tro hos en løftemodtager i gensidige kontrakter. Hensynet til at skabe sikkerhed i samhandelen gør sig ikke gældende på samme måde ved betaling. Betalingen er jo ikke en aftale, hvorved parterne tilstræber fortjeneste" ⁹⁴

Heraf udleder Ussing, at betaleren bør have en adgang til at søge det betalte tilbage, der er *videre* end løftegivers almindelige tilbage-trædelsesadgang grundet ugyldighed. Tanken er nærliggende, men retsstillingen er faktisk den modsatte. Et løfte kan jo være ugyldigt, selvom løftemodtager er i god tro om de forhold, der betinger ugyldigheden. Derimod kan betaleren aldrig søge det erlagte tilbage under henvisning til, at det ikke skyldtes, hvis modtageren er i god tro om gældens eksistens. ⁹⁵ Korrektionsinstituttet er derfor udtryk for en beskyttelse af løftegiver (betaleren, der lover ikke at søge beløbet tilbage), som er *snævrere* end den beskyttelse, der ydes løftegiver i medfør af ugyldighedsreglerne.

Ussings lære om *condictio indebiti* indeholder en indre spænding, som skyldes, at han godkender Lassens aftaleretlige udgangspunkt men forlader det til fordel for en nærmest erstatningsretligt præget synsmåde. Han forsøger ikke at inddrage det aftaleretlige udgangspunkt i sine tanker om de enkelte kategorier af sager, som han behandler, og opfatter i stedet *condictio indebiti*-instituttet som en sanktion mod betalere-ns uagtsomhed. Det erstatningsretlige præg ved denne tankegang kommer ikke mindst frem i Ussings forslag om at lade sagerne afgøre af spørgsmålet, hvilken af parterne, der var i den bedste tro i de tilfælde, hvor begge parter er i god, respektive ond tro. ⁹⁶ Dette minder i en vis udstrækning om erstatningsrettens lære om egenskyld, årsagskonkurrence og hovedårsagslære men er aftaleretten ganske fremmed.

USSING forudsætter, at en redegørelse for betalingskorrektioner må involvere en stillingtagen til spørgsmålet, om det er hovedreglen eller undtagelsen, at korrektionskravet gives medhold. Han antager, at den retsvidenskabelige bestræbelse forløber på den måde, at man først fastslår, om korrektionskravet som udgangspunkt gives medhold ved dom-

⁹⁴ Ussing 1945:432.

⁹⁵ Jf. Kapitel 3 og 4 nedenfor.

⁹⁶ Ussing 1945:435.

stolene eller ej, og dernæst formulerer man eventuelle særlige omstændigheder, under hvilke udgangspunktet fraviges efter *lex specialis* princippet. Sandheden er, at retsvidenskabens opgave er at fastlægge de nødvendige og tilstrækkelige betingelser for, at korrektionskrav gives medhold. Når denne specifikation er for hånden, er den retsdogmatiske opgave fuldført, eftersom man under henvisning til specifikationen kan forudsige resultatet af enhver korrekt fremtidig afgørelse om betalingskorrektur og forklare enhver korrekt fortidig afgørelse derom. Denne løsning på den retsdogmatiske opgave behøver imidlertid ikke at give grundlag for at hævde, at det er hovedreglen, at korrektionskravet gives medhold, eller for at hævde, at hovedreglen går ud på det modsatte.

Nærmere bestemt består misforståelsen i antagelsen, at korrektionsinstituttet må kunne beskrives i en regel af følgende type: "Et korrektionskrav gives medhold, hvis betingelsen B er til stede, medmindre en eller flere af de særlige omstændigheder $U_1, \dots, U_n$ foreligger; i så fald gives kravet ikke medhold" Her udgør "Hvis B foreligger, skal korrektionskravet gives medhold" hovedreglen, mens "Hvis U_i foreligger, skal korrektionskravet ikke gives medhold" formulerer en undtagelse. Der er på forhånd ingen grund til at forvente, at instituttet har denne struktur, hvilket det da heller ikke har. Korrektionsinstituttet i gældende dansk ret har opbygningen "Hvis og kun hvis B foreligger, da skal korrektionskravet gives medhold". Med tilbagesøgning som eksempel kan reglen nemlig formuleres som følger: "Hvis og kun hvis betalingsmodtageren vidste eller burde vide, at betalingen skyldtes en fejl, skal tilbagesøgningskravet gives medhold", eller "Hvis og kun hvis modtageren *hverken* vidste eller burde vide, at betalingen skyldtes en fejl, skal tilbagesøgningskravet *ikke* gives medhold". Det er uden mening at spørge, om denne regel gør tilbagesøgning til hovedreglen eller undtagelsen, eftersom svaret alene beror på, hvilken af de to formuleringer, man foretrækker. 97 Man kan alene rejse det rent statistiske spørgsmål, om domstolene i flertallet af sagerne statuerer god eller ond tro. Dette er imidlertid noget andet end at spørge, om det er tilbagesøgning eller det modsatte, der i korrektionsinstituttet figurerer som *lex specialis*.

- 97 Det gælder i almindelighed, at hvis reglen R gennembryder R^* efter *lex specialis* princippet, kan man efter forgodtbefindende omformulere reglerne, således at R^* i omformuleret stand står som *lex specialis* i forhold til omformuleringen af R . At drikkevarer må udskænkes til gæster, medmindre de er under 18 år er logisk ækvivalent med en hovedregel om, at udskænkning af spiritus er forbudt, medmindre gæsterne er over 18 år.

Kapitel 2 Senere opfattelser

Antagelsen, at der skal opstilles en hovedregel, har haft negativ betydning for dansk teori om betalingskorrektio. Ørsted formulerede en teori, der indebar, at tilbagesøgningskrav som hovedregel ikke gives medhold, mens Lassen forfægtede en opfattelse, der medfører den modsatte konklusion. Ussing forkaster begge standpunkter men deler antagelsen med sine forgængere, at retsvidenskaben skal formulere en hovedregel. På denne baggrund ledtes han til konklusionen, at der ingen egentlig teori kan opstilles om korrektionskrav, og at retsforskerne for tiden må stille sig tilfreds med at formulere nogle vejledende retningslinjer. Disse retningslinjer viser sig at være Ussings retspolitiske iagttagelser. Dette er en del af baggrunden for, at senere teori har lagt sig fast på standpunktet, at det tætteste, man kan komme på korrektionsinstituttets retsfaktum, er at beskrive visse momenter, der i de enkelte sager indgår i vekslende kombinationer og med varierende styrke, hvorimod det ikke anses for muligt at artikulere retsfaktum i egentlige retsregler. Denne udvikling indtrådte mere end hundrede år efter domstolene havde skabt korrektionsinstituttet, og på et tidspunkt, da domssamlingerne indeholdt flere hundrede afgørelser derom: afgørelser, der, som det vil fremgå af de følgende kapitler, besvarer alle spørgsmål af praktisk betydning om betingelserne for, at et korrektionskrav får medhold.

2 . 2 Anders Vinding Kruse 1950

VINDING KRUSES teori om *condictio indebiti* tager udgangspunkt i tessen, at tilbagesøgning er hovedreglen, når overopfyldelsen beroede på en faktisk vildfarelse, mens det modsatte gælder, når den skyldtes en misforståelse af komplicerede retsregler.

Vedrørende faktiske vildfarelser hævder han, at

"...skulle interesseafvejelsen mellem parterne foretages på en rimelig basis, måtte udgangspunktet formentlig tages i følgende synsmåde: Tilbagesøgning bør kun være udelukket i de tilfælde eller tilfældegrupper, hvor det tør antages, at det vil være mere byrdefuldt for modtageren at levere ydelsen tilbage, end det vil være for betaleren fremdeles at undvære ydelsen." ⁹⁸

Vinding Kruse noterer, at reglen vil bebyrde domstolene med vanskelige undersøgelser og afvejninger ⁹⁹ og udleder heraf, at

⁹⁸ *Vinding Kruse 1950:222.*

⁹⁹ *Ibid.* Man kunne tilføje, at reglen forhindrer offentlige myndigheder i at søge beløb tilbage, som er udbetalt borgerne i den urigtige formening, at de har krav derpå.

Afsnit 2 . 2 Anders Vinding Kruse 1950

"...det afgørende bør ... ikke være en faktisk interesseafvejelse men en juridisk kvalitetsbedømmelse af selve betalingsforholdets natur. Accepteres dette synspunkt, følger det nærmest af sig selv, at tilbagesøgningsretten må blive udgangspunktet for den retlige overvejelse eller m.a.o. hovedreglen, eller formuleret på en anden måde: Tilbagesøgning bør ikke afskæres udelukkende af den grund, at der er sket en betaling i urigtig formening om skyld, eller fordi ydelsen ikke længere forefindes hos modtageren." **100** "...dansk praksis kan næppe siges at stride mod som udgangspunkt for den retlige overvejelse ved faktiske vildfarelser at antage tilbagesøgning..." **101**

Vedrørende misforståelser af komplicerede retsregler (ikke-notoriske retsvildfarelser) bemærker Vinding Kruse, at

"...tilbagesøgning er udelukket, når der er erlagt ydelser uden forbehold i henhold til en urigtig retsopfattelse vedrørende [gælds]spørgsmålet, som grundet på dets tvivlsomhed først kan konstateres ved en domstolsafgørelse, såfremt modtageren ikke kan bebrejdes, at han har lagt den urigtige retsopfattelse til grund for sit krav." **102** "...Den her anførte grundsætning om tilbagesøgningskravets nægtelse ved tvivlsomme retsspørgsmål kun et særligt udslag af et almindeligt princip, nemlig at domme, der fastlægger ny ret, på samme måde som love ikke må få tilbagevirkende kraft..." **103**

IFØLGE Vinding Kruse bør man indføre følgende undtagelser til hovedreglen om tilbagesøgning ved faktiske vildfarelser: tilbagesøgning må være udelukket, når (a) "...yderen har forsikret modtageren om, at ydelsen virkelig skyldtes." **104** (b) "...modtageren har haft føje til at gå ud fra, at ikke var en afgørende forudsætning for yderen, at han for hele eller en del af ydelsen var retskraftigt forpligtet" **105** (c) "...en urigtig betaling skyldes yderens skødesløshed, manglende påpasselighed el. lign., og det i øvrigt skønnes rimeligt at lade ham bære risikoen herfor, hvorved der navnlig bliver at tage hensyn til, hvorvidt han har de bedste muligheder for at bedømme spørgsmålet om skyldens eksistens eller størrelse og til, hvorvidt modtageren havde grund til at nære mistanke om, at erlæggelsen eller en del af denne ikke havde sin rigtighed" **106** (d) "ydelsen ...var bestemt til almindelige leveomkostninger, såsom lønninger af enhver art ... når modtageren befandt sig i undskyldelig uvidend-

100 *Vinding Kruse 1950:224*

101 *Vinding Kruse 1950:264*

102 *Vinding Kruse 1950:254.*

103 *Vinding Kruse 1950:256.* S. 146 f. nedenfor omtales, at "grundsætningen" ikke er et udslag af det omtalte almindelige princip.

104 *Vinding Kruse 1950:269.*

105 *Vinding Kruse 1950:271* med henvisning til Lassen.

106 *Vinding Kruse 1950:278.*

Kapitel 2 Senere opfattelser

hed om betalingens eller en dels af dens urigtighed" **107 (e)** "...det drejer sig om for meget erlagt betaling i henhold til en vedvarende kontrakt, som betalingsmodtageren kunne have bragt til ophør ved opsigelse. ... Reglen må gælde, hvad enten det drejer sig om faktisk eller retlige vildfarelser, forudsat god tro hos modtageren" **108 (f)** "...yderen ikke inden rimelig tid, efter at han har eller burde have opdaget, at ydelsen ikke skyldtes, har gjort kravet gældende, såfremt det i øvrigt under hensyntagen til de foreliggende omstændigheder må skønnes, at hans handlemåde har været uforsvarlig over for modtageren". **109** Listen af anbefalinger svarer til Ussings.

Vinding Kruse betoner, at "...selvom tilbagesøgning i og for sig er udelukket efter de foran udviklede regler, kan kravet dog alligevel gennemføres, hvis modtageren var i ond tro..." **110** Hans *samlede teori* kan derfor formuleres som følger. (1) Der gives ingen almindelig hovedregel, idet udgangspunktet er forskelligt, alt efter om opfyldelsesfejlen beror på (i) en faktisk vildfarelse eller en notorisk retsvildfarelse, eller (ii) der er tale om en ikke-notorisk retsvildfarelse. (2) I forbindelse med faktiske vildfarelser og notoriske retsvildfarelser er udgangspunktet tilbagesøgning. Ved ikke-notoriske retsvildfarelser er udgangspunktet derimod ikke-tilbagesøgning. (3) Udgangspunktet om tilbagesøgning i forbindelse med faktiske vildfarelser og notoriske retsvildfarelser fraviges, hvis en eller flere af særreglerne beskrevet i småtrykket ovenfor finder anvendelse. (4) Hvis modtageren er i ond tro er resultatet dog *altid* tilbagesøgning.

Denne teori kan forenkles til tesen, at *condictio indebiti*-sagerne udmunder i frifindelser, hvis men kun hvis modtageren er i god tro og det endvidere gælder at en af særreglerne finder anvendelse, eller at opfyldelsesfejlen beror på en ikke-notorisk retsvildfarelse. Denne teori adskiller sig fra den i nærværende fremstilling forfægtede ved at postulere, at god tro hos modtageren *aldrig* er nok til at blokere for tilbagesøgning. Opfattelsen rammes af et stort antal modeksempler. Retspraksis indeholder talrige afgørelser karakteriseret ved, at domstolen anser sagsøgte for at være i god tro og frifinder ham, selvom sagen ikke henføres under en af særreglerne eller vedrører misforståelser af komplicerede retsregler.

107 *Vinding Kruse 1950:278*. Vinding Kruse anser denne regel for mere tvivlsom end de øvrige.

108 *Vinding Kruse 1950:282*.

109 *Vinding Kruse 1950:284*.

110 *Vinding Kruse 1950:288*.

2 . 3 Stig Jørgensen 1972

BERIGELSESTANKEN fører til korrektion, mens indrettelseshensynet begrundet, at korrektionskravet afskæres. *Stig Jørgensen* opfatter den foreliggende korrektionspraksis som domstolenes stillingtagen til spørgsmålet, under hvilke nærmere omstændigheder det ene af disse principper viger for det andet:

"Hensynet til, at en af parterne ikke opnår en ugrundet berigelse. krydses af hensynet til betalingernes endelighed. Især kan parterne have indrettet sig på, at skyldforholdet er endeligt afgjort. Det er vanskeligt at prioritere de modstående hensyn i almindelighed..." **111**

Jørgensen betoner med rette, at praksis i den forbindelse lægger afgørende vægt på, hvordan parterne "med føje" opfattede situationen. Han forklarer ikke nærmere, hvordan dette er udtryk for, at domstolene deler sol og vind lige mellem indrettelse ("betalingernes endelighed") og berigelse, men må antages at sigte til, at berigelsen ikke er ugrundet, hvis den berigede part (korrektionsdebitor) i god tro antager, at korrektionskravet ikke består, f.eks. i god tro antager ikke at skulle erlægge yderligere, ligesom indrettelsen kun har retlig betydning, hvis den finder sted i god tro, f.eks. om ikke at skulle tilbagebetale en del af det er lagte.

Stig Jørgensen fortsætter med at opstille nogle brede retssætninger som følger: (a) "Vidste begge parter, at der blev betalt for lidt eller for meget, afhænger det af aftalen og de foreliggende omstændigheder, om der kan kræves efterregulering eller om meningen var den modsatte." (b) "Såfremt kun den, der kræver regulering, [dvs. korrektionskreditor] kendte de rette forhold, vil der ikke kunne kræves regulering, jf. Aftl. § 33". Begge disse sætninger stemmer med gældende ret. Hvis begge parter er i ond tro om fejlen, afskæres korrektion ganske rigtigt, hvis men kun hvis parterne indgår en stiltiende aftale om, at erlæggelsen skal være endelig, dvs. indgår en ændringsaftale vedrørende betalerens pligter. **112 113** Det er ligeledes rigtigt, at efterbetalingssager udmun-

111 *Jørgensen 1972:57.*

112 En sådan ændringsaftale blev i **1928/0600** ikke anset for indgået. Afgørelsen forekommer tvivlsom.

113 Jørgensen henviser til efterbetalingssagen **1904/0151**, der imidlertid er en *domfældelse* begrundet i betalerens (korrektionsdebitors) burdeviden om, at en post på regningen, som han betalte, ved en fejlskrift var anført som 2.50 kr. i stedet for 25 kr.

Kapitel 2 Senere opfattelser

der i frifindelser, hvis betalingsmodtageren (kreditor) som den eneste ved, at der forelå en fejl, dvs. hvis betaleren (debitor) er i god tro.

Jørgensen tilføjer i tilslutning til Ussing, at (c) "...svæver begge parter i en vildfarelse, afhænger afgørelsen af, hvem der har mest føje for sin opfattelse ... hvilket ofte er en omskrivning af, at den anden part har begået en fejl... (d) ...Har begge parter begået en fejl, afhænger afgørelsen af hvem der har begået den største fejl..." 114 Disse regler genfindes ikke i retspraksis.

Jørgensen noterer, at korrektion er udgangspunktet i forbindelse med opfyldelsesfejl, der beror på faktiske vildfarelser eller på notoriske retsvildfarelser. Han tilføjer i tilslutning til Ussing, at korrektionen dog afskæres, *når* betaleren giver modtageren føje til at antage, at han har krav på ydelsen; *når* der er tale om ydelser, der er bestemt til underhold eller almindelige leveomkostninger; *når* ydelsen er betaling for gæld, som betaleren har en moralsk forpligtelse til at betale; *når* betaleren kan vælte udgiften over på sine kunder; (kun om tilbagesøgning) *når* betaleren har udvist uagtsomhed, og det i øvrigt er rimeligt at lade ham bære risikoen for fejltagelsen; *når* "skyldneren eller fordringshaveren har udvist passivitet"; *når* der er foretaget en endelig opgørelse af skyldforholdet; (kun om efterbetaling) *når* betalingsmodtageren ved at udarbejde en fejlbehæftet opgørelse over mellemværendet har fremkaldt betalerens vildfarelse og undlader at berigtige fejlen inden for rimelig tid. 115 Endelig mener Jørgensen, at hvis kreditor i et løbende skyldforhold sender opkrævning eller kvittering uden at gøre opmærksom på, at der mangler en delbetaling, vil kravet ikke senere kunne fremsættes. 116 Faktisk er dette kun tilfældet, dersom skyldneren er i god tro om den udeladte delbetaling, hvilket ikke var tilfældet i domfældelserne 1886/1028 (s. 94) og 1954/0270 H (s. 94).

2 . 4 Blok 1994

BLOK mener, at hovedreglen om adgang til korrektion i ret vidt omfang fraviges, dersom domstolene finder det rimeligt, hvilket de ifølge Blok gør,

"...hvis det efter de konkrete omstændigheder ikke ville være rimeligt at pålægge beløbsmodtageren at betale beløbet tilbage. Hertil kræves, at beløbs-

114 Jørgensen 1972:57-58 (litr. her).

115 Jørgensen 1972:59-60.

116 Jørgensen 1972:60 note 59.

modtageren har været i god tro om betalingens rigtighed, og at det i øvrigt findes rimeligt at lade den betalende bære risikoen, f.eks. fordi fejlen er opstået hos denne ... Tilsvarende gælder i situationer, hvor en skyldner som følge af en fejl har betalt for lidt, således at hovedreglen om, at kreditor kan kræve efterbetaling, efter et relativt frit skøn kan fraviges ud fra en rimeligheds-vurdering ... Reglerne om *condictio indebiti* og efterbetaling er udtryk for, at en økonomisk forventning efter omstændighederne tillægges retlig betydning ud fra en rimelighedsvurdering" 117

Reglerne om *condictio indebiti* og efterbetaling kan ikke være udtryk for, at en økonomisk forventning tillægges retlig betydning ud fra en rimelighedsvurdering. Til hinder herfor er den kendsgerning, at korrektionsdebitor oftere vil være i ond tro om grove fejl end om andre, og at et korrektionskrav derfor har lettere ved at få medhold ved domstolene, jo grovere den fejl er, som ligger bag over- eller underopfyldelsen. Denne retstilstand er rimelig nok, når fejlen er begået af korrektionsdebitor, eftersom chancen for, at fejlen i så fald går ud over den part, som har begået den, vil forøges, jo grovere fejlen er. Hvis imidlertid fejlen er begået af korrektionskreditor, er retsstillingen urimelig, eftersom resultatet i så fald er det modsatte: nu vil sandsynligheden for, at fejlen går ud over den part, som *ikke* har begået den, stige i takt med grovheden. Uanset, hvad man nærmere forstår ved rimelighed, skal et korrektionsinstitut, der bygger på rimelighedshensyn, have en desto klarere tendens til at udmunde i en frifindelse, jo grovere korrektionskreditors (sagsøgers) fejl. Retsstillingen i dansk ret er imidlertid den modsatte. Jo grovere korrektionskreditors fejl, jo større er i medfør af gældende ret hans chance for at vinde sagen.

Det kan derfor ikke overraske, at risiko- og rimelighedsterminologi ikke anvendes i præmisserne i nogen korrektionssag; **1988/0586** (s. 134; flertallets votum), 1993/0952 (i begge tilfælde tales om behovet for at "undgå stødende resultater") og **1991/0057** er det nærmeste, man kommer. 118 Under alle omstændigheder godtgør en gennemgang af retspraksis, at godtroskriteriet, som Blok ligeledes inddrager, er eneafgørende.

117 Blok 1994:36.

118 Korrektionsreglerne kan derfor ikke udgøre en analogisk hjemmel for tilkendelse af godtgørelse for skuffede forventninger på rimelighedsbaseret grundlag.

2 . 5 v. Eyben 2000

EFTER *v. Eybens* opfattelse bygger korrektionsinstituttet på indrettelseshensynet. Han mener, at hensynet typisk taler stærkere i forbindelse med *condictio indebiti* end efterbetaling: "...det er i almindelighed mere byrdefuldt at skulle (tilbage)betale beløb, som man har oppebåret – og typisk forbrugt – end at skulle efterbetale et manglende beløb". ¹¹⁹ Heraf udleder *v. Eyben*, at tilbagesøgningskrav afskæres i videre omfang end efterbetalingskrav. ¹²⁰ Tanken er, at de rekvisitter, der skal være til stede, hvis sagsøgte skal frifindes, er de samme i de to tilfældegrupper, men at de af den anførte grund oftere vil være til stede i *condictio indebiti*-sagerne end i forbindelse med efterbetaling. Gennemgangen af retspraksis i de følgende kapitler giver ikke belæg for denne opfattelse.

v. Eyben mener, at adgang til efterbetaling er hovedreglen, som fraviges, hvis tre betingelser er til stede. (1) Betaleren (efterbetalingskravets skyldner) skal være i god tro om betalingens rigtighed, dvs. hans vildfarelse skal være undskyldelig. (2) Hans vildfarelse skal overvejende bero på betalingsmodtagerens forhold, "idet den enten er fremkaldt ved en af [betalingsmodtageren] begået fejl eller dog skyldes omstændigheder, som [han] er nærmest til at bære risikoen for, navnlig fordi [han] havde den nærmeste adgang og anledning til at afklaret kravets rigtige størrelse". (3) Endelig skal betalingsmodtageren være længe om at fremsætte efterbetalingskravet. ¹²¹ Af disse tre betingelser er (2) en ikke-udtømmende specifikation af forhold, der i praksis ofte indebærer, at betingelse (1) er til stede, og udgør således ikke nogen selvstændig rekvisit. At (3) indgår i retsfaktum strider mod den kendsgerning, at tidspunktet for efterbetalingskravets fremsættelse ikke har betydning for korrektionskravets tilkomst (den korrektionsretlige retsstiftelse) men kun for kravets eventuelle efterfølgende bortfald. *v. Eyben* anser imidlertid denne sontring for at være fiktiv:

¹¹⁹ *v. Eyben 2000:132.*

¹²⁰ *v. Eyben 2000:138, 132 f.*

¹²¹ *v. Eyben 2000:135 ff.*

"...et centralt led i vurderingen af [korrektionssagerne er] netop kendeligheden af den vildfarelse, som fremkaldte den utilstrækkelige eller fejlagtige betaling, og mulighederne for efterfølgende at opdage fejlen. Det kommer naturligvis ud på ét, om man vil sige, at der f.eks. ikke er ret til tilbagesøgning (bl.a.) på grund af betalerens passivitet, eller om man vil sige, at kravet på tilbagebetaling (efterfølgende) er bortfaldet på grund af denne passivitet." 122

Der er behov for en nærmere redegørelse for sammenhængen mellem indrettelse på den ene side og på den anden det forhold, at et korrektionskrav tages til følge eller tilsidesættes. Det er simpelthen ikke klart, hvordan skyldnerens indrettelse i medfør af gældende ret antages at påvirke en obligatorisk rettigheds skæbne. Denne nærmere redegørelse afstedkommer v. Eyben ved at notere, at korrektionsdebitor ikke når at indrette sig på *status quo*, hvis fordringshaveren hurtigt fremfører sit krav, og at indrettelseshensynet derfor taber meget i vægt. 123 Fordi han ikke sonderer mellem spørgsmålet, om korrektionskreditor forfølger sit krav i tide, fra spørgsmålet, om der er et krav at forfølge, jf. (3) ovenfor, kan v. Eyben opfatte alle frifindelser i korrektionssager som udtryk for en passivitetsvirkning: "... de tilfælde, hvor krav om efterbetaling eller om tilbagesøgning afskæres ... kan ses som specialtilfælde af anvendelsen af en almindelig passivitetsgrundsætning". 124 Opfattelsen, at korrektionsinstituttet er et passivitetsanliggende ligesom f.eks. forældelse eller reklamation forankrer instituttet i velkendte retlige tankemåder, men er efter min opfattelse ikke holdbar.

For det første er det kun et ringe antal frifindelser i korrektionssager, som faktisk begrundes med, at sagsøger har været for længe om at fremføre sit krav. 125 I flertallet af dommene berører præmisserne end ikke spørgsmålet, om korrektionskravet blev fremsat hurtigt eller ej. En række domme giver *condictio indebiti*-krav medhold, som fremfø-

122 v. Eyben 2000:164. v. Eyben anfører her 1993/0952, der nægtede tilbagesøgning bl.a. under henvisning til en almindelig passivitetsgrundsætning, der siges at hjemle afskærelse, dersom dette er nødvendigt for at undgå stødende resultater. At frifindelsen har denne begrundelse kan imidlertid ikke tages til indtægt for standpunktet, at det kommer ud på ét, om passiviteten anses for at udløse en fortabelse af et korrektionskrav eller for at være til hinder for, at kravet overhovedet kommer til eksistens. 1993/0952 svarer i øvrigt ganske til 1988/0586 (s. 134; flertallets votum) og 1991/0057.

123 v. Eyben 2000:135.

124 v. Eyben 2000:164.

125 Denne praksis gennemgås s. 129 ff. nedenfor.

Kapitel 2 Senere opfattelser

res flere år efter den fejlagtige betaling. 126 Passivitetssynsmåden fører til, at disse sager burde være endt med frifindelser, eftersom den indebærer, at korrektionskrav *aldrig* tages til følge, hvis de først fremsættes nogen tid efter betalingen. 127

For det andet består der ikke nogen almindelig passivitetsgrundsætning i dansk ret. Krav og indsigelser kan kun fortabes, fordi de fremføres for sent, hvis *enten* (a) kravet er forældet, *eller* (b) indsigelsen fremføres første gang efter udløb af en lovbestemt eller ulovbestemt frist, *eller* (c) den berettigede – eventuelt stiltiende og utilsigtet – har lovet ikke at gøre brug af rettigheden, *eller* (d) rettigheden fortabes i medfør af visse supplerende, områdespecifikke passivitetsregler såsom præklusion og hævd. 128 Alle frifindelser i trykt dansk praksis, der bygger på sagsøgers passivitet, kan henføres under en af disse fire grupper, hvorfor der ikke er holdepunkter for at hævde eksistensen af en almindelig passivitetsgrundsætning, der supplerer dem som et residualprincip. 129

For det tredje kan den korrektionsretlige *retsstiftelse* ikke ses som udtryk for et passivitetsanliggende. Retsstiftelsen beror på en fejloplevelse. Man kan imidlertid kun tale om, at pengedebitor udviser passivitet ved at betale mere eller mindre, end han skylder, hvis man sigter til, at han åbenbart ikke fik korrigeret fejlen, før end han betalte. Men i så fald må man også hævde, at en sælger, der leverer for lidt, for sent eller for dårligt, udviser passivitet ved ikke at få ydelsen i orden, før end den blev præsteret. Desuagtet iagttager køberetten en central sondring mellem spørgsmålet, om sælgers leverance er kontraktsmæssig,

126 Jf. 1897/0258 H (s. 131; 1 ½ års passivitet), 1921/0494 H (s. 131; 2 ½ år), 1926/0662 H (s. 131; flere år), 1977/0366 (knap 2 år), 1981/0349 (mere end 5 år) og 1998/1754 (1 år.)

127 S. 129 ff. nedenfor omtales, at uforældede korrektionskrav ikke kan fortabes, fordi de første gang fremføres for sent, og at det modsatte synspunkt beror på vildfarelsen, at korrektionskrav er reklamationer over den stedfundne betaling.

128 Ophørsgrundene (a)-(c) kan naturligvis alle bringe et korrektionskrav til ophør, jf. Kapitel 6, s. 129 ff. nedenfor.

129 v. *Eyben 2000:164* hævder, at der *ikke* ligger et stiltiende opgivelsesløfte i det forhold, at kreditors adfærd giver debitor føje til at mene, at kreditor ikke vil forfølge kravet. Denne føje udgør i givet fald en femte mulighed ved siden af (a)-(d) og kunne måske siges at udgøre retsfaktum for en almindelig passivitetsgrundsætning. Imidlertid har debitorens omtalte føje faktisk ingen retsvirkninger, medmindre kreditor er i ond tro derom, i hvilket tilfælde tilfældet skal henføres under (c), jf. nærmere Kapitel 7 nedenfor.

hvilket vedrører betingelserne for tilkomsten af købers misligholdelsesbeføjelser, og spørgsmålet, hvorvidt beføjelserne er i behold eller fortabt ved passivitet, f.eks. fordi køber reklamerer for sent. Det samme må gælde vedrørende korrektionsinstituttet. Procesparterne kan ignorere spørgsmålet, om sagsøgte frifindes, fordi der ikke består et korrektionskrav, eller fordi korrektionskravet er bortfaldet ved passivitet, eftersom resultatet i begge tilfælde er det samme for ham, men domstolene og retsforskningen kan ikke. 130

130 Heller ikke *Vinding Kruse 1950* sonderer mellem den korrektionsretlige retsstiftelse og kravets eventuelle bortfald.

ANDEN DEL GÆLDENDE RET

3 GRUNDTANKEN

3 . 1	Korrektionsinstitutets placering i obligationsretten	75
3 . 2	Forudsætningslæren og korrektionsinstitutet	78
3 . 3	Betingelser for anvendelse af korrektionsinstitutet	81
3 . 3 . 1	En betaling skal have fundet sted	82
3 . 3 . 2	Korrektionskravet skal involvere samme parter som betalingen	82
3 . 3 . 3	Erlæggelsen skal udspringe af en formening om skyld, dvs. være tænkt som betaling	84
3 . 3 . 4	Opfyldelsen skal være fejlbehæftet	85
3 . 3 . 5	Det fejlagtige beløb skal være betalt med vilje	86
3 . 3 . 6	Korrektionsbeløbet må ikke være overvæltet	87
3 . 3 . 7	Korrektionsadgangen må ikke være reguleret af en specialregel	88
3 . 4	Grundprincippet formuleret og illustreret	89
3 . 4 . 1	Condictio indebiti	89
3 . 4 . 2	Efterbetaling	92
3 . 5	Korrektionskreditors subjektive forhold	93
3 . 6	Andenordens korrektionskrav	97
3 . 7	Korrektionsinstitutet er ikke tillempt erstatningsret	97
3 . 8	Indrettelse	100
3 . 9	Efterfølgende god og ond tro	103

3 . 1 Korrektionsinstitutets placering i obligationsretten

En skyldner har ikke pligt til at betale mere eller ret til at betale mindre end han skylder. Denne truisme, som vi kan kalde *princippet om rigtig opfyldelse*, er en begrebsmæssig sandhed, eftersom man ved at anfægte princippet blot gør det klart, at man ikke forstår, hvad jurister lægger i ordene "skyld", "gæld" eller "fordring". 131 For så vidt er det hinsides enhver tvivl, at korrektionskravet *som udgangspunkt* skal tages til følge. Forholdet kan også udtrykkes således, at en blot og bar fysisk fremsendelse af beløbet ikke *ex lege* udlø-

131 *Lassen 1917-20:1* definerer "(obligationsretlig) fordringsret" som et retsbeskyttet fordring mod en person. Princippet om rigtig opfyldelse kan på denne baggrund omformuleres som truismen, at retsbeskyttelsen udtrækker sig til hele fordringen men heller ikke til mere.

Jeg bestrider naturligvis ikke med det anførte, at en fordring kan *bortfalde*, f.eks. ved forældelse. I så fald skyldes der jo netop ingenting, og princippet om rigtig opfyldelse udtaler herom blot, at *enhver* betaling vil være en overopfyldelse.

Kapitel 3 Grundtanken

ser en overgang af ejendomsretten til pengene fra betaleren til modtageren. Hvis betaleren i tilfælde af en overopfyldelse ikke kunne få dom for tilbagesøgning af det overskydende beløb, ville der derfor være tale om overgang af ejendomsret uden hjemmel. En sådan retstilstand ville stride mod selve forestillingen om ejendomsret og er naturligvis ikke gældende dansk ret.

Hvis disse iagttagelser forekommer selvfølgelige, kan der henvises til **1995/0245** om tilbagesøgning af for meget udbetalt a conto-dividende. Byretten og landsretten finder, at reglerne om *condictio indebiti* ikke begrunder kravet, og udleder heraf, at sagsøgte skal *frifindes*. **132** Det forklares ikke, hvad der er hjemmelen til at lade opfyldelsesfejlen sætte punktum for opfyldelsen, når korrektionsinstituttet ikke finder anvendelse. Tanken kan ikke være, at den blotte postbesørgelse af en check er nok til at udløse overgang af ejendomsret til checkbeløbet (en "*lex Post Danmark*"); men det fremgår ikke, hvad der da begrunder frifindelsen.

Spørgsmålet, som den juridiske teori skal besvare i forbindelse med *condictio indebiti* og efterbetaling, går ud på at identificere den hjemmel, som i medfør af *lex specialis*-princippet gennembryder princippet om rigtig opfyldelse og tillader betalingsmodtageren at beholde beløb, som betaleren ikke skylder, henholdsvis gør det muligt for betaleren at slippe af sted med delvis opfyldelse af en fordring, som hviler på ham. Denne hjemmel findes i korrektionsinstituttet. Korrektionsinstituttet fastslår, at korrektionskravets skæbne afhænger af det aftaleretlige retsforhold mellem parterne, som stiftes i kraft af betalingen og betalingsmodtagelsen. **133** Dette retsforhold medfører undertiden, at korrektion skal finde sted, svarende i resultatet til princippet om rigtig opfyldelse, men andre gange, at korrektionsdebitor har ret til at beholde det beløb, der som følge af opfyldelsesfejlen beror hos ham. I disse tilfælde beskytter korrektionsinstituttet debitor ved at opretholde *status*

132 Begge instanser lægger endvidere vægt på, at der ikke blev taget et tilstrækkeligt klart tilbagesøgningsforbehold. Sagen burde i øvrigt have været afgjort efter reglerne om *condictio indebiti*, eftersom beløbet blev fremsendt, fordi kurator – fejlagtigt, som det viste sig – mente, at boet skyldte adressaten pengene. I så fald burde sagen formentlig være endt med en domfældelse. Modtageren vidste jo, at der var tale om en a conto-betaling og må derfor have sagt sig selv, at den endelige dividende kunne blive mindre end det fremsendte beløb. At a conto-betalinger i praksis oftest *suppleres*, betyder næppe, at modtageren havde tilstrækkelig føje til at mene, at han (mindst) havde ret til det modtagne beløb.

133 Jf. nærmere Kapitel 7, s. 153 ff. nedenfor.

Afsnit 3 . 1 Korrektionsinstituttets placering i obligationsretten

quo til hans fordel i strid med indholdet af den fejlopfyldte fordring. Som flere gange nævnt er det afgørende kriterium, hvorvidt korrektionsdebitor med føje antog, at betalingen var rigtig. Som ligeledes nævnt er det uden mening at spørge, hvorvidt dette kriterium gør det til hovedreglen eller til undtagelsen, at korrektionskravet skal gives medhold. **134**

I forhold til korrektionsinstituttet indeholder gældende ret en række undtagelser i form af mere eller mindre praktisk betydningsfulde særregler om betalingskorrektion, som gennembryder korrektionsinstituttet efter *lex specialis*-princippet. Som eksempel kan anføres Købelovens § 57, som er en særregel vedrørende tilbagesøgning. Hvis det solgte lider af væsentlige mangler, kan køber hæve og kræve købesummen tilbage, selvom sælger hverken vidste eller burde vide, at det solgte var mangelfuldt og derfor modtog købesummen i god tro om sin ret til pengene. Hvis tilbagesøgningskravet skulle afgøres i medfør af korrektionsinstituttet, ville sælger blive frifundet. Købelovens § 57 fastslår imidlertid, at resultatet bliver det modsatte, hvis det solgte kan tilbageleveres i væsentligt samme stand. Reglen afviger fra *condictio indebiti*-reglerne ved at hjemle tilbagesøgning, selvom den for *condictio indebiti* grundlæggende rekvisit (ond tro) ikke er til stede. Dette forudsætter dog, at en anden betingelse er opfyldt (tilbagelevering i væsentlig samme stand). Reglen finder anvendelse også uden for løsørekøb og er i denne forstand en formueretlig grundsætning, hvilket imidlertid ikke ændrer ved, at den står som *lex specialis* i forhold til korrektionsinstituttet.

Retsafgiftslovens § 66, stk. 2 og 3, hvorefter domstolene ikke kan kræve efterbetaling af retsafgift, der er opkrævet med for lille et beløb, er en særregel af snæver anvendelighed vedrørende efterbetaling. **135** En praktisk betydningsfuld gruppe af regler, der gennembryder korrektionsinstituttet efter *lex specialis*-princippet, er aftalerettens ugyldighedsregler, herunder forudsætningslæren. **136**

Alt i alt udgør korrektionsinstituttet således det midterste lag i en trelagsstruktur. Diagrammatisk kan forholdet fremstilles som tre koncentriske cirkler med princippet om rigtig opfyldelse yderst, i midten korrektionsinstituttet og inderst særreglerne.

134 Jf. s. 61 ovenfor.

135 Adgangen består dog i seks uger efter, at den afgiftspligtige er blevet bekendt med beregningen. Reglen var fremme i 1996/1381.

136 Se nærmere afsnit 3.2, umiddelbart nedenfor.

3.2 Forudsætningslæren og korrektionsinstituttet

ANTAG, at en forudsætning for, at en aftalepart forpligtede sig ved at afgive et tilbud eller en accept, svigter, efter at han har erlagt et beløb til den anden part til opfyldelse af sine pligter i medfør af aftalen. En person køber f.eks. nogle forretningslokaler, fordi han forudsætter, at han kan opnå spiritusbevilling til at drive restauration i lokaliteterne. Efter at han har betalt købesummen afviser myndighederne hans ansøgning om spiritusbevilling. Når køber nu træder tilbage under henvisning til forudsætnings svigten og søger købesummen tilbage, gør han det under henvisning til, at han kun betalte, fordi han svævede i den vildfarelse, at aftalen forpligtede ham til det. Han erlagde med andre ord i *urigtig formening om skyld*. Et yderligere eksempel:

1941/0400 Nye blodtypeprøver godtgjorde, at en mand *F*, der udenretligt havde erkendt faderskabet, ikke kunne være faderen. Moderen *M* havde til stadighed hævdet ikke at have haft samleje med andre i avlingstiden, men efter hendes forklaring fandtes samlejet med *F* ikke med sikkerhed at have fundet sted i avlingstiden. *M* dømmes til at tilbagebetale bidragene. Hun måtte være klar over, at betalerens indvilligelse i at betale byggede på den forudsætning, at han var faderen.

Forudsætningslæren står derfor som *lex specialis* i forholdet til *condictio indebiti*-instituttet. Det er værd at skitsere de vigtigste forskelle mellem de to regelsæt. På retsfaktumsiden består der en forskel deri, at forudsætningslæren begrunder tilbagesøgningskravet med henvisning til en fejl ved selve skyldgrundlaget (en svigtende forudsætning for løftet), hvorimod korrektionsinstituttet begrunder det under henvisning til en isoleret fejl i forbindelse med *afviklingen* af skylden (en svigtende forudsætning for betalingen). Denne forskel betinger en afgørende forskel i retsfølgen. *Condictio indebiti*-reglerne hjemler den ene, yderst enkle retsfølge, at fejlen berigtiges ved tilbagebetaling af det overskydende beløb, mens aftalen og den øvrige – allerede stedfundne eller fremtidige – afvikling deraf fastholdes uantastet. Forudsætningslæren har langt mere forgrenede konsekvenser, fordi den frigør parterne fra aftalen som helhed. Opgøret er ikke mindst kompliceret, hvis ugyldigheden gøres gældende på et tidspunkt, hvor parterne har udvekslet en eller flere ydelser, der ikke kan leveres tilbage. Dertil kommer eventuelle spørgsmål om erstatning af kontraktsinteressen, m.v. 137

137 Det er hverken muligt eller nødvendigt her at komme nærmere ind på retsfølgerne af ugyldighed. Der kan henvises f.eks. til *Ussing 1950:237-61*.

Afsnit 3 . 2 Forudsætningslæren og korrektionsinstituttet

En yderligere forskel på retsfaktumsiden består deri, at løftegiver undertiden kan træde tilbage grundet svigtende forudsætninger, selvom løftemodtager er i god tro om forudsætningens svigten, hvorimod betaleren *aldrig* får medhold i et *condictio indebiti*-krav, hvis betalingsmodtageren er i god tro om opfyldelsesfejlen, altså om gældsforudsætningens svigten. De to institutter adskiller sig således fra hinanden vedrørende indholdet af den forudsætning, hvis svigten inde i billedet og dels vedrørende spørgsmålet, om kravet er foreneligt med god tro hos modtageren om forudsætningens svigten.

SPØRGSMÅLET, om løftegiver kan træde tilbage grundet svigtende forudsætninger, kan teoretisk sondres fra spørgsmålet, om han i givet fald kan få et eventuelt beløb erlagt til opfyldelse af løftet tilbage, eller om ugyldigheden kun får betydning for fremtiden ved at give løftegiver ret til at holde endnu ikke erlagte ydelser tilbage. 138 Svaret er, at hvis løftegiver kan træde tilbage grundet svigtende forudsætninger medfører *condictio indebiti*-reglerne altid, at han kan få erlagte beløb tilbage. Ingen afgørelse i trykt dansk praksis giver løftegiver (betaleren) medhold i et anbringende om, at han kan træde tilbage fra sit løfte, fordi en forudsætning er svigtet, samtidig med, at modparten frifindes for det tilbagesøgningskrav, som løftegiver støtter på løftets ugyldighed. Dette beror på den simple kendsgerning, at løftet kun kan være ugyldigt grundet svigtende forudsætninger, hvis løftemodtager vidste eller burde vide, at forudsætningen var *bestemmende for løftet*. I disse tilfælde er løftemodtager imidlertid ifølge sagens natur *ipso facto* i ond tro om, at det, løftegiver erlægger til opfyldelse af løftet, måske ikke tilkommer ham (nemlig hvis forudsætningen svigter). I så fald medfører korrektionsinstituttet umiddelbart, at løftemodtager ikke kan beholde det erlagte. 139 Man kan således aldrig nå det (utilfredsstillende) resultat, at løftemodtager i medfør af *condictio indebiti*-reglerne kan beholde noget, som han har erhvervet i medfør af et løfte, der er ugyldigt grundet svigtende forudsætninger. Når sagsøger får medhold, er det derfor fyldestgørende blot at henvise til forudsætningslæren, hvilket da også er domstolenes affattelsesteknik i de herhen hørende sager.

Forudsætningslæren blev anvendt som begrundelse for at give et tilbagesøgningskrav medhold i 1870/0224, 1899/0638, 1900/0463 H (da udlejer misligholdt lejeaftalen, kunne forudbetalt leje kræves tilbage, idet beløbet "kun var

138 *Vinding Kruse* 1950:226.

139 Jf. afsnit 3.4, s. 89 ff. nedenfor.

Kapitel 3 Grundtanken

betalt under forudsætning af kontraktens opfyldelse"), **1901/0112**, 1903/0199, **1910/0943** (forudbetalt leje; forudsætningslæren omtales ikke udtrykkeligt), 1911/0536 H, 1913/0136 H (et dødsbo kunne kræve et beløb tilbage, som fremkom ved salg fra et varelager, og som man havde betalt en kreditor, fordi eksekutorerne svævede i den vildfarelse, at han havde håndpant i varelageret), 1913/0988, 1917/0102, **1927/0133** (s. 138). I **1906/0633** kunne et beløb søges tilbage, som blev betalt i tillid til, at en lejeaftale ville blive indgået, hvilket imidlertid ikke skete. I **1871/0008** blev der forudbetalt i tillid til, at modydelsen (godstransport) blev præsteret. Da dette ikke skete, kunne forudbetalingen søges tilbage. I ingen af disse sager omtales *condictio indebiti*-reglerne i præmisserne. **1906/0467** vedrører et tilfælde, hvor en vekselbetaling kunne søges tilbage, fordi betalingsmodtageren handlede som fuldmægtig for en part, der havde givet betaleren grund til at tro, at vekslen ikke ville blive gjort gældende.

Det kan tænkes, at en sagsøger principalt gør gældende, at hele det beløb, som han erlagde, skal betales tilbage, fordi det blev erlagt til opfyldelse af et løfte, der er ugyldigt, og subsidiært, at han i hver fald skal have en del deraf tilbage, da opgørelsen af hans skyld beroede på en fejl, der førte til, at han betalte mere end hjemlet i aftalen. Det kan selvsagt udmærket tænkes, at domstolen forkaster det principale og godkender det subsidiære anbringende. De to regelsæt giver med andre ord sagsøger to anbringender, der hver især er tilstrækkeligt til at begrunde en dom i hans favør.

DET sker sommetider, at betalinger er rigtige på tidspunktet, hvor de finder sted, men at forholdene efterfølgende ændrer sig på en sådan måde, at en af parterne kræver tilbagebetaling eller efterbetaling. Disse sager kan ikke afgøres i medfør af korrektionsinstitutet, idet betalingen ikke udløses af en gældsvildfarelse, når betalingen netop svarer til den fordring, som modtageren på betalingstidspunktet har på betaleren. I stedet anvendes forudsætningslæren. Her skal til illustration anføres

1992/0695 H M blev i 1981 ansat som timelærer men fik efterhånden faldende timetal og modtog frem til og med juli 1984 supplerende dagpenge, i alt ca. kr. 60.000. Ansættelsesforholdet ophørte ved udløb af undervisningsåret 1984-85. Nu gjorde M over for Finansministeriet krav på løn som fuldtidsansat timelærer. Tvisten blev forliget på vilkår, at M fik efterbetalt ca. kr. 63.000 i løn, svarende til forskellen over perioden på den oppebårne løn og fuldtidsløn. Herefter krævede Ms A-kasse tilbagebetaling af de udbetalte dagpenge. Under sagen kom det frem, at staten agtede at kræve tilbagebetaling af beløbet, som A-kassen havde modtaget til refusion af dagpengene. Landsretten udtaler, at "...de udbetalte dagpenge skal kompensere for indtægtstab i forbindelse med lønnedgang som følge af delvis arbejdsløshed. Efter at M ... har modtaget et beløb, der nøje svarer til det indtægtstab, som han har lidt ved ikke at være lønnet som fuldtidsbeskæftiget efter overenskomsten ... er forudsætningen for udbetalingerne bristet...". Herefter dømmes M. Højesterets flertal (4) bemær-

Afsnit 3 . 3 Betingelser for anvendelse af korrektionsinstituttet

ker, at det er ubestridt, at M ikke ville have haft krav på supplerende dagpenge, dersom han havde modtaget det senere efterbetalte beløb løbende, og at der ikke foreligger forhold til hinder for tilbagesøgningskravet. Herefter stadfæstes dommen. Mindretallet (1) vil frifinde under henvisning til, at Arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1 udtømmende gør op med adgangen til tilbagesøgning af dagpengeydelse, der er modtaget med urette, og at de i så henseende opstillede betingelser ikke er opfyldt i den foreliggende sag.

Sagen kunne ikke afgøres efter reglerne om *condictio indebiti*, eftersom betalingen ikke udsprang af en gældsvildfarelse. På betalingstidspunktet bestod jo en gæld svarende til betalingen. 140 Det stemmer hermed, at hverken landsret eller Højesteret omtaler *condictio indebiti* i præmisserne, og at landsretten udtrykkeligt udtaler, at sagen vedrører bristende forudsætninger.

3 . 3 Betingelser for anvendelse af korrektionsinstituttet

DET er en forudsætning for anvendelse af korrektionsinstituttet, at der faktisk har fundet en betaling sted; det er ikke nok, at der er fremsat krav om betaling. Fremdeles skal korrektionskravet involvere de samme parter som betalingen. Endvidere vedrører en tilbagesøgningssag kun *condictio indebiti*, hvis betalingen beroede på en antagelse hos betaleren om, at han skylder modtageren beløbet, ligesom en efterbetalingssag alene afgøres i medfør af korrektionsinstituttet, hvis betalingsmodtageren kvitterer, fordi han lægger til grund, at erlæggelsen indfrier hans fordring på betaleren. Der skal ydermere foreligge en fejlopfyldelse, dvs. betales mere eller mindre, end der skyldes, ligesom det er en betingelse, at betaleren havde forsat til at betale det faktisk erlagte, forkerte beløb til den person, som faktisk modtager det, dvs. fejlopfyldelsen må ikke bero på fejlskrift, forvanskning og lign. Korrektionsbeløbet må ikke allerede være betalt (refunderet) af tredjeemand, f. eks. i kraft af såkaldt overvæltning, og endelig er det et krav, at sagen ikke kan henføres under en specialregel om konsekvenserne af fejlopfyldelser. Disse betingelser drøftes kortfattet i det følgende.

Sagsøger (korrektionskreditor) har bevisbyrden, 141 undtagen vedrørende overvæltning, hvor bevisbyrden påhviler korrektionsdebi-

140 v. *Eyben 2000:141* opfatter sagen som en *condictio indebiti*-afgørelse og anfører den til støtte for hypotesen, at der måske gælder en udvidet adgang til tilbagesøgning af ydelser, der som f.eks. løn tjener til almindeligt underhold, hvis betalingsmodtageren ellers ville opnå dobbeltdækning. Det er korrekt, at der består særregler om dobbeltdækning (berigelse), men de er de samme, hvad enten der er tale om løn eller andre krav, jf. afsnit 3.3.5, s. 87 f. nedenfor.

Kapitel 3 Grundtanken

tor (sagsøgte), medmindre der er tale om bevis for omstændigheder, som alene korrektionskreditor kan kende til, f.eks. principperne for fastsættelsen af prisen på hans produkter.

3 . 3 . 1 En betaling skal have fundet sted

Korrektionsinstituttet finder kun anvendelse, hvis en betaling faktisk har fundet sted. Det er således ikke nok, at der ved fremsendelse af en regning eller på anden måde fremsættes krav om betaling. Det sker, at realdebitor sender en faktura og derefter, før den bliver betalt, fremsender en yderligere, idet han gør gældende, at nogle poster ved en fejl blev udeladt af den første. Hans adgang til at foretage denne korrektion beror på reglerne om frafald, ikke på efterbetalingsreglerne. 142

3 . 3 . 2 Korrektionskravet skal involvere samme parter som betalingen

ET korrektionskrav en fordring, som en part A retter mod en anden, B, i et tilfælde, hvor enten A har erlagt til B (tilbagesøgning) eller B har erlagt til A (efterbetaling). Instituttet finder derfor ikke anvendelse på tilfælde, hvor den ene part gør *regres* mod den anden, dvs. kræver refusion af, eller friholdelse for, en betaling til tredjemand.

Afgørelserne 1870/0333, 1910/0503, og 1910/0315 illustrerer situationen, hvor A betaler et beløb til C og afkræver B beløbet, typisk fordi det hævdes at være betalt på Bs vegne eller til hans fordel. J 1855/0708 og 1914/0832 illustrerer situationen, hvor A på Bs vegne betaler til C, hvorefter B afkræver A beløbet, fordi betalingen hævdes at have påført B et tilsvarende tab, idet B ikke skyldte C pengene. I 1933/0005 H og 1996/1183 H udtaler Højesteret om en kommunes refusionskrav mod en anden, at det ikke forældes efter 1908-loven (dvs. ikke er et *condictio indebiti*-krav, jf. lovens § 1, stk. 1 nr. 6.) Derimod finder lovreglen naturligvis anvendelse på *condictio indebiti* med hensyn

141 Jf. f.eks. 1926/0662 H (s. 131), 1927/0012 H, 1929/0247 H, og 1917/0274.

142 Dette betyder, at realdebitor har adgang til at supplere regningen, medmindre han har frafaldet at kræve yderligere. Et sådan frafald foreligger, hvis men kun hvis hans adfærd giver pengedebitor kendelig føje til at mene, at han har forsæt dertil. Den blotte fremsendelse af regningen giver ikke pengedebitor denne føje, jf. f.eks. 1950/0949. Den tilsvarende problemstilling foreligger ikke i forbindelse med regninger, der ved en fejl indeholder for mange poster. Realdebitor, der opdager, at hans regning ved en fejl indeholder for mange poster, kan blot frafalde dem og fremsende en kreditnota. Forholdet giver ikke anledning til tvist mellem parterne. Det frafald, der er til hinder for at supplere regningen, er derimod stiltiende og utilsigtet. Realdebitor vil bestride frafaldets eksistens.

Afsnit 3 . 3 Betingelser for anvendelse af korrektionsinstituttet

til refusionskrav, jf. **1996/0594**. Sager om overopfyldelse af refusionskrav omfatter i øvrigt **1912/0940 H**, **1926/0007** og **1992/0619 H**, der alle gav tilbagesøgningskravet medhold. **FED 1998/0533** drejer sig om et forsikringsselskabs regres mod en forsikringstager, hvis bil var blevet repareret for selskabets regning, uagtet der ikke var dækning for skaden. Afgørelsen rubriceres i FED under *condictio indebiti* men handler om regres, eftersom betalingen fandt sted til autoværkstedet, ikke til forsikringstager. Forholdet har betydning, allerede fordi værksted og bilejer ikke behøver at være i samme gode/onde tro om selskabets pligt til at betale forsikringserstatning, eftersom værkstedet ikke kender til policen, og ej heller kan identificeres med hinanden i så henseende, da der ikke består en fuldmagtsforhold mellem dem. **143** FED rubricerer følgende afgørelse under *condictio indebiti*, fordi landsretten taler om tilbagebetaling, hvor der strengt taget menes refusion:

FED 1996/0710 Kommunen **K** udbetalte kontanthjælp til en skadelidt. Skadevolders forsikringsselskab **F** fratrak hjælpen i erstatningen, hvorefter **K** krævede refusion af kontanthjælpen hos **F**. Landsretten udtaler, at **K** ikke ved udbetalingerne til skadelidte tog forbehold for tilbagesøgning, hvorfor **F** var berettiget til at foretage den omtalte reduktion i erstatningen, jf. EAL § 2, stk. 2. Herefter er **K** i medfør af EAL § 17 stk. 1 afskåret fra at søge kontanthjælpen "tilbagebetalt" [sic] af **F**.

Forskellig fra regres er *springende condictio indebiti*. Dette er situationen, hvor **A** refunderer **B** et beløb, som denne har betalt **C**, hvorefter **A** gør tilbagesøgning gældende direkte over for **C** med henvisning til, at **C** fik mere, end han havde krav på. Et eksempel forelå i **1931/0336**. Disse sager afgøres efter korrektionsreglerne.

Condictio indebiti- og efterbetalingskrav overføres til andre efter almindelige regler. At korrektionskravet kan tilkomme sagsøger ved subrogation illustreres af **1880/1169**.

Korrektionskravet kan rettes mod en tredjemand, som er korrektionsdebitors fuldmagtsgiver:

1974/0613 H var vidende om, at hendes ægtefælle **M** i en skadesanmeldelse angav værdien af en stjålet persianerkåbe og minktrøje, der var **Hs** særeje, til 20.000 kr. og gjorde ikke indsigelse herimod, til trods for, at hun vidste, at effekternes værdi var langt mindre. **H** var endvidere vidende om, at de 20.000 kr. blev udbetalt til **M**, og at pengene til dels blev anvendt til almindeligt familieforbrug. **H** anses derfor for at have bemyndiget **M** til at optræde på hendes vegne i relation til forsikringsselskabet, som derfor anses for at kunne gøre et tilbagesøgningskrav gældende over for hende.

143 Dommen begrundes domfældelsen med berigelsessynspunkter og afkorter kravet under hensyn til berigelsens størrelse. Da sagen ikke vedrører *condictio indebiti*, har tilstedeværelsen af disse betragtninger ingen betydning for nærværende fremstilling. Det samme gælder refusionssagen **1986/0232**.

3 . 3 . 3 Erlæggelsen skal udspringe af en formening om skyld, dvs. være tænkt som betaling

DER foreligger kun et korrektionskrav, hvis den fejlbehæftede erlæggelse blev motiveret af en formening om skyld, dvs. om pligt til at erlægge. Anderledes udtrykt skal overdragelsen være *tænkt som betaling*. Forskellig herfra er erlæggelse på trods af viden eller formening om ikke-pligt. Denne kategori omfatter liberaliteter og f.eks. situationen, at erlæggelsen udløses af ulovlig tvang, jf. **1915/0347** eller for at opnå et andet retligt formål end frigørelse fra skyld, jf. **S I/0490 H**. Forskellig er ligeledes tilfælde af ikke-betaling trods viden om pligt, dvs. forsætlige retsbrud. Der foreligger således ikke et efterbetalingskrav, som skal afgøres efter korrektionsreglerne, hvis underopfyldelsen indtræder med vilje. Det stemmer hermed, at 1961/0139 H, hvor en ægtemand dømmes til at efterbetale underholdsbidrag, som han bevidst havde undladt at betale, ikke blev afgjort i medfør af korrektionsinstituttet.

144

Det følger af det sagte, at tilbagesøgningskrav i anledning af såkaldte tilegnelseshandlinger ikke afgøres efter reglerne om *condictio indebiti*. Antag, at A stiller et formuegode til rådighed for B under den kendelige betingelse, at B præsterer en nærmere bestemt modydelse, som B faktisk ikke præsterer. Derved tilegner B sig As ydelse, hvilket berettiger A til at søge ydelsen tilbage. Men der er ikke tale om et *condictio indebiti*-krav, eftersom A ikke stillede ydelsen til rådighed for B, fordi han mente at skylde B den.

Tilsvarende foreligger der kun en efterbetalingssag, der skal afgøres efter korrektionsinstituttet, hvis det forhold, at modtageren kvitterede uden forbehold for eller krav om yderligere betaling, udsprang af hans antagelse om, at erlæggelsen indfrier hans fordring på betaleren.

Korrektionsinstituttet skal kun anvendes, hvis betaleren mener at skylde *modtageren* beløbet. Dette krav var ikke opfyldt i den følgende sag, hvor kommunen efter aftale med forældrene indbetalte børnetilskud på familiens kassekredit i en bank:

1985/0433 Børnetilskuddet til *A* blev af kommunen indbetalt på familiens eneste bankkonto, en kassekredit i banken *B*. På et tidspunkt spærrede *B* for udbetalinger på kassekrediten grundet misligholdelse. Da et børnetilskud blev indbetalt, nægtede *B* at tilbageføre beløbet. Landsrettens flertal dømmer *B*

144 Det er uden mening at opfatte det som et forsætligt retsbrud fra betalere side, at han med vilje betaler *mere*, end der skyldes. Et doløs overopfyldelse er en liberalitet, som derfor ikke kan søges tilbage efter reglerne om *condictio indebiti* men kun eventuelt efter reglerne om ugyldige gavetransaktioner.

Afsnit 3 . 3 Betingelser for anvendelse af korrektionsinstituttet

dertil med begrundelsen, at B vidste, at der var tale om et børnetilskud og derfor må have sagt sig selv, at det beroede på en fejl, at beløbet blev indbetalt, mens kassekrediten var spærret, og beløbet derfor i strid med Børnetilskudslovens § 14 ikke ville komme barnet til gode. Mindretallet vil ligesom byretten frifinde B med begrundelsen, at man havde føje til at mene, at der ligesom ved alle tidligere lejligheder var tale om en indbetaling foretaget af barnets moder.

Tilsvarende skal korrektionsinstituttet anvendes, hvis der betales, fordi modtageren er pengecreditors repræsentant, eller betaleren dog har føje til at mene, at han er det. I 1867/0780 og 1912/0492 blev sagsøgte frifundet for tilbagesøgningskravet, fordi betalingsmodtageren ikke var hans fuldmægtig og ej heller med føje kunne opfattes som sådan.

1 . 3 . 4 Opfyldelsen skal være fejlbehæftet

KORREKTION kommer ifølge sagens natur kun på tale, hvis der er noget at korrigere. Betaleren skal med andre ord have medhold i, at han betalte mere end han skyldte, **145** eller modtageren medhold i, at han fik mindre, end han havde krav på. En lang række sager ender med en frifindelse, fordi dette selvfølgelig krav ikke er opfyldt.

Talløse omstændigheder kan forlede betaleren til i strid med sandheden at mene, at han betalte for meget, eller modtageren til at tro, at han modtog for lidt.

I en række sager når domstolene ved fortolkning af et forlig eller anden aftale til konklusionen, at den stedfundne betaling var rigtig, jf. f. eks. **1901/0514**, **1909/0183**, 1909/0839, **1912/0761** (der involverer både tilbagesøgning og efterbetaling) 1922/0103, **1923/0594 H** **1927/0345 H**, 1933/0887, **1938/0545 H**, 1942/0090, **1955/0155** og **1955/0717**. Omvendt er 1919/0670 et eksempel på, at sagsøger anses for at have et korrektionskrav, fordi de stedfundne betalinger var opgjort i overensstemmelse med en aftale, der findes at være i strid med lovgivningen. Sagen vedrører en distriktsjordmoders efterbetalingskrav. I afgørelserne J 1851/0776 og **1899/0425** indebar forudsættningssynspunkter, at den stedfundne erlæggelse var rigtig. Sagerne **1870/0425** og **1921/0268 H** vedrører situationen, at korrektionskravet støttes på et anbringende om sagsøgtes misligholdelse, som domstolene ikke giver medhold. I 1921/0587 var en købers misligholdelsesbeføjelser, der omfattede en tilbagesøgningskrav, fortabt, fordi han var vidende om manglen på betalingstidspunktet men undlod at reklamere. En række sager vedrører fortolkning af udfyldende ret, som sagsøger påberåber sig som hjemmel for korrektionskravet. Et eksempel er culpareglen, jf. **J 1854/0097** og **J 1865/0191**. En række sager om tilbagesøgning af skatter og afgifter, m.v. ud-munder i en frifindelse, fordi domstolene ved fortolkning af retsreglerne når

145 I det følgende skal denne formulering altid opfattes som omfattende det tilfælde, at der slet ikke blev skyldt noget.

Kapitel 3 Grundtanken

tolkning af retsreglerne når frem til, at der blev opkrævet de rigtige beløb, jf. f.eks. **1920/0689 H**. Tilsvarende 1942/0602 vedrørende efterbetalingskrav under påberåbelse af en guld klausul. I **1939/1041 H** begrundes et tilbagesøgningskrav med en fortolkning af Forsikringsaftalelovens § 85. Frifindelsen **1962/0424** begrundes med tanken, at en lempelse af myndighedernes praksis ikke nødvendigvis er udtryk for, at den tidligere praksis var fejlagtig, dvs. udtryk for en retsvildfarelse, hvorfor der i så fald allerede af denne grund ikke kan kræves tilbagebetaling. I **1933/0215 H** fastslår Højesteret, at afgifter ikke kan søges tilbage, hvis størrelse med hjemmel i loven er fastsat skønsmæssigt. Faderskabssagerne **1951/0263 H** og **1953/0168** må forstås således, at der intet tilbagesøgningskrav består, idet underholdspligten følger af ægteskabet, uberoende på faderskabet. I **1930/0620** frifindes en sognefoged for sognerådets krav på efterbetaling af inddrevne skatter, idet sognerådet ikke godtgjorde, at der ikke løbende havde fundet en endelig afregning sted. Domshovedet i J 1855/0507 lyder: "En person anset uberettiget til at tilbagefordre et beløb, hvormed han i sin tid havde forstrakt et fruentimmer, medens hun var forlovet med ham, til førelse af proces, da det i så henseende udstedte dokument intet indeholdt om tilbagebetaling, hvilket også måtte anses naturligt under det mellem dem dengang bestående forhold." Betaleren førte ikke bevis for, at der var tale om en låneafale. Tværtimod havde modtageren havde grund til at mene, at der var tale om en gave. Endelig kan **1927/0012 H** og **1929/0247 H** nævnes som eksempler på frifindelser, der begrundes med betragtningen, at betaleren ikke har godtgjort, at han ikke skylder beløbet.

3 . 3 . 5 Det fejlagtige beløb skal være betalt med vilje

CONDUCTIO indebiti vedrører situationen, hvor A f.eks. skylder B 400 kr. men sender ham 500 kr., fordi han grundet en misforståelse af parternes aftale mener, at dette er det rigtige beløb. Denne situation skal sondres fra tilfælde, hvor A udmærket er klar over, at han kun skylder 400 kr., men betaler 500 kr., fordi han i åndsfraværelse kommer til at skrive "500 kr. " på checken, hvilket beløb derefter overføres fra hans bankkonto til Bs. Tilsvarende, hvis fejlen vedrører modtagerens identitet. Således finder reglerne om conductio indebiti anvendelse, hvis A med vilje udsteder og sender checken til B, fordi han fejlagtigt tror, at B er fordringshaver for beløbet, men ikke, hvis A er på det rene med, at det er C, der har krav på pengene og udelukkende betaler til B, fordi han i forvirring kommer til at *skrive* "B". Sidstnævnte tilfælde afgøres efter Aftalelovens regler om fejlskrift og forvanskning. Yderligere eksempler kan tænkes, som når checkbrevet afsendes uden korrektionskreditors viden (efter at have lagt brevet og checken i kuvert beslutter han at sove på sagen, men brevet postbesørges uden hans vidende af en anden.) Også disse tilfælde reguleres af almindelige aftaleretlige principper.

3 . 3 . 6 Korrektionsbeløbet må ikke være overvæltet

BETALEREN beriges med et beløb svarende til overopfyldelsen, hvis han får medhold i et *condictio indebiti*-krav i tilfælde, hvor tredjemand har friholdt ham (refunderet korrektionsbeløbet). Tilsvarende beriges betalingsmodtageren med et beløb svarende til underopfyldelsen, dersom han får medhold i et efterbetalingskrav, selvom det allerede er udlignet af tredjemand. I begge tilfælde består friholdelsen typisk i såkaldt overvæltning, dvs. forhøjelse af korrektionskreditors priser ved handel med tredjemanden. I disse særlige situationer opstår spørgsmål, som korrektionsinstituttet ikke regulerer. **146**

Retsstillingen er den, at korrektionsdebitor i de nævnte tilfælde frifindes, selvom han er skyld i opfyldelsesfejlen og i ond tro om korrektionskravets eksistens. I disse tilfælde stilles begge parter, som om betalingen havde været rigtig, fordi tredjemand afholder korrektionsbeløbet. Denne retsstilling anses for acceptabel, fordi tredjemand handler frivilligt (han kunne have afstået fra at kontrahere på grundlag af de forhøjede priser), hvorimod en domfældelse ville være udtryk for en berigelse af korrektionskreditor på debtors bekostning, som ikke udspringer af debtors partsautonomi men af en fejl, der ofte vil være begået af kreditor. Problemet og løsningen var første gang fremme i

J 1857/0033 Københavns Havnevæsen *K* havde krav på afgift af strandsand men opkrævede med urette hos *A* afgift af sand, "indført fra Valby Bakke". *A* fordrede afgiften tilbage og får medhold, da *K* ikke førte bevis for deres påstand om, at *A* havde overvæltet afgiften på sine købere. **147**

I øvrigt kendes overvæltning bedst fra sager om tilbagesøgning af ambi. Staten var i ond tro om ambi-lovens ulovlighed, hvorfor alle krav om tilbagebetaling af ambi skulle have medhold, medmindre beløbene var overvæltet på betalernes medkontrahenter i form af almindelige prisforhøjelser eller i medfør af aftale, f.eks. lejeaftaler, der bestemmer, at lejer skal betale skatter og afgifter. **148**

146 En tredje særlig situation opstår, når et tilbagesøgningskrav rettes mod en part, der ikke har det for meget betalte beløb i behold, f.eks. fordi det er blevet stjålet. Denne situation omtales s. 99 nedenfor med referat af **1973/0607**. Det fremgår heraf, at domstolene først anvender korrektionsinstituttet til at fastslå, om der overhovedet består et korrektionskrav, og dernæst erstatningsretlige regler for at tage stilling til, om modtageren ifalder erstatningsansvar over for betaleren i anledning af bortkomsten.

147 Tilsvarende **J 1857/0035**, **1952/0974 H**, **1965/0492 H** og **1970/0473 H**.

148 Hvis aftalen afgiver hjemmel for overvæltning på medkontrahenten, har

3.3.7 Korrektionsadgangen må ikke være reguleret af en specialregel

ENDELIG finder korrektionsinstituttet kun anvendelse, hvis ingen specialregel regulerer adgangen til at kræve erlagte ydelser suppleret eller tilbagebetalt. Forholdet har været berørt ovenfor. **149** Der findes så mange sådanne specialregler i de store kontraktlove og andetsteds, at korrektionsinstituttet har karakter af residualregler. Det er i nærværende sammenhæng hverken muligt eller nødvendigt at opstille en udtømmende liste over specialreglerne. I det følgende skal enkelte andre af disse skrevne eller uskrevne regler illustreres, som har været i anvendelse til afgørelse af sager, der i domssamlingerne rubriceres under tilbagesøgning og efterbetaling.

De praktisk mest betydningsfulde specialregler vedrører den ovenfor omtalte situation, at en kontrahent søger beløb tilbage, som han betaler i medfør af en aftale, der enten er ugyldig eller misligholdes af den anden part. **150** Således er tilbagesøgning hjemlet i aftaleretten, hvis løftegiver opfylder et løfte, der viser sig at være ugyldigt, jf. f.eks. 1882/0914, 1886/0210, **1921/0450**, 1922/0070, og 1978/0596. **151** I 1932/0297 frifindes modtageren af et beløb, erlagt i medfør af en aftale, for et krav om tilbagesøgning af beløbet med begrundelsen, at aftalen ikke findes uberettiget. Vedrørende misligholdelse kan henvises til lejesagerne 1921/0106 H, 1922/0112, 1923/0564 og 1926/0184, hvor lejer får dom for tilbagesøgning af husleje opkrævet i strid med Lejeloven. I **1910/0943** forelå stiltiende annulation, hvorfor et krav på tilbagesøgning af forudbetalt leje fik medhold i medfør af reglerne om det økonomiske opgør i forbindelse med en annulation, jf. herom også **1910/0297**. I **1981/0697** blev et tilbagesøgningskrav afgjort efter reglerne om *depositum irregulare*. **1928/0461** vedrører opgøret i forbindelse med en opsigelse. I erstatningssagen **1881/0415** blev en uagtsom undladelse anset for at påføre en kontraktspart et tab svarende til et beløb, han havde forudbetalt, hvorfor han kunne kræve det tilbage. I 1911/0360 H kunne forsikringserstatning med hjemmel i en nærmere angiven lov kræves tilbagebetalt, når skadelidte modtager ydel-

korrektionskreditor over for debitor pligt til først at søge korrektionsbeløbet overvæltet. I denne forbindelse kan kreditor få problemer med passivitet. Hvis han fortaber retten til overvæltning grundet passivitet, kan han ikke kræve beløbet af debitor i stedet.

149 Afsnit 3.1, s. 75 og 3.2, s. 78 ovenfor.

150 Samtlige de domme, der i det følgende småtryk holdes uden for betalingskorrektion, er i realregistrene rubriceret under "condictio indebiti" eller "tilbagesøgning", herunder "af urettelig erlagt betaling" eller "af ydet betaling".

151 Se afsnit 3.2, s. 78 f. ovenfor, særligt vedrørende tilbagesøgning grundet svigtende forudsætninger.

Afsnit 3 . 4 Grundprincippet formuleret og illustreret

ser fra anden side. Korrektionsinstituttet er deklaratorisk ret, hvorfor det ikke bringes i anvendelse, når betingelserne for korrektion er aftalt mellem parterne, jf. **1906/0372**. En enkelt dom, **1970/0228**, tilsidesætter et tilbagesøgningskrav vedrørende pensionsudbetalinger til en tjenestemand, der viste sig at være kriminel, med begrundelsen, at tilbagesøgningsadgangen er reguleret af en nærmere bestemt lov, der kun hjemler bortfald af fremtidige ydelser. **152** Afgørelserne **J 1852/0360**, **J 1864/0239**, **1909/0031 H** og **1914/0866** bygger på fuldmagtsreglerne.

Enkelte lovregler ligner specialregler om korrektion uden at være det. F.eks. fastlægger Erstatningsansvarslovens § 11 ikke, som man umiddelbart kunne mene, en begrænsning i adgangen til at kræve efterbetaling, eftersom reglen slet ikke regulerer den situation, at der betales grundet en fejl. Reglen vedrører tilfælde, hvor den oprindelige erstatningsudbetaling er rigtig i forhold til de da foreliggende faktiske omstændigheder (skadelidtes daværende helbredstilstand), men skadelidtes tab efterfølgende forøges, fordi de faktiske forhold ændrer sig (skadelidtes helbredstilstand forværres). Reglen opstiller visse betingelser, der skal være til stede, for at en sådan forringelse kan begrunde et supplerende erstatningskrav. **153**

3 . 4 Grundprincippet formuleret og illustreret

1 . 4 . 1 Conductio indebiti

GRUNDPRINCIPPET bag domstolenes afgørelser i conductio indebitisager kan formuleres som følgende enkle regel:

Et conductio indebiti-krav tages til følge, medmindre betalingsmodtageren (korrektionsdebitor) på betalingstidspunktet i god tro anser det for ikke at bestå.

Med andre ord:

Et conductio indebiti-krav tages til følge, hvis men kun hvis betalingsmodtageren på betalingstidspunktet vidste eller burde vide, at betalingen var udtryk for en overopfyldelse af fordringen.

152 En række korrektionssager munder ud i en frifindelse, fordi forhold gør sig gældende, der altid er til hinder for en domfældelse. F.eks. skal et korrektionskrav naturligvis rettes mod den rette skyldner. Betingelsen var ikke opfyldt i **1899/0684**, hvor statskassen frifindes for et tilbagesøgningskrav, der (måske) kunne rettes mod amtet. jf. også f. eks **1862/0271**, **J 1866/0329**, og **1995/0414**.

153 v. *Eyben 2000:136* ser reglen som en korrektionsregel, der forøger adgangen til efterbetaling i forhold til de almindelige korrektionsregler ved at eliminere retsvirkningen af en eventuel saldokvittering.

Kapitel 3 Grundtanken

Et *condictio indebiti*-krav skal gives medhold, hvis men kun hvis betalingsmodtageren på betalingstidspunktet vidste eller burde vide, at betaleren svævede i en vildfarelse om størrelsen af modtagerens fordring på ham

Korrektionskreditor (sagsøger) har bevisbyrden vedrørende sagsøgtes onde tro, jf. **S I/0638 H** og **1997/1661 H**. I sidstnævnte sag frifindes en dagpengemodtager for et tilbagesøgningskrav vedrørende dagpenge, som hun modtog, fordi hun ikke oplyste, at det var til sin ægtefælle hun havde afhændet sin virksomhed. Højesteret udtaler bl.a. at myndighederne ikke har godtgjort, at hun var bekendt med betydningen af de manglende oplysninger.

Grundtanken illustreres af følgende typiske domfældelse, der begrundes i betalingsmodtagerens onde tro om sin ret til det erlagte:

1945/0348 A, der var delvis provisionslønnnet, modtog igennem 3 år fast løn til trods for, at hans provision i perioden oversteg 12.000 kr. om året, hvilket ifølge ansættelsesaftalen indebar, at kravet på fast løn bortfaldt. A dømmes til tilbagebetaling af den faste løn, som han måtte være klar over ikke tilkom ham, uden at han derfor søgte forholdet opklaret. **154 155**

Condictio indebiti-sager, der tilsvarende munder ud i en frifindelse, fordi betalingsmodtageren anses for at have været i god tro om sin ret til det erlagte, illustreres af

154 Eftersom S var i ond tro om kautionistens manglende retsvilje til at godkende forpligtelsen.

155 Der kan endvidere henvises til **S I/0628 H**, **S I/0638 H** **S I/0726 H**, **1880/1169**, **1881/0536 H**, **1897/0891**, **1916/0478**, **1929/0170**, **1931/0821**, **1934/0131**, **1934/0358**, **1943/0793 H**, **1952/0599**, **1953/1096**, **1961/0379 H**, **1962/0758**, **1998/0638**, hvor vurderingen af debtors subjektive forhold delte byret og landsret, og **1998/1754**. I **1989/0268** ansås et *condictio indebiti*-krav for ikke at være forældet. Begge parter ansås for at være i god tro. At debitor ikke frifindes under henvisning til sin gode tro beror på, at han anerkendte kravet og alene støttede sin frifindelsespåstand på forældelse. Der kan endvidere henvises til **AFK30.498**, hvor betalingsmodtager var i ond tro om sin ret til det erlagte (en forsikringserstatning), eftersom den vedrørte en skade på hans bil, som indtrådte nogle dage efter, at han havde solgt den, og **AFK 33.494** Karakteristisk for retsstillingen er også **1993/0871**, **FED 1999/0089**. Så vidt ses findes i trykt praksis kun **1953/1111**, der giver tilbagesøgningskravet medhold under henvisning til kreditors gode tro. Dommen må antages at være påvirket af Usings synspunkter.

Afsnit 3 . 4 Grundprincippet formuleret og illustreret

1870/0632 En ejendomsbesidder *E* fik efter krigen i 1864 udbetalt erstatning af sognerådet *S*. Efter at *S* var blevet dømt til at betale erstatning til ejendommens tidligere ejer, søgte *S* erstatningen tilbage fra *E* men får ikke medhold, da *E* havde modtaget den uden forbehold erlagte erstatning i god tro.

FED 1996/0003 Forsikringstager *A* kørte galt med sin bil, der blev totalskadedet. Senere krævede forsikringsselskabet *F* den udbetalte erstatning tilbage, idet man nu hævdede, at ulykken skyldtes selvforskyldt beruselse. Byretten er enig heri men finder, at *F* havde haft mulighed for og anledning til at foretage nærmere undersøgelser vedrørende uheldet inden erstatningsudbetaling. *A* findes at have modtaget erstatningen i god tro og har ved køb af bil havde truffet foranstaltninger på grundlag af erstatningen. Herefter frifindes *A*. **156**

I samme retning må der henvises til den berømte men omtvistede *skovgebyr-dom*:

1899/0311 H (anke af 1897/0727) (Skovgebyr-dommen) Myndighederne henvendte sig til skoveffekter under en forkert bestemmelse i et sportelreglement og opkrævede derfor nogle afgifter med urette hos godsejeren. Landsretten giver godsejeren medhold i hans tilbagesøgningskrav med begrundelsen, at der mangler hjemmel ("retsgrund") til, at statskassen kan beholde beløb, som er opkrævet med urette. Højesteret frifinder myndighederne, idet den hidtidige administration af reglementet var udtryk for en dengang hos alle vedkomme gennem længere tid almindeligt herskende retsopfattelse, der fandt støtte i reglementets ordlyd. Under disse omstændigheder mangler der efter forholdets natur hjemmel til at tilbagebetale afgiften.

Den tidligere praksis beroede på en retsvildfarelse fra myndighedernes side. Imidlertid var der desangående intet at bebrejde myndighederne, hvilket er det samme som at sige, at de opkrævede og modtog afgifterne i god tro om deres ret dertil. Denne gode tro er til hinder for tilbagesøgning. **157**

156 Landsretten finder det ikke bevist, at ulykken skyldtes *As* beruselse.

157 *Ussing 1918:73-74* og *Ussing 1944:433* noterer, at dommen illustrerer domstolens forkastelse af Lassens subjektive forudsætningslære som grundlag for *condictio indebiti*. *Ussing* nærmere fortolkning af skovgebyr-dommen er imidlertid urigtig. *Ussing 1945:433* mener, at dommens ratio er den "rent objektive begrundelse, at det ikke kunne anses for "grundet i forholdets natur", at betalingen skulle kunne kræves tilbage." *Ussing (ibid.)* tilføjer, at "talrige andre domme bruger denne objektive begrundelse" og at dommen er udtryk for en stillingtagen imod en vid adgang til *condictio indebiti*. Faktisk udmønter dommen et godtrosprincip, som ikke udgør en stillingtagen for eller imod en sådan vid adgang. (Se nærmere Kapitel 7, især s. 162 ff. nedenfor.) *Ussing* mener (*ibid.*), at nyere dansk praksis har "fulgt denne linje", dvs. har anlagt den holdning, at tilbagesøgningskravet som hovedregel ikke skal gives medhold. Som flere gange nævnt ender imidlertid ca. halvdelen af korrektionsssagerne med en anerkendelse af korrektionskravet.

Kapitel 3 Grundtanken

Følgende dom illustrerer, hvordan tilbagesøgningskravet kan forkastes, enten fordi der slet ikke foreligger en fejlopfyldelse (vandaftgiften), 158 eller fordi det for meget erlagte er modtaget i god tro (lejen):

1930/0059 H A lejede lokaler af kommunen K til brug for en restauration. Efter at K nægtede at forny hans bevilling som restauratør, krævede A tilbagebetaling for meget erlagt vandaftgift samt for meget betalt leje. For vandaftgiftens vedkommende frifandtes K, fordi A ikke beviste at have betalt for noget, som han ikke havde fået. For lejens vedkommende frifindes K, allerede fordi lejen blev beregnet af omsætningen og byrådet ikke på grundlag af de af A meddelte uspecificerede oplysninger derom har kunnet se, at en del af omsætningen var modtaget med urette.

3.4.2 Efterbetaling

OVERENSSTEMMENDE med det ovenfor anførte kan grundprincippet, der afgør efterbetalingsagerne, formuleres som følger:

Et efterbetalingskrav tages til følge, medmindre betaleren på betalingstidspunktet i god tro anser det for ikke at bestå

Et efterbetalingskrav tages til følge, hvis men kun hvis betaleren på betalingstidspunktet vidste eller burde vide, at betalingen ikke fuldt ud opfyldte fordringen

Et efterbetalingskrav skal gives medhold, hvis men kun hvis betaleren på betalingstidspunktet vidste eller burde vide, at modtageren svævede i en vildfarelse om størrelsen af sin fordring på ham

Denne grundtanke illustreres af følgende typiske frifindelser:

1947/0152 Et elektricitetsværk krævede efterbetaling af elektricitet under henvisning til, at el-målerne viste for lidt. Kunden frifindes, idet han blev anset for at have været i god tro om måleraflæsningernes korrekthed, først og fremmest fordi elektricitetsudgiften ikke faldt, efter at ny måler var installeret (hvilket skyldtes, at også den nye måler var defekt).

1897/0878 S oplyste i et brev til K, hvad han samlet skyldte for leverede varer. K betalte beløbet, hvorefter S, under henvisning til, at det i brevet anførte beløb byggede på en fejltagelse, krævede et yderligere beløb, som K nægtede at betale. Sø- og Handelsretten frifinder K, idet denne ikke med nødvendighed måtte have indset, at der forelå en fejl. **159**

Ganske svarende til skovgebyr-dommen kan der henvises til **1913/0056 H** (s. 118) og **1917/0416 H** (s. 119).

158 Jf. afsnit 3.3.3, s. 85 ovenfor.

159 Der kan endvidere henvises til **1943/1058** og til **1945/0378**, hvor korrektionsdebitor er skyld i fejlen, som imidlertid anses for undskyldelig, dvs. begået i god tro.

Afsnit 3 . 5 Korrektionskreditors subjektive forhold

Sager, i hvilke efterbetalingskravet tilsvarende gives medhold, fordi skyldneren anses for at være i ond tro om opfyldelsesfejlen, illustreres af:

1898/0328 Slagter *K* modtog et parti slagtede lam og betalte samme dag regningen, som sælger *S* kvitterede. Partiet vejede 375 pund, mens regningen var beregnet på grundlag af 275 pund. *S* gjorde straks *K* opmærksom på fejlen. Da *K* nægtede at betale mere, udtog *S* stævning og får medhold af Sø- og Handelsretten.

1927/0435 *K* bestilte en rejse hos et rejsebureau. Efter revision af bureauets regnskaber viste det sig, at prisen rigtigt udregnet var ca. 25% højere, hvilket *K* nægtede at efterbetale. Landsretten dømmer ham dertil, idet *K*, der i forvejen var blevet oplyst en betydelig højere pris for en sådan rejse, havde al mulig grund til at tro, at der forelå en fejltagelse. **160**

3 . 5 Korrektionskreditors subjektive forhold

De ovenfor refererede afgørelser illustrerer, at udfaldet af en korrektions-sag ene og alene beror på spørgsmålet, om korrektionsdebitor er i god eller ond tro om dets eksistens. Hvorvidt korrektionskreditor er i god eller ond tro om opfyldelsesfejlen har derimod ingen betydning. Hvis korrektionsdebitor er i god tro, frifindes han, selvom kreditor eventuelt også er det; og hvis han er i ond tro, dømmes han, selvom kreditor også er det. Trykt praksis indeholder ingen domfældelser begrundet i korrektionskreditors gode eller frifindelser begrundet i hans onde tro.

I talrige *condictio indebiti*-sager beror tilbagesøgningskravets eksistens på en fejl fra betalerens side, som han kunne og burde have undgået. **161** Dette betyder imidlertid ikke, at modtageren kan beholde det for meget erlagte – f.eks. som sanktion mod skødesløsheden. Betalerens onde tro (uagtsomhed) er tværtimod uden interesse i sig selv og får kun indirekte betydning i den forstand, at det ofte vil være mere nærliggende at statuere ond tro om fejlen hos betalingsmodtageren, jo grovere fejlen er.

At korrektionskreditors onde tro er uden betydning for udfaldet fremgår af følgende to domfældelser i *condictio indebiti*-sager, hvor betaleren får medhold, selvom han er i ond tro:

160 Heroverfor kan måske anføres **1892/0148**.

161 F.eks. sager om tilbagesøgning af løn udbetalt grundet en fejl i lønopgørelsen fra arbejdsgiverens side; jf. f.eks. **1973/0607** (s. 99), **1984/0896** (s. 115) og **1989/0935** (s. 115).

Kapitel 3 Grundtanken

1959/0189 En amerikansk virksomhed *K* udviste "betydelig skødesløshed" ved at betale regninger fra en dansk sælger *S* af kalcium i henhold til priser, der var mere end dobbelt så høje end markedsprisen. Fejlen bestod i, at der blev betalt en fast pris per lb. i stedet for kilo. *S* dømmes til at tilbagebetale overprisen med begrundelsen, at *S* måtte være klar over, at det beroede på en fejltagelse fra *K*s side, når de betalte prisen i lb. **162**

I den følgende sag, hvor begge parter ligeledes var i ond tro, udtaler landsretten i overensstemmelse med det netop anførte, at alene betalingsmodtagerens onde tro er afgørende, mens betalerens onde tro frakendes betydning:

1936/0763 Købstadskommunen *K* drev i en årrække et vandværk på en ejendom beliggende i landkommunen *L*. *K* betalte grundet en fælles retsvildfarelse ejendomsskat af ejendommen til *L*. Under en senere retssag får *K* dom for tilbagebetaling af beløbene med følgende begrundelse:

"...hvad enten den fejlagtige påligning skyldes, at rækkevidden af lovens undtagelsesbestemmelser af *K* er opfattet urigtigt, eller de ikke har haft opmærksomheden henvendt på bestemmelsen, findes den omstændighed, at også *K* har gjort sig skyldig i en fejl ved uden nærmere undersøgelse fortsat at betale skat af ejendommen, ikke at kunne fritage *L* for at tilbagebetale de af dem med urette oppebårne beløb, der af *K* er indbetalt efter i hvert enkelt tilfælde af *L* fremsat påkrav...".

Når en fordring betales uden fradrag af et tidligere erlagt a conto-beløb, er begge parter som regel i ond tro om fejlen. Begge parter har samme adgang og anledning til at hindre denne type af fejl. Domstolene giver sagsøger medhold med begrundelsen, at den sidste betaling modtages med burdeviden om fejlen. At der ligeledes betales med burdeviden derom betager ikke betaleren retten til tilbagesøgning af det overskydende beløb:

1886/1028 En håndværker modtog a conto betaling for et stykke arbejde men fik senere udbetalt hele det aftalte vederlag uden fradrag af a conto betalingen. Han dømmes til at tilbagebetale a conto beløbet.

1954/0270 *H* Militæret anvendte *As* ejendom til indkvartering under 2. Verdenskrig. I juli, august og oktober 1946 modtog *A* på egen foranledning forskud på erstatning i medfør af Lov om indkvarteringserstatning, i alt kr. 38.000. I januar 1948 skrev Udvalget for Indkvarteringserstatning *U* til *A*, at hans erstatning androg kr. 44.000, hvilket beløb blev vedlagt sammen med en detaljeret opgørelse, hvori der ved en forglemmelse ikke var foretaget fradrag for a conto betalingerne. I marts 1949 skrev *U* til *A*, at man ved udbetalingen havde overset, at han allerede havde modtaget forskud med kr. 38.000, hvilket

162 Det tilføjes, at *K* under forhandlingerne havde lagt vægt på, at *S*' priser var konkurrencedygtige. Dette led sigter til, at *S* ikke havde føje til at opfatte betalingen som udtryk for en stiltiende accept af den højere pris, dvs. som udtryk for en stiltiende ændringsaftale.

Afsnit 3 . 5 Korrektionskreditors subjektive forhold

forskuð han derfor blev anmodet om at tilbagebetale. Landsretten og Højesteret dømmer A, som ikke havde føje til at anse de 44.000 kr. som sin resterstatning.

Med andre ord kan efter gældende dansk ret et tilbagesøgningskrav ikke afskæres under henvisning til, at sagsøger er i ond tro, har udvist uagtsomhed, skødesløshed, osv. Domstolene tilslutter sig ikke Ussings tanke, at "...når den, der betalte, alene eller dog overvejende var skyld i, at der blev betalt, må tilbagesøgning som oftest nægtes".
163

HVAD god tro hos korrektionskreditor angår, kan det tilsvarende konkluderes, at den er uden betydning, eftersom den ikke er til hinder for en frifindelse i de tilfælde, hvor korrektionsdebitor er i god tro. Retsstillingen illustreres af følgende afgørelser:

1938/0795 H I 1933 blev **F1** og **F2** dømt til at betale underholdsbidrag til den ugifte **Ms** barn. Under en ekstraordinær anke i 1937 blev **F1** frifundet, idet hans faderskab var uforeneligt med det i mellemtiden opdagede NM-system. **F1** nedlagde over for **M** påstand om tilbagesøgning af hans bidrag og over for **F2** påstand om refusion deraf. Landsretten frifinder de sagsøgte med begrundelsen, at de "med føje har måttet gå ud fra, at **F1** inden påanke fandt sted betragtede den på grundlag af den da til rådighed stående viden om blodtypebestemmelser afsagte underretsdom som endelig afgørelse i sagen og i henhold til den anerkendte sin bidragspligt." Højesterets flertal (5) stadfæster frifindelsen med begrundelsen, at der intet i sagen består, som efter gældende ret kan tilpligte **M** at tilbagebetale eller **F2** at refundere **Fs** bidrag. **164**

1955/0155 H M og **F** indgik i 1943 et indenretligt forlig, hvorefter **F** skulle betale bidrag til **Ms** i 1942 uden for ægteskab fødte barn **B**. **F** forlangte ikke blodtypebestemmelse. **H** forklarede i retten, at hun i avlingstiden alene havde haft samleje med **F**. I 1954 blev det ved blodtypebestemmelse fastslået, at **F** ikke var far til **B**. Højesteret frifinder **H** for **Fs** krav om tilbagesøgning af børnebidragene, idet **M** ikke i forbindelse med sine forklaringer i 1943 om sine kønslige forbindelser i avlingstiden findes at have udvist svig.

DE forskellige god- og ondtrøskombinationer sammenfattes i figuren nedenfor, med henvisning til enkelte typiske afgørelser. Da domstolene tillægger spørgsmålet om korrektionskreditors gode eller onde tro så

163 *Ussing 1950:435.*

164 Mindretallet vil dømme **F2** med begrundelsen, at der ikke ses at være noget i sagen, der kan fritage ham for den af almindelige regler flydende pligt til at refundere de af **F1** betalte beløb, der ikke med rette er pålagt ham og som ikke går ud over, hvad der ville have påhvilet **F2**, hvis **F1** ikke var anset bidragspligtig.

Kapitel 3 Grundtanken

ringe betydning, at spørgsmålet som hovedregel slet ikke berøres, er rubriceringen af eksemplerne anført i figuren udtryk for et vist skøn.

Betaler	Betalingsmodtager	Udfaldet af condictio indebiti-sager	Udfaldet af efterbetalings-sager
God tro	God tro	Frifindelse 1870/0858 H 1899/0311 H (s. 91) 1913/0056 H (s. 118) 1917/0274 1917/0416 H (s. 119)	Frifindelse
God tro	Ond tro	Domfældelse 1912/0940 1920/0449 1922/0524 H 1925/0946 H 1926/0007 1992/0619	Frifindelse
Ond tro	God tro	Frifindelse 1975/0648 (s. 106)	Domfældelse
Ond tro	Ond tro	Domfældelse S 1874-79/0623 1886/1028 (s. 94) 1903/0646 1916/0814 1936/0763 (s.94) 1953/0222 H	Domfældelse 1904/0151 (s. 108)

3 . 6 Andenordens korrektionskrav

UNDERTIDEN går et korrektionskrav ud på, at der skal ske berigtigelse af en fejlopfyldelse af et korrektionskrav. Afgørelserne gør det klart, at disse korrektionskrav vedrørende korrektionskrav (andenordens korrektionskrav) afgøres efter samme principper som førsteordens. Med andre ord får andenordenskravet medhold, hvis men kun hvis dets debitor ved eller burde vide, at det består, dvs. er i ond tro om fejlopfyldelsen af førsteordenskravet. Efterbetaling af et tilbagesøgningskrav forelå i:

1934/0432 H En skatteyder fik ved Landsoverskatterådets kendelse i 1922 krav på tilbagebetaling af ca. 28.000 kr. i for meget betalt skat. Ved en fejl fra myndighedernes side fik han kun et langt mindre beløb udbetalt. Han blev anset for i 1933 at kunne kræve resten efterbetalt.

Tilbagesøgning af et tilbagebetalt beløb forelå i **1901/0112** og **1992/0504** samt **AFK 12.173**. Tilbagesøgning af efterbetalte beløb forelå i 1924/0887 (efterbetalt skat kunne søges tilbage, da efterbetalingskravet savnede hjemmel), **1927/0585** (s. 143), **1925/0946**, 1925/0948, **1927/0345 H** og **1978/0908 H**. Sidstnævnte dom tillader tilbagesøgning ved modregning i efterbetalingskrav på feriepenge. Der findes ingen trykt praksis om efterbetaling af efterbetalinger.

3 . 7 Korrektionsinstituttet er ikke tillempet erstatningsret

AT korrektionsdebitor dømmes, fordi han burde have sagt sig selv, at der var tale om en fejlopfyldelse, og eventuelt tilmed udviser uagtsomhed ved at begå eller overse fejlen, betyder ikke, at korrektionsinstituttet er en slags erstatningsret.

For det første er den onde tro, som udløser en domfældelse, ikke udtryk for, at sagsøgte (korrektionsdebitor) har handlet ansvarspådragende over for kreditor. Det kan således udmærket tænkes, at debitor dømmes til at betale korrektionskravet, samtidig med, at han frifindes for et erstatningskrav, som kreditor fremfører under anbringende af, at fejlopfyldelsen skyldes en fejlbehæftet opkrævning fra debtors side, som har påført ham, kreditor, et tab. Forholdet illustreres af:

Kapitel 3 Grundtanken

J 1867/0913 A inkasserede med urette nogle fordringer hos sin afdøde fars skyldner S. Efter at være dømt til at betale de pågældende beløb til dødsboet søgte S beløbene tilbage hos A og får medhold. A frifindes imidlertid for S' krav på erstatning af de omkostninger, som S havde afholdt i anledning af retssagen, som boet anlagde mod ham, idet dette måtte forudsætte, at A havde pådraget sig erstatningspligt.

For det andet foranlediges en erstatningssag af et tab, som det er domstolens opgave at fordele. Tabet hverken udløses eller forsvinder som følge af retssagen, uanset dens resultat. Derimod foranlediges korrektionssager ikke af et tab, men de kan *udløse* et, eftersom en frifindelse betyder, at en del af sagsøgers formue som følge af opfyldelsesfejlen endeligt overføres til sagsøgte, dvs. udløser et tab for sagsøger og en tilsvarende berigelse for sagsøgte.

Ussing og Vinding Kruse opfatter imidlertid betalingskorrektion som en slags erstatningsret. De fokuserer på *condictio indebiti* og samlet interessen om betaleren, som er den aktive, udfarende part, hvis adfærd (betalingen), ligesom en skadevolder, er anledning til, at stævningsskravet kommer til eksistens. I centrum har spørgsmålet stået, om han kan bebrejdes noget, idet disse forfattere har ment, at han ligesom en skadevolder skal tabe sagen, hvis svaret er *ja*, og ellers vinde den. Hvis betaleren taber, er dette ensbetydende med, at en del af hans formue endeligt overføres til betalingsmodtageren, for så vidt svarende til, at erstatningssagen, hvis skadevolder taber, indebærer, at han endeligt bærer (overtager) skadelidtes tab. Denne analogi leder naturligt til tanken, at korrektionskreditoren (betalerens, sagsøgers) gode eller onde tro er udgangspunktet for pådømmelsen. Udgangspunktet har man anset bestyrket af det forhold, at en række *condictio indebiti*-krav faktisk afskæres i sager, hvor korrektionskreditor er i ond tro. Sandheden er imidlertid, at resultatet i disse sager er en følge af, at betalingsmodtageren anses for at være i god tro. Ligeledes har man set en bestyrkelse i domfældelserne, hvor sagsøger var i god tro, og overset, at resultatet skyldtes sagsøgtens onde tro. Denne erstatningsretlige synsvinkel efterlader Ussing og Vinding Kruse uden forklaring hvad angår de frifindelser, hvor der ikke er noget at bebrejde sagsøger, og domfældelserne, hvor der er.

I tilslutning til Ussing hævder *Vinding Kruse*, at når der foreligger ond tro hos begge parter, bør korrektionssagerne afgøres efter princippet, at den part skal tabe sagen, som har været i den ondeste tro eller udvist den største fejl (den største uagtsomhed):

"Ofte vil sagen ... stille sig således, at der foreligger uagtsomhed på begge sider ... Afgørelsen må i så fald træffes ud fra en afvejelse af, hvem af parterne

Afsnit 3 . 7 Korrektionsinstituttet er ikke tillempet erstatningsret

... som må siges at have udvist "størst" uagtsomhed, hvorved der må tages hensyn til hvem af dem, som har haft mest anledning til og bedste muligheder for at opdage vildfarelsen...¹⁶⁵ ... [Sagernes udfald] bør gå ud over den, som er nærmest til at bære risikoen, hvilket igen vil sige den, som er nærmest til at vide besked om forholdet, nemlig om der skyldes og hvor meget der skyldes..." ¹⁶⁶ [I tilfælde af fejl fra begge sider bør der] åbnes mulighed for at foretage en fordeling efter "skyldgraden" på lignende måde som i erstatningsretten, således at tilbagesøgningskravet nedsættes i forhold til graden af udvist fejl henholdsvis hos yder og modtager." ¹⁶⁷

Dette forslag er ikke godkendt af domstolene. ¹⁶⁸ Den anførte sammenligning strider mod grundtanken i korrektionsinstituttets retsfaktumside, hvorefter alene sagsøgtes subjektive forhold har betydning. Den omtalte sammenligning er i trykt praksis kun anvendt i den særlige situation, at et for meget udbetalt beløb gik tabt ved tyveri, inden korrektionskravet blev fremsat, hvorfor domstolen supplerede en anvendelse af korrektionsinstituttet med en brug af erstatningsretlige tankebaner:

1973/0607 En akkordlønnet arbejder *M* fik grundet en edb-fejl hos arbejdsgiveren *B* udbetalt kr. 4.350 i månedsløn i stedet for kr. 530. Pengene blev udleveret i en lønningspose, hvorpå der med maskinskrift var opstillet beregning over beløbet. *M* kvitterede for modtagelsen. Posen blev stjålet undervejs til hjemmet. *M* anmeldte til politiet et tyveri af kr. 530. *B* anlagde sag til tilbagesøgning af det for meget udbetalte. *M* frifindes. Hun har ganske vist udvist uagtsomhed ved beløbets modtagelse, ved kvitteringen derfor og under hjemturen. Eneansvaret for, at det efter hendes forhold betydelige beløb blev anvist til udbetaling til hende, påhviler imidlertid *B*.

I denne sag anvendes korrektionsinstituttet til at afgøre spørgsmålet, om *B* overhovedet havde et tilbagesøgningskrav. Dette spørgsmål besvares bekræftende, idet *Ms* uagtsomhed ved modtagelsen af beløbet indebar, at hun var i ond tro om sin ret til det modtagne. Det særlige ved sagen består deri, at da pengene senere gik tabt, ville en dom for tilbagesøgningskravet indebære et tab for *M*, hvilket ikke svar til udkommet af sædvanlige *condictio indebiti*-sager, der ender med en domfældelse: sædvanligvis stiller en domfældelse i en *condictio indebiti*-sag sagsøgte på samme måde, som hvis opfyldelsesfejlen ikke var ind-

¹⁶⁵ *Vinding Kruse 1950:289*. Vedrørende Ussing kan der henvises til s. 60 ovenfor med henvisningerne i note 96.

¹⁶⁶ *Vinding Kruse 1950:206, 246*.

¹⁶⁷ *Vinding Kruse 1950:289*.

¹⁶⁸ *Vinding Kruse (ibid.)* bemærker da også "Så vidt ses, har ingen dansk dom dog været inde på denne tanke".

Kapitel 3 Grundtanken

trådt. Derimod ville en domfældelse i den foreliggende sag svare til situationen, når skadevolder dømmes til at erstatte skadelidtes tab, nemlig at tabet overtages af skadevolder. Dette giver den foreliggende sag et slægtskab med erstatningsretten, som begrunder, at landsretten, da tabet skulle fordeles, fordelte det i overensstemmelse med det erstatningsretlige kriterium, at tabet skal bæres af den part, der fortrinsvis må bebrejdes, at det er lidt. På denne baggrund når man efter hovedskyldslæren frem til, at kravet var fortabt ved egenskyld, og M frifindes.

3 . 8 Indrettelse

DEN juridiske teori siden Ørsted har ofte tilsluttet sig hans iagttagelse, at det taler imod at give et *condictio indebiti*-krav medhold, at modtageren har indrettet sig i tillid til sin ret til pengene. Således konkluderer *Vinding Kruse*, at det vigtigste hensyn, der taler imod at give *condictio indebiti*-krav medhold, består deri, at "...modtageren har indrettet sine forhold i tillid til, at ydelsen virkelig tilkom ham, og at det derfor ville betyde en uforholdsmæssig forstyrrelse i hans økonomi, hvis han blev forpligtet til at levere den tilbage". ¹⁶⁹ Denne betragtning er vildledende. Der er et hensyn at tage til modtageren, hvis han indretter sig i god tro, og i denne situation kan han da også i medfør af dansk ret beholde det modtagne. ¹⁷⁰ Imidlertid kan det udmærket tænkes, at han er i ond tro om sin ret til pengene men samtidig indretter sig på at kunne beholde dem. Dette vil være tilfælde, hver gang han med rette eller urette mener, at fejlen ikke vil blive opdaget. I disse situationer nyder indrettelsen selvsagt ingen retsbeskyttelse, hvilket dokumenterer, at frifindelserne ikke beror på korrektionsdebitors indrettelse men på hans gode tro.

Trykt praksis indeholder enkelte frifindelser, som anfører sagsøgtets indrettelse til støtte for resultatet. ¹⁷¹ I alle tilfældene udgør betragtningen dog kun et supplement til en henvisning til sagsøgtets gode tro. Vigtigere er, at *ingen* korrektionsafgørelse statuerer ond tro hos

¹⁶⁹ *Vinding Kruse 1950:213*.

¹⁷⁰ Hvilket imidlertid skyldes den gode tro, ikke indrettelsen i sig selv, jf. Kapitel 3 og 4 nedenfor.

¹⁷¹ Jf. *Condictio indebiti*-sagerne **1981/1067** (s. 107) og **1984/0896** (s. 115) samt efterbetalingssagerne **1897/0891** (som imidlertid involverer det særlige problem om forbrug af realydelsen) og **1994/0213** (s. 144).

korrektionsdebitor men frifinder ham for korrektionskravet under henvisning til, at han har indrettet sig på ikke at skulle betale.

Talemåden, at modtageren indretter sig i tillid til sin ret til det erlagte, sigter til det banale forhold, at han forbruger det modtagne beløb. På forhånd forekommer det utænkeligt, at retspraksis skulle tillægge dette forhold betydning. For det første vil det favorisere økonomisk trængte betalingsmodtagere, hvis forbrug af det modtagne anses for at tale for en frifindelse i en *condictio indebiti*-sag, idet disse oftere end mere solvente og likvide modtagere vil have forbrugt netop det modtagne beløb. Spørgsmålet, om forbrug har fundet sted, før end tilbagesøgningskravet fremsættes, beror endvidere ofte på helt tilfældige forhold, der retligt er åbenbart irrelevante, uanset modtagerens økonomi. Endelig vil ingen hævde, at forbruget kan begrunde en frifindelse for tilbagesøgningskravet, hvis modtageren ved eller burde vide, at han ikke har ret til det modtagne. Hvis han omvendt er i god tro om sin ret til betalingen, skaber den gode tro i sig selv et beskyttelsesbehov, som det blotte forbrug af de anførte grunde ikke forøger. Forbruget kan højst udgøre et (sjældent særligt tungtvejende) bevisdatum til støtte for et godtroshanbringende. 172 173

Indrettelseshensynet har samme indhold og opstår med samme styrke i *condictio indebiti*- og i efterbetalingssager. 174 Psykologisk og økonomisk er der ingen forskel på at skyldes mere, end man tror, og at

172 Derfor anvendes ofte i tidligere teori den talemåde, at det taler mod tilbagesøgning, at modtageren "med rimelighed" har indrettet sig på sin ret til pengene; f.eks. v. *Eyben 2000:132*. Der må sigtes til, at indrettelsen skal være i god tro for at have betydning.

I 1992/0695 H (s. 80) forudsætter landsretten, at modtagerens indrettelse kunne have afskåret tilbagesøgningskravet; men da modtageren ikke findes at have nået at indrette sig, før end tilbagesøgningskravet blev fremsat, får kravet medhold. Dommen har imidlertid ikke betydning i nærværende sammenhæng, da den afgøres efter reglerne om bristende forudsætninger. Dette overses af v. *Eyben 2000:141*.

173 Indrettelse kan i forbindelse med efterbetaling sigte til noget andet end forbrug af modtagne penge, nemlig til betalerens dispositioner over modydelsen (realydelsen, som der betales for). Hvis K betaler S 100.000 kr. for en bil, og S senere gør krav på 10.000 kr. i efterbetaling, kan man mene, at det taler imod at give efterbetalingskravet medhold, at K har videresolgt bilen, idet han i så fald ikke har haft mulighed for at overvælte de 10.000 kr. på sin egen køber. Se til eksempel 1897/0891. Tanken finder ikke anvendelse på *condictio indebiti*, eftersom Ks dispositioner over bilen ikke har betydning for, om et eventuelt tilbagesøgningskrav fra hans side over for S skal gives medhold eller ej.

174 Anderledes v. *Eyben 2000:132*. Passagen citeres s. 68 ovenfor.

Kapitel 3 Grundtanken

have mindre til gode, end man forventer. I begge tilfælde agerer man på en grundlag af en overvurdering af sin nettoformue. Indrettelseshensynet har særlig ringe vægt i *condictio indebiti*-sager. En person, der modtager mere, end han har krav på og mødes med et tilbagesøgningskrav, er ikke *økonomisk* stillet dårligere end den, der fra første færd modtager det korrekte, mindre beløb. Tværtimod har modtageren i *condictio indebiti*-tilfældet en rente- og likviditetsfordel og er *økonomisk* stillet, som en person, der modtager et stående, udækket rentefrit lån – som han ganske vist i en periode ikke er klar over skal betales tilbage. 175 Af samme grund *er* imidlertid en betalingsmodtager, der i første omgang modtager for lidt, ringere stillet end en modtager, der fra første færd får hele sin fordring indfriet.

Indrettelsesbetragtningens tomhed illustreres f.eks. af

FED 1996/1303 Bilisterne *A* og *B* stødte sammen. I deres skadesanmeldelser angav de begge, at den anden var ansvarlig for uheldet. Bs ansvarsforsikrings-selskab *F* udbetalte fuld erstatning til *A* men kom efter et strafferetligt efter-spil, hvor *A* vedtog en bøde, mens tiltale blev opgivet over for *B*, til den opfattelse, at *A* var medansvarlig for uheldet, og krævede på dette grundlag halvdelen af erstatningen tilbage. Dette nægtede *A*, som bl.a. anførte, at en tilbagebetaling ville være "særdeles byrdefuld" for ham, idet han havde brugt erstatningen til at betale for reparation af bilen. Byretten finder, at ansvaret for uheldet må fordeles med halvdelen til hver men finder ikke, at *A* ved modtagelsen af erstatningen vidste eller burde vide, at han ikke var berettiget til det fulde beløb. *F* havde ikke taget udtrykkeligt forbehold for tilbagesøgning. Herefter og da det ville være urimeligt og særligt bydefuldt for *A* at tilbagebetale beløbet, blev *A* frifundet. Landsretten stadfæster dommen i henhold til grundene.

Tanken, at en tilbagebetaling ville være særligt byrdefuld, sigter formentlig til, at *A* ville være henvist til at låne pengene, hvis de skal tilbagebetales. I så fald vil han imidlertid være stillet på samme måde, som hvis han ikke havde modtaget erstatningen. I begge tilfælde får

175 Omvendt *Sindballe 1918:20*: "Normalt vil den kreditor, der skal betale tilbage, hvad han har modtaget, være uheldigere stillet, end han ville have været, hvis han slet ikke havde modtaget betaling" Dette begrundes (*ibid.*) med iagttagelsen, der måske var korrekt i 1918, at "de fleste mennesker lever nogenlunde fra hånden og i munden; et indgået beløb vil næsten altid straks finde anvendelse". Hvis *A* sættes i stand til at købe en bil for 100.000 kr., fordi *B* betaler ham 100.000 kr. mere, end han skylder ham, må *A* finansiere Bs tilbagesøgningskrav ved at sælge bilen eller optage et lån på 100.000 kr. Dette stiller ikke *A* dårligere end han er stillet, hvis han fra første færd modtager, hvad *B* skylder ham, og derfor er henvist til at undvære bilen eller finansiere købet af den ved at optage et lån på 100.000 kr.

han bilen repareret for lånte midler. Den blotte udbetaling efterfulgt af tilbagesøgning stiller ham derfor ikke ringere end hvis udbetalingen aldrig havde fundet sted, bortset fra, at han mister den valgmulighed at undvære bilen.

3 . 9 Efterfølgende god og ond tro

KORREKTIONSDEBITORS gode tro skal foreligge på betalingstidspunktet for at afskære korrektionskravet. Undertiden sker det, at debitor var i ond tro forud for betalingen, og at sagens udfald derfor beror på, hvorvidt der består et princip om "én gang i ond tro, altid i ond tro". Antag f.eks. at en person ved tegning af sygeforsikring afgiver urigtige risikooplysninger. Når han mange år senere modtager forsikringsydelser, kan han da være i god tro om retten dertil, f.eks. fordi han har *glemt* at have afgivet urigtige oplysninger? Dette spørgsmål besvarer domstolene bekræftende.

Retspraksis indeholder sager om løbende forsikringsydelser, der betales med urette, fordi forsikringstager ved tegningen gav urigtige oplysninger. Når urigtigheden kommer for en dag, har selskabet ret til at nedsætte ydelserne for fremtiden, hvorimod forsikringstager kan beholde det for meget erlagte, *hvis* han ved modtagelsen er i god tro om sin ret dertil, dvs. ikke kan bebrejdes, at han på tidspunktet for modtagelsen af forsikringsydelserne har glemt at have givet urigtige oplysninger. Der kan henvises til

FED 1996/1714 Ankenævnet for forsikring udtaler, at et forsikringsselskab er berettiget til med tilbagevirkende kraft at ændre forsikringsbetingelserne på grund af urigtige risikooplysninger ved tegningen i 1989. Imidlertid findes selskabet uberettiget til at kræve allerede udbetalte ydelser tilbage, idet nævnet finder det betænkeligt at antage, at forsikringstager også da han i 1992-93 modtog forsikringsydelserne, burde være klar over, at disse blev oppebåret med urette.

1998/1210 (= FED 1998/0498) En kvinde *K* tegnede i 1983 ulykkesforsikring og oplyste ved den lejlighed ikke, at hun i 1981 og 1982 var blevet behandlet for en ryglidelse. I anledning af en diskusprolaps i 1989 indgav *K* i 1993 skadesanmeldelse til forsikringsselskabet *S*, som påbegyndte udbetalinger af en løbende forsikringsydelse. I forbindelse med en pensionssag i 1994 blev *S* bekendt med lægebehandlingen i 1981 og 1982 og nedsatte under henvisning til urigtige oplysninger ved forsikringstegningen de løbende ydelser. Samtidig krævede man det for meget udbetalte tilbagebetalt. Byretten frifinder *K* for tilbagesøgningskravet med begrundelsen, at der ikke findes at være holdpunkter for at antage, mod *Ks* forklaring, at hun ved modtagelsen af ydelserne var i ond tro. (Spørgsmålet forelå ikke for landsretten). **176**

176 Ganske tilsvarende forsikringsankenævnskendelserne **FED 1996/1715**

Kapitel 3 Grundtanken

I disse sager bibringer forsikringstager (korrektionsdebitor) i kraft af de forkerte risikooplysninger forsikringsselskabet den vildfarelse, som udløser forsikringsydelserne, at han har krav på beløbene. Imidlertid frifindes han i en række af de herhen hørende sager, fordi han anses for flere år senere, når ydelserne kommer til udbetaling, at være i god tro om sin ret til beløbene. Dette kan kun bero på tanken, at han er i god tro, fordi han ikke kan bebrejdes da at have glemt at have afgivet urigtige risikooplysninger. Det skal i den forbindelse huskes, at han sjældent vil være bevidst om urigtigheden, dvs. der foreligger ikke et doløst forhold.

Omvendt kan spørgsmålet rejses, om en korrektionsdebitor, der på betalingstidspunktet er i god tro om betalingens rigtighed, i princippet kan lide et retstab, fordi han efterfølgende kommer i ond tro. Der findes ingen praksis om dette spørgsmål, men korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring må indebære et bekræftende svar, idet Aftalelovens § 39, 2. punktum afgiver en tilstrækkelig hjemmel.

(der vedrører samme sag som **1998/1210**), FED 1998/0902, FED 1998/0909, FED 1998/1019, FED 1998/1519, FED 1998/1525. **AFK 33.494** vedrører et tilfælde, hvor et hold i ryggen i 1986 foranledigede omfattende sagsbehandling, herunder anmeldelse til arbejdsskadeforsikringen, og de urigtige oplysninger blev afgivet i 1987. I dette tilfælde udtaler Ankenævnet, at man ikke har grundlag for at pålægge forsikringsselskabet at undlade at kræve erstatningen tilbagebetalt. Ond tro blev også statueret i **VL dom 7. afd. a.s. B-785/1988**.

Forsikringsankenævnets Årsberetning for 1996 indeholder s. 59-121 referater af et stort antal kendelser om *condictio indebiti* af forsikringsydelser.

4 DE VIGTIGSTE TILFÆLDEGRUPPER

4 . 1	Fejlen er begået af korrektionskreditor	105
4 . 1 . 1	Faktiske vildfarelser	106
4 . 1 . 2	Retsvildfarelser	108
4 . 1 . 3	Vildfarelser med hensyn til aftaler og lign.	112
4 . 1 . 4	Fejlen beror på korrektionsdebitors oplysninger	113
4 . 1 . 5	Særligt om tilbagesøgning af løn	114
4 . 2	Fejlen er begået af korrektionsdebitor	118
4 . 2 . 1	Retsvildfarelser	118
4 . 2 . 2	Vildfarelser om indholdet af aftaler, og lign.	121
4 . 2 . 3	Fejlen beror på korrektionskreditors oplysninger	122

Da korrektionskravets eksistens udspringer af det forhold, at den stedfundne erlæggelse var fejlbehæftet, beror spørgsmålet, hvorvidt korrektionsdebitor er i god tro om kravets eksistens, i det hele på spørgsmålet, *om han er i god tro vedrørende fejlen*. Dette spørgsmål er nerven i enhver tvist om betalingskorrektio-

Som udgangspunkt er man i god tro om fejl begået af andre og i ond tro om fejl begået af en selv. Der er dog fejl begået af andre, som det er uagtsomt ikke at opdage, ligesom man uden uagtsomhed kan overse egne fejl. I en skitse af retspraksis letter det overblikket at inddele sagerne i to hovedgrupper alt efter, om under- eller overopfyldelsen beror på en fejl begået af korrektionskreditor, henholdsvis korrektionsdebitor, og at foretage en yderligere inddeling på baggrund af en sontring mellem faktiske og retlige vildfarelser.

4 . 1 Fejlen er begået af korrektionskreditor

NÅR fejlen begås af korrektionskreditor, er det afgørende for sagens udfald, om *debitor burde have opdaget fejlen*. Han dømmes, hvis svaret er ja, ellers ikke. I forbindelse med *condictio indebiti* bero udfaldet altså på det enkle kriterium, om betalingsmodtageren burde have sagt sig selv, at han grundet en fejl fra betalerens side får mere, end han har krav på, mens det afgørende i forbindelse med efterbetaling tilsvarende er, om betaleren vidste eller burde vide, at det beroede på en fejl fra modtagerens side, at han undlod at kræve mere.

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

Da korrektionskreditors subjektive forhold er uden betydning, påvirker det ikke i sig selv udfaldet af disse sager, hvorvidt kreditors fejl er grov (ikke-undskyldelig, culpøs) eller ej (undskyldelig, hændelig, simpel). Fejlens grovhed har som nævnt kun indirekte betydning derved, at burdeviden om fejlen har desto lettere ved at sætte ind hos debitor, jo grovere og dermed mere åbenbar (kendelig) fejlen er. 177 Korrektionskreditor (sagsøger) vil således oftere få medhold, dersom der f.eks. er tale om en åbenbar sammentællingsfejl fra hans side, end hvis den består i en misforståelse af en kompliceret og omtvistet retsregel. I denne forstand kan man tale om, at jo større den skødesløshed hos kreditor, som ligger bag korrektionskravet, jo lettere vil det være for ham at få domstolens bistand til at eliminere dens skadevirkninger *for ham selv*. Dette gælder uanset fejlens nærmere karakter, herunder, hvorvidt der er tale om et fejlgreb, f.eks. en sammentællingsfejl eller om en vildfarelse, f.eks. en retsvildfarelse. 178

4.1.1 Faktiske vildfarelser

BLANDT *condictio indebiti*-sagerne er sagsøgte anset for at være i god tro om fejlen i følgende illustrative frifindelser:

1975/0648 Som led i berigtigelsen af en ejendomshandel betalte advokat *A* et ejerskifteafdrag til pantekreditor *K*. Et par måneder senere blev *A* opmærksom på, at der grundet en usædvanlig klausul i pantebrevet ikke forfaldt noget afdrag til betaling, og krævede beløbet tilbage. *K* frifindes, idet han henset til, at beløbet blev fremsendt af den berigtigende advokat, at beløbet var korrekt beregnet, og at klausulen var usædvanlig, anses for at have modtaget beløb i god tro. 179

1878/0603 H (anke af **1876/0947**) En selvskyldnerkautionist *S* for en vekselgæld af 1868 betalte en i stedet for denne veksel trådt veksel af 1871. *S* krævede senere beløbet tilbage under henvisning til, at han troede, at han indfrie de vekslen af 1868. Betalingsmodtageren frifindes, da han ikke blev anset for at have grund til at mene, at betalingen skete under den nævnte vildfarelse, men tværtimod havde føje til i betalingen at se en anerkendelse af gælden. 180

177 S. 93 ovenfor.

178 Retsstillingen er værd at fremhæve, fordi det modsatte resultat følger af *Ussings* og *Vinding Kruses* synspunkt om, at sagerne i udgangspunktet afgøres af en stillingtagen til spørgsmålet, om der er noget at bebrejde sagsøger, og at sagsøgtes subjektive forhold kun kommer ind i billedet, når begge parter enten er i god eller ond tro. Se s. 55 og s. 63 ovenfor.

179 Både byretten og landsretten henviser endvidere til det tidsrum, der gik, inden korrektionskravet blev fremsat.

180 Tilsvarende **FED 1996/1303** (s. 102). **1878/0603 H** diskuteres i *Lassen*

Afsnit 4 . 1 Fejlen er begået af korrektionskreditor

Domfældelser i *condictio indebiti*-sager, der tilsvarende begrundes med betalingsmodtagerens onde tro om den grove fejl, illustreres af

1954/0020 H Da korneksportør *K* opgjorde et løbende mellemværende med sin leverandør *L*, krediterede han ved en fejl *L* for et parti korn, som han aldrig havde modtaget. *L* dømmes til tilbagebetaling af det for meget modtagne, idet han henset til beløbets størrelse burde have opdaget, at der var tale om en fejl. Det kommer ikke *K* til skade, at han først fremfører korrektionskravet to måneder efter betalingen fandt sted.

1913/0855 En frøavler *M* fik udbetalt for meget af frøforsyningsforeningen *F* som betaling for leverede frø. Der var tale om en grov beregningsfejl begået af *F*. *F* får medhold i tilbagesøgningskravet med begrundelsen, at *M* var gammel frøavler og bekendt med beregningsmetoden og derfor måtte bebrejde sig selv, at han ikke havde fået øje på fejlen. Dertil kommer, at der mangler enhver grund til, at han på bekostning af *F*s øvrige medlemmer skulle kunne beholde den fordel, der med urette var tilflydt ham.

Det er uagtsomt ikke at opdage fejl, der som f.eks. enkle bogholderi- eller ekspeditionsfejl, sammmentællings- eller indtastningsfejl, osv. er åbenbare eller dog burde foranledige skyldneren til at få forholdet nærmere belyst. Flere sager vedrører tilbagesøgning begrundet i det forhold, at hele skylden betales, fordi betaleren glemmer, at han allerede har betalt et afdrag. I disse sager dømmes modtageren i overensstemmelse med det netop sagte til at betale det overskydende beløb tilbage, idet han anses for at være i ond tro om dobbeltbetalingen. **181**

I sager om tilbagesøgning af sociale ydelser m.v. er fejlen begået af myndighederne (korrektionskreditor). Om disse fejl anses borgerne oftest for at være i god tro. Borgerne har ret til at gå ud fra, at lovene administreres korrekt, og at myndighedernes beregning og udbetaling af ydelser derfor er i orden. Som hovedregel anses borgerne for at være i god tro om korrektionskrav, der affødes af myndighedernes sagsbehandlingsfejl, herunder bogholderifejl og forglemmelser f.eks. om stedfundne a conto-betalinger eller ændringer i de faktiske forhold. **182** Til illustration kan anføres:

1981/1067 Grundet en edb-fejl undlod myndighederne ved beregningen af pensionist *Ps* folkepension at forhøje et samordningsfradrag, da *Ps* hustru fyldte 67 år. *P* fik derfor igennem 3 år udbetalt for meget folkepension. *P* fri-

1889:8 ff. Lassens fortolkning kritiseres indgående og med rette i *Sindballe 1918:37 ff.*

181 Jf. **S 1874-79/0623, 1954/0270 H** (s. 94).

182 Myndighedernes retsvildfarelser drøftes s. 108 ff. og s. 118 ff.

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

findes, da han gennem tre år har indrettet sig i god tro på udbetalingerne rigtighed.

I EFTERBETALINGSSAGERNE illustreres frifindelser grundet korrektionsdebitors (betalerens) gode tro vedrørende kreditors fejl af

1914/0820 På grundlag af folketællingen i 1901 beregnede Københavns Amtskommune *A* den Frederiksberg Kommune *K* påhvilende del af amtets udgifter. *A* glemte imidlertid i 1902 at tage en ny fordelingsnøgle i anvendelse, hvilket førte til, at *K* frem til 1911 betalte for lidt. Landsretten bemærker, at der mellem parterne har fundet en årlig opgørelse sted overensstemmende med ministeriets retningslinier derfor, og at det måtte ligge nærmere for *A* end for *K* at være opmærksom på, hvorvidt den nye fordelingsnøgle indebar ændringer for *K*s vedkommende, og eventuelt foranstalte nærmere undersøgelser i så henseende. Herefter findes *K* at have haft føje til at gå ud fra, at den af *A* foretagne opgørelse for de pågældende regnskabsperioder var udtryk for hele det krav, der ville blive gjort gældende, og *K* frifindes.

1970/0906 Varmeværket *V* modtog strøm fra elektricitetsværket *E*. Aflæsning af *V*s elmålere blev foretaget af medarbejdere hos *E*. Afregning fandt sted hvert år i oktober. I juli 1969 blev aflæsningen af tilfældige årsager foretaget af *V*s bestyrelsesformand, der anførte målerens udvisende og tilføjede, at tallet skulle ganges med 10. *E* blev derved opmærksom på, at *V*, fordi de forskellige måleraflæsere ikke havde ganget med 10, gennem en årrække kun havde betalt for 1/10 af forbruget. Senere samme måned fremsendte *E* derfor en ekstraregning, som *V* nægtede at betale. Under sagen procederede *E* på, at *V* ikke kunne være i god tro, da *E* må have bemærket, at deres el-forbrug ikke var væsentligt større end en almindelig husstands. Landsretten lægger imidlertid til grund, at fejlen alene er udvist af *E*s medarbejdere, og at *V*s bestyrelse ikke har været klar over eller haft grund til at blive opmærksom på, at afregningerne ikke var korrekte opgørelser over forbruget. Herefter frifindes *V*.

Ond tro i en efterbetalingssag eksemplificeres af følgende domfældelse:

1904/0151 Ølhandler *Ø* modtog i august en regning for varer leveret juli 1902. Han betalte regningen, der var forsynet med forbehold for fejl og udeladelser. Senere modtog han uden at reklamere en yderligere regning, hvorpå der bl.a. var opført et restkrav vedrørende juli, som skyldtes, at en varepost, der optrådte flere gange på den oprindelige regning, én gang var opført med 2.50 kr. i stedet for 25 kr. På begge regninger var den pågældende vare tillige anført med den rigtige pris. *Ø* dømmes til efterbetaling, da det må anses for bevist, at fejlen var en fejlskrift, og den afgivne kvittering ikke var en saldokvittering.

183

4.1.2 Retsvildfarelser

Jo mere elementær den retsregel er, som misforstås, jo mere nærliggende er det at lægge til grund, at den anden part må have sagt sig selv,

183 Tilsvarende 1920/0839, 1984/0476 H.

Afsnit 4 . 1 Fejlen er begået af korrektionskreditor

at der forelå en vildfarelse. Jo grovere fejlen er, jo videre er adgangen derfor til at kræve opfyldelsesfejlen korrigeret.

Grænsen mellem sagsbehandlingsfejl og retsvildfarelser er flydende, og undertiden er det på grundlag af den trykte dom ikke muligt at fastslå, om der foreligger en fejl af den ene eller den anden type. Uklarheden beror på, at sontringen ikke påvirker sagens udfald, da sagerne i begge tilfælde afgøres i lyset af en vurdering af, om korrektionsdebitor er i god tro.

Godtrosbedømmelsen i forbindelse med retsvildfarelser i de offentligtretlige sager har undergået en vis forandring gennem årene. Retspraksis gør det klart, at domstolenes holdning frem til omkring 1. verdenskrig var den, at myndighederne som absolut hovedregel ikke kunne svæve i undskyldelige vildfarelser om retsreglerne, f.eks. skattereglerne, men at omvendt man ikke kunne forlange, at borgerne havde en blot rudimentær forståelse deraf. Måske under indtryk af lovreglernes stadigt forøgede kompleksitet og at borgernes generelt stigende uddannelsesstandard er opfattelsen ændret på begge punkter: der antages nu at være retsregler, som selv embedsmænd, der har som opgave at administrere dem, kan misforstå i god tro, ligesom der er retsregler, som man må kunne forlange, at manden på gaden forstår.

KORREKTION af ydelser, der betales grundet en retsvildfarelse hos korrektionskreditor, opstår i retspraksis især i forbindelse med offentlige myndigheders krav på tilbagebetaling af sociale ydelser, som kom til udbetaling grundet myndighedernes misforståelser af reglerne:

J 1849/0297 Toldvæsenet søgte et beløb tilbage fra en møller, som blev udbetalt ham på grund af en retsvildfarelse vedrørende toldreglerne for indførsel af hornkvæg. Mølleren frifindes, *da* han havde modtaget beløbet i god tro, *da* den var udbetalt til ham grundet en formening om retspligt dertil, *da* vildfarelsen ikke var "iøjnefaldende", *da* den ikke var foranlediget af modtageren, *og da* det lå betaleren nærmere at undgå den.

Dette er den første trykte dom om myndighedernes retsvildfarelser. De i præmisserne formulerede retssætninger er stadig gældende ret.

Privatretlige afgørelser omfatter følgende domfældelser, hvor korrektionsdebitor blev anset for at være i ond tro om kreditors grove retsvildfarelser:

1972/1025 H (Kommenteret i 1973 B 0180) Tilbagesøgning blev tilladt over for en modtager af arv, hvortil han ikke var berettiget; fejlen skyldtes, at ad-

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

vokaten, der varetog det privatskiftede bo, ikke kendte letfattelige regler i den nye arvelov. **184**

1977/0503 H Likvidatorerne kendte ikke Tinglysningslovens § 38 og mente derfor, at en lejet finerpresse tilhørte udlejer, ikke boet. Da de blev opmærksom på bestemmelsen, krævede de på boets vegne ejendomsret til maskinen, hvilket blev taget til følge, da udlejer ikke kan have været i god tro om lovbestemmelsens indhold. **185**

Omvendt antages debitor at være i god tro om lovhjemlen, hvis de relevante retsregler er vanskelige at forstå; i disse sager bliver korrektionskravet ikke taget til følge, jf. f.eks.

1991/0723 En kvinde frifindes for krav om tilbagebetaling af børnetilskud, idet fejlen var begået af kommunen og der ikke var grundlag for at fastslå, at hun havde været klar over, at hun efter flytning til udlandet sammen med sit barn ikke længere var berettiget til børnetilskud.

1989/1088 H En musikskole frifindes for et krav om tilbagebetaling af tilskud modtaget i medfør af lovgivningen om fritidsundervisning. Højesterets flertal (4) begrundet dette med, at myndighederne først ved sæsonstarten 1979–80 gjorde det klart for skolen, at tilskud til en såkaldt forskole forudsatte, at visse nærmere betingelser var opfyldt. Skolen har herefter haft en berettiget forventning om at modtage tilskud også til holdene på forskolen, og myndighederne har ikke haft ret til i december 1980 at kræve tilskuddet tilbagebetalt. **186**

Myndighederne fortolkede således reglerne rigtigt, men debitor (musikskolen) var i god tro om de komplicerede regler, hvorfor myndighedernes præcisering af reglernes indhold kun kunne tillægges virkning for fremtiden.

EFTERBETALINGSSAGERNE vedrører overvejende skatter og afgifter. Det er kun at forvente, at retsvildfarelser hos myndighederne (eller uenighed forskellige myndigheder imellem om retsreglernes anvendelse) kan tjene som holdepunkt for at anse retsreglerne for at være så komplicerede, at man ikke kan forlange, at borgerne forstår dem. Følgende afgørelse er et eksempel på, at divergenser mellem forskellige myndigheds anvendelse af afgiftsreglerne anses for at begrunde, at borgeren er i god tro om reglernes indhold og derfor frifindes for et efterbetalingskrav:

184 *Nielsen 1993:5 note 20* udtaler, at modtageren var i god tro. Dette er ikke rigtigt.

185 Tilsvarende **1978/0908 H**.

186 Tilsvarende 1930/0547 og **1988/1017 H**.

Afsnit 4. I Fejlen er begået af korrektionskreditor

1980/0994 H Vognmandsvirksomheden *V* anskaffede i 1971 to sættevogne. Det var *Vs* første sættevogne, og de fik heller ikke senere andre. Ved indregistreringen noterede bilinspektøren i marts 1971 vedrørende begge sættevogne det største akseltryk til 8.000 kg. Vognenes totalvægt blev korrekt angivet. Den ene vogn blev et par måneder senere anmeldt igen, og bilinspektøren noterede da atter det største akseltryk til 8.000 kg. I forbindelse med en hovedreparation i 1975 blev vognene afmeldt, og myndighederne opdagede da, at akseltrykket for begge skulle være 16.000 kg, hvorfor der for begge køretøjer var betalt i alt kr. 18.000 for lidt i vægtafgift. *V* nægtede at efterbetale beløbet. Under den efterfølgende sag fremgik det, at vægtafgiften beregnes lavere for sættevogne end for andre typer af lastbiler. *V* frifindes i tre instanser. Også under henvisning til afgiftsreglernes beskaffenhed – det anses bevist, at anmeldelsesblanketten i en årrække er blevet forstået på forskellig måde af bilinspektionen og registreringsmyndighederne – tiltrædes, at der ikke foreligger omstændigheder, som kunne give *V* grundlag for mistanke om, at vægtafgiften var beregnet forkert. **187**

Korrektionskravet tages til følge, hvis og kun hvis debitor anses for at være i ond tro om dets lovhjemmel. Denne onde tro antages at foreligge, hvis hjemmelen består af enkle og klare retsregler, dvs. hvis udbetalingerne udspringer af notoriske retsvildfarelser. Til eksempel kan anføres følgende efterbetalingssager:

1919/0021 En redaktør *R* blev dømt til at efterbetale skat, idet han i forbindelse med den oprindelige opkrævning var gjort bekendt med den af skattevæsenet anvendte fejlagtige beregningsmåde, der fremstod som en simpel anvendelse af de i loven givne regler. Henset hertil giver det ikke *R* tilstrækkelig føje til at betragte sig som sikret mod efterbetalingskrav, at skattevæsenet har beregnet skatten, dvs. begået fejlen, og derefter kvitteret for modtagelsen af det krævede beløb. I øvrigt fremgår det af en nærmere angiven skatteministeriel bekendtgørelse, at mulige fejl ved skattens beregning vil blive berigtiget ved efterbetaling.

1922/0543 H (anke af **1921/0765**) Med ikrafttræden oktober 1919 blev en skattemæssig begunstiggelse af militærpersoner ophævet. Dette overså skattemyndighederne, da de lignede stabssergent *S* for skatteåret 1920–21, med den konsekvens, at han for hvert kvartal blev opkrævet 55 kr. for lidt. *S* betalte i maj 1920 skatten for april kvartal i overensstemmelse med ligningen. Myndighederne berigtigede fejlen i juli 1920, efter at indenrigsministeriet havde henvendt deres opmærksomhed derpå. I oktober betalte *S* skatten for juli kvartal med det fejlagtige beløb. Kommunen tog derefter restskatten for juli og oktober kvartal til udpantning. Højesteret finder, at ligningskommissionen "under de foreliggende omstændigheder" har haft ret til at rette den ved den oprindelige ligning begåede fejl. En redaktionel note til dommen forklarer, at der hermed formentlig særlig sigtes til, at "de pågældende militærpersoner ikke

187 Det tilføjes, at myndighederne først efter flere års forløb blev opmærksom på fejlen. Dette led kan ikke antages at sigte til oversiddende af en fremførelsesfrist. Tanken må være, at det forhold, at myndighederne var længe om at opdage fejlen, yderligere underbygger synspunktet, at *V* i god tro kunne misforstå reglerne.

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

kunne antages at have været ubekendt med, at Tjenestemandsloven, samtidig med at forhøje deres lønninger, havde afskaffet deres hidtidige særstilling mht. den kommunale skatteprocent, og ikke med rimelighed havde kunnet gøre regning på, at denne ophævelse ikke skulle virke for skatteåret 1920–21".

188

4 . 1 . 3 Vildfarelser med hensyn til aftaler og lign.

KORREKTIONSDEBITOR anses som udgangspunkt for at være i ond tro om krav mod ham, der kan støttes på indholdet af en aftale, som han har indgået med kreditor, idet man som hovedregel kan gå ud fra, at debitor forstår eller burde forstå aftalens indhold:

1907/0171 En arbejder blev dømt til at tilbagebetale arbejdsløshedsunderstøttelse, hvortil han i medfør af fagforeningens vedtægter ikke var berettiget.

1924/0523 H Et medlem af en kartoffeldyrkerforening måtte i medfør af foreningens vedtægter tilbagebetale en del af det beløb, som han havde fået udbetalt for leverancer til foreningen, idet der ved foreningens videresalg indkom langt mindre end påregnet.

1936/0191 Overensstemmende med sygekassens vedtægter blev et medlem dømt til at tilbagebetale sygedagpenge, hvortil han, bl.a. fordi sygdommen ikke gav ham noget indtægtsstab, ikke var berettiget. **189**

God tro hos korrektionsdebitor statueres, hvis reglerne er uklare eller vanskeligt forståelige, jf.

1932/0500 H En gårdejer *G* tegnede ulykkesforsikring, der alene ydede dækning, hvis han var gårdejer ved forsikringsbegivenhedens indtræden. Efter salg af gården tilstødte der ham en ulykke, i hvilken anledning han modtog forsikringserstatning. Forsikringsselskabets krav på tilbagesøgning blev ikke taget til følge, da det ikke efter selskabets vedtægter havde været tilstrækkeligt tydeligt for *G*, at forsikringen bortfaldt ved salg af gården. **190**

188 Tilsvarende **1958/0444** og **1984/0142**.

189 Tilsvarende **1907/0218**, **1912/0486** og **1956/0222**. *Ussing 1944:429 f. ser 1936/0191* (s. 112), **1945/0348** (s. 90) og **1932/0488 H** som udtryk for, at "...tilbagesøgningsret i almindelighed [*sic*] må anerkendes, når modtageren burde have indset, at der forelå en fejltagelse." (*Ussing* tilføjer "medmindre yderen selv var skyld i, at modtageren ikke opdagede det". Denne modifikation ændrer ingenting, da modtageren i denne situation netop ikke burde have opdaget fejlen). *Ussing* ser således i realiteten disse afgørelser som udtryk for, at tilbagesøgningsret anerkendes ved modtagerens onde tro om sin ret til det modtagne, og dermed per implikation, at modtageren har ret til at beholde det erlagte, hvis han er i god tro om sin ret dertil. Dette er rigtigt, men *Ussing* tilføjer (*ibid.*), at det "anbefaler sig" at holde disse tilfældetyper *uden for* reglerne om condictione indebiti.

190 Tilsvarende **1975/0648** (s. 106) og **1970/0711** (s. 117).

Afsnit 4 . 1 Fejlen er begået af korrektionskreditor

FED 1999/1189 Forsikringsselskabet *F* udbetalte erstatning for merudgifter ved en erstatningsrejse til forsikringstageren *A*. 11 dage senere opdagede *F*, at beløbet overskred en beløbsmæssig grænse, som *F* indfortolkede i policen, og afkrævede på denne baggrund *A* ca. 17.000 kr. som for meget udbetalt erstatning. Ankenævnet for Forsikring udtaler, at policen mest nærliggende må læses som *F* gør, men at nævnet ikke finder grundlag for at pålægge *A* pligt til tilbagebetaling, da formuleringen af policebestemmelsen kunne have været væsentligt klarere.

Fremdeles kan korrektionsdebitor være i god tro, fordi hans antagelse om, at betalingen var rigtig, er fremkaldt eller bestyrket af kreditor ("lygtetænderprincippet"):

1905/0246 (Lygtetænderdommen) En kommunalt ansat lygtetænder *L* fik gennem tre år hver måned for meget udbetalt i løn. På et tidspunkt henvendte han sig til Magistraten *M* og oplyste, at der vist var noget galt. Han fik at vide, at alt var i orden. Da *M* efter at have opdaget fejlen søgte den for meget erlagte løn tilbage, blev *L* frifundet, idet han havde befundet sig i en af *M* fremkaldt god tro med hensyn til sin ret til pengene.

Afgørelsen bør sammenholdes med den følgende, hvori debitor ligeledes tilkendegav tvivl om sin ret til det modtagne, men hvor han blev dømt til at betale beløbet tilbage, da kreditor ikke havde givet ham grund til at mene, at opfattelsen var forkert:

1891/0046 H En mand *M* tegnede en efter 10 år ophørende livsforsikring. Efter de 10 år var gået, tilbød assurandøren *A* grundet en retsvildfarelse om policebetingelserne at udbetale forsikringssummen. *A* udbetalte beløbet efter at have modtaget policen retur. Før udbetalingen fandt sted, havde *M* gentagne gange udtrykt tvivl om sin ret til beløbet. *M* dømtes til at tilbagebetale forsikringssummen, da der manglede hjemmel til at lade ham beholde beløbet.

I øvrigt illustreres lygtetænderprincippet af

J 1854/0497 En læge *L* gjorde over for Fattigvæsenet *F* krav på tilbagebetaling af et beløb, han havde betalt for pleje af en syfilispatient. Der skulle ikke betales for den pågældende patients pleje. *F* bliver frifundet, da betalingen var sket under omstændigheder, der indebar, at *F* med føje kunne opfatte betalingen som anerkendelse af en virkelig skyld. Føjen bestod i, at betalingen var sket i henhold til et "bevis", som *L* havde udstedt inden patientens optagelse på hospitalet, hvori han havde forpligtet sig til at betale for opholdet. Derimod frifindes *L* for et efterbetalingskrav.

1 . 1 . 4 Fejlen beror på korrektionsdebitors oplysninger

KORREKTIONSDEBITOR er som hovedregel i ond tro om fejl, som kreditor begår, fordi oplysninger, som han har modtaget fra debitor, er fejlagtige. Fra privatretten kan nævnes følgende domfældelse i en *condictio indebiti*-sag:

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

1974/0613 En forsikringstager blev ikke anset for at være i god tro om sin ret til erstatning for en tyveriskade, da han må have vidst, at den blev betalt på grundlag af hans skadesanmeldelse, og at denne angav for høje værdier for nogle af de stjålne effekter. Han dømmes derfor til at tilbagebetale det overskydende beløb. **191**

Hvad offentligretlige sager angår, er borgeren tilsvarende i ond tro, hvis fejlen beror på urigtige oplysninger, som myndighederne modtager fra ham:

1937/1151 En kvinde, der modtog aldersrente i 1926–1930, fortav i 1928, at hun modtog arv fra en i 1925 afdød bror. Hendes arvinger blev dømt til at tilbagebetale den modtagne aldersrente.

1987/0707 H boede siden 1944 sammen med **M**, med hvem hun havde fem børn. I marts 1980 indmeldte H sig i en arbejdsløshedskasse, idet hun oplyste at være ansat som husbestyrerinde hos M. I september 1980 afgav hun ledighedserklæring, hvorefter hun frem til februar 1983 modtog ca. 175.000 kr. i dagpenge. Landsretten lægger til grund, at samlivsforholdet er til hinder for ret til at modtage dagpenge. Hs fortællelse af samlivsforholdet anses for en fortællelse omfattet af Arbejdsløshedsforsikringslovens § 86. Der var ikke af A-kassen udvist forhold, der kunne begrunde nedsættelse eller bortfald af tilbagesøgningskravet.

Eftersom H vidste eller burde vide, at hendes oplysninger var urigtige, og at udbetalingerne byggede derpå, var hun i ond tro om sin adkomst til pengene. Det er værd at notere, at det er uden betydning, hvorvidt der var noget at bebrejde A-kassen, altså om kassen havde begået en selvstændig fejl, f. eks. ved at forsømme en mulighed for at kontrollere oplysningerne. Disse spørgsmål, der knytter an til kreditors subjektive forhold, influerer ikke på sagens udfald. **192**

4 . 1 . 5 Særligt om tilbagesøgning af løn

Et antal sager om fejl, begået af korrektionskreditor, vedrører tilbagesøgning af for meget erlagt løn. Det er normalt arbejdsgiveren, der opgør lønnen og dermed ham, der som hovedregel er skyld i, at der betales for meget. I disse sager er det afgørende derfor, om lønmodtageren burde have opdaget fejlen. I så henseende tillægger domstolene naturligt nok fejlens blotte størrelse afgørende betydning, ligesom den gode tro bestyrkes, hvis en bagatelagtig fejl gentager sig måned efter måned. Man kan således i god tro igennem en årrække modtage par procent mere i løn, end man er berettiget til:

191 Tilsvarende 1952/1047 og **1953/0222 H**.

192 Tilsvarende 1938/0969, **1977/0366**, **1984/0841**, **1992/0615 H** og **1992/0725 H**.

Afsnit 4 . 1 Fejlen er begået af korrektionskreditor

1984/0896 En økonoma *Ø* overgik med virkning fra januar 1976 fra overenskomstansættelse til tjenestemandstatus. Hun fik mundtligt at vide, at hendes løn ville forblive den samme. Grundet en edb-fejl fik hun imidlertid for januar 1976 udbetalt kr. 163 mere end i måneden før. Fejlen gentog sig og blev først rettet i foråret 1979. *Ø*, der ansås for i god tro gennem 3 ½ år at have indrettet sig på rigtigheden af de af arbejdsgiveren foretagne beregninger af hendes løn, frifindes for et tilbagesøgningskrav.

1989/0935 En deltidsansat plejehjemsassistent modtog gennem 3 år i alt ca. 12.800 kr. for meget i månedsløn. Hun frifindes for tilbagebetalingskravet.

Derimod kan man ikke i god tro modtage det dobbelte af, hvad man har krav på, selvom fejlen gentager sig:

1988/0157 H En kontorassistent *K* blev ansat på halv tid fra april 1978. Hun fik samtidig oplysning om lønnen. I perioden juli 1978 til og med juni 1980 fik *K* udbetalt fuld løn. Det fremgik af lønsedlerne, at bruttolønnen var det dobbelte af det i sin tid oplyste. *K* blev anset for ved modtagelsen at have udvist så betydelig uagtsomhed, at hun måtte tilbagebetale det for meget modtagne.

1982/0580 H I 1970 blev *A* ansat som sognepræst og skolelærer på Venø. Som led i sine pligter skulle han undervise 13 timer om ugen, således at han alene havde krav på overtidsbetaling vedrørende undervisning derudover. Ved en fejl fik han imidlertid ud over fuld løn som præst også løn for de 13 timer. Ved en i 1977 anlagt retssag om tilbagesøgning blev *A* dømt, idet Højesterets flertal (3) anså ham for ved modtagelsen af beløbene at have udvist betydelig uagtsomhed. Der var blandt alle voterende enighed om, at modtagerens gode tro er det afgørende kriterium.

I TIDLIGERE teori er det ofte hævdet, at beløb, der er løn eller i øvrigt beregnet til underhold, aldrig eller kun under særlige omstændigheder kan søges tilbage. Synspunktet vandt indpas, da *Ussing* opfattede afgørelsen

1930/0547 En kvinde frifindes for krav om tilbagebetaling af sygedagpenge, som hun med urette havde fået udbetalt af en sygekasse, idet spørgsmålet om hendes ret til dagpengene blev anset for tvivlsomt. Pengene var kommet til udbetaling, fordi sygekassen havde misforstået sine egne vedtægter.

som udtryk for den tanke, at "...hvor det betalte normalt går ind i det daglige forbrug af penge til at leve for, [vil] det gennemsnitligt være særligt uheldigt at indrømme tilbagesøgning. Derfor er der grund til at kræve, at den betalende prøver forholdet nøje inden betalingen...". **193** Ifølge *Ussing* blev kvinden altså frifundet, fordi sygekassen, henset til, at der var tale om beløb beregnet til hendes underhold, burde have un-

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

dersøgt betalingspligten nøjere, før man skred til udbetaling. Denne fortolkning udmønter tanken, at korrektionskravet afskæres, dersom korrektionskreditor (sygekassen) er i ond tro. Faktisk blev kvinden frifundet, fordi hun var i god tro om sin ret til beløbene. Eftersom vedtægterne var så komplicerede, at sygekassen selv misforstod dem, var der ikke holdepunkt for at mene, at hun vidste eller burde have haft mistanke om, at der forelå en fejl.

Senere forfattere har tilsluttet sig tanken, at løn og lignende ikke kan, eller ikke bør kunne, tilbagesøges. Således udtaler *Vinding Kruse*, at man blandt de tilfælde, hvor *condictio indebiti*-krav ikke bør gives medhold, skal medtage

"...de tilfælde, hvor ydelsen efter natur særlig har karakteren af at være bestemt til at anvendes til almindelige leveomkostninger, idet modtagerne i disse tilfælde vil have særlig anledning til at indrette deres forhold på betalingens endelighed ... [Dertil kommer, at] en tilbagebetalingspligt netop i disse tilfælde normalt vil virke særdeles hårdt rent faktisk ... En sådan karakter som den nævnte må ydelsen siges at have, når det drejer sig om løn i videste forstand (altså også omfattende provision, tantième, gratiale etc.) samt udbetaling af understøttelser, underholdsbidrag, osv., ligeledes taget i vid forstand". 194

Ussings standpunkt støder på den vanskelighed, at ingen frifindelse begrundes med henvisning til, at sagen vedrører løn eller lignende. *Stig Jørgensen* henviser til frifindelsen 1962/0758, 195 som imidlertid illustrerer det her forfægtede godtroscprincip og ikke kan tages til indtægt for synspunkt, at sagerne var endt på samme måde, selvom betalingsmodtageren havde været i ond tro. Endvidere henviser han til

1938/0795 H I 1933 blev *F1* og *F2* dømt til at betale underholdsbidrag til den ugifte *Ms* barn. Under en ekstraordinær anke i 1937 blev *F1* frifundet, idet hans faderskab var uforeneligt med det i mellemtiden opdagede NM-system. *F1* nedlagde herefter over for *M* påstand om tilbagesøgning og over for *F2* påstand om refusion af hans bidrag. Landsretten frifinder de sagsøgte med begrundelsen, at de "med føje har måttet gå ud fra, at *F1* inden påanke fandt sted betragtede den på grundlag af den da til rådighed stående viden om blodtypebestemmelser afsagte underrettsdom som endelig afgørelse i sagen og i henhold til den anerkendte sin bidragspligt." Højesterets flertal (5) stadfæster dommen med begrundelsen, at der intet i sagen består, som efter gældende ret kan tilpligte *M* at tilbagebetale eller *F2* at refundere *Fs* bidrag. Mindretallet vil dømme *F2* med begrundelsen, at der ikke ses at være noget i sagen, der kan fritage ham for den af almindelige regler [*sic*] flydende pligt til at refundere de

194 *Vinding Kruse* 1950:224 I samme retning *Grathe* 1992:91, *Jørgensen* 1972:59, v. *Eyben* 2000:103 f.

195 *Jørgensen* 1972:59.

Afsnit 4 . 1 Fejlen er begået af korrektionskreditor

af F1 betalte beløb, der ikke med rette er pålagt ham og som ikke går ud over, hvad der ville have påhvilet F2, hvis F1 ikke var anset bidragspligtig.

Højesteretsflertallets begrundelse kan give anledning til tvivl, men man konstaterer, at flertallet ikke anvender den enkle begrundelse, som ville være for hånden, dersom Ussings hypotese holdt stik, nemlig at underholdsbidrag aldrig kan søges tilbage. Endelig henviser *Jørgensen* til følgende afgørelse, som imidlertid viser, at tilbagesøgning af for meget betalt løn, m.v., *kan* finde sted: 196

1957/0977 Repræsentant *R* var fuldstændig provisionslønnert. Da han sagde op, havde han fået udbetalt mere a conto, end han havde optjent i provision. Sø- og Handelsretten giver arbejdsgiveren *A* medhold i, at han har ret i tilbagebetaling, men finder, at han må tåle en nedsættelse af beløbet, dels i medfør af Funktionærlovens § 9, dels fordi han vedblev med at udbetale a conto provision uagtet han må have sagt sig selv, at det voksende underskud indebar en risiko for, at *R* ikke ville kunne betale beløbet tilbage. 197

De følgende to frifindelser blev til dels begrundet i betragtningen, at det var løn (henholdsvis lønerstatning), der blev søgt tilbage. I begge sager knyttede dette moment sig imidlertid supplerende til hovedbegrundelsen, at beløbet blev modtaget i god tro:

1970/0711 Arbejdsløshedskassen *A* betalte understøttelse til medlemmet *M* indtil det kom for en dag, at hun samtidig modtog enkepension i medfør af den sociale lovgivning. Herefter krævede *A* tilbagebetaling af de ydede bidrag, idet man henviste til, at udbetalingen under disse omstændigheder havde været i strid med *As* vedtægter. *A* frifindes med begrundelsen, at det ikke kan bebrejdes hende, at hun ikke satte sig ind den ret omfangsrige vedtægt, at hun har ment sig berettiget til at modtage såvel understøttelse som enkepension samtidigt, at hun i erklæringerne til *A* har besvaret alle spørgsmål om sine indtægtsforhold korrekt, og at det har drejet sig om ydelser bestemt til dagligt forbrug.

AFK 32.913 *A* blev i februar 1990 uarbejdsdygtig på grund af en tennisalbue. På denne baggrund betalte hendes forsikringsselskab *F* invaliderente i perioden juni 1990 til april 1992. I januar 1992 meddelte *F*, at selskabets lægekonsulent ikke fandt, at *As* erhvervsevne var nedsat i en sådan grad, at *A* var berettiget til invaliderente. *A* stod da til rådighed for arbejdsmarkedet og modtog dagpenge. *A* protesterede mod skrivelsen fra januar 1992. Angiveligt ved en fejl udbetalte *F* invaliderente for april og maj 1992. *F* krævede ydelserne tilbagebetalt, hvilket *A* nægtede. Ankenævnet udtaler, at *A*, der havde gjort indsigelse mod *Fs* meddelelse af januar 1992, ikke kan antages at have været vidende om, at beløbene for april og maj kun blev udbetalt hende ved en fejl. "Efter ydelsernes beskaffenhed finder nævnet herefter, at *F* ikke er berettiget til at kræve tilbagebetaling af nogen del af de erlagte ydelser".

196 *Jørgensen 1972:59.*

197 Beslægtet hermed 1955/0717.

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

Disse afgørelser havde efter min opfattelse fået samme udfald, selvom de havde vedrørt andet end løn men det modsatte udfald, hvis modtageren var anset for at være i ond tro, f.eks. hvis Ankenævnet i **AFK 32.913** var nået frem til, at A må have sagt sig selv, at beløbene for april og maj kun blev udbetalt hende ved en fejl.

Vedrørende *efterbetaling* har Højesteret for nylig i lønsagerne **1997/1144 H** (s. 144) og **1997/1714 H** indført en lempelse for lønkravs vedkommende vedrørende et passivitetsspørgsmål. **198**

4 . 2 Fejlen er begået af korrektionsdebitor

NÅR korrektionsdebitor er skyld i den fejl, om er baggrunden for korrektionskravets eksistens, beror sagens udfald i det hele på spørgsmålet, *om fejlen er undskyldelig eller ej*. I bekræftende fald ender sagen med en frifindelse, ellers ikke. I retspraksis anses fejl især for undskyldelige, hvis de beror på, at korrektionsdebitor har modtaget urigtige oplysninger fra kreditor, og når de består i ikke-notoriske retsvildfarelser, altså i misforståelser af komplicerede og omtvistede retsregler.

4 . 2 . 1 Retsvildfarelser

DE fleste afgørelser i denne kategori vedrører tilbagesøgning af skatter og afgifter, der er opkrævet med urette. Korrektionsdebitor er med andre ord offentlige myndigheder, og korrektionsbehovet skyldes deres misforståelser af de retsregler, som de er sat til at administrere.

I enkelte domme anses myndighederne for at misforstået eller fejlanvendt retsreglerne under omstændigheder, som gør, at vildfarelsen ikke kan bebrejdes dem, hvorfor borgernes krav på tilbagebetaling af skatter og afgifter forkastes. Forholdet eksemplificeres af skovgebyr-dommen **1899/0311 H** (s. 91) og af

1913/0056 H En husejer *H* betalte gennem 13 kvartaler uden protest vandafgift, som Københavns Magistrat *M* opkrævede grundet en vildfarelse med hensyn til, hvad loven forstod ved en "taphane". Højesteret tager ikke *H*s tilbagesøgningskrav til følge, idet misforståelsen ikke findes at kunne lægges *M* til last, idet *M* ikke havde anledning til at søge at finde en hjemmel for opkrævningen, så længe *H* betalte uden indsigelse, og da der blev betalt uden forbehold om tilbagesøgning. **199**

198 Se om dommene s. 144 nedenfor og v. *Eyben 2000:100*.

199 I domshovedet reduceres denne begrundelse til, at der "efter forholdets beskaffenhed" blev nægtet ret til at søge det for meget betalte tilbage. *Ussing 1945:438* tager dommen til indtægt for en anbefaling om, at når løbende afgifter indgår i en erhvervsvirksomheds omkostninger bør til-

Afsnit 4 . 2 Fejlen er begået af korrektionsdebitor

1917/0416 H Et aktieselskab A betalte gennem 8 år statsskat af den del af indtægten, der hidrørte fra to filialer i udlandet, idet skattevæsenet fejlagtigt mente, at indtægterne fra filialerne ikke kunne betragtes som indtægt af virksomhed i udlandet. Filialerne fremtrådte udadtil som selvstændige selskaber. Efter at Højesteret i 1914 havde afsagt en dom, der viste, at skatten vedrørende filialernes indtægt var opkrævet med urette, forlangte A den for meget betalte skat tilbagebetalt. Højesteret frifinder skattemyndighederne, idet man ikke kan bebrejde myndighederne, at de indtil højesteretsdommen blev afsagt gik ud fra den fejlagtige opfattelse af reglerne, og da det måtte være As egen sag, såfremt det ville gøre en modsat retsopfattelse gældende, da at søge denne gennemført ved domstolene. Dette undlod A imidlertid, idet man i stedet betalte uden forbehold. **200**

I praksis anses myndighederne oftest for at være i ond tro om hjemmelsgrundlaget for skatter og afgifter. De fleste sager i denne kategori ender derfor med, at borgeren får medhold i tilbagesøgningskravet. Der kan henvises til

1927/0980 H (Kommenteret i TfR 1928/0386) En grundejer havde krav på tilbagebetaling af gennem fire år for meget opkrævet og betalt jordskat, idet fejlen bestod i skattemyndighedernes retsvildfarelser.

1932/0507 H Landsretten giver staten dom for at være ejer af Farum Sø, som aktieselskabet A, der hævdede at være ejer, i en årrække havde udnyttet til rør- og sivskæring. Staten frifindes endvidere staten for et krav om tilbagebetaling af erlagte jordskatter, idet A har betalt uden forbehold, skønt man var vidende om, at staten hævdede at have ejendomsret til søen. Højesteret dømmer imidlertid staten til at betale skatterne tilbage, idet statens ejendomsret indebærer, at skatterne var opkrævet med urette og idet ansvaret for, at de er opkrævet, ikke i væsentlig grad kan lægges på A. **201**

Staten var i ond tro om retten til jordskatterne, idet opkrævningen er i modstrid med den af staten hævdede ejendomsret. **202** I de følgende to

bagesøgning "vist nok bør afskæres allerede efter en ret kort tids fortsatte betaling" Denne tankegang indgår ikke i dommens præmisser.

200 I domshovedet mangler en henvisning til As passivitet. Det tilføjes i en redaktionel note, at man "måske yderligere kunde gøre gældende", at A selv i en vis udstrækning ved det arrangement, man truffet vedrørende de to filialer, havde bidraget til at indgive skattemyndighederne den tro, at der her var tale om to selvstændige selskaber.

201 Tilsvarende **1870/0858**, **1879/0579**, **1891/0671**, **1897/0579 H**, **1927/0720**, **1933/0802**, **1958/1139 H** (Sø- og Handelsrettens dom), **1961/0370**, **1970/0228**, **1980/0750**, og **1981/0349**.

202 Landsretten tillægger den forbeholdsløse betaling betydning, fordi man overser, at staten ikke i den forbeholdsløse betaling har haft grund til at se et frafald af As bestridelse af statens krav på ejendomsret, idet der intet dispositivt kan lægges i nogen reaktion på to indbyrdes modstridende tilkendegivelser.

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

sager vedrørte fejlen henholdsvis en fejlregning og en misforståelse af sagens faktum:

1868/0380 En kommune blev dømt til at tilbagebetale brolægningsskat, som kun kunne anses pålagt skatteyderen grundet en fejlregning fra kommunens side, som skatteyderen "hverken havde opfordring eller midler til at kontrollere".

1877/0837 H En herredsfoged betalte i 1854–71 ejendomsskat med urette. Myndighederne havde overset, at bygningerne ikke skulle beskattes, da de blev anvendt som herredsfogedkontor. Hans dødsbo blev anset for berettiget til at kræve beløbet tilbage. **203**

I en ældre sag gav det anledning til usikkerhed hvilke kriterier, der skulle anlægges på en kommunalbestyrelse:

1933/0802 Kommunen **K** afkrævede i overensstemmelse med årelang praksis en forretningsindehaver **F** en afgift for retten til at hænge et udhængsskab ud over **Ks** gadearealer. I december 1931 blev det ved dom fastslået, at sådanne afgifter var ulovlige. Derefter krævede **F** samtlige afgifter tilbagebetalt. Landsrettens flertal frifinder **K**. Det kan ikke lægges kommunalbestyrelsen til last, at man indtil dommen blev afsagt mente at have ret til at opkræve afgiften. Det må derfor have været **Fs** sag, hvis han ville gøre en anden opfattelse gældende, at tage et hertil sigtende forbehold. Mindretallet vil dømme **K**. Afgifterne mangler hjemmel og der foreligger ikke sådanne særlige undskyldende omstændigheder for **Ks** opkrævning af afgifterne, at **F** kan være afskåret fra at få de afgifter tilbage, som han har erlagt i tillid til deres lovmedholdelighed.

Landsrettens flertal mener, at kommunen var i god tro om retsreglerne, men mindretallet, at den var i ond tro derom. Denne uenighed beror måske på tvivl med hensyn til, om folkevalgte deltidspolitikere skal vurderes efter den målestok, som anlægges på myndighederne eller efter den, som anlægges på borgerne. **204**

203 Tilsvarende **1869/0170 H**, **1871/0233 H**, **1878/0532**, **1880/0585**, **1880/1027**, og **1887/0251**.

204 Dertil kommer, at flertallet anser tilbagesøgningskravet for fortabt ved passivitet. Da det imidlertid ikke af den trykte dom fremgår, om dommen af december 1931 blev afsagt i en sag anlagt af **F** mod **K**, er det ikke muligt at bedømme passivitetssynspunktet.

1. 2 . 2 Vildfarelser om indholdet af aftaler, og lign.

SAMME principper, som afgør sager om retsvildfarelser, bringes i anvendelse i forbindelse med fejlopfyldelser, som skyldes korrektionsdebitors (sagsøgte) misforståelse af parternes aftaler, m.v. Hvis misforståelsen anses for undskyldelig (godtroende), ender sagen med en frifindelse, ellers ikke. Et tidligt eksempel på anvendelse af dette princip forelå i

S I/0557 (1832) En fæster fik ikke medhold i et krav om tilbagesøgning af for meget erlagte fæsteafgifter, da der var betalt i medfør af en af tredjemand af-fattat aftale, som han frivilligt havde indgået, og som begge parter havde misforstået.

At også kreditor havde misforstået aftalen, er et holdepunkt for at mene, at sagsøgte vildfarelse var undskyldelig (godtroende).

Ganske tilsvarende:

1869/0562 En grundejer *G* beregnede sig gennem en årrække vejafgift af naboejendommen, som han bestyrede. Da det ved dom viste sig, at disse afgifter ikke var hjemlet i aftalen, søgte ejeren af naboejendommen beløbene tilbage men får ikke medhold, da han havde afgivet "generalkvittering" og ikke godtgjorde, at *G*s regnskaber, hvoraf fremgik, at afgifterne var ført til udgift, ikke var blevet forelagt ham, da han udstedte kvitteringen. Dertil kom, at betingelserne for tilbagesøgning af uretlig erlagt betaling ikke var til stede, idet *G* ikke havde hævet afgiften af en åbenbar vildfarelse men fordi han anså sig berettiget dertil efter den mellem parterne indgåede aftale. **205**

G svævede i en godtroende vildfarelse om aftalens indhold og dermed om sin ret til beløbene. **206**

Ond tro hos korrektionsdebitor illustreres af følgende domfældelser:

1898/0226 H Sognerådet *S* havde ikke ret til i medfør af en fundats at afkræve en ny ejer af en hovedgård større ydelser til sognets skoler end den tidligere ejer betalte. *S* blev dømt til at betale det overskydende beløb tilbage.

I den følgende sag var korrektionsdebitor i ond tro, fordi den pågældende klausul var blevet en stiltiende del af aftaleforholdet på grund af korrektionsdebitors egen praksis:

205 "Åbenbar" betyder her ikke "kendelig" men "notorisk" og derfor "ondtroende".

206 *Lassen 1889:16f* mener, at ræsonnementet i præmisserne er "...så åbenbart urigtigt og ligger så langt fra alt, hvad der nogensinde er blevet opstillet i teorien om *condictio indebiti*, at en speciel imødegåelse er ufor-nøden". Ræsonnementet stemmer udmærket med den her forfægtede opfattelse.

Kapitel 4 De vigtigste tilfældegrupper

1951/0730 Da annonceagenten *A* fratrådte sin ansættelse ved dagbladet *D* opgjorde *D* hans provisionstilgodehavende og debiterede ham i den forbindelse beløb, som annoncører skyldte *D* for optagne men ikke betalte annoncer. Herefter udtog *A* stævning. Landsretten giver *D* medhold med begrundelsen, at *A* ikke har bevist at have krav på provision af ordrer, som ikke blev betalt. Højesteret dømmer imidlertid *D* med begrundelsen, at *D* aldrig ved de månedlige provisionsopgørelser under ansættelsesforholdet havde debiteret *A* for ubetalte annoncer og derfor havde givet ham grund til at antage, at sådant fradrag ikke ville blive krævet.

4 . 2 . 3 Fejlen beror på korrektionskreditors oplysninger

KORREKTIONSKREDITOR er afskåret fra tilbagesøgning af det for meget erlagte, hvis debtors antagelse om, at erlæggelsen er rigtig, beror på, at kreditor har meddelt ham oplysninger, der ikke stemmer. I den følgende sag blev der betalt for meget i porto, men beløbet kunne ikke søges tilbage, da fejlen beroede på, at kunden (tilbagesøgningskreditor) opgav forsendelsernes vægt for højt. Postvæsenets beregning af porto var korrekt i forhold til oplysningerne:

1910/0733 *A* kunne ikke søge for meget betalt porto tilbage fra postvæsenet, hvis opgave det ikke var at efterse, om den af *A* opgivne gennemsnitsvægt for forsendelserne var for høj. **207**

Samme princip var fremme i

1951/0630 En skatteyder angav en gaves værdi 7.000 kr. for højt. Tilbagesøgning blev nægtet med begrundelsen, at han selv var årsag til, at han havde betalt for høj en gaveafgift. (Tilsvarende **FED 1997/1474** og **1998/0536**.)

207 Dommen omtales i *Ussing 1944:434*.

5 LIBERALITETER OG KORREKTIONSFORBEHOLD

5 . 1	Liberaliteter	123
5 . 2	Korrektionsforbehold	126

Dette kapitel skitserer to anliggender, som ændrer adgangen til korrektion i forhold til de ovenfor formulerede grundregler. Det ene (afsnit 5.1) fjerner adgangen til korrektion, mens det andet (5.2) retablerer adgangen ved at eliminere retsvirkningerne af det førstnævnte forhold.

5 . 1 Liberaliteter

DET sker, at penge overdrages, uden at overdrageren tilsigter at frigøre sig fra et gældsforhold. Disse tilfælde kaldes her for *liberaliteter*. Karakteristisk for disse tilfælde er, at det ifølge sagens natur er udelukket at søge de overdragne beløb tilbage under henvisning til, at det ikke skyldtes.

Det er afgørende for en forståelse af den herhen hørende praksis at indse, at domstolene med liberaliteter sidestiller *præsumptive liberaliteter*, hvorved jeg forstår overdragelser, der ikke *er* liberaliteter, men som overdrageren må sige sig selv, at modtageren med føje kan opfatte som sådanne. Hvis A overdrager penge til B, fordi han mener at skyldte B beløbet, men omstændighederne gør, at A ved eller burde vide, at B med grund kan opfatte overdragelsen som (f.eks.) drikkepenge, kan A ikke få dom for tilbagesøgning af beløbet under henvisning til, at det har vist sig, at han ikke skyldte B det. 208

208 Denne sidestilling af liberaliteter og præsumptive liberaliteter er et særtilfælde af den almindelige sidestilling af viljeserklæringer og præsumptive viljeserklæringer, som følger af dansk rets dispositionsregel. Se herom afsnit 7.2, s. 156 ff.

Lassen var opmærksom på sidestillingen, jf. f.eks. ordvalget "...yderen har givet modtageren føje til at antage, at der forelå andre (lovlige) motiver..." i passagen citeret umiddelbart nedenfor.

Kapitel 5 Liberaliteter og korrektionsforbehold

Lassen giver følgende ikke-udtømmende opremsning af tilfældene hvor “yderen har givet modtageren føje til at antage, at der forelå andre (lovlige) motiver for hans erlæggelse end formening om skyld”: *at* modtageren har grund til at opfatte erlæggelsen som en gave; *at* det er sandsynligt, at yderen frafalder en indsigelse, som tilkommer ham, hvorefter det erlagte ikke skyldes, f.eks. fordi kravet er forældet; *at* yderen kendeligt for modtageren i kraft af betalingen opnår visse fordele i retsforholdet til modtageren, som f.eks. når der betales rente, der ikke skyldes, for at bevæge modtageren til ikke at opsige gældsforholdet; *og at* modtageren må antage, at yderen er på det rene med, at det erlagte ikke skyldes. **209** Antag f.eks. at en person overdrager en anden en sum penge, som han ikke skylder ham. Antag videre, at det står modtageren klart, at overdrageren ikke skylder ham pengene, men at han har grund til at antage, *at også overdrageren er på det rene dermed*. At overdrageren desuagtet overdrager beløbet har modtageren i så fald føje til at opfatte som udtryk for en liberalitet, hvilket betyder, at overdrageren ikke kan søge beløbet tilbage. **210** Princippet illustreres af den ældste tilbagesøgningsafgørelse, der er optaget i en trykt dansk domssamling:

1903/B411 (1808) *S* var selvskyldnerkautionist for et lån, som en umyndig optog uden værgens samtykke. *S* blev afkrævet gælden og betalte en del af beløbet, som han imidlertid senere søgte tilbage under henvisning til, at han i medfør af en nærmere angiven forordning ikke var forpligtet som kautionist. Han får medhold i sin forståelse af forordningen og i en påstand om ikke at være forpligtet til at betale yderligere, men ikke i tilbagesøgningskravet, idet han "som myndig mand måtte være beføjet til at betale en gæld, han ikke var pligtig at betale".

Det citerede led er strengt taget udtryk for en uholdbar tankegang, eftersom overdragelse af en pengebeløb per definition ikke er betaling, medmindre overdrageren skylder modtageren det. Præmisserne kan derfor ikke tages helt efter pålydende. Tanken må være, at modtageren *havde føje til at opfatte* betalingen som en liberalitet, fordi en myndig person har ret til at *overdrage* beløb, som ikke skyldes, dvs. ret til at yde en liberalitet.

209 *Lassen 1889:6-7.*

210 Jeg gentager, at dette kun gælder, dersom modtagerens føje er kendelig for overdrageren, dvs. at overdrageren ved at tænke sig om må indse, at modtageren, hvis overdrageren ikke præciserer, at han forudsætter eksistensen af gæld, kan komme til den opfattelse, at overdragelsen er tænkt som en liberalitet.

I de følgende to frifindelser tog føjen til at statuere liberalitet form af holdepunkter for at lægge til grund, at overdrageren frafalder rettig-heder, der tilkommer ham i medfør af en aftale, som parterne har ind-gået med hinanden:

1886/0685 En arbejdsgiver *A* udbetalte beløb til en handelsrejsende *H* som vederlag for rejsedage. Senere viste det sig, at beløbene ikke var hjemlet i af-talens bestemmelser om vederlag for rejsedage. Herefter søgte *A* beløbene til-bage. *H* frifindes. *A* havde gennem to år udbetalt beløbene uden at modtage eller anmode om opgørelser over rejsedagene, hvilket *H*, selv om han eventu-elt havde været på det rene med, at der blev betalt mere end han havde krav på i medfør af aftalen, var berettiget til at opfatte som et stiltiende frafald af *As* ret til at kræve vederlæggelsen beregnet på grundlag af rejsedagene. **211**

1878/0603 En kautionist *K* for en vekselgæld kunne ikke kræve et beløb til-bage, som han havde betalt efter at vekselgælden flere gange var blevet forny-et ved udstedelse af nye veksler, der ikke var omfattet af kautionen. Modtage-ren havde ikke grundlag for at mene, at *K* svævede i vildfarelsen, at kautionen forpligtede ham til at betale de nye veksler, men havde tværtimod "god føje til i *Ks* Betaling at se en afgørelse af en af ham anerkendt gæld...".

I den følgende sag var der tale om føje til at statuere frafald af retspositioner, som tilkom overdrageren *ex lege*:

1875/0486 En mand fik udbetalt arv, der tilkom ham og hans søster. Efter at have givet søsteren halvdelen af det modtagne, krævede han en del deraf til-bage, idet han i medfør af de dagældende arveregler havde krav på mere end hun. Tilbagesøgningskravet forkastes, da søsteren med den stedfundne beta-ling havde "føje til at antage, at broderen ville frafalde" skævdelingen.

Frafald af en retsposition i medfør af en aftale kan ikke sondres skarpt fra stiltiende indgåelse af en ændringsaftale, der ikke hjemler den pågældende rettighed. I den følgende sag kan den handlendes beta-linger af mæglerens ikke-hjemlede provisioner efter behag enten opfat-tes som udtryk for frafald af aftalens bestemmelse om provisionens be-regning eller som en stiltiende accept af et i mæglerens provisionsop-krævninger liggende tilbud om indgåelse af en ændringsaftale om for-højelse af provisionerne:

1873/0739 En mægler beregnede sig et antal gange en større provision end han var berettiget til i medfør af sin aftale med en handlende. Den handlendes tilbagesøgningskrav forkastes imidlertid, da han "ved efterhånden uden indsi-

211 Tilsvarende **S III/0300** (s. 140). Når fæsterne uden at tage forbehold vedbliver at betale mere, end de henset til arealmanglerne har pligt til, får bortforpagteren føje til at opfatte betalingerne som udtryk for, at de fra-falder deres mangelsindsigelse, eller, hvilket er det samme, som udtryk for, at de har retsvilje til at erlægge i fraværet af pligt dertil.

Kapitel 5 Liberaliteter og korrektionsforbehold

gelse at have betalt mæglerens regninger havde givet denne føje til at antage", at han var enig i, at der tilkom ham den højere provision. **212**

Igen ser man, at det afgørende for domstolen ikke er, hvad sagsøger selv lagde i sine forbeholdsløse betalinger men hvad sagsøgte havde kendelig føje til at mene, at han lagde i dem.

5 . 2 Korrektionsforbehold

FORBEHOLD er påbud, som tjener til at hidføre ond tro hos adressaten om det anliggende, som forbeholdet gælder. Formålet med at hidføre den onde tro er at berøve adressaten den godtrosbeskyttelse, som han ellers kunne påberåbe sig.

Som tilfældet er med andre dispositioner, beror forbeholdets retsvirkninger på juridisk fortolkning, hvilket betyder, at det afgørende princip for dets rækkevidde ikke er, hvordan det er tænkt, men hvordan afgiveren må sige sig selv, at adressaten har grund til at mene, at det er tænkt. Når talen er om forbehold tjener fortolkningen til at fastslå, hvad der er for en rettighed, der forbeholdes. Dette spørgsmål giver sjældent anledning til tvivl i forbindelse med betalingskorrektioner, eftersom det ikke frembyder vanskeligheder at formulere et forbehold om tilbagesøgning eller efterbetaling, som dårligt kan misforstås. **213**

Forbeholdet er en rettighed, der kan frafalde ligesom enhver anden, hvorfor et forbehold ikke én gang for alle udelukker god tro om frafaldshensigt. Det kan ske, at korrektionskreditor ved eller bør vide, at hans adfærd giver debitor føje til at mene, at han frafalder forbeholdet og dermed den forbeholdne rettighed. I disse situationer overlever rettigheden kun, hvis forbeholdet gentages.

Vinding Kruse forudsætter, at modtageren har ret til at nægte at modtage betaling, der finder sted med forbehold for tilbagesøgning for det tilfælde, at beløbet ikke skyldes. **214** Dette er ikke rigtigt. Modtageren har ret til at nægte at modtage betaling, hvis betaleren betinger sig en modydelse f.eks. i form af "skadesløs kvittering", dvs. et frafald af indsigelsen, at der skyldes meres, end der erlægges. Et sådant betingelse beløber sig til en ensidig ændring af retsforholdet til fordel for betaleren. Hvis betalingen udebliver, fordi modtageren ikke vil gå ind på betingelsen, er retsstillingen den samme, som hvis forbeholdet ikke var taget. Dette betyder, at ikke-betaleren er i misligholdelse, hvis

212 Tilsvarende **1983/0126 H.**

213 En undtagelse forelå i **1995/0245**, som imidlertid er forkert både i resultat og begrundelse.

214 *Vinding Kruse 1950:214-15.*

Afsnit 5 . 2 Korrektionsforbehold

omstændighederne i øvrigt indebærer dette, som f.eks. hvis forbeholdet tages efter forfald. Sagen stiller sig imidlertid anderledes med betalerens eget korrektionsforbehold. Dette er et retsskridt, der går ud på at bevare indsigelsen, at der betales mere, end der skyldes. Dette forhold ændrer ikke retspositionerne til afgiverens fordel men tjener alene til at blokere for en utilsigtet ændring til fordel for adressaten. Et sådant forbehold er gyldigt, og tillægges da også altid retsvirkninger efter sit indhold af domstolene. Retsstillingen accentueres af de korrektionsfrifindelser, der statuerer frafald af indsigelsen om overopfyldelse under henvisning til, at betaleren ikke tog forbehold for tilbagesøgning

6 BORTFALD AF KORREKTIONSKRAVET

6 . 1	Frister for førstefremførelsen af korrektionskravet	129
6 . 1 . 1	Reklamationsfrister sondret fra fremførelsesfrister	129
6 . 1 . 2	Tab af regres	133
6 . 2	Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse	133
6 . 2 . 1	Frafald af indsigelsen mod den oprindelige betaling	136
6 . 2 . 2	Frafald af selve korrektionskravet	140
6 . 2 . 3	Det stiltiende løfte om ikke-brug af korrektionskravet sammenlignet med præsumptive liberaliteter	141
6 . 3	Særligt om passivitet i henseende til retlige spørgsmål	142
6 . 4	Ussings synspunkter om fortabelse af korrektionskrav	147
6 . 5	Forældelse	148

Hvis den oprindelige betaling var fejlbehæftet, og hvis korrektionsreglerne indebærer, at fejlen kan kræves korrigeret, således at et korrektionskrav er kommet til eksistens, opstår spørgsmålet, om det eventuelt senere er bortfaldet. Kravet kan ikke falde bort, fordi det fremføres for sent (afsnit 6.1 nedenfor). Derimod kan det gå tabt, fordi det stiltiende frafalder, eftergives eller opgives (6.2), eller fordi det forældes (6.5).

6 . 1 Frister for førstefremførelsen af korrektionskravet

6 . 1 . 1 Reklamationsfrister sondret fra fremførelsesfrister

AT reklamere vil sige, at man over for en anden protesterer imod hans adfærd, f. eks. under henvisning til, at den er i strid med en indgået aftale eller den almindelige erstatningsregel. 215 Reklamanten siges at være underlagt en reklamationspligt. Denne talemåde er vildledende, idet den blot skal udtrykke, at reklamanten mister adgangen til at støtte ret på sin protest, medmindre den fremkommer inden for en vis kortere

215 Således *Ussing 1950:412*. I det følgende underforstås, at talen alene er om retligt relevante reklamationer. Man kan naturligvis også reklamere over forhold, der er uden juridisk betydning, f. eks. adfærd i strid med almindelig høflighed.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

tid, den såkaldte reklamationsfrist. Alle reklamationer er underlagt en sådan frist. I ulovbestemte tilfælde er den udfyldende frist en retlig standard, som går ud på, at der skal reklameres inden for rimelig tid.

Fremførelsen af et *condictio indebiti*-krav er ikke en reklamation. Der er intet at reklamere over. Man kan ifølge sagens natur ikke reklamere over sin egen adfærd, hvorfor betaleren ikke kan reklamere over det blotte forhold, at han betalte for meget. Ej heller kan fremførelsen af kravet være udtryk for en reklamation i anledning af den fejl, som ligger bag overopfyldelsen, eftersom fejlen ikke behøver at kunne bebrejdes betalingsmodtageren og ofte er betalerens eget ansvar. Endelig er der heller ikke tale om en reklamation i anledning af en misligholdelse, eftersom en overopfyldelse af et pengekrav ikke kan være en misligholdelse, hvortil kommer, at misligholdelsen i givet fald ville være begået af betaleren, ikke af betalingsmodtageren.

Fremførelsen af *condictio indebiti*-kravet er imidlertid et påbud, eftersom det er en viljeserklæring, som går ud på at forringe adressatens retsstilling i forholdet til afgiveren. Påbud er imidlertid ikke i almindelighed underlagt frister for at have retsvirkninger i overensstemmelse med deres indhold; i ulovbestemte tilfælde fraviges dette udgangspunkt kun, hvis påbudet er en reklamation, hvilket det som netop nævnt ikke er i det foreliggende tilfælde. **216** Et uforældet *condictio indebiti*-krav kan med andre ord ikke afskæres under henvisning til det blotte forhold, at korrektionskreditor er for længe om at fremføre det første gang. Dette gælder, uanset hvor længe passiviteten har stået på. Der kræves altid noget mere, nemlig et løfte om ikke-brug af rettigheden (et frafald af kravet). Ussing bemærker:

"når modtageren er i god tro og betaleren ikke har grund til at antage andet, bør der i al fald i visse grupper af tilfælde være reglen, at betaleren mister sit krav, hvis han ikke inden rimelig tid, efter at han har opdaget, at han ikke skyldte beløbet, meddeler modtageren, at han vil kræve det betalte tilbage. Der kan ganske vist ikke påberåbes nogen dom herfor, men spørgsmålet ses ikke at være rejst." **217**

216 Det er derfor med rette, at det i præmisserne til **1988/0586** (s. 134) anføres, at tilbagesøgningskrav tidsmæssigt alene er begrænset af de almindelige regler om forældelse.

Et korrektionskrav fortabes naturligvis, hvis fremførelsesfrister oversiddes, som er *aftalt* mellem parterne, jf. J 1849/0039, hvor en forpagter mistede et krav på tilbagesøgning af for meget erlagte afgifter grundet oversiddet af en frist fastsat i forpagtningsaftalen.

217 Ussing 1945:441. Fremh. her.

Afsnit 6 . 1 Frister for førstefremførelsen af korrektionskravet

Spørgsmålet er ikke rejst, fordi det ikke opstår. Når modtageren er i god tro, frifindes han allerede af denne grund, hvorfor der ikke er anledning til at spørge, om han skal frifindes, fordi tilbagesøgningskravet fremføres for sent. Når han omvendt er i ond tro, mener Ussing med rette ikke, at eventuel langsommelighed udløser eller bør udløse en frifindelse.

At *condictio indebiti*-krav ikke er underlagt fremførelsesfrister fremgår af de fire højesteretsdomme, der findes om spørgsmålet, nemlig domfældelsen **1954/0020 H** (s. 107; passivitet gennem to måneder) og

1897/0258 H (anke af **1893/0918**) En forsikringsselskab misligholdt i væsentligt omfang den indgåede forsikringsaftale. Forsikringstager var derfor berettiget til at kræve erlagte præmier tilbagebetalt, selvom han først reklamerede over misligholdelsen efter halvandet års forløb.

1921/0491 H To skønsmænd fastsatte i august 1917 bjergeløn i strid med lovgivningen. Fejlen kom for en dag i september samme år. Ladningsejeren **L** afkrævede i januar 1920 bjergningsselskabet det for meget betalte og fik under en senere anlagt sag dom for kravet, idet der ikke findes at være hjemmel til, af hensyn til den lange tid, der hengik, før kravet rejstes, at betage **L** retten til at få det for meget betalte tilbage.

1926/0662 H En mand gjorde efter flere års forløb et tilbagesøgningskrav gældende under henvisning til, at modtageren ikke havde fuldmagt til at oppebære beløbet. Højesteret inddrager passiviteten som et forhold, der er af betydning for bedømmelsen af beviserne for fuldmagtens eksistens, men ignorerer den i øvrigt. **218**

Trykt praksis indeholder imidlertid enkelte sager, hvor by- og landsretterne tilsyneladende tilsidesætter et *condictio indebiti*-krav under henvisning til det blotte forhold, at det første gang, det fremføres, sker for sent. Flere af dommene lader sig forklare under henvisning til godkendelsesvirkningen (frafaldsvirkningen) forbundet med forbeholdsløs betaling, opkrævning og kvittering. **219** Andre afgørelser er derimod i strid med den ovenfor refererede højesteretspraksis. I disse sager har domstolene formentlig antaget, at fremførelsen af *condictio indebiti*-krav er eller kan sidestilles med reklamation og derfor er un-

218 Der kan i samme retning henvises til følgende *condictio indebiti*-domfældelser fra by- og landsretterne: **1929/0136** (passivitet gennem nogle år), **1977/0366** (21 måneder), **1981/0725** (tre måneder), **FED 1997/1726** (seks måneder).

219 **1947/0912**, **1994/1004** (s. 140) og **1996/0696** (s. 132).

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

derlagt fremførelsesfrister. **220** Fremførelsestidspunktet var fremme som en del af begrundelsen for følgende frifindelse:

1996/0696 Ambi blev indført i 1988 og afskaffet januar 1992. Efter afskaffelsen søgte udlejer *U* erlagt ambi tilbage fra skattemyndighederne, som 30. marts 1993 henviste ham til at afkræve lejer *L* beløbet. Dette gjorde *U* derefter 27. april 1993. 5. maj 1993 nægtede *L* at betale under henvisning til, at *U* ikke tidligere havde rettet henvendelse til *L* vedrørende ambi, hvorfor der forelå passivitet. *U* udtog stævning 22. juni 1993. Landsretten frifinder *L* med følgende begrundelse:

"Efter den tid, der er forløbet, og med den tilbagevendende opfordring, som U har haft – dels hvert kvartal, dels som følge af de skiftende afgørelser, der er truffet – til at tage stilling til, om Us ambtilsvar eventuelt helt eller delvis burde betales af L, findes U ved end ikke at have taget forbehold om at kunne gøre sit krav gældende at have udvist en sådan passivitet, at Ls påstand om frifindelse må tages til følge." **221**

Vedrørende efterbetaling stiller sagen sig næppe anderledes. Underopfyldelse af et pengekrav er ganske vist en misligholdelse og kan derfor gøres til genstand for reklamation. Imidlertid gælder det også i forbindelse med efterbetaling tilbage, at underopfyldelsen ikke behøver at kunne bebrejdes betaleren og ofte er modtagerens eget ansvar. Praxis omfatter alene **1938/1004**, hvor efterbetalingskravet fik medhold, selvom sagsøger først fremførte det efter to-tre måneders forløb.

Ussing og *Vinding Kruse* anbefaler en kort passivitetsfrist i forbindelse med *condictio indebiti*-krav. Disse forfattere sonderer i denne forbindelse mellem (1) den passivitet, som skyldes, at betaleren efter betalingen har fundet sted fortsat er i god tro om dens rigtighed, og (2) passivitet, som udvises, efter at han er kommet i ond tro om dens urigtighed. De anbefaler, at domstolene ind-

220 Denne gruppe omfatter **1969/0976** og **1975/0648** samt **FED 1995/0956**, som imidlertid af andre grunde er forkert. Nævnes kan også følgende kendelser afsagt af Ankenævnet for Forsikring: **AFK 305.88** (passivitet gennem ca. 6 måneder). Endelig forudsætter præmisserne i domfældelsen **1986/0683**, at passivitet kunne have begrundet en frifindelse. Ankenævnskendelserne **AFK 420.93** og **FED 1995/1066** må vedrøre forældelse. I **AFK 429.93** anses kravet på tilbagebetaling af for meget betalt præmie for bortfaldet grundet passivitet gennem mere end fem år, mens forsikringstager i **FED 1995/1066** anses for at have tabt sit krav på tilbagebetaling af præmie, fordi han ikke svævede i utilregnelig uvidenhed om kravet men desuagtet først fremførte det efter 7 år og 8 måneders forløb.

221 Som det er fremgået, er den kursiverede del af præmisserne ikke bæredygtig. Frifindelsen begrundes imidlertid tilstrækkeligt med den følgende passus om stiltiende frafald. Se herom afsnit 6.2 umiddelbart nedenfor.

Afsnit 6 . 2 Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse

fører en kort frist, hvad (2) angår. **222** Højesteret tilslutter sig imidlertid som nævnt ikke tankegangen, og den pågældende sontring spiller ingen rolle i trykt praksis, da passivitetsregler tjener til at beskytte den forpligtede, mens sontringen er uden betydning for korrektionsdebitors interesser.

1 . 1 . 2 Tab af regres

NORMALT kan et krav fortabes, dersom det må bebrejdes fordringshaveren, at det fremføres så sent, at skyldneren har fortabt en regresmulighed, hvorom fordringshaveren er i ond tro. Denne regel har ingen betydning for betalingskorrektur. Hvis korrektionsdebitor har burdeviden om kravet, påhviler det ham selv at holde regresadgangen i live, f.eks. ved at fremsætte og vedligeholde et regresforbehold over for den regrespligtige tredjemand. Hvis han omvendt er i god tro, frifindes han uberoende på regresadgangen, der falder bort som irrelevant. I **FED 1995/0956** frifinder byretten med rette alene under henvisning til korrektionsdebitors gode tro uden at omtale, at kravet først blev fremført, efter debitor havde givet afkald på en regresmulighed. **223**

6 . 2 Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse

FRAFALD, opgivelse og eftergivelse er løfter, som går ud på, at løftegiver forpligter sig til ikke at forfølge en rettlighed. Under ét kan vi kalde dem *løfter om ikke-brug af ret*. Den pågældende rettlighed kan være en fordring, en indsigelse mod en fordring, eller begge dele. F.eks. kan man eftergive et lån, frafalde retten til at kræve det tilbagebetalt, eller opgive indsigelsen, at det ikke blev tilbagebetalt ved forfald.

Et uforældet korrektionskrav fortabes ikke, blot fordi det først fremføres efter nogen tid. **224** Dertil kræves en disposition fra korrektionskreditors side i form af et løfte om ikke-brug. Antagelsen, at kravet kan fortabes i kraft af kreditors blotte passivitet, er udtryk for en forveksling af frafald med fremførelsesfrister. **225** Sontringen kom pædagogisk frem i følgende afgørelse:

1915/0384 En læge *L* meddelte en patient *P*, at ophold på hans klinik kostede 4 kr. om dagen. Efter en måneds ophold præsenterede han en regning på 128

222 *Anders Vinding Kruse 1950:284*. Passagen citeres s. 64 ved note 109 ovenfor.

223 Landsrettens flertal og mindretal frifinder debitor, men begge begrundelser er fejlbehæftede. Se herom note 286, s. 195 nedenfor.

224 Jf. s. 129 ff. ovenfor.

225 Typisk suppleret med en yderligere sammenblanding af fremførelsesfrister og reklamation.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

kr. og forlangte derudover betaling for behandlingen. L får medhold, da P ud fra den oplyste pris ikke var berettiget til at gå ud fra, at den inkluderede behandling, og det forhold, at L modtog de 128 kr. uden forbehold og *derefter lod længere tid gå, førend han fremsatte efterbetalingskravet, ikke kan siges at indeholde en opgivelse af kravet.* 226

DET stiltiende løfte om ikke-brug af ret skal naturligvis være gyldigt for at kunne påvirke sagens resultat. I praksis har det især betydning, at løftet ikke må være i strid med præceptive lovregler, dvs. må ikke gå ud på frafald, opgivelse eller eftergivelse af rettigheder, som den berettigede ikke kan disponere over ved aftale. Denne kendsgerning blev iagttaget i

1980/0811 Efter gennem 3 år uden protest eller forbehold at have betalt de forhøjede lejebeløb opdagede en lejer *L*, at varslingerne om forhøjelsen ikke opfyldte de ufravigelige formkrav i Lejelovens § 43, stk. 5. Han krævede derefter de erlagte forhøjede beløb tilbage. Landsretten finder varslingerne ugyldige og giver herefter *L* medhold i tilbagesøgningskravet

men overset i

1988/0586 En lejeaftale indeholdt en klausul om, at lejen per 1 januar hvert år skulle stige med 75 kr. om måneden. Klausulen indeholdt ingen sluttermin for stigningerne. Efter at have betalt forhøjede lejebeløb gennem en årrække gjorde lejer *L* gældende, at klausulen var i strid med den præceptive regel i Lejelovens § 53, stk. 2 og krævede forhøjelsesbeløbene tilbagebetalt af udlejer *U*. Landsretten finder, at lejeaftalen er i strid med § 53, stk. 2. Som udgangspunkt har *L* derfor krav på tilbagebetaling af for meget betalt husleje. Herefter udtaler landsrettens flertal, at selv om tilbagesøgning tidsmæssigt alene er begrænset af de almindelige forældelsesregler, findes

"...Lejelovens regler ... ikke at udelukke, at lejere, som gennem en længere periode uden indsigelse har betalt en for høj leje, ud fra en almindelig passivitetsgrundsætning afskæres fra at kræve den ulovligt betalte tilbage, hvis dette er nødvendigt for at undgå stødende resultater. Hvis lejerne havde fremsat indsigelse på et tidligere tidspunkt, kunne udlejeren eventuelt havde afhjulpet forholdet for fremtiden ved at varsle lejestigning i overensstemmelse med reglerne herom, og konsekvenserne for udlejerne bliver derfor alvorligere, jo længere tid der går, inden lejerne fremsætter indsigelse ... Efter formuleringen af Lejelovens § 53, stk. 2 må det i nogen grad anses undskyldeligt, at *U* har anset aftalerne for lovlige, og *L* har endvidere i adskillige år betalt den årlige forhøjede leje uden at fremsætte indsigelse. *L* skal endvidere for fremtiden betale den nuværende leje, idet denne efter boligrettens for så vidt upåankede dom svarer til det lejedes værdi. Under disse omstændigheder finder landsretten, at *L* er afskåret fra nu at kræve tilbagebetaling". 227

226 Tilsvarende 1938/0202 og **1967/0114 H.**

227 Ganske tilsvarende **1991/0057** og **1993/0952**. Disse tre domme har det udkomme, som lovgiver søgte at forhindre ved at gøre lejeloven beskyt-

Afsnit 6 . 2 Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse

Selvom de forbeholdsløse betalinger eventuelt udløser en godkendelse af lejeaftalen, kan dette ikke blokere for tilbagesøgning, eftersom ingen kan ratihabere en aftale, der er i strid med præceptiv ret, med den konsekvens, at aftalen herefter er gyldig. Hvis aftalen er ugyldig, fordi den er kontrapræceptiv, er en godkendelse af aftalen (et løfte om ikke at anfægte dens gyldighed) ligeledes ugyldig. Dette gælder, uanset om godkendelsen er udtrykkelig eller stiltiende, forsætlig eller utilsigtet.

SOM det er fremgået, må der sondres mellem spørgsmålet, hvorvidt der overhovedet består et korrektionskrav, hvilket forudsætter, at korrektionsdebitor er i ond tro om den fejl, der førte til, at erlæggelsen var urigtig; og spørgsmålet, hvorvidt et eventuelt korrektionskrav er bortfaldet ved stiltiende frafald, opgivelse eller eftergivelse, hvilket forudsætter, at korrektionsdebitor er i god tro om kreditors vilje til at forfølge kravet. Den følgende ægteskabssag fik en forkert begrundelse – formentlig også et forkert udfald – fordi domstolen ikke sondrede de to spørgsmål fra hinanden:

1946/0936 H og M blev i 1925 separeret på vilkår, at M til H og deres barn betalte underholdsbidrag med et månedligt kronebeløb, hvis størrelse skulle variere med kronens kurs over for guld (en såkaldt guldklausul). I efteråret 1936 ansøgte M Justitsministeriet om nedsættelse af bidraget, hvilket i december 1936 blev afslået. I november 1936 vedtoges en lov, hvorefter guldklausuler i gældsbreve udstedt før 1931 var ugyldige. Fra lovens ikrafttræden betalte M kun det månedlige kronebeløb uden hensyn til kursen. H forespurgte i 1937 Justitsministeriet, om loven fandt anvendelse på bidraget, hvilket i februar 1937 blev besvaret benægtende. H foretog sig imidlertid ingenting, førend hun i februar 1945 under henvisning til aftalen om kurskorrektions udtog stævning til efterbetaling af ca. 4.500 kr. Hun havde da i en årrække uden forbehold hver måned modtaget det ikke-kursregulerede beløb, kr. 200. Landsretten, der ikke finder loven anvendelig på aftalen, bemærker, at Justitsministeriets afslag af december forudsætter, at underholdsbidraget fortsat skulle kursreguleres. Herefter har M ikke "...ved sin nægtelse af fortsat at betale efter kursværdien ...været i en sådan begrundet god tro, at han til sin frigørelse kan påberåbe sig, at H i en årrække har forholdt sig passiv heroverfor...".

At M ganske rigtigt var i ond tro om efterbetalingskravets berettigelse betyder blot, at han var eller burde være på det rene med, at undladelse af at betale det forhøjede bidrag var i strid med aftalen, og at der derfor

telsespræceptiv. Ud over at ignorere præceptiviteten bygger afgørelserne på tanker, som stammer fra Ussing: - at korrektionskreditors (udlejers) subjektive forhold har betydning, og at det taler for at afskære tilbagesøgning, hvis der betales gentagne gange i medfør af en aftale, som modtageren kan opsig. Se om Ussing afsnit 2.1, s. 51 ff. ovenfor.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

bestod et efterbetalingskrav. Dette er i sig selv uden betydning for spørgsmålet om hans eventuelle føje til at opfatte den manglende protest over for retsbruddet som udtryk for et stiltiende frafald af efterbetalingskravet. Denne føje forelå, eftersom M må have haft grund til at opfatte det som et stiltiende frafald, at H hver måned gennem mere end otte år modtog det forkerte beløb uden at reklamere.

6 . 2 . 1 Frafall af indsigelsen mod den oprindelige betaling

I DET følgende sondres mellem på den ene side frafall af selve korrektionskravet, f.eks. et krav på tilbagebetaling af 1.000 kr., og på den anden frafall af det anbringende, som korrektionskreditor fremfører til støtte for sit krav; f.eks., at den til grund for betalingen liggende faktura indeholdt en regnefejl, som satte saldoen 1.000 kr. for højt. Sondringen er uden betydning for sagens resultat, for så vidt som begge frafall begrundes en frifindelse, men har fremstillingsteknisk en vis værdi. Sondringen finder tilsvarende anvendelse på tilbagesøgning uden for *condictio indebiti*-instituttet, f.eks. på tilbagesøgning i forbindelse med ugyldighed eller ophævelse. I forbindelse med betalingskorrektion går indsigelsen altid ud på, at der indløb en fejl i opgørelsen af fordringen, mens indsigelsen i andre tilfælde oftest vedrører modydelsen, f.eks. at den ikke har den aftalte kvalitet. Førstnævnte illustreres af:

1928/0150 Musikeren *M* var sognerådsformand i 1917–21. I 1923 lod sognerådet *S* en revisor gennemgå regnskaberne for 1921–23, hvorved et kasseunderskud kom for en dag, opstået i årene op til 1921. *S* bad derfor to amtsrådsmedlemmer gennemgå de ældre regnskaber. Derved kom en række fejlposter for en dag, som efter korrektion efterlod et restunderskud på ca. 2.000 kr. Efter en drøftelse i *S* i maj 1924 indførtes i protokollen, at "med-undertegnede *M* ... erklærer det som hans overbevisning, at det er hans pligt at tilsvare beløbet ... Hermed betragtes denne sag som færdigbehandlet". I 1925 eller 1926 lod *S* en revisor foretage yderligere kritisk revision, der afslørede en yderligere kasseangel på ca. 3.000 kr. *M* nægtede at betale mere. Landsretten frifinder *M*. *S* kunne af de to revisionsberetninger, der førte til *Ms* betaling, se, at de ikke byggede på tilbundsående undersøgelser. *S* findes derfor ved det på mødet i maj 1924 passerede at have givet *M* "fuld føje til at have og indrette sin handlemåde efter den opfattelse, at *S* ville anse hans mellemværende med kommunen endelig afgjort, når han indgik på at betale det da opgjorte underskud...".

Nu og da frafaller eller opgiver korrektionskreditor de synspunkter, som begrundes, at var tale om en fejllopfyldelse. F.eks. kan det tænkes, at køber frafaller en reklamation om mangler, hvilket i givet fald betyder, at han mister retten til at kræve forholdsmæssigt afslag og dermed – hvis betaling har fundet sted – fortaber adgangen til at kræve en del af købesummen tilbagebetalt. I disse tilfælde betyder frafaldet, at parternes indbyrdes retsstilling svarer til situationen, at betalingen

Afsnit 6 . 2 Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse

var rigtig. Frafaldet indebærer derfor, at der slet ikke består noget korrektionskrav. Forholdet illustreres af

1889/0971S indestod som selvskyldner for betaling af en købesum, som ikke blev betalt, hvorfor S udstedte og endosserede veksler til sælger. Da vekslerne blev præsenteret til betaling, lod S sig ikke sagsøge efter kautionsbeviset, hvorfor han anses for at have erkendt sin skyld og derfor udelukket fra at søge det beløb tilbage, som han ved en vekselsag blev dømt til at betale.

1891/0748 Da styrmand *S* fratrådte opgjorde han sit mellemværende med kaptajnen og betalte uden forbehold saldoen i kaptajnens favør. Senere gjorde han krav på overarbejdsbetaling men anses for at have erkendt, at der ikke tilkom ham en sådan.

Det er ofte godkendelsesvirkningen forbundet med forbeholdsløs betaling, der betyder, at korrektionskreditor anses for stiltiende og utilstigtet at frafalde sine indsigelser mod en allerede stedfunden betaling, jf. f.eks.

1959/0347 H Muremester *M* opførte et hus for bygherre *B*. Efter uden forbehold at have betalt to a conto beløb og saldoen på *Ms* slutregning – i forbindelse med hvilken *B* opnåede en dekort grundet mangler ved et gulv – gjorde *B* gældende, at *Ms* regninger havde være urimeligt høje. Højesteret (3-2) giver ham ikke medhold i et tilbagesøgningskrav, idet han gentagne gange havde betalt uden forbehold for tilbagesøgning og derefter ladet et års tid gå, før end han fremsatte krav om tilbagesøgning. **228**

1964/0615 H *S* solgte sin andel i en andelsboligforening til *K* for en pris, der lå væsentligt over, hvad vedtægterne tillod. Højesteret frifinder *S* for *Ks* krav om tilbagebetaling af det overskydende beløb under henvisning til, at foreningen forvaltede bestemmelsen lempeligt for sælgerne og til, at *K* betalte efter at fået vedtægterne overgivet og efter at være gjort bekendt med andelens bogførte værdi. **229**

I kraft af den forbeholdsløse betaling fortabte *K* adgangen til at gøre gældende, at prisen var uretmæssig høj, dvs. at der blev betalt mere, end der blev skyldt. Der bestod derfor ikke længere noget tilbagesøgningskrav. De herhen hørende sager afgøres ikke i medfør af korrektionsinstituttet men i overensstemmelse med almindelige principper for frafald, opgivelse og eftergivelse af ret.

Ofte udløses frafaldet af en manglende protest, jf. f.eks. følgende sag, hvor den berettigede, værgen, fortabte en mulig indsigelse, fordi han ikke protesterede mod myndlingens beskrivelse af retspositionerne:

228 Den afsluttende passus sigter til fristreglen i Aftalelovens § 7.

229 Tilsvarende **1942/0734 H**, **1982/1181** og **1984/0342**.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

J 1884/0911 Værgen *V* blev mødt med en indsigelse om, at han uberettiget beregnede sig værgepenge, hvorfor han ved værgemålets ophør uden forbehold for tilbagesøgning udbetalte det omtvistede beløb til myndlingen, som kvitterede for modtagelse af beløbet og i den forbindelse beskrev det som et beløb "som *V* formentlig uberettiget havde beregnet sig i værgepenge". *V* blev anset for at have fraskrevet sig den ret til tilbagesøgning, som ellers måske ville have tilkommet ham (sc. hvis værgepengene var opkrævet med rette).

Frafaldets virkemåde og betydning illustreres af en sammenligning mellem følgende to domme vedrørende tilbagesøgning af betaling for nytegnede aktier. I den første var indsigelserne, der begrundede tilbagesøgningskravet, *ikke* frafaldet:

1927/0133 *A* tegnede aktier i et selskab *S* under stiftelse. Der var ikke da nogen stiftelsesoverenskomst, og da forholdet ikke blev bragt i orden, reklamerede *A* over for stifterne. *A* mødte ikke ved *S*' stiftende generalforsamling, hvor stiftelsesoverenskomst blev underskrevet af andre personer end omtalt i indbydelsen, ligesom *S* fik et andet navn end omtalt deri. *S*' advokat skrev til *A* uden at omtale disse fravigelser fra det i indbydelsen omtalte. *A* krævede de penge tilbage, som han havde indbetalt på aktierne. Da en længere brevveksling om kravet ikke førte til enighed, begærede *A* ekstraordinær generalforsamling afholdt, og anlagde sag til udbetaling af beløbet. Landsretten dømmer *S* under henvisning til, at tegningsaftalen var uforbindende, at *As* forhold efter den stiftende generalforsamling ikke kan anses for stiltiende samtykke til at lade aktiebeløbet indestå i det da stiftede selskab, og at begæringen om indkaldelse til ekstraordinær generalforsamling ikke kan anses for en stiltiende godkendelse af det passerede, idet allerede begæringens ordlyd udelukker noget sådant.

I den følgende frifindelse konkluderer Højesteret, at tilsvarende indsigelser fra to aktietegners side er frafaldet, fordi de med viden om alle de forhold, som efter deres opfattelse begrundede korrektionskravet, betalte uden at tage forbehold for tilbagesøgning, til trods for, at de må have sagt sig selv, at stifterne kunne opfatte betalingen som en godkendelse af tegningen:

1923/0323 **H** *A* og *B* tegnede aktier i det nystiftede selskab *S*. Driften gik dårligt. På en generalforsamling i marts 1920 blev en mulig likvidation drøftet. *S* trådte i likvidation i juni 1920. *A* og *B* anlagde herefter sag med påstand om tilbagebetaling af beløb, de havde indbetalt a conto på deres aktier, idet indbydelsen til tegning indeholdt positivt urigtige oplysninger, m.v. Højesteret frifinder *S* under henvisning til, at *A* havde betalt første rate på sine aktier efter generalforsamlingen, og at *B* havde indbetalt anden rate på sine aktier, efter *S* var trådt i likvidation. **230**

230 Landsretten frifinder ligeledes *S*, men med den begrundelse, at der ikke i forbindelse med tegningen forelå forhold, der giver *A* og *B* ret til at træde tilbage fra tegningsaftalen.

Afsnit 6 . 2 Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse

Normalt er en *kvittering* blot udtryk for en anerkendelse af modtagelsen af det beløb, som der kvitteres for. Andre gange er kvitteringen (også) udtryk for betalingsmodtagerens stiltiende anerkendelse af ikke at have mere til gode, dvs. udtryk for et stiltiende frafald af indsigelsen, at en del af gælden står tilbage. Kriteriet, som afgør, hvorvidt kvitteringen har den ene eller den anden af disse retsvirkninger, går ud på, om betaleren på baggrund af omstændigheder, som betalingsmodtageren kender eller burde kende til, i god tro opfatter kvitteringen som en viljeserklæring om at frafalde indsigelsen. **231** Problemstillingen illustreres af følgende dom, i hvilken betingelsen ikke ansås for opfyldt:

1907/0117 H (anke af 1906/0350) I 1862 vedtog ministeriet *M* aflønning m.v. for lærerembedet ved Strøby Sogn, hvorefter den fulde løn først skulle oppebæres, når en af to nærmere angivne betingelser B1 og B2 var opfyldt. I 1890 blev et lærerembede i sognet opslået ledig. På dette tidspunkt var betingelse B1 opfyldt, men ved en fejl blev stillingen kun opslået med de midlertidige lønvilkår. Det anførtes imidlertid i opslaget, at lønningen ville blive anordningsmæssig, når betingelse B2 blev opfyldt. Lærer *L* blev ansat i stillingen. I ansættelsesbrevet henvistes vedrørende lønnen til *Ms* vedtagelse fra 1862. I 1892, da betingelse B1 var opfyldt, ansøgte *L* under henvisning hertil *M* om fuld løn. *M* svarede, at *L* henset til stillingsopslaget kun var berettiget til fuld løn, når betingelse B2 blev opfyldt. Dette skete i januar 1895, hvorefter *L* modtog den fulde løn. I marts 1900 ansøgte *L* om efterbetaling af den fulde løn for perioden 1890-95. Da han fik afslag, udtog han stævning mod sognerådet *S*, som bl.a. gjorde gældende, at *L* ved at ansøge om stillingen havde accepteret de i stillingsopslaget anførte lønvilkår og i hvert fald ved *[i perioden 1895-1900]* uden forbehold at kvittere for sin løn havde givet afkald på yderligere krav. Landsretten og Højesteret udtaler, at spørgsmålet om *Ls* aflønning skal afgøres i overensstemmelse med *Ms* vedtagelse, så meget mere som ansættelsesbrevet udtrykkeligt henviser hertil. *Der kan ikke på de af L udstedte kvitteringer støttes noget afkald på hans ret til den fulde lønning.*

Passivitet kan medføre indgåelse af en stiltiende aftale, som går ud på eller indebærer, at det erlagte er fyldestgørende:

1878/0144 H (anke af 1876/1114) En orgelbygger indgik med et menighedsråd mundtlig aftale om, at han for et vederlag på 20 rigsdaler om året skulle stemme orglet hvert andet år. Igennem en lang årrække modtog han uden forbehold kun 20 rigsdaler hvert andet år. Højesteret afviser hans efterbetalingskrav med begrundelsen, at begge parter i den forløbne lange tid havde opfattet forholdet således, at der kun tilkom ham det udbetalte vederlag.

En stiltiende aftale af dette indhold adskiller sig fra det blotte løfte om frafald af korrektionskravet ved at have virkninger for fremtiden,

231 Se nærmere om den aftaleretlige retsstiftelse afsnit 7.2, s. 156 ff. nedenfor.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

hvorimod frafaldet kun indebærer et retstab vedrørende allerede forfaldne korrektionskrav. I følgende sag begrundede sonderingen, at fæsterne fik delvis medhold:

S III/0300 (1826) Nogle fæstere krævede tilbagebetaling af for meget erlagt fæsteafgift, men får ikke medhold, da de [uden at tage forbehold] vedblev at betale det i fæstekontrakterne specificerede beløb længe efter at de havde fået kendskab til, at de fæstede arealer var mindre, end det fremgik af fæstekontrakterne. Fæsterne får derimod medhold i en påstand om, at de for fremtiden kun skal betale det mindre beløb.

6 . 2 . 2 Frafall af selve korrektionskravet

ANTAG, at en provisionslønnet agent grundet en bogholderifejl fra agenturgiverens side får udbetalt for lidt i provision, men at agenten ved agentforholdets ophør undlader at fremføre efterbetalingskravet, til trods for, at han da er i besiddelse af alle faktiske oplysninger af betydning for beregningen af hans provision. I så fald vil kravet være fortabt, fordi det ville være naturligt at forvente et krav fremført, når parternes veje skilles, hvorfor agenturgiveren har føje til at opfatte ikkefremførelsen som en viljeserklæring, der går ud på frafall, opgivelse eller eftergivelse af kravet. Da føjen er kendelig for agenten, er ikkefremførelsen ensbetydende med et (stiltiende og utilsigtet) løfte om frafall af efterbetalingskravet. Forholdet illustreres af

1938/0202 Handelsagenten *H* blev ansat i december 1933. Han skulle aflønnes med 10 % af salget og fik udbetalt 200 kr. om måneden. Hvert år d. 1. januar tilstillede arbejdsgiveren *A* ham opgørelse over mellemværendet udvisende en saldo i *A*s favør. Først da ansættelsen ophørte i februar 1937, gjorde *A* krav på tilbagebetaling af differencen mellem de udbetalte beløb og den opgjorte provision. *H* gjorde gældende, at de udbetalte beløb var en garanteret mindsteløn. Dansk Handelsrejsende forbund udtalte, at faste aftalte udbetalinger a conto provision sædvanligvis, når ikke andet er udtrykkeligt aftalt, betragtes som garanteret mindsteløn. Landsretten frifinder *H* med begrundelsen, at han havde føje til at gå ud fra, at de pågældende saldo ikke ville gjort gældende imod ham, især da størstedelen af det indtalte beløb stammer fra 1934.

I Aalborg ret **BS 4-789/2000 dom 25. september 2000** blev skadelidte anset for at have frafaldet sit krav på efterbetaling af personskadeerstatning, fordi han først forfulgte det nogle år efter at have meddelt forsikringsselskabet, at han "afsluttede sagen".

Også i forbindelse med frafall af selve korrektionskravet sker det, at afgørelser føres i pennen, der ikke fuldstændigt klart sondrer mellem fremførelsesfrister og stiltiende frafall. Til eksempel kan anføres

1994/1004 Et dagblad *D* havde en række krav mod en skyldner *S*. Efter aftale blev gælden afviklet med kr. 5.000 per måned. 26. januar 1993 anmodede *D* om indbetaling af et nærmere angivet beløb "til fuld og endelig afgørelse af

Afsnit 6 . 2 Stiltiende frafald, opgivelse og eftergivelse

alle sagerne". S betalte beløbet. 11. marts 1993 gjorde D ham opmærksom på, at der i opgørelsen af den samlede gæld var indløbet en fejl, som, gjorde, at saldoen var sat kr. 10.000 for lavt. S nægtede at efterbetale beløbet. Landsretten frifinder S, allerede fordi efterbetalingskravet burde have været fremsat inden for en meget kort frist efter den afsluttende opgørelse af 26. januar 1993.

Præmisserne synes at bygge på den fejlagtige antagelse, at efterbetalingskrav kun kan tages til følge, hvis de fremsættes inden for en meget kort frist efter den stedfundne betaling. Dommen er imidlertid korrekt i resultatet. Fordringshaveren må sige sig selv, at skyldneren i fraværet af et korrektionsforbehold har føje til at opfatte en anmodning om betaling af et beløb, som fordringshaveren selv har opgjort til "fuld og endelig afgørelse af alle sagerne", som et løfte om frafald af eventuelle yderligere krav. På denne baggrund kan et efterbetalingskrav kun gives medhold, hvis enten frafaldet er ugyldigt eller Aftalelovens § 39 finder anvendelse, hvilket i begge tilfælde forudsætter, at efterbetalingskravet fremsættes hurtigt efter betalingen. I denne forstand er det rigtigt nok, at efterbetalingskravet kun kunne gives medhold, hvis det havde været fremsat inden for en kort frist efter opgørelsen.

6.2.3 Det stiltiende løfte om ikke-brug af korrektionskravet sammenlignet med præsumptive liberaliteter

I FORRIGE kapitel blev det omtalt, at modtageren sommetider har føje til at opfatte en betaling som en liberalitet, selvom overdragelsen rent faktisk fandt sted, fordi overdrageren mente at skyldte modtageren beløbet. (Tilsvarende hvad angår efterbetaling og kvittering). Dette fænomen kaldte jeg *præsumptive liberaliteter*. Som nævnt er det til hinder for tilbagesøgning. I nærværende kapitel er problemstillingen en anden, nemlig at der faktisk består et korrektionskrav, som imidlertid fortæbes, fordi kreditor frafalder sin ret (nærmere bestemt enten hans indsigelse mod den stedfundne betaling eller selve korrektionskravet). De to tilfældegrupper har imidlertid til fælles, at et retstap for korrektionskreditor udløses, fordi han ikke præciserer sin retsvilje, uagtet han ved eller burde vide, at debitor i fraværet af en præcisering kan risikere i god tro at misforstå hans hensigter. I begge tilfælde kan korrektionskreditor blokere for retstabet ved at foretage præciseringen. I de tilfælde, hvor overdragelsen med god grund kan opfattes som en liberalitet, kan betaleren tage forbehold for tilbagesøgning, hvis det erlagte ikke skyldes. Hvor passivitet (ikke-forfølgelsen af korrektionskravet) med føje kan opfattes som en viljeserklæring om frafald, kan betaleren tage forbehold for at forfølge korrektionskravet ved en senere lejlighed. Til illustration af sidstnævnte retstap kan der henvises til

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

1917/0619 H Da kommunen i 1882–83 foranstaltede en udtørring af en sø, blev en englod, der tilhørte skolelærer-embedet, efter læreren *L*s opfattelse nedsat i værdi. Foranlediget af hans klage herover i 1887 tillagde sognerådet *S* ham et løntillæg på 20 kr. årligt, hvilket han oppebar indtil 1892. Da han stadig besværede sig, blev der i november 1893 afholdt syn og skøn, der fastsatte forringelsen indtil forrettningens dato til 450 kr., og forringelsen for fremtiden til 75 kr. årligt. *L* ansøgte *S* om udbetaling af de 450 kr. Indtil sin fratræden som lærer i 1905 modtog han 75 kr. om året, mens de 450 kr. ikke kom til udbetaling. I 1913 udtog han stævning med påstand om betaling af de 450 kr. med renter. Højesteret udtaler, at *L* er afskåret fra at kræve yderligere beløb som erstatning for engloddens forringelse, allerede fordi han så længe han bestred sit embede uden forbehold har modtaget den erstatning, som blev indrømmet ham efter forhandlingerne i 1893–94 og hverken dengang eller i en årrække derefter tog noget skridt til at gøre en yderligere erstatning gældende.

Så snart *L*, efter igennem længere tid vedholdende at have hævdet sin ret, fik erstatningskravet fastslået ved det udenretlige forlig, forholdt han sig pludselig igennem en årrække passiv vedrørende den del af erstatningen, der skulle udbetales som et engangsbeløb. Henset hertil har *S* efter Højesterets opfattelse haft føje til at anse *L* for at have slået sig til tåls med, hvad han modtog i løbende erstatning, dvs. frafaldet engangserstatningen.

6 . 3 Særligt om passivitet i henseende til retlige spørgsmål

UNDERTIDEN fremføres et korrektionskrav under henvisning til, at parterne på tidspunktet for betalingen var enige om, at den var rigtig, men at det af en i mellemtiden afsagt dom fremgår, at dette var udtryk for en fælles retsvildfarelse, og at gældende ret i virkeligheden indebar eksistensen af et korrektionskrav.

Denne tankegang afvises af domstolene. Fastlæggelsen af gældende ret (korrektionen af en retsvildfarelse) 232 kan ikke påberåbes af en part i et afsluttet retsforhold, selvom det er afviklet på grundlag af en retsforståelse, der nu er godtgjort at være forkert. Reglen gælder i alle tilfælde, hvor et obligatorisk retsforhold er bragt til afslutning, fordi samtlige pligter, som det udløser, er ophørt ved naturalopfyldelse eller på anden måde, f.eks. i form af en upåankelig dom. Reglen begrundes normalt med henvisning til, at den nu utilfredse part (korrektions-

232 En *ændring* i gældende ret kan som absolut hovedregel kun have konsekvenser for obligatoriske rettigheder, der stiftes efter ændringens ikrafttræden. Et korrektionskrav, der fremføres under henvisning til en ændring i retstilstanden, kan afvises allerede af denne grund. Den i teksten skildrede passivitetsregel har derfor kun selvstændig betydning, når korrektionskravet fremføres under henvisning til blotlæggelsen af en allerede eksisterende men hidtil fejlbeskrevet retstilstand.

Afsnit 6 . 3 Særligt om passivitet i henseende til retlige spørgsmål

kreditor) ved sin passivitet har frafaldet at anfægte den tilgrundliggende retsopfattelse. 233

Højesteret formulerer reglen udtrykkeligt i **1917/0416 H** (s. 119), som frifinder myndighederne for et tilbagesøgningskrav, fordi man ikke kan bebrejde dem, at de indtil højesteret fastlagde forståelsen af de pågældende retsregler gik ud fra en nærmere bestemt fejlagtig opfattelse, og da det måtte være [betalers] egen sag, såfremt han ville gøre en modsat retsopfattelse gældende, da at søge denne gennemført ved domstolene. Dette undlod han imidlertid, idet han i stedet betalte uden forbehold. 234

Der kan også henvises til følgende sag om tilbagesøgning af efterbetalt skat:

1927/0585 Skatteyderen *S* indgik i 1920 forlig med skattevæsenet vedrørende sin skat for 1917-20. Skattevæsenet mente, at forliget omfattede ikke-betalt kommuneskat, som man derfor forlangte efterbetalt. *S* betalte 1. oktober 1920 men krævede i 1925 beløbet tilbage med begrundelsen, at forliget ikke omfattede kommuneskat. Han afventede herefter en højesteretsdom, der blev afsagt 26. oktober 1925 og udtog stævning nogle dage senere. Landsretten bemærkede, at suspensionsreglen i 1908-lovens § 3 kun vedrører ukendskab til faktiske forhold. Højesteret udtaler, at *S* ikke svævede i utilregnelig uvidenhed om sit krav, blot fordi han først lang tid efter betalingen blev klar over, at han muligvis havde et tilbagesøgningskrav. *Condictio indebiti*-kravet var dermed forældet.

Troels G. Jørgensen formulerer dommens ratio som følger:

"Hvis ophobede tilbagesøgningskrav fra de sidste 20 år kunne melde sig, når domstolene fritog private for en tidligere antagen betalingspligt, ville hensynet hertil hæmme domstolenes handlefrihed og forældelseslovgivningens formål skades. Selv om skatteyderen kunne siges at være i utilregnelig uvidenhed om sit krav, måtte der derfor lægges afgørende vægt på, at *han vidste, at der ikke forelå endelig domstolsafgørelse om spørgsmålet, og at han selv havde kunnet*

233 På baggrund af forventningsteorien (se s. 156 ff. nedenfor) kan forholdet uddybes som følger. Korrektionskreditor må have sagt sig selv, at debitor med god grund kunne opfatte passiviteten som udtryk for en viljeserklæring om ikke at anfægte betalingens rigtighed. Fordi han hverken tog forbehold eller forfulgte spørgsmålet, afgav kreditor et (stiltiende og utilsigtet) løfte om at affinde sig med tingenes tilstand.

234 Tilsvarende i landsretssagen **1992/0763**, hvor sagsøgte frifindes for et *condictio indebiti*-krav med begrundelsen, at den fejlagtige opgørelsesmåde stemte med dagældende retspraksis, og at korrektionskreditor ikke protesterede mod den, hverken i forbindelse med en fogedsag eller i forbindelse med betalingen og på denne baggrund findes at være afskåret fra efterfølgende at kræve tilbagebetaling under henvisning til senere højesteretspraksis.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

fremkalde en sådan". 235

Tilsvarende i *condictio indebiti*-sagen

1992/0763 H stillede i 1966 over for banken **B** sikkerhed for sin ægtefælles gæld i form af tre ejerpantebreve, hvis samlede pålydende var 289.000 kr. Efter udlæg i den pantsatte ejendom betalte H i 1989 335.000 kr. i henhold til Bs opgørelse. Senere samme år afsagde Højesteret dommen 1990/0021, som efter Hs opfattelse dokumenterede, at hun kun havde være forpligtet til at betale pantebrevenes nominelle værdi. På denne baggrund krævede H tilbagebetaling af forskelsbeløbet. B bestred kravet. Byretten frifinder B med begrundelsen, at opgørelsen fulgte den dagældende praksis og at ny praksis ikke medfører krav på tilbagesøgning af allerede afsluttede mellemværender. Landsretten frifinder B med begrundelsen, at opgørelsesmåden stemte med dagældende retspraksis, og at H ikke protesterede mod den, hverken i forbindelse med udlægget eller i forbindelse med betalingen og på denne baggrund findes at være afskåret fra efterfølgende at kræve tilbagebetaling under henvisning til senere højesteretspraksis.

og efterbetalingssagen

1994/0213 Lejer L og udlejer **U** var indtil Tupperware-dommen 1993/0379 H, afsagt i maj 1992, af den opfattelse, at udlejers betalinger af ambi ikke kunne overvælttes på lejer. I december 1992 anmodede U under henvisning til dommen L om betaling af ambi. L afviste kravet, hvorefter U i maj 1993 udtog stævning. Landsretten frifinder L med begrundelsen, at Us manglende forfølgelse af kravet skyldtes, at han affandt sig med en på dette tidspunkt almindelig opfattelse af retstilstanden, og at L gennem længere tid havde kunnet indrette sig på, at den opkrævede leje og betalte leje var rigtig.

Endelig kan der henvises til landsretssagen

1941/0349 Overensstemmende med en dom, afsagt af Sø- og Handelsretten, udbetalte en virksomhed **V** løn til en medarbejder **M**, medens denne var indkaldt til Sikringsstyrken. Efter at dommen ved var ændret af Højesteret, fandtes **V** uberettiget til at kræve lønnen tilbagebetalt, idet man ikke havde taget forbehold derom, selvom man måtte vide, at der var en mulighed for, at Højesteret ville ændre dommen. I øvrigt havde **V** haft samme anledning som **M** til at underkaste spørgsmålet en retlig bedømmelse.

Derimod blev reglen ikke anvendt i en senere vanskeligt tilgængelig højesteretsdom om efterbetaling af arbejdsgiverens pensionsbidrag:

1997/1144 H I overensstemmelse med en entydig praksis fra begge landsretter og Sø- og Handelsretten indgik arbejdsgiveren **As** pensionsbidrag ikke i beregningsgrundlaget for den fratrædelsesgodtgørelse i medfør af Funktionærlovens § 2a, som i 1991 blev udbetalt medarbejderen **M**, da han blev afskediget. I oktober 1994 gjorde **M** krav på efterbetaling af godtgørelse i medfør af Funktionærlovens § 2a, idet han henviste til, at Højesteret i september 1994 havde fastslået, at arbejdsgiverens pensionsbidrag skal indgå i opgørelsen af

235 Jørgensen 1928:386. Fremh. her.

Afsnit 6 . 3 Særligt om passivitet i henseende til retlige spørgsmål

kravet, idet den må anses for en del af lønnen, jf. 1994/0907. Under sagen procederede M bl.a. på, at Højesteret ikke tidligere havde taget stilling til spørgsmålet, hvorfor der ikke er tale om, at afgørelsen 1994/0907 ændrede retstilstanden, selvom om resultatet måske ikke svarede til den indtil da herskende retsopfattelse. M tilføjede: "Højesteret skaber ikke ret. Det tilkommer ifølge grundloven kun lovgivningsmagten. Domstolene, og det gælder selv sagt også Højesteret, fastslår derimod, som det er deres opgave, kun hvad der er gældende ret." Landsretten dømmer A med begrundelsen, at Højesteret i den omtalte dom fastslog, at arbejdsgiverens pensionsbidrag skal indgå i beregningen af fratrædelsesgodtgørelsen. M har derfor modtaget mindre, end han har krav på. Af de af M anførte grunde tages hans påstand til følge. Højesteret stadfæster dommen med begrundelsen, at Højesteret ved den omtalte dom fastslog, at arbejdsgiverens pensionsordning må anses for en del af lønnen og derfor skal indgå ved beregning af fratrædelsesgodtgørelsen. Herefter tilføjes:

"Det forhold, at det først ved højesteretsdommen blev fastslået, at Funktionærlovens § 2a skal fortolkes på denne måde, kan ikke afskære Ms krav, selvom hans ret til fratrædelsesgodtgørelse var opstået inden dommen. Han har derfor som udgangspunkt krav på efterbetaling som påstået. Efterbetaling er heller ikke afskåret, fordi hverken M eller hans faglige organisation tidligere har rejst godtgørelseskravet, der i relation til spørgsmålet om efterbetaling har samme karakter som løn." 236

Første led i citatet går ud på, at dommen fra september 1994 ikke var en ændring men en blotlæggelse af dagældende ret, hvorfor den ved september 1994-dommen fastlagte retstilstand også var gældende ret, da Ms godtgørelseskrav blev stiftet. Heraf følger, at der i udgangspunktet tilkommer M et efterbetalingskrav. Andet led går ud på, at krav, der vedrører efterbetaling af løn og lignende, ikke er underlagt frister for kravets fremførelse. Men dette gælder alle efterbetalingskrav 237 og ændrer ikke ved, at M ikke forelagde spørgsmålet om beregningsgrundlaget for domstolene og derved stiltiende frafaldt at forfølge det. Som det fremgår af de netop refererede landsretsafgørelser 1992/0763 (s. 144) og 1994/0213 (s. 144) er efterbetalingskravets fremførelse udtryk for brud på et løfte om ikke at anfægte retsgrundlaget for den stedfundne betaling. Højesteret indfører i realiteten en særregel om, at dette frafald er ugyldigt, hvis det vedrører løn og lignende. Reglens rækkevidde giver imidlertid anledning til tvivl. 238

236 Ganske tilsvarende 1997/1714 H.

237 Jf. afsnit 6.1., s. 129 ff. ovenfor.

238 Hvad der gælder løn og lignende må antageligvis også gælde lønsurrogater som f.eks. erstatning for tabt arbejdsfortjeneste og erhvervsevnetab. I så fald finder særreglen anvendelse på krav vedrørende tabt arbejdsfortjeneste i tilfælde, hvor skadelidtes uarbejdsdygtighed var midlertidig. Tidligere var den almindeligt antaget, at kravet bortfaldt ved stationær-

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

VINDING Kruse mener, at to beslægtede grunde taler imod at give *condictio indebiti*-krav medhold, hvis overopfyldelsen beror på en retsvildfarelse. **239** De to grunde adskiller retsvildfarelser fra faktiske vildfarelser (hvor tilbage-søgning ifølge Vinding Kruse er hovedreglen). For det første, at retsvildfarelser typisk er længe om at blive opdaget, hvorfor et *condictio indebiti*-krav ofte vil føles særligt hårdt for betalingsmodtageren. **240** For det andet, at retsvildfarelser er relevante for mange sager, hvorfor en domfældelse kan foranledige et uberegneligt stort antal *condictio indebiti*-krav, hvoraf mange vil gå langt tilbage i tiden. **241** Imidlertid bør domme lige så lidt som love forlenes med tilbagevirkende kraft, hvorfor man ifølge Vinding Kruse kan konkludere, at tilbagesøgningskrav ikke bør gives medhold, når overopfyldelsen beror på en retsvildfarelse, som korrigeres af domstolene.

Disse tanker må afvises. For det første er der ingen analogi til princippet, at love ikke bør tillægges tilbagevirkende kraft. Vinding Kruse mener, at "en domstolsafgørelse af et tvivlsomt retsspørgsmål er ... retskabende: der gives en retningslinje for fremtiden, som ikke har været til før afgørelsen." **242** Dette er ikke rigtigt. Der må sondres mellem, om den nye regel erstatter en anden (den misforståede regel) eller udfylder et retstomt rum. Det er kun i sidstnævnte tilfælde, at domstolene er retskabende. For det andet består det problem slet ikke, som Vinding Kruse har i tankerne. Sandheden er jo, at *alle* *condictio indebiti*-krav fortabes ved passivitet (stiltidende frafald eller opgivelse), hvis de bygger på et anbringende om, at fastlæggelsen af gældende ret i en senere sag viser, at der i sin tid blev betalt for meget. Den oprindelige betalingsmodtager kan i en sådan sag støtte ret på det forhold, at betaleren dengang undlod at forfølge det pågældende retsspørgsmål, uagtet han må have sagt sig selv, at han derved gav modtageren føje til at gå ud fra, at han affandt sig med den dengang almindeligt anerkendte retsopfattelse.

At Vinding Kruse kan finde sine synspunkter "i en vis udstrækning bekræftet" af dansk domspraksis **243** beror på, at betalingsmodtageren ofte anses for at være i god tro om det tvivlsomme retsspørgsmål og derfor frifindes. Dette erkender Vinding Kruse i realiteten, når han præciserer, at hans retssætning i hvert fald gælder, når betalingsmodtageren er i god tro ("ikke har udvist nogen uagtsomhed"). **244**

tidspunktet, ligesom i sager vedrørende varig uarbejdsdygtighed, men højesteretsdommen 1999/0394 H fastslår, at det løber frem til tidspunktet, hvor arbejdet genoptages i væsentligt samme omfang som før. I skrivende stund (marts 2001) består i givet fald i et stort antal for længst afsluttede sager et uforældet efterbetalingskrav vedrørende erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i den anførte periode.

239 *Vinding Kruse 1950:245 ff.*

240 *Vinding Kruse 1950:246 med henvisning til Ussing 1945:437.*

241 *Vinding Kruse 1950:247.*

242 *Vinding Kruse 1950:250.*

243 *Vinding Kruse 1950:251.*

244 *Vinding Kruse 1950:252.* Vinding Kruse henviser her til **1917/0416 H**

6 . 4 Ussings synspunkter om fortabelse af korrektionskrav

USSING hævdede, at den passivitetsbegrundede fortabelse af *conductio indebiti*-krav finder sted med hjemmel i "almindelige retsgrundsætninger". **245** Han beskriver ikke disse grundsætningers indhold nærmere og stiller sig tilfreds med iagttagelsen, at fortabelse vil indtræde, (1) hvis betaleren ikke gør tilbagesøgningskravet gældende, selvom han får eller burde få kendskab til fejlen, eller (2) hvis tilbagesøgning nu vil stille modtageren dårligere, end han ville have været stillet, hvis kravet var blevet fremført noget før, hvilket f.eks. kan være tilfældet, hvis han grundet passiviteten ikke får anledning til at opsiges en gensidigt bebyrdende aftale. Sammenfattende mener Ussing, (3) at passivitet kun udløser fortabelse af tilbagesøgningskravet, hvis betaleren kunne have opdaget fejlen (underforstået: før betalingen fandt sted) og ville have gjort det ved fornøden agtpågivenhed. **246** Kort sagt fortæbes kravet efter Ussings opfattelse, hvis betaleren undlader at fremføre det efter at være kommet i ond tro om fejlen. – Ingen af disse tre retssætninger stemmer med gældende dansk ret. Hvad (1) angår, er *conductio indebiti*-krav som netop nævnt ikke underlagt fremførelsesfrister. Et krav kan ikke fortæbes, blot fordi det første gang gøres gældende, længe efter den betaling har fundet sted, som kræves korrigeret. Dette gælder uberoende på, hvornår i forløbet korrektionskreditor kommer i ond tro om opfyldelsesfejlen. **247** Sætning (2) er måske påvirket af *Ragnar Knoph*, som hævdede, at retsfortabende passivitet er udtryk for domstolens sanktion over for rettighedshavere, som ved ikke at fremføre deres rettighed på et tidligere tidspunkt tilsidesætter en pligt til at forfølge rettigheder på en måde, som er loyal og hensyntagende over for skyldnerne. Knophs synspunkter bygger på tanken, at retsordenen ønsker gældsforhold afviklet så hurtigt som muligt: "Enhver ubestemthed og uvished er retstanken imod, regninger bør betales på dagen og retsbogholderiet i samfundet gøres endeligt op, helst fra dag til dag..." **248** Dette ideal har ingen betydning for dansk ret, som kun kræver hurtig handling af hensyn til den konkrete modpart, ikke af hensyn til samfundsbogholderiet, hvad det så end er. Det stemmer hermed, at Ussing ikke underbygger (2) med henvisninger til praksis. Endelig er (3) ensbetydende med påstanden, at passivitet kun udløser fortabelse af tilbagesøgningskravet, hvis betaleren på betalingstidspunktet var i ond tro om fejlen. Dette er ikke rigtigt. Hvis korrektionsdebitor kendeligt for kreditor har føje til at opfatte ikke-fremførelsen af kravet som udtryk for en viljeserklæring om frafald, indtræder retstabet, selvom korrektionskreditor i forbindelse med betalingen var i god tro om fejlen. Med andre ord er korrektionskreditors onde tro om opfyl-

(s. 119) og skovgebyrdommen **1899/0311 H** (s. 91).

245 *Ussing 1945:441ff.*

246 *Ussing 1945:441*

247 Ovenfor, s. 129 ff.

248 *Knoph 1939:230*. Ussing anmeldte monografien i UfR, jf. *Ussing 1939* Knophs tanke om hurtighed som en grundideal for retssamfundet er i åbenlys modstrid med de typisk meget lange frister, som gennemsyrlig skrevne og uskrevne passivitetsregler inden for obligationsretten.

Kapitel 6 Bortfald af korrektionskravet

delsesfejlen ikke en nødvendig betingelse for, at passivitet udløser retstab. Den er heller ikke en tilstrækkelig betingelse derfor. Hvis passiviteten ikke med føje kan opfattes som en viljeserklæring om frafald, er korrektionskravet nemlig i behold, selvom korrektionskreditor er i ond tro om fejlen.

6 . 5 Forældelse

TILBAGESØGNINGSKRAV, som falder uden for reglerne om *condictio indebiti* – f.eks. tilbagesøgning af betaling til opfyldelse af et løfte, der viser sig at være ugyldigt, eller til opfyldelse af en aftale, som efterfølgende hæves – forældes i overensstemmelse med de regler herom, som gælder for det pågældende retsområde, f.eks. 1908-loven. **249** *Condictio indebiti*-krav forældes i medfør af 1908-lovens § 1, stk. 1 nr. 6, også selvom der er tale om tilbagesøgning af beløb, som blev betalt til opfyldelse af en fordring, der forældes efter andre regler. **250** Efterbetalingskrav forældes efter samme regler, som gælder for den opfyldte del af fordringen. F.eks. forældes et krav på efterbetaling af forsikringserstatning, i anledning af en skade, der indtræder i løbet af 1997, med udgangen af december 1999, jf. Forsikringsaftalelovens § 29.

Forældelse af et *condictio indebiti*-krav er i medfør af 1908-lovens § 3 suspenderet, så længe kreditor svæver i utilregnelig ukendskab til kravet eller med andre ord er i god tro om opfyldelsesfejlen. **251** Faktisk udløses langt de fleste *condictio indebiti*-krav af fejl, som korrektionskreditor må bebrejdes at have begået eller overset, og hvorom han med andre ord ikke svæver i utilregnelig uvidenhed. **252** Suspensionsreglen er da også kun lejlighedsvis blevet anvendt, jf. f.eks. efterbetalingssagen

1989/0045 H Den kommunalt ansatte kontorfunktionær *A* fik i perioden december 1972 til og med juli 1975 udbetalt ca. 2.000 for lidt i løn, hvilket skyldtes, at kommunen placerede hende i en forkert lønramme. *A* havde meddelt alle oplysninger til brug for lønfastsættelsen og fejlen kunne således alene

249 Jf. til illustration **1992/0695** (s. 80).

250 Bestemmelsen var fremme i **1927/0359** 1927/0585 H, **1934/0995** og **FED 1998/1525**.

251 Her og i det følgende gælder det samme selvsagt efterbetalingskrav, der skal henføres under 1908-loven.

252 Spørgsmålet om forældelse kan kun opstå, hvis korrektionsdebitor er i ond tro om korrektionskravet, eftersom dette er en forudsætning for dets eksistens. I langt de fleste tilfælde er kreditor ligeledes i ond tro om kravet. Det er derfor ikke rigtigt, når *Vinding Kruse 1950:215* udtaler: "Ved *condictio indebiti* vil fordringshaveren ifølge forholdets natur normalt befinde sig i utilregnelig uvidenhed om sit krav, således at den 5-årige forældelse som regel ikke vil få betydning...".

bebrejdes kommunen. Stævning blev udtaget mere end fem år efter den sidste fejlbehæftede lønudbetaling Højesteret dømmer kommunen med begrundelsen, at kravet ikke er forældet, da A "...havde rimelig grund til at forvente, at kommunens lønafdeling beregnede hendes løn korrekt på grundlag af de oplysninger, hun havde givet ved ansættelsen, og hun derfor ikke havde haft særlig grund til at kontrollere, om beregningen var rigtig, herunder at undersøge, om indplaceringen i lønsystemet var foretaget i overensstemmelse med den gældende overenskomst." 253

Spørgsmålet, hvorvidt korrektionskreditor svæver i utilregnelig uvidenhed om sit krav, vurderes i lyset af de samme overvejelser som spørgsmålet, om korrektionsdebitor er i god tro om korrektionskravets eksistens. Kreditor kan således ikke støtte ret på retsikkerhed, idet det påhviler ham selv at få retstilstanden afklaret ved forelæggelse af sagen for domstolene, således at det én gang for alle kan blive fastslået, om han har et krav. I disse tilfælde ødelægges kreditors suspensionsanbringende af debtors anbringende om retsfortabende passivitet.

IFØLGE *Vinding Kruse* er det retspolitiske problem, som *condictio indebiti* skaber, på så mange punkter beslægtet med det, der opstår i forbindelse med forældelse, at man fristes til at "kalde afskærelsen af *condictio indebiti*-krav for en »foregreben forældelse«" 254, hvormed han formentlig sigter til en ulovbestemt forældelse, der indtræder før den lovbestemte. Tanken må nærmere være, at *condictio indebiti*-reglerne beskytter betalingsmodtageren, altså den bagvedliggende fordrings pengecreditor, ved at angive betingelser, under hvilke tilbagesøgningskravet bortfalder. Dette gør imidlertid ikke korrektionsinstituttet til dommerskabte forældelsesregler. For det første vedrører korrektionsinstituttet slet ikke betingelserne for *condictio indebiti*-kravets ophør. 255 For det andet frembyder korrektionsinstituttet ingen analogi til forældelsesreglerne på det altafgørende punkt, at de begunstiger skyldneren, selvom han er i ond tro om kravets eksistens. Det modsatte gælder ved betalingskorrektion: her er god tro en forudsætning for, at korrektionsdebitor kan støtte ret på reglerne. Forældelsesreglerne indeholder ganske vist også en godtrosbeskyttelse, men den begunstiger *fordringshaveren* (korrektionskreditor) og består i suspension af forældelsen, så længe han hverken kender eller burde kende til sit krav. Den godtrosbeskyttelse, som udgør korrektionsinstituttets grundtanke, begunstiger derimod korrektionsdebitor.

253 Nævnes kan endvidere 1931/0821, hvor en dissentierende dommer anser størsteparten af tilbagesøgningskravet for forældet, idet suspensionen ophørte, da ægtemanden kom i ond tro om hustruens nye ægteskab.

254 *Vinding Kruse* 1950:214.

255 Derimod vedrører efterbetalingsreglerne, som *Vinding Kruse* ikke indrager, betingelserne for ophør af en fordring. Jf. s. 21 ovenfor.

TREDJE DEL NY TEORI

7 AFTALERETLIG FORANKRING

7 . 1	Betaling og kvittering er viljeserklæringer	154
7 . 2	Gældende dansk rets dispositionsregel	156
7 . 3	Betaling og kvittering udløser løfter og påbud	159
7 . 4	Forventningsteorien anvendt på betalingskorrektioner	162
7 . 5	Forventningsteorien og frafald af korrektionskravet	165

Ovenfor er det omtalt, at spørgsmålet om sagsøger får medhold i et krav om korrektion af en fejllopfyldelse ene og alene beror på, om sagsøgte vidste eller burde vide, at betalingen var fejlbehæftet, eller om han tværtimod have kendelig føje til at gå ud fra, at betalingen svarede til den fordring, som den ene af parterne havde på den anden. I sidstnævnte tilfælde frifindes sagsøgte allerede af denne grund.

Denne enkle regel er udtryk for en godtrosbeskyttelse af pligtsubjektet (sagsøgte). Dermed er der sagt en hel del, men langt fra nok. Sagen er jo, at det ikke i almindelighed eliminerer et krav, som rent faktisk hviler på en part, at han i god tro mener, at det ikke gør det. F.eks. fritager det ikke sælger for en pligt til omlevering, at han efter studier af køberetten, gennemført med al den omhu, som man med rimelighed kan forlange af ham, når frem til, at han ikke har pligt til at omlevere. Dette gælder, selvom køber er eller burde være klar over, at sælger svæver i den omtalte gode tro. **256** Korrektionsinstituttet er derfor ikke forstået til bunds, medmindre det forklares, hvorfor det modsatte gælder inden for dette særlige område. I nærværende kapitel skal en sådan dybere forståelse søges afstedkommet. Nedenfor argumenterer jeg for, at den gode tro er retligt relevant, fordi dens tilstedeværelse er udtryk

256 F.eks. kan man tænke sig, at sælgers opfattelse bygger på mangelfuld rådgivning, som han modtager fra en anerkendt advokat. Vi kan endvidere tænke os, at denne gode tro er kendelig for køber, f. eks. fordi sælger under en brevveksling om manglerne oplyser, at han har sin opfattelse fra advokaten. Intet af dette har nogen tendens til at eliminere omleveringspligten, hvis den i øvrigt består.

Kapitel 7 Korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring

for, at *sagsøger stiltiende har anerkendt betalingens rigtighed, dvs. stiltiende har lovet ikke at anfægte betalingens rigtighed.*

7 . 1 Betaling og kvittering er viljeserklæringer

SOM hovedregel ledsages hverken betaling eller kvittering af forbehold. I disse normaltilfælde udløser betaling og kvittering en lang række aftaleretlige retsfølger.

Viljeserklæringer er adfærd, som udfoldes for at kommunikere ("erklære") til andre, at man har "vilje" eller "retsvilje", dvs. at man har til hensigt at stifte, ændre, bevare eller udslukke ret. Et mønstereksempel på en viljeserklæring er accepter. En ytring som f.eks. "Jeg accepterer herved Deres tilbud af...", går ud på, at acceptanten påtager sig at præstere modydelsen på betingelse af, at tilbudsgiver præsterer den tilbudte ydelse. Ytringen har til formål at stifte rettigheder og pligter i forholdet mellem parterne. Endvidere tilsigter acceptanten naturligvis, at det skal stå klart for tilbudsgiver, at dette er formålet. Han vil derfor præcisere dette, hvis han mener, at de består en risiko for, at tilbudsgiver f.eks. kan mene, at ytringen falder i spøg, som led i et improviseret rollespil, el. lign.

En person, der overdrager et beløb til en anden, gør det som regel for at bringe en fordring, som den anden har på ham, til ophør. Samtidig ønsker han at gøre det klart for den anden part, at dette er formålet, således at man undgår en misforståelse om, at gælden stadig består. Medmindre frigørelseshensigten fremgår utvetydigt af sammenhængen, gør betaleren den derfor ofte klart ved f.eks. i checkbrevet at anføre "Til udligning af Deres faktura nr 12345" el. lign. **257**

Den pågældende adfærd kaldes *betaling*. Ordet betegner en pengeoverdragelse, som overdrageren foretager for at frigøre sig fra et gældsforhold. **258** Et sådant forsæt forudsætter naturligvis, at overdra-

257 Det er derfor en fejl, når *Ravnskilde 2000:1033* bestrider, at betaleren har kommunikativt forsæt.

258 *Jørgensen 1972:56* definerer betaling som frivillig erlæggelse af den skyldige ydelse. Her mangler frigørelseshensigten, som til gengæld absorberer frivillighedsrekvisitten. *Lassen 1889:9* bemærker: "Betaling ... betyder *fyldestgørelse af pligt ved handlen i overensstemmelse med pligten.*" Faktisk er den blotte overensstemmelse ikke nok. Der kræves yderligere, at betaleren handler med frigørelseshensigt.

Betalingsbegrebets definition fortæller naturligvis intet om, i hvilken udstrækning korrektion anerkendes i en given retsforfatning. Således lader definitionen ovenfor sig forene med tesen, at danske domstole altid anerkender tilbagesøgning, at de aldrig gør det, eller at de gør det, hvis og kun hvis betalingen fandt sted, mens lufttrykket på betalingsstedet var

Afsnit 7. 1 Betaling og kvittering er viljeserklæringer

geren antager, at gælden består. Hvis man siger, at A betaler en sum penge til B, har man *ipso facto* sagt, at A med rette eller urette mener at skyldes B beløbet. En person, der siger "Jeg overlader dig dette beløb, selv om jeg ikke skylder dig det" giver akavet udtryk for gavehensigt, mens ytringen "Jeg betaler dig dette beløb, selv om jeg ikke skylder dig det" er udtryk for en selvmodsigelse, eftersom det er begrebsmæssigt umuligt at handle i det øjemed at frigøre sig fra en gæld, som man ikke mener består.

Stort set alle pengeoverdragelser er betalinger i den netop præciserede betydning: de finder sted, fordi betaleren mener at skyldes beløbet og ønsker at frigøre sig fra gældsforholdet. De eneste undtagelser – såkaldte "liberaliteter" – er gaveoverdragelser, som ikke udgør opfyldelse af et forudgående gaveløfte, og tilfælde, hvor overdrageren ikke lægger vægt på, om han skylder beløbet eller ej, f.eks. fordi han har besluttet at overdrage modtageren et eventuelt ikke-forskyldt beløb som drikkepenge. 259 260

Betaling er således adfærd, som udfoldes for at bibringe modtageren en erkendelse af, at man med adfærden har til hensigt at bringe en fordring til ophør ved opfyldelse, dvs. at man har til hensigt at udsukke ret. Forholdet kan udtrykkes på den måde, at en betaling ud over at være en opfyldelseshandling er en viljeserklæring, som går ud på, at betaleren vil frigøres fra gældsforholdet. Betaling er dels en handling, som frigør betaleren fra en gældspost, og dels et påbud om frigørelse.

Som følge af det anførte er en betaling også en enunciation om gæld. Dette er let at se med et eksempel. Hvis en professor under en forelæsning anmoder en student om at hente en bog på hans kontor, giver professoren udtryk for, at bogen efter hans mening befinder sig på kontoret. For der er ingen idé i at anmode om noget, som man ikke anser for muligt, hvorfor tilhørerne må slutte, at professoren med rette eller urette mener, at bogen befinder sig på kontoret. På samme måde i forbindelse med betaling. Hvis A påbyder, at B frigør ham fra en gæld, enuncierer A *ipso facto*, at han står i gæld til B. For det er uden mening

over 1000 millibar.

259 *Ussing 1945:434* har følgende eksempel: "B har gjort A værdifulde tjenester. A er ikke sikker på, om B har krav på vederlag, eller på hvor meget B kan fordre, men uden at være krævet sender han B et smukt honorar".

260 Forskellig fra liberaliteter er fingerede betalinger, f.eks. "betalinger" der indgår i opførelsen af et teaterstykke. Fingerede betalinger er *make believe* frigørelser fra *make believe* skyldforhold og ignoreres i det følgende.

Kapitel 7 Korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring

at påbyde noget, som ikke kan lade sig gøre, og man kan umuligt frigøres fra en ikke-eksisterende gæld. A giver derfor med påbudet *ipso facto* udtryk for, at han med rette eller urette mener at stå i gæld til B. Hvis gælden faktisk ikke består, er enunciationen usand og påbudet umuligt at efterkomme. Det er denne unormale situation, som domstolene regulerer med *condictio indebiti*-reglerne.

Faktisk indeholder betalinger en yderligere viljeserklæring, som går ud på, at betaleren ikke vil anfægte gældsforholdets eksistens, eller hvilket er det samme, ikke vil kræve det erlagte tilbage under henvisning til, at det ikke skyldtes. At betaling har denne aftaleretlige side fremgår allerede af det forhold, at det ellers ville være uden formål at tage forbehold for tilbagesøgning og uforklarligt, at sagsøger undertiden taber en korrektionssag, fordi han undlod at gøre det. ²⁶¹

Vi kan således foreløbig konkludere, at forbeholdsløs betaling dels er en sand eller usand tilkendegivelse (enunciation) om eksistensen af en gæld og dels en viljeserklæring, der går ud på, (1) at betaleren vil frigøres fra gældsforholdet, og (2) ikke vil anfægte dets eksistens, dvs. søge det erlagte tilbage under henvisning til, at det ikke blev skyldt.

Imidlertid forpligter viljeserklæringer ikke i sig selv; det gør kun gyldige løfter og påbud. For at fastslå, om betalinger og kvitteringer udløser løfter og påbud, er det således nødvendigt først at fastslå, hvad der efter gældende dansk ret er nødvendigt og tilstrækkeligt for at udløse en disposition. Problemet kan vi kalde *dispositionsspørgsmålet* og svaret *dispositionsreglen*.

7.2 Gældende dansk rets dispositionsregel

EFTER min opfattelse afgiver man i medfør af gældende dansk ret et løfte, hvis man kun hvis løftemodtager i kendelig god tro antager, at man har til hensigt at gøre det. Denne opfattelse kan vi kalde *forventningsteorien*. ²⁶² Den kan nærmere formuleres som følger: A giver B et løfte, hvis man kun hvis B i kendelig god tro antager, at As adfærd er en viljeserklæring, som går ud på, at han vil pålægge sig selv en byrde i forholdet til B. ²⁶³ Tilsvarende afgiver A et *påbud* over for B,

²⁶¹ Se nærmere afsnit 5.2, s. 126 ff. ovenfor.

²⁶² Se nærmere *Ravnskilde 2000:1012 ff.*

²⁶³ At Bs tro er god skal naturligvis nærmere bestemt være kendelig for A. Hvorvidt forholdet er kendeligt for tredjemand har ingen betydning. Denne præcisering underforstås i det følgende.

hvis men kun hvis B i kendelig god tro antager, at As adfærd er en viljeserklæring, som går ud på, at han vil pålægge B en byrde. ²⁶⁴ Forventningsteorien går med andre ord ud på, at den centrale retsstiftende kendsgerning i dansk aftaleret er *den kendeligt begrundede forventning om dispositiv hensigt eller retsvilje*.

En begrundet forventning hos B om, at A har til hensigt at disponere, beror i praksis som *absolut hovedregel* på det faktum, at A har afgivet en viljeserklæring. I disse tilfælde spiller A viljeserklæring altså den rolle for retsstiftelsen at udgøre berettigelsen af Bs beføjede forventning om, at A har retsvilje.

Normalsituationen er følgende: A siger "Jeg lover..." eller anvender andre udtryk, der konventionelt er beregnet til at give udtryk for retsvilje. Fordi B forstår, hvad ordene betyder, og ved, at ordene konventionelt associeres med afgivelsen af en viljeserklæring, som går ud på, at den talende vil pålægge sig en byrde i forholdet til adressaten, antager han i begrundet god tro, at A ytrer sig, som han gør, fordi han har til hensigt at forpligtes i forholdet til B. Denne beføjede forventning udløser et løfte. Retsstiftelsen beror således på omstændigheder, der optræder hos løftemodtager; men normalsituationen er karakteriseret ved, at disse omstændigheder kun gør sig gældende, fordi løftegiver har besluttet, at de skal gøre det. Uagtet viljeserklæringen hverken er nødvendig eller tilstrækkelig til at udløse et løfte er det i den netop anførte forstand normalt løftegiver, der afgør, om han skal forpligtes.

En forventning kan imidlertid være rationelt begrundet og alligevel usand. Således sker det nu og da, at en persons beføjede tillid til, at en bestemt anden person vil forpligtes, ikke stemmer med de faktiske forhold. Disse tilfælde er karakteriseret ved, at den andens adfærd med god grund kan opfattes som en viljeserklæring, uagtet han ingen dispositive hensigter har. Et eksempel foreligger, når en køber, der i tide har reklameret over mangler eller forsinkelse, undlader at forfølge indsigelsen under omstændigheder, hvor sælger med føje kunne forvente den forfulgt. At køber under sådanne omstændigheder forholder sig tavs, skyldes normalt, at han har opgivet at forfølge sin ret. Andre gange beror tavsheden imidlertid på, at sagen gået i glemmebogen, eller lign. Når køber senere forfølger sin mangelsindsigelse, vil han til sin

264 Adfærd skal her opfattes i en bred betydning, der omfatter både positive handlinger og undladelser. Blandt de positive handlinger omfattes såvel sproglige som ikke-sproglige, og blandt de sproglige både verbale og ikke-verbale (kropssprog).

Kapitel 7 Korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring

ærgrelse opdage, at domstolene finder, at tavsheden var udtryk for et løfte om ikke-brug af misligholdelsesbeføjelsen, fordi sælger havde grund til at opfatte den sådan. At denne fortolkning ikke stemmer med løftegivers retsvilje frakendes betydning. Afgørende er alene, om løftemodtagers modsatte opfattelse var rationelt begrundet. At indsigelsen anses for at være fortabt, er udtryk for, at den berettigede fastholdes på et løfte, som han afgav utilsigtet eller uforsætligt; her, et passivitetsudløst løfte om ikke at gøre en retlighed gældende.

Løftegiver forpligtes mod sin vilje, når omstændighederne svarer til dem, der normalt er udtryk for, at løftegiver afgiver en viljeserklæring, men hvor dette ukendeligt for løftemodtager ikke gælder i det konkrete tilfælde. Hvis adfærden – naturligvis vurderet i dens fulde konkrete sammenhæng – for en udvortes betragtning svarer til den, der konventionelt anvendes ved afgivelsen af en viljeserklæring, så udløses et løfte, uanset, om løftegiver i det konkrete tilfælde faktisk med adfærden tilsigtede at kommunikere retsvilje til forpligtelse eller ej. Hvis han gjorde, foreligger et forsætligt løfte; hvis ikke, foreligger et uforsætligt. Forholdet kan formuleres på den måde, at forsætlige løfter udløses af viljeserklæringer og uforsætlige af *præsumptive viljeserklæringer*, altså adfærd, som aktøren må sige sig selv, at andre kan opfatte som en viljeserklæring. Det utilsigtede løfte illustreres af

1945/0118 Bygherre *B* og entreprenør *E* var uenige om, hvilken betaling *E* kunne kræve for et byggeri. *B* fremsendte det beløb, som han kunne anerkende at skyldte. Først 2 ½ år senere, da parterne havde samarbejdet om andre byggerier, gjorde han atter krav på restbeløbet. Landsretten frifinder *B* med begrundelsen, at *E* havde givet ham føje til at regne med, at *E* havde opgivet kravet.

Under de foreliggende omstændigheder var *Es* passivitet en præsumptiv viljeserklæring om ikke at forfølge kravet. Da *E* var i ond tro om *Bs* føje til at opfatte passiviteten dispositivt, udløses et uforsætligt løfte, som naturalopfyldes i kraft af dommen. **265**

Det er værd at gentage, at domstolene kun tillægger løftemodtagers forventning betydning, hvis den bygger på omstændigheder, hvorom løftegiver er i ond tro. Det er dette forhold, som jeg ovenfor inddrog ved at opstille betingelsen, at løftemodtagers gode tro skal være kendelig. Når det skal afgøres, om løftemodtager har haft føje til at opfatte løftegivers adfærd som en viljeserklæring, må løftemodtager kun henvise til forhold, som løftegiver kender eller burde kende til.

265 *Es* onde tro kommer i præmisserne frem ved landsrettens betoning af, at det var *E*, der havde forlenet *B* med føjen.

Afsnit 7 . 3 Betaling og kvittering udløser løfter og påbud

Denne modifikation kan vi kalde *ondtrosrekvisitten*. Den beskyttelse af løftegiver, som ondtrosrekvisitten er udtryk for, har især praktisk betydning, fordi den medfører, at rettigheder ikke kan fortabes ved passivitet som udvises, mens den berettigede svæver i utilregnelig ukendskab til sin ret, jf. følgende *condictio indebiti*-sag:

1952/1047 H En revisor udskrev salærnotaer på grundlag af timeopgørelser, som FSRs Responsumudvalg fandt væsentligt for høje. Da klienten ved betalingen måtte gå ud fra, at der ikke var anvendt et større antal timer end rimeligt, kunne han kræve den uberettigede del af honoraret tilbage, til trods for, at det var betalt uden indsigelse eller forbehold.

Tilbagesøgningskravet var i behold, fordi den forbeholdsløse betaling fandt sted på et tidspunkt, da klienten svævede i tilregnelig ukendskab til korrektionskravet, idet han på det pågældende tidspunkt hverken vidste eller burde vide, at timeangivelserne ikke dækkede over en reel ydelse fra revisorens side, dvs. hverken vidste eller burde vide, at tilbagesøgningskravet bestod. **266**

SAMMENFATTENDE lover A efter gældende dansk ret B at gøre *y*, hvis men kun hvis følgende to betingelser er til stede: (1) B antager i god tro, at A har til hensigt at love at præstere *y*, dvs. at As adfærd er en viljeserklæring, der går ud på at pålægge sig selv byrden *y*. (2) Bs omtalte gode tro er kendelig, dvs. bygger udelukkende på omstændigheder, som A kender eller burde kende til. Det følger umiddelbart, at løfter kan afgives utilsigtet. Et utilsigtet løfte om at præstere *y* udløses, hvis men kun hvis B *i kendelig god tro men fejlagtigt* antager, at As adfærd er en viljeserklæring, som går ud på at pålægge sig selv at præstere *y*.

7 . 3 Betaling og kvittering udløser løfter og påbud

OVENFOR er det konkluderet, at løfter og påbud udløses dels af viljeserklæringer og dels af *præsumptive viljeserklæringer*, altså adfærd, der ikke er viljeserklæringer, men som andre kendeligt for aktøren har føje til at opfatte som sådanne.

Imidlertid følger det af gældende rets dispositionsregel, skitseret ovenfor, at den forbeholdsløse betaling i så fald udløser et løfte af dette indhold. Som følge af det anførte kan det løfte, som udløses af forbe-

266 I den beslægtede **1959/0347 H** (s. 137) manglede det utilregnelige ukendskab, hvorfor sagen endte med en frifindelse grundet godkendelsesvirkningen forbundet med senere forbeholdsløse betalinger.

Kapitel 7 Korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring

holdsløs betaling, som nævnt beskrives som en *anerkendelse af gældens eksistens*. Dette er baggrunden for, at personer, der føler sig tvunget til at betale et beløb, som de bestrider at skyldes, ofte betaler under protest eller med forbehold for tilbagesøgning. Dette retsskridt blokerer for godkendelsesvirkningen. Løftet bygger på den kendeligt bestemmende forudsætning, at gælden består.

Forbeholdsløs betaling har virkning som stiltiende godkendelse af modpartens realydelse, hvis betalingen finder sted, efter at betaleren har haft lejlighed til at undersøge ydelsen. Denne godkendelsesvirkning har betydning for *condictio indebiti*, fordi den betyder, at betaleren mister en eventuel mangelsindsigelse og de beføjelser, som knytter sig dertil, herunder eventuelt krav om hel eller delvis tilbagesøgning af en stedfunden betaling. ²⁶⁷ Endvidere har det betydning for efterbetalingsagerne, at forbeholdsløs kvittering er udtryk for en godkendelse af betalingen. En pengedebitor, der betaler sin gæld, må forvente, at modtageren i forbindelse med betalingen gør indsigelse, hvis han mener, at en del af gælden stadig står tilbage. Men for så vidt det er en naturlig reaktion for modtageren at protestere, hvis der efter hans opfattelse skyldes mere, har betaleren i fraværet af en protest grundlag for at opfatte tavsheden som udtryk for, at modtageren ikke mener at have mere til gode. Dette ved eller burde modtageren vide. Den forbeholdsløse betalingsmodtagelse (kvittering) udløser derfor en anerkendelse af betalerens frigørelse, eller, hvilket er det samme, et løfte om ikke at kræve efterbetaling. Dette løfte bygger på den kendeligt bestemmende forudsætning, at betalingen faktisk opfylder fordringen. Der skal såle-

²⁶⁷ Se herom afsnit 6.2, s. 133 ff. ovenfor.

Realkreditor kvitterer undertiden for *modtagelse* af ydelsen, f.eks. varer sendt per efterkrav. Denne kvittering har typisk ingen godkendelsesvirkning, fordi realdebitor ved eller bør vide, at den finder sted, før end før end realkreditor har haft mulighed for at undersøge det leverede. Hvis der betales, samtidig med, at der kvitteres for modtagelsen, som tilfældet er ved køb per efterkrav, har betalingen af samme grund ingen godkendelsesvirkning, jf. *Ussing 1937:308, 364* og v. *Eyben 2000:127*. Dette ændrer imidlertid ikke ved, at der er en godkendelsesvirkning forbundet med en kvittering for forbeholdsløs modtagelse af *betaling*. Der er i forbindelse med betaling ingen analogi til det ovenfor omtalte forhold, at realdebitor ved, at realkreditor kvitterer for modtagelsen af realydelsen, før end han har haft mulighed for at vurdere, om den svarer til det aftalte. Tværtimod ved betaleren, at modtageren har adgang til at fastslå gældens størrelse og derfor har både anledning og mulighed for at protestere, dersom han mener, at betalingen ikke udligner fordringen. Forbeholdsløs kvittering udløser derfor et løfte om ikke at kræve efterbetaling, medmindre betaleren ved eller bør vide, at modtageren svæver i en vildfarelse om gældens størrelse.

Afsnit 7 . 3 Betaling og kvittering udløser løfter og påbud

des være dækning for checken, pengesedlerne må ikke være eftergjorte, og der må først og fremmest ikke stå en restgæld tilbage.

Den dispositive virkning forbundet med forbeholdsløs betaling illustreres af stiltiende ankeafkald. Hvis appellanten får medhold, skal beløb erlagt til opfyldelse den påankede afgørelse ofte betales helt eller delvis tilbage. Allerede som følge heraf er frivillig opfyldelse af en dom uden ankeforbehold ensbetydende med betaling uden forbehold for tilbagesøgning, hvorfor domhaver, kendeligt for domfældte, kan opfatte opfyldelsen som udtryk for en viljeserklæring om opgivelse. I disse tilfælde bortfalder ankeadgangen ved et (uforsætligt) løfte om ikke-brug deraf.

SAMMENFATTENDE kan følgende siges om betalingers aftaleretlige side. Betaleren (1) anerkender, at der består en gæld; (2) lover ikke at anfægte gældens eksistens; (3) lover ikke at søge pengene tilbage under henvisning til, at beløbet ikke skyldtes; (4) forudsætter, at der består en gæld; og (5) påbyder at blive frigjort fra skyldforholdet. Den stiltiende disposition, der udløses af en forbeholdsløs betaling af 500 kr., kan alt i alt gengives som følger:

Jeg anerkender, at jeg skylder dig 500 kr., hvorfor jeg nu betaler dig dette beløb og lover ikke at søge det tilbage. Men jeg forlanger samtidig, at du anerkender, at min gæld ophører som følge af betalingen.

Modtageren (6) anerkender, at betaleren er frigjort; (7) lover ikke at kræve efterbetaling under henvisning til, at der ikke blev betalt nok; og (8) forudsætter, at betalingen er rigtig. Den disposition, som udmøntes i en forbeholdsløs kvittering, kan (med samme eksempel som ovenfor) udtrykkes som følger:

Jeg anerkender, at du i kraft af betalingen er frigjort for din gæld på 500 kr., og lover ikke at kræve efterbetaling.

Der er således tale om tre anerkendelser, (1), (5) og (6), samt et påbud, (5). Anerkendelserne medfører løfter om handleundladelser, (2), (3) og (7), som alle går ud på ikke at anfægte den *status quo*, der er opnået i kraft af betalingen og det heri indeholdte påbud. 268 To af løfterne bygger på en forudsætning, om gæld, (4), henholdsvis indfrielse, (8), hvorom løftemodtager som absolut hovedregel vil være i ond tro.

268 Anerkendelserne medfører logisk løfterne men ikke *vice versa*.

7 . 4 Forventningsteorien anvendt på betalingskorrektioner

NERVEN i den aftaleretlige retsstiftelse er løftemodtagers føje til at opfatte løftegivers adfærd som udtryk for retsvilje til at forpligte sig (dispositiv hensigt). **269** Nøglen til løsningen af *condictio indebitis* gåde er den enkle iagttagelse, at denne føje mangler, når modtageren (løftemodtager, betalingsmodtager) ved eller burde vide, at betalingen beror på en fejl, f.eks. en sammentællingsfejl, og dermed på en gældsvildfarelse. I disse situationer har han ikke grundlag for at anse den forbeholdsløse betaling som udtryk for en hensigt om ikke at søge det erlagte tilbage. **270** Tværtimod må han sige sig selv, at betaleren formentlig vil søge det tilbage, når eller hvis han opdager, at gælden ikke bestod. Det følger umiddelbart af den manglende føje, at betaleren i disse tilfælde ikke afgiver et løfte om ikke-tilbagesøgning, hvilket på sin side betyder, at han kan søge det erlagte tilbage. *En domfældelse i en condictio indebiti-sag tager således udgangspunkt i modtagerens onde tro om opfyldelsesfejlen og bevæger sig derfra til hans burdeviden om betalerens gældsvildfarelse og videre til hans onde tro om betalerens manglende retsvilje til at afstå fra tilbagesøgning, hvis gælden ikke består. På denne baggrund når man i medfør af dansk rets dispositionsregel til konklusionen, at betaleren ikke har lovet at afstå fra tilbagesøgning, hvorfor han får dom for kravet. En frifindelse bygger tilsvarende på modtagerens gode tro om opfyldelsesfejlen og bevæger sig over hans gode tro om gældsvildfarelsen til hans føje til at opfatte betalingen som et viljeserklæring om ikke at søge det erlagte tilbage. I medfør af forventningsteorien udløser denne føje et løfte af samme indhold. Eftersom løftet skal holdes, frifindes sagsøgte.*

OVENFOR omtalte jeg, at domstolene (1) giver korrektionskravet medhold, hvis korrektionsdebitor er i ond tro om opfyldelsesfejlen, selvom kreditor ligeledes er i ond tro, og at de (2) afskærer kravet i tilfælde af god tro hos debitor, selvom også kreditor er i god tro. **271** Ingen hidti-

269 I det følgende tager jeg for nemheds skyld i formuleringerne ofte kun sigte på løfter, ligesom dispositionsreglens ondtrosrekvisit nu og da ignorerer.

270 Man kunne måske mene, at det anførte kun gælder, hvis modtageren ikke har grund til at statuere liberalitet. Dette er imidlertid ikke rigtigt. Hvis betaleren tror, at han skylder beløbet, og dette kendeligt er grunden til, at han overdrager pengene, kan modtageren ikke have grund til at mene, at betaleren vil overdrage beløbet, hvad enten han skylder det eller ej.

271 S. 93 ff.

Afsnit 7. 4 Forventningsteorien anvendt på betalingskorrektioner

dig teori om *condictio indebiti* kan forklare disse to afgørende træk ved gældende dansk ret – faktisk er der ingen af dem, der anerkender deres eksistens. Derimod følger de umiddelbart af korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring, idet de er særtilfælde af principper, der gælder for den aftaleretlige retsstiftelse i almindelighed.

(1) vedrører situationen, hvor begge parter burde have sagt sig selv, at der forelå en fejl. *Ipsa facto* burde debitor også have sagt sig selv, at kreditors adfærd ikke udtrykker retsvilje hvad angår den faktisk foreliggende situation. I dette tilfælde udløses som nævnt intet løfte, selvom det eventuelt var uagtsomt af kreditor at betale eller kvittere uden forbehold. Dette beror på det faktum, at adressatens onde tro om manglende retsvilje *altid* er til hinder for udløsning af et løfte, uanset hvad der er grunden til, at retsviljen mangler. 272 Antag f.eks. at A hævder, at B ved en nærmere bestemt lejlighed lovede ham det-og-det. A kan aldrig komme igennem med dette anbringende, dersom B godtgør, at A må have sagt sig selv, at Bs adfærd ved den pågældende lejlighed skyldtes, at han var påvirket af narkotika. At hans narkomani (antager jeg her) må tilregnes B, er uden betydning for aftaleretten.

(2) vedrører f.eks. situationen, hvor en fælles gældsvildfarelse ikke kan bebrejdes nogen af parterne, f.eks. fordi de begge misforstår komplicerede retsregler, der leder dem begge til at mene, at B skylder A mere, end tilfældet faktisk er. Når A ikke har grundlag for at betvivle gældens eksistens, har han (i fraværet af konkrete holdepunkter for at statuere liberalitet) *ipso facto* heller ikke grund til at antage, at retsviljen mangler hos B. A kan med andre ord i god tro opfatte Bs adfærd (betaling eller kvittering) som en viljeserklæring om at afstå fra korrektion. I den forbindelse er det uden betydning for afgivelsen af løftet, om B *har* retsvilje dertil eller ej, eftersom løftet udløses i begge tilfælde. 273 Af samme grund er det så meget desto mere uden betydning, hvorvidt en eventuel retsvilje beror på en vildfarelse, og om denne i så fald er i god eller ond tro. 274 275

272 Se *Stang 1930* for en indgående drøftelse og påvisning af denne sætning.

273 Hvis retsviljen mangler (dvs. adfærden er en præsumptiv viljeserklæring), udløses løftet uforsætligt.

274 Dette gælder som nævnt kun, dersom B har burdeviden om de forhold, der begrunder As gode tro om gældens eksistens og dermed om Bs retsvilje, jf. om ond trosrekvisitten s. 159 ovenfor. Men denne betingelse vil oftest være opfyldt. Faktisk vil der typisk være *faktisk* viden hos B om de pågældende forhold, eftersom B selv i god tro mener, at gælden består. Grundlaget for As og Bs føje vil oftest være helt eller delvis sammenfaldende.

Kapitel 7 Korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring

LASSENS udgangspunkt var antagelsen, at der i forbindelse med *enhver* betaling afgives et løfte om ikke-tilbagebetaling. Dette gælder ikke blot, når betaleren med rette mener at skyldes beløbet men også, når han mener det med urette. 276 Endvidere udløses løftet ifølge Lassen også i forbindelse med liberaliteter og præsumptive liberaliteter. Fordi han mente, at dette løfte altid udløses, var Lassen henvist til at forklare enhver frifindelse under henvisning til løftets ugyldighed. I virkeligheden består korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring i det forhold, at sagernes udfald beror på, om et løfte overhovedet afgives. En teori, der på denne måde bygger korrektionsinstituttet på dispositionsreglen, forankrer instituttet direkte i betalerens partsautonomi. Dette er ugyldighedslæren afskåret fra, hvilket forklarer den manglende fleksibilitet i Lassens teori. 277

Den juridiske teori har gennem flere menneskealdre bestræbt sig på at formulere principper, der kan begrunde, at alle sager i én kategori (f.eks. tilbagebetaling af løn) ender eller bør ende med en frifindelse, men alle sager i en anden kategori ender eller bør ende med en domfældelse. Denne bestræbelse har ikke frembragt tilfredsstillende resultater. Teoriene rammes af modeksempler, fordi de bygger på en misforståelse. Bestræbelsen afløses i nærværende fremstilling af en teori, som lader sagens udfald bero på det ene spørgsmål, om korrektionskreditor har lovet at afstå fra korrektion. I stedet for at være henvist til at afgøre sagen ved henførelse under en ud af et mindre antal sagstyper kan domstolene i medfør af denne teori gribe korrektionssagerne an på samme måde, som de gør i forbindelse med enhver sag, der rejser spørgsmålet, om et løfte blev afgivet. Dette betyder endvidere, at Usings retspolitiske projekt får et virkefelt, der begrænses til de sjældne tilfælde, hvor domstolene finder grund til at censurere løfter og aftaler.

275 Lassens teori kan ikke forklare (1) og (2). Hvad (1) angår, betyder forudsætningslæren ikke, at løftegiver (her, korrektionskreditor) *altid* kan træde tilbage, hvis begge parter er i ond tro om forudsætningens svigten. Lassen kan derfor ikke forklare, hvorfor *alle* disse sager ender med en domfældelse, når talen er om gælds- eller indfrielsesforudsætningen. Hvad (2) angår, indebærer forudsætningslæren ej heller, at løftegiver *aldrig* kan træde tilbage, når begge parter er i god tro om den svigtende forudsætning, hvorfor Lassen ej heller kan forklare, at *alle* de herhen hørende korrektionssager munder ud i frifindelser.

276 Disse tilfælde kaldes her *putative betalinger*.

277 Ugyldighedslæren falder uden for partsautonomiens virkefelt i den forstand, at visse ugyldighedsregler vedrører forhold uden for parternes viljessfære, f.eks. forvanskning og svigtende forudsætninger.

7 . 5 Forventningsteorien og frafald af korrektionskravet

HVIS grundprincippet om god tro fører til, at der består et korrektionskrav, kan dette krav som nævnt fortabes i kraft af et stiltiende løfte om ikke at forfølge det. ²⁷⁸ Også i denne forbindelse er sagsøgtes kende- ligt gode tro afgørende. Grunden er, at sagsøger i medfør af forventningsteorien afgiver et stiltiende løfte om ikke-brug af korrektionskra- vet, dersom han undlader at præcisere, at han agter at forfølge det, selvom han ved eller burde vide, at sagsøgte i fraværet af en sådan præcisering i god tro kan opfatte ikke-forfølgelsen som udtryk for retsvilje til at opgive, frafalde eller eftergive kravet.

Således står et stiltiende løfte, afgivet af sagsøger, i centrum både for den korrektionsretlige retsstiftelse og for én praktisk betydningsfuld ophørsgrund for kravet. Hvert af disse løfter begrundes en frifindelse. De to løfter udløses efter de samme regler og ligner endvidere hinan- den derved, at de begge kan beskrives som løfter om at stille sig til- freds med *status quo*. En anerkendelse af betalingens rigtighed er det samme som en dispositiv tilkendegivelse om, at den *status quo*, der er opnået med betalingen, sætter endeligt punktum for skyldforholdet. Et stiltiende frafald af korrektionskravet er tilsvarende en forpligtende til- kendegivelse om ikke at ændre på *status quo* ved inddrivelse af kravet.

De to løfter adskiller sig fra hinanden på to punkter. For det første udfoldes den adfærd, der er relevant for spørgsmålet, om et løfte afgi- ves eller ej, på forskellige tidspunkter i forløbet. Hvorvidt det første løfte – den stiltiende anerkendelse af betalingens rigtighed – udløses eller ej, beror på sagsøgtes gode eller onde tro på betalingstidspunktet, mens udløsningen af det sidstnævnte – det stiltiende frafald af korrek- tionskravet – afhænger af, om sagsøgte er i god eller ond tro om sagsø- gers retsvilje efter dette tidspunkt. For det andet har de to løfter for- skellig indhold. Det første går ud på ikke at anfægte modtagerens ret til det erlagte (henholdsvis, i forbindelse med efterbetaling, ikke at an- fægte betalerens fuldstændige frigørelse) og udløses af korrektionsde- bitors kendeligt godtroende forventning om, at kreditor har denne retsvilje. Det andet går ud på ikke at gøre et korrektionskrav gældende, og udløses af korrektionsdebitors kendeligt godtroende forventning om, at kreditor har retsvilje til at opgive, frafalde eller eftergive korrek- tionskravet.

²⁷⁸ Se afsnit 6.2, s. 133 ff. ovenfor.

Kapitel 7 Korrektionsinstituttets aftaleretlige forankring

I NÆRVÆRENDE fremstilling har jeg omtalt korrektionsinstituttet som en godtrosbeskyttelse af debitor. Samtidig er det fremgået, at sagerne afgøres i lyset af svaret på ét eneste spørgsmål, nemlig om kreditor har afstået fra korrektion. På denne baggrund opstår spørgsmålet, hvorfor jeg ikke blot beskriver instituttets kerne som et udslag af det banale princip, at løfter skal holdes. Svaret er for det første, at denne opfattelse ikke stemmer med retspraksis, fordi den kun kan begrunde frifindelserne ved at henvise til, at løftet er ugyldigt. Ugyldighed er forenelig med god tro hos løftemodtager (korrektionsdebitor), hvilket strider mod den kendsgerning, at god tro altid fører til en frifindelse i korrektionsagerne. For det andet er det klart, at den eneste ugyldighedsregel, der kan komme i betragtning, er svigtende forudsætninger. Man er kort sagt tilbage ved Lassens standpunkt.

DOMSREFERATER

Dommene er ordnet kronologisk inden for den enkelte publikation. Publikationerne er ordnet alfabetisk i overensstemmelse med de nedenfor anførte forkortelser. Dog er domme fra UFR indsat først.

-	UFR
AFK	Kendelse afsagt af Ankenævnet for Forsikring
FED	Forsikrings- og erstatningsretlig domssamling
HRT	Højesteretstidende
J	Juristtidende
S	Schlegels Domssamling I –III (hvortil kommer et bind indeholdende domme fra perioden 1874–79). Henvisningerne er til S I, S II, S III og S 1874-79.

1870/0224

S solgte et parti kød til *K* og kunne søge et beløb tilbage, som han havde betalt *K* under den forudsætning, at et tilsvarende beløb ville blive betalt ham af toldvæsenet, hvilket ikke skete.

1870/0425

En virksomheds tilbagesøgningskrav vedrørende stedfunden refusion af en handelsrejsendes *H*s udlæg blev ikke taget til følge. Ganske vist havde *H* også rejst for andre huse, men det var ikke godtgjort, at rejserne derved var blevet forlængede eller fordyrede.

1870/0858 H

En skatteyder *S* kunne kræve en rekognition tilbagebetalt, som skattevæsenet havde opkrævet på grundlag af en fejlagtig forståelse af et arvefæsteskode. Det kunne ikke tillægges betydning, at *S* havde betalt uden forbehold, idet det var skattevæsenet, der om end i fuldkommen god tro havde givet anledning til, at der blev betalt for meget. Det lå endvidere skattevæsenet nærmere end *S* at beregne afgiften, og *S* havde ret til at gå ud fra, at myndighederne beregnede beløbet korrekt.

1871/0233 H

Skattevæsenet blev dømt til at tilbagebetale ejendomsskatter, som grundet en fejlagtig opmåling af et jordstykke gennem et længere tidsrum var blevet opkrævet hos grundejeren. Fejlen måtte nærmest tilregnes myndighederne, skatteyderen havde været ubekendt med fejlen og havde kun betalt, hvad der blev opkrævet, i tillid til den af myndighederne uden hans medvirken iværksatte opmåling og beregning.

Domsreferater

1880/1169

Fem måneder efter auktionen søgte en auktionskøber af en sølvopsats en del af budsummen tilbage fra auktionarius, idet opsatsen vejede mindre end auktionarius havde oplyst. Kravet blev taget til følge, til trods for, at auktionarius da havde afregnet over for rekvirenten.

1881/0415

En ladningsafskiber *A* fik af ladningsejeren *E* refunderet et beløb, som *A* havde udbetalt rederiet som forskud på fragt. Da skibet forliste og rederens krav på fragt derfor bortfaldt, blev *A* dømt til at tilbagebetale *E* beløbet, idet *A* burde have fået forskuddet forsikret og havde tilbageholdt et beløb dertil.

1881/0536 H

En kasserer *K* i fagforeningen *F* havde uden bestyrelsens samtykke taget sig betalt for sit arbejde i et udvalg. Dette fandt Højesteret berettiget, men *F* får dom for tilbagesøgning af halvdelen af vederlaget, da *K* ikke beviste at have brugt så megen tid i udvalget som hævdet.

1887/0251

En handelsrejsende blev anholdt, fordi han manglede handelsadgangsbevis og løste derfor, for atter at komme på fri fod, et sådant bevis og betalte uden forbehold den nødvendige afgift. Det antoges, at han havde ret til at få afgiften tilbage, hvis det skulle vise sig, at han ikke havde haft pligt til at løse bevis.

1891/0671

(Anke af 1890/0785) Da den relevante lov, der stammer fra 1791, ikke hjemler opkrævning af stempel ved mageskifte, blev der givet dom for tilbagebetaling af erlagt stempel.

1892/0148

K, der havde købt varer hos *S*, fremsendte til *S* en opgørelse over sit mellemværende med *S*, idet han anmodede om samtykke til at likvidere sin forretning. Opgørelsen indeholdt ingen post vedrørende erstatning for mangler ved varerne, men dette anses ikke for at afskære *K* fra senere at kræve en sådan erstatning.

1897/0579 H

En person, der ønskede at sælge brændevin en detail, fik af birkekontoret at vide, at dette krævede, at han løste næringsbevis. Da dette ikke var tilfældet, fik han dom for tilbagebetaling af den afgift, han havde erlagt i forbindelse dermed.

1897/0891

En engelsk kulsælger *S* krævede efterbetaling af køberen *K* under henvisning til, at fakturaprisen, der lå under dagsprisen i England, var anført ved en fejltagelse. *K* frifindes, idet han hverken findes at have pligt til at kende dagsprisen i England eller at måtte have indset, at den oplyste pris beroede på en fejltagelse. Dertil kommer, at *K* havde disponeret over kullene i tillid til denne pris.

1899/0425

K kautionerede for halvårslige renter og afdrag på en gældspost. Forpligtelsen var betinget af, at fordringshaver *F* afkrævede ham beløbet inden forfald. På et tidspunkt fandt opkrævningen først sted efter forfald. *K* betalte alligevel uden forbehold. Da han senere søgte beløbet tilbage, frifindes *F*, idet han havde haft føje til i betalingen at se afgørelsen af en af *K* erkendt gæld, dvs. ikke anses for at have måtte indset, at *K* alene betalte fordi han fejlagtigt mente at have pligt dertil.

1901/0112

Efter at enken *E* gennem et års tid havde modtaget 1375 kr. i fattighjælp vandt hun godt 6.000 kr. i et lotteri. Derefter forlangte fattigvæsenet hjælpen tilbagebetalt. Enken betalte. Hun ansøgte derefter byrådet om tilbagebetaling af det tilbagebetalte beløb, hvilket blev bevilget hvad angår beløb over 1.000 kr. *E* modtog herefter 375. retur og udtog stævning for de resterende 1.000 kr. Landsretten giver hende medhold med begrundelsen, at fattigvæsenets tilbagesøgningskrav ikke havde hjemmel ("retsgrund") i fattiglovgivningen. Det var uomtvistet under sagen, at de 1.000 kr. var både opkrævet og betalt under den forudsætning, at der var lovhjemmel for kravet.

1901/0514

En teaterdirektør frifandtes for en skuespillerindes krav på efterbetaling af månedsløn, idet hun blev anset for at have indgået på en stiltiende aftale om, at hun i de pågældende måneder kun havde krav på den aftalte månedsløn, hvis hun ikke ved andet arbejde i disse måneder indvandt et lige så stort beløb.

1903/0646

Styrmand *S*, der afløste en sygemeldt kaptajn, krævede kaptajnshyre for rejsen, hvilket han ikke var berettiget til efter Søloven. Rederiet *R* accepterede at betale kaptajnshyre, idet *R* svævede i den vildfarelse, at der ikke tilkom *S* provision for rejsen. Efter at *S* havde fået dom for et krav på provision, søgte *R* den for meget oppebårne hyre tilbage og får medhold.

Domsreferater

1906/0372

Under henvisning til vedtægterne for den fagforening, hvoraf hun var medlem, blev *A* dømt til at tilbagebetale modtaget strejkeunderstøttelse, hvortil hun ikke havde været berettiget.

1906/0467

R var repræsentant i Danmark for det udenlandske firma *F*. *R* bevægede *F*s skyldner *S* til at udstede en veksel til *R*s egen ordre, idet han i strid med sandheden tilkendegav, at dette ville nedbringe *S*' gæld til *F*. *R* incasserede senere beløbet, hvorefter *S* udtog stævning til tilbagebetaling af beløbet. *R* dømmes bl.a. under henvisning til, at der bl.a. fra *F*s side forelå udtalelser, der hos *S* var egnet til at fremkalde den tro, at det ikke var meningen af gøre vekslens gældende.

1906/0633

En lejer *L* skulle, hvis lejeaftale kom i stand, betale 800 kr. i husleje i kvartalet. Udlejer krævede, at første kvartals leje blev betalt forud. *L* forudbetalte imidlertid kun 500 kr., hvorfor udlejer gjorde gældende, at aftale ikke var indgået, men nægtede at tilbagebetale de 500 kr. Landsretten dømmer ham dertil under henvisning til, at han gjorde sin godkendelse af lejeaftalen afhængig af fuldstændig betaling af første kvartals leje.

1907/0218

En værge blev dømt til at tilbagebetale et rentebeløb til sin umyndiggjorte svigermor, idet den af Overøvrigheden meddelte approbation til at han som værge udstedte et gælds-brev til sin hustru vedrørende et beløb, som svigermoderen skyldte denne, ikke gav ham ret til at gøre gælds-brevet rentebærende.

1909/0183 H

Et forsikringsselskab fik ikke medhold i et tilbagesøgningskrav over for en forsikringstager, fordi det var i strid med et forlig om forsikringserstatningens størrelse, som parterne havde indgået med hinanden.

1910/0297

A og *B* aftalte, at *A* skulle overtage *B*s ny erhvervede ejendom, som *B* ikke havde råd til at beholde. Efter at *A* havde betalt nogle terminsydelser blev aftalen på *As* forlangende annulleret. *A* kunne ikke søge ydelserne refunderet hos *B*, der ikke havde misligholdt aftalen.

1910/0943 H

En lejer *L* fraflyttede lejemålet i oktober men forudbetalte leje frem til april det følgende år. Udlejer genudlejede fra april men tillod, uden at kræve yderligere leje, den nye lejer at flytte ind allerede i februar. *L* fik dom for tilbagebetaling af den forudbetalte leje fra tidspunktet, hvor den nye lejer flyttede ind.

1912/0486

I forbindelse med det økonomiske opgør vedrørende en misligholdt afbetalingskontrakt havde køber ret til at kreditere sig renter af gælden, som hans hustru grundet en vildfarelse om aftalens indhold havde betalt. Sælger procederede på, at renterne var hjemlet i aftalen.

1912/0761

En entreprenør *E* stævnedes byggeledelsen *B* til efterbetaling af en entreprisesum, mens bygherren fremsatte modkrav om tilbagesøgning af en del af den erlagte entreprisesum. Begge parter frifindes. En fortolkning af aftalegrundlaget viser, at efterbetalingskravet ikke består, mens tilbagesøgningskravet afskæres med begrundelsen, at *E* har fået mindre, end han har krav på, at det er et anliggende mellem *B* og bygherren, at *E* eventuelt har fået udbetalt større a contobeløb, end han havde krav på, og at *B* ikke tog forbehold for tilbagesøgning ved udbetalingerne.

1912/0940 H

A lejede lokaler af kommunen og skulle i medfør af aftalen betale kommunen et vist nærmere angivet beløb som refusion af den løn, som kommunen skulle betale en opsynsmand. Efter lejemålets ophør fik *A* dom for tilbagesøgning af forskellen mellem refusionsbeløbet og den løn, som kommunen faktisk udbetalte til opsynsmanden.

1915/0347

Under indtryk af, at et udvalg *U* af håndværkere havde anbragt ham op en liste over dårlige betalere, deponerede en fabrikant *F* et beløb hos udvalget, som en håndværker havde afkrævet ham. *U* blev dømt til at tilbagebetale beløbet, da det var retsstridigt at anbringe *F* på en sådan liste.

1916/0478

En konstitueret postmester fik først dagen efter at have modtaget sin løn for september at vide, at en anden allerede med virkning fra og med september var udnævnt til ny postmester. Det offentlige kunne ikke kræve lønnen tilbage.

1916/0814

Selskabet *S* fik strøm fra elværket *E*. I en periode blev *S*' målere aflæst af en medarbejder hos *S*, der fejlagtigt troede, at forbruget blev angivet i hektowatt-timer i stedet for kilowatt-timer. Betalingen var derfor i perioden kun en tiendedel af det korrekte beløb. Landsretten dømmer *S* til at efterbetale beløbet med begrundelsen, at de af *E* udstedte kvitteringer ikke var saldokvitteringer men alene kvitteringer for det faktisk betalte beløb, og at *S* heller ikke i øvrigt havde anført noget, der kunne begrunde et andet resultat.

1917/0274

Købmand *K* anmeldte en indbrudsskade og udfyldte en opgørelse over stjålne effekter på tro og love. Efter at nogle tyve senere på grundlag af deres egne forklaringer blev dømt for tyveri af færre varer end an-

Domsreferater

meldt, søgte forsikringsselskabet *F* erstatningen tilbage. *K* frifindes med begrundelsen, at straffedommen ikke var bevis for anmeldelsens urigtighed, ligesom *K* findes at have haft føje til at betragte udbetalingen af den ret ubetydelige erstatning "under et vist kulancesynspunkt", hvortil kom, at *F* ikke havde godtgjort, at *K* havde givet bevidst urigtige oplysninger.

1918/0366

Køber og sælger *S* af en ejendom blev enige om at dele udgiften til slutseddel og skøde ligeligt mellem sig. 27. marts 1917 fremsendte advokat *A* til sælger en uspecificeret regning vedrørende "omkostninger ved købekontrakt med stempel og skøde med tinglysning", kr. 153, hvilket beløb sælger betalte. 13. april samme år skrev *A* til *S*, at han ved beregningen af honoraret havde forregnet sig, idet halvdelen af omkostningerne i virkeligheden udgjorde 203 kr. *S* nægtede at efterbetale de 50 kr. Landsretten finder honoraret rimeligt og udtaler, at *A* ikke ved at sende regningen på det mindre beløb og ved at modtage dette kan være afskåret fra at berigtige den skete fejlregning.

1920/0449

En enkefrue *E* hævede gennem tre terminer renterne på nogle obligationer, udstedt af Københavns Kommune *K*, før end hun opdagede, at de var udtrukket. *K* krævede renterne tilbagebetalt ved modregning og procederede på, at det var en praktisk uoverkommelig opgave at gennemse tusindvis af rentekuponer, der præsenteres til udbetaling, med henblik på at sikre, at ingen af obligationerne er udtrukket siden sidst. *K* får medhold, idet *K* ikke kan bebrejdes de stedfundne udbetalinger, hvorimod fejlen må bebrejdes *E*, der "...uden vanskelighed kunde have foretaget...den fornødne undersøgelse, f.eks. ved at efterse de almindelige trækningslister...".

1920/0689 H

En virksomhed tilbagesøgte en del af en merpris, som man i en periode med stigende kulpriser havde betalt for elektricitet, men får ikke medhold, da el-værket ikke havde givet tilsagn om en maksimalpris mindre end den faktisk erlagte, ligesom kravet ikke var hjemlet i takstregulativet.

1920/0839

Grundet en regnefejl fra en toldembedsmands side blev en handelsmand *H* kun afkrævet 1/10 af den pligtige told i forbindelse med indførsel af en bil. Da fejlen nogle måneder senere kom for en dag, blev vedkommende embedsmand tilpligtet at betale restbeløbet. Han udtog derefter stævning mod *H*, under hvilken sag *H* bl.a. henviste til, at han havde videresolgt bilen, før efterbetalingskravet blev fremført, og i den forbindelse måtte konstatere et tab, hvis han skulle efterbetale told. Landsretten udtaler, at det må påhvile en person, der importerer automobiler, "i nogen grad" at undersøge, hvilken told, der hviler på dem, og at *H* i så fald ikke ville have kunnet undgå at blive opmærksom på, at den opkrævede told måtte bero på en fejl. Da det fremdeles må have

stået ham klart, at også toldvæsenet kan begå regnefejl, og at der ikke i den omstændighed, at han fik automobilet udleveret mod betaling af den oprindeligt krævede told ikke lå nogen garanti for, at beløbet var rigtigt udregnet, kan H ikke anses for at have været i tilstrækkelig begrundet god tro. Herefter dømmes H til efterbetaling af tolden.

1921/0450 H

En aktietegner kunne kræve betaling for tegnede aktier tilbage, da tegningen grundet selskabets urigtige oplysninger var uforbindende for ham.

1922/0524 H

Indenrigsministeriet betalte en godtgørelse, hjemlet i kornlovgivningen, til en person *E*, der på betalingstidspunktet var ejer af den ejendom, som havde leveret kornet. Senere blev ministeriet dømt til at betale godtgørelsen til en anden person *E1*, der havde været ejer på tidspunktet, hvor kornet var blevet leveret. Herefter søgte ministeriet godtgørelsen tilbage fra *E*, der nægtede at betale, idet han gjorde gældende, at ministeriet havde betalt, fordi man svævede i den vildfarelse, som man også har bibragt ham og alle andre, der har modtaget godtgørelse, at retten til godtgørelse fulgte med ejendommen. Landsret og Højesteret dømmer *E* dertil, idet han var eller burde være klar over, at ministeriet ikke ville eller havde hjemmel til at udbetale godtgørelsen til nogen anden end den, det med rette tilkommer, og navnlig ikke kunne udbetale det to gange. Det af *E* anførte giver ikke tilstrækkeligt grundlag for at nægte ministeriet at få tilbagebetalt den ved en fejltagelse udbetalte godtgørelse. Herefter dømmes *E*. 279

1923/0594H

Handelsagenten *A* var provisionslønnen og fik a conto udbetalt 150 kr. om ugen. I den første tid optjente han ingen provision, men da dette efterhånden skete, ville arbejdsgiveren modregne det for meget udbetalte i provisionen. Herefter sagde *A* op. Sø- og Handelsretten og Højesteret giver arbejdsgiveren medhold i tilbagesøgningskravet under henvisning til, at *A* erkendte, at det var aftalt, at for meget betalte beløb skulle "føres over".

1925/0946 H

Da skatteyderen *S* indgik forlig med skattemyndighederne vedrørende efterbetaling af statsskat, gjorde kommunen *K* krav om efterbetaling af kommuneskat under henvisning til, at han havde opgivet sine indtægter for lavt. *S* betalte men udtog senere stævning med påstand om tilbage-

279 Dette bliver i domshovedet til, at *E* henset til retsforholdets særlige karakter burde have forstået, at ministeriet ikke ved udbetalingen ville afgøre, hvilken af ejendommen successive ejere beløbet i virkeligheden tilkom.

I en redaktionel note tilføjes, at dommen formentlig må forstås sådan, og at den derfor ikke har taget stilling i striden mellem Ørstedes og Lassens opfattelse af *condictio indebiti*.

Domsreferater

søgning. Landsretten og Højesteret giver S medhold med begrundelsen, at forliget ikke er en lovmæssig ændring af S' ligning, hvorfor kommunens krav ikke har haft den fornødne hjemmel.

"Da det endvidere må anses for utvivlsomt, at S kun har betalt under den for K kendelige forudsætning, at han var pligtig dertil, medmindre han kunne opnå en ændring i den af statens skattemyndigheder truffene afgørelse, mens det må have stået de kommunale skattemyndigheder klart, at den af dem benyttede fremgangsmåde var uden for det sædvanlige og ikke havde hjemmel i ordene i den herhenhørende lovbestemmelse, således at det for dem i hvert fald måtte stille sig som tvivlsomt, om den var berettiget, findes der er mangle tilstrækkelig retsgrund, at K skulle beholde de ommeldte urettelig oppebårne beløb...". 280

1926/0007

En sælger havde i medfør af købekontrakten krav på refusion hos køber af udlæg til stempel. Da sælger imidlertid afkrævede køber et større beløb end udlagt, blev han dømt til at betale det overskydende beløb tilbage.

1926/0341 H

Skattevæsenet tilbød skatteyderen S forlig om hans statsskat, på vilkår, at skattevæsenet tilbagebetalte erlagt skat på grundlag af en fornyet ligning. Da den for meget erlagte statsskat herefter var beregnet og tilbagebetalt til S, krævede han tilbagebetaling af kommuneskat, idet han gjorde gældende, at ligningen også fandt anvendelsen på kommuneskatten. Højesteret giver S medhold heri og dømmer herefter kommunen under henvisning til en nærmere angiven lov.

1927/0012 H

Uden at erkende nogen pligt dertil betalte en gårdejer G et beløb til en slagters dødsbo B for at afværge, at B meldte ham til politiet. Under en sag, som G anlagde med krav om tilbagebetaling, blev B frifundet, idet G ikke godtgjorde ikke at have haft pligt til at betale beløbet.

1927/0345

En købmand K begik en række fejl i sin selvangivelse, hvilket foranledigede, at han i 1919 indgik på forlig om efterbetaling af statsskat med 15.000. Derefter afkrævede kommunen ham efterbetaling af kommuneskat, hvilket han forligsmæssigt betalte med 13.000 kr. Senere afsagde Højesteret nogle domme, som efter Ks opfattelse godtgjorde, at kommunen ikke havde haft noget krav på efterbetaling af kommuneskat. Højesteret udtaler, at K ikke har anført noget, der kan berettige ham til at træde tilbage fra forliget med kommunen, hvorfor kommunen frifindes.

280 Ganske tilsvarende 1925/0948. Tankegangen er præget af Lassens synspunkter.

1927/0359

En direktør *D*, ansat i maj 1919, modtog ikke fast løn men en overskudsandel i selskabet *S*. Da *D* i april 1921 fratrådte, blev *S* likvideret. Det havde da aldrig givet overskud, og aktiekapitalen var tabt. *E*, der ved ophøret var eneaktionær, sagsøgte i marts 1926 *D* med påstand om tilbagebetaling af de beløb, som *D* løbende havde udbetalt a conto til sig selv. Han gjorde gældende, at det aldrig havde været meningen, at de skulle tilbagebetales, hvis der intet overskud fremkom, men kun, at de skulle modregnes i hans andel i et eventuelt overskud. Landsretten og Højesteret udtaler, at hvis der som hævdet af *E* var tale om et lån, kunne *S* have gjort tilbagesøgningskravet gældende ved afslutningen af regnskabet for 1920, hvorfor kravet nu er forældet i medfør af 1908-loven.

1927/0720

En sømand blev grundet retsvildfarelser og faktiske vildfarelser hos skattemyndighederne pålignet kommuneskat i to år. Beløbene kunne søges tilbage.

1928/0461

Et firma *F* havde eneforhandling af en vis type maskiner. *F* havde pligt til at aftage for, og forudbetale, et minimumsbeløb om måneden. Da *F* opsagde kontrakten, havde *F* betalt mere, end man havde modtaget og gjorde krav på tilbagebetaling af det overskydende beløb. Højesteret giver *F* medhold. I mangel af klar modstående bestemmelse findes *F* at have krav på at få det af *F* som forskud betalte beløb kontant tilbagebetalt.

1928/0600

Bageren *B* var som led i en ejendomshandel i 1923 med mølleren *M* forpligtet til i en periode af ti år at købe sit mel hos *M*. I november 1927 opdagede *B*, at *M* beregnede sig en overpris for melet på 1-5 kr. per sæk. Han reklamerede over for *M*, som erkendte, at han fordi *B* var en langsom betaler, havde beregnet sig en overpris, der efterhånden androg 512 kr., som han tilbød at betale tilbage. Overprisen var klart og særskilt angivet på samtlige følgesedler. *B* påstod sig løst fra aftalen om aftagelse af mel og søgte de 512 kr. tilbage. Landsretten giver *B* medhold i, at *M* ikke har haft føje til at gå ud fra, at *B* stiltiende var gået med til at betale mere end dagsprisen og giver ham med denne begrundelse medhold i tilbagesøgningspåstanden. En ophævelse findes ikke berettiget.

1929/0136

En forpagter *F* reklamerede først efter nogle års forløb over, at det forpagtede areal androg 53, ikke 58, tønder land, og krævede den for meget erlagte forpagtningsafgift tilbage. Bortforpagteren dømmes, da han måtte regne med, at *F* stolede på hans oplysninger om arealets størrelse.

Domsreferater

1929/0170

Arvinger efter en husmand blev dømt til at tilbagebetale alderdomsunderstøttelse, som husmanden havde modtaget uden ret dertil, idet han gav væsentligt urigtige oplysninger om sine formueforhold.

1929/0247 H

En virksomhed kunne ikke bevise, at et provisionsbeløb, som man flere år tidligere havde udbetalt i forbindelse med en agents afsked, var betalt med urette. Agenten blev derfor frifundet for tilbagesøgningskravet

1930/0620

Sognefoged *S* inddrev skatterestancer for sogneråd *R*. *S* afregnede modtagne skattebeløb a conto over for sognerådsformanden *F*, som da som regel kvitterede. Ved den endelige opgørelse mellem *S* og *F* vedrørende en restanceliste afskrev man først uerholdelige beløb, hvortil lagdes de af skatteyderne direkte til *F* indbetalte skatter. Når dette samlede beløb blev fratrullet i listens totalsum, fremkom *S*' tilsvær, som han berigtigede ved overgivelse af kvitteringerne udstedt af *F* og konstant betaling af et eventuelt overskydende beløb. Vedrørende 1927–28 beregnede *R*, at *S*' tilsvær var 5.500 kr., hvilket beløb *S* betalte i maj 1928. *R* mente imidlertid, at *S* for tidligere skatteår skyldte yderligere 5.000 kr. Da *S* nægtede at betale, udtog *R* stævning. *R* lå inde med samtlige restancelister vedrørende tidligere år med tilhørende kvitteringer. Højesteret bemærker, at *S* ved afleveringen af restancelisterne har tilsigtet en endelig afregning, hvorfor eventuelle indsigelser mod afregningerne burde være fremkommet straks.

1931/0336

Amtskommunen *As* udgifter til bekæmpelse af smitsom kalvekastning blev refunderet af Landbrugsministeriet *L*. Dyrlæge *Ds* regninger fandtes efter revision at være for høje, hvorefter *L* afkrævede ham det for meget erlagte. Landsretten giver *L* medhold med begrundelsen, at *D* ikke har haft hjemmel til at opkræve de honorarer, som han beregnede sig, og at det ikke kan lægges *L* til last, at de pågældende beløb med urette er blevet betalt til *D*.

1931/0617

En dyrlæges regninger til amtet var for høje, fordi han ved undersøgelser for smitsom kalvekastning dels havde brugt for megen tid, dels havde udført undersøgelser, der ikke var påkrævede. Det for meget erlagte kunne søges tilbage af amtet. Det var ikke til hinder herfor, at politimesteren havde godkendt regningerne.

1931/0821

H og *M* blev skilt i 1911 på vilkår, at *M* til *H* betalte et månedligt underholdsbidrag. Dette betalte *M*, indtil han i 1930 erfarede, at *H* allerede i 1914 havde indgået nyt ægteskab. *M* anlagde sag mod *H* og hendes nye mand *M1* til tilbagebetaling af bidrag erlagt siden 1914. *H* dømmes (2-1) til at tilbagebetale beløbet, medens *M1* frifindes, idet

han ikke havde "nærmere kendskab til grundlaget for bidraget", dvs. anses for at være i god tro med hensyn til Hs ret til pengene.

1932/0488

Da direktør **D** blev opsagt uden varsel modtog han en godtgørelse fra arbejdsgiveren **A**. Da det senere viste sig, at en bortvisning var berettiget, krævede **A** godtgørelsen tilbage. Han får dom derfor med begrundelsen, at forudsætningen for udbetalingen er bristet.

1932/0996

En ejendom tilhørende **A** blev af den lokale kommune **K** pålagt kloakafgift. Da afgiften var betalt, besluttede **K**, at ejendommen alligevel ikke skulle pålægges afgiften, og at beløbet skulle tilbagebetales **A**. Før dette skete, blev ejendommen ved tvangsauktion overtaget af **B**, der afkrævede **K** afgiften. **K** betalte beløbet til ham. Landsretten lægger til grund, at tilbagesøgningskravet ikke følger ejendommen, og dømmer derfor **B** til solidarisk med **K** at betale beløbet til **A**. **B** ansås i det indbyrdes forhold til **K** at være eneansvarlig. **281**

1933/0036 H

En svensk landmand **S** solgte en vognladning hvede til mellemhandleren **M**, der videresolgte til danskeren **K**. Hveden blev transporteret med jernbane og fragtpapirene angav **S**' danske adresse som destination. Banen udleverede imidlertid uden at få betaling hveden til **K**. Banen dømtes til at erstatte **S** hveden og søgte derefter beløbet refunderet hos **K**. Landsretten dømmer **K**, der ved modtagelsen af hveden har været i ond tro, idet det af fragtpapirene fremgik, at sendingen ikke var bestemt for ham. Højesteret frifinder **K**, idet **K**, der ikke havde købt mod dokumenter og havde betalt **M**, var berettiget til at gå ud fra, at banen før udleveringen havde sikret sig rette vedkommendes bemyndigelse dertil.

1933/0215 H

En række vognmænd krævede delvis tilbagebetaling af afgifter opkrævet i medfør af Færdselsloven til dækning af udgifter afholdt af et udvalg nedsat til gennemgang af rutebilnettets fremtid. Vognmændene henviste til, at den pågældende del af afgifterne ikke blev anvendt til det angivne formål. Ministeriet frifindes, idet der ikke er hjemmel for et krav på tilbagebetaling af afgifterne, hvis størrelse med hjemmel i loven var fastsat skønsmæssigt.

1934/0131

I 1928 blev den 16-årige **B** af værgerådet **V** anbragt på iagttagelses-hjemmet **I**. Udgifterne blev afholdt af den stedlige kommune **K**. I strid med gældende forskrifter forblev **B** på **I** efter det fyldte 18. år, selvom der ikke af **V** var truffet beslutning om forsorgens forlængelse. Efter at Socialministeriet havde nægtet at refundere **K** udgifterne forbundet

281 Omtrent tilsvarende 1932/0023 H.

Domsreferater

med Bs ophold efter det fyldte 18. år, tilbagesøgte K disse hos I, men får ikke medhold, da I anses for efter omstændighederne at have haft føje til at gå ud fra, at V havde draget omsorg for forlængelse af for sorgen.

1934/0358

10 år efter at være blevet dømt at betale bidrag til Ms barn blev *F* ved en ekstraordinær anke frifundet, mens *M* frifindes for hans krav om tilbagesøgning af de ydede bidrag, idet hun "har haft føje til at opfatte erlæggelsen af de bidrag, der er ydet i henhold til den afsagte, hidtil upåankede dom og den på grundlag heraf udfærdigede alimentationsresolution som en endelig afgørelse af Fs alimentationspligt for det forløbne tidsrum".

1934/0995

Da vekselerer *V* afregnede en aktiehandel over for en kunde *K*, kom han ved en fejl til at fremsende ca. 5.000 for meget. V og K blev enige om at klare sagen på vilkår, at K tilbagebetalte halvdelen. K betalte imidlertid ikke, og da V udtog stævning, var kravet forældet efter 1908-lovens § 1.

1938/0545

Da *S* udstykkede sin ejendom i to, købte *K* den ene og forpagtede den anden. Senere gjorde K gældende, at en del af den forpagtede jord i virkeligheden tilhørte den solgte parcel. K gjorde gældende, at det ved indgåelsen af forpagtningsaftalen var en forudsætning for ham, at han betalte for forpagtning af jord, der ikke tilhørte ham selv, og krævede på denne baggrund en del af de erlagte forpagtningsafgifter tilbage. S frifindes med begrundelsen, at K får medhold i sin opfattelse af, hvad der blev solgt.

1938/1004

Sælger opgjorde købesummen over et parti soja forkert og sendte 2–3 måneder senere en yderligere regning på restbeløbet, Køber nægtede at betale, fordi der var gået for lang tid, men dømmes dertil.

1939/1041 H

Gårdejer *As* gård nedbrændte. Branden var påsat af *As* hustru *H*, hvilket han ikke vidste. Forsikringsselskabet *S* udbetalte forsikringserstatning, men krævede erstatningen tilbagebetalt, da H blev dømt for at have påsat branden. Landsretten og Højesterets flertal (5) giver S medhold med begrundelsen, at det præventive sigte i Forsikringsaftalelovens § 85 forskertses, medmindre bestemmelsen hjemler adgang til tilbagesøgning over for en ægtefælle i god tro. Højesterets mindretal (2) vil frifinde med begrundelsen, at der ikke er nogen hjemmel til at kræve tilbagebetaling. Det bemærkes i den forbindelse, at "...udbetalingen er sket, efter at brandårsagen har været genstand for offentlig undersøgelse, at A, der ikke hæfter for Hs ansvar, var i fuldkommen god tro ved modtagelsen af forsikringssummen, som i øvrigt kun angik værdier under *As* rådighed og at en tilbagebetaling nu ville være væsentlig

byrdefuldere for ham, end om udbetalingen oprindelig ikke havde fundet sted"

1942/0734 H

Kommunen *K* betalte i en periode et halvårligt bidrag til anlæg af en ny jernbane, der var projekteret af staten. Efter at projektet var opgivet, søgte *K* beløbene tilbage under anbringende af, at beløbene i medfør af en nærmere angiven lov først kunne kræves erlagt ved jernbanens ibrugtagning. Højesteret statuerer, at *K* ved ikke at tage forbehold, da man efter påkrav betalte de halvårlige bidrag, har afskåret sig fra at gøre indsigelsen gældende.

1943/0793 H

Direktør *D* hævdede 2.000 kr. i a conto tantieme for 1938. Ved slutningen af året fratrådte han stillingen. Selskabet *S* beregnede da hans tantieme for 1938 til 138 kr., og krævede det overskydende beløb betalt tilbage. Højesteret giver *S* medhold, idet *S* havde givet *D* alle oplysninger, der var nødvendige for beregningen af hans tantieme.

1943/1058

M levede sammen med *K* i nogle år fra efteråret 1935 og betalte efter samlivets ophør bidrag med 925 kr. til *Ms* barn *B*, født i oktober 1935. Da en blodtypebestemmelse i 1943 godtgjorde, at *M* ikke var far til *B*, søgte *M* bidragene tilbage, idet han især gjorde gældende, at *Hs* forklaring om i avlingstiden alene at have haft samleje med ham, var bevidst urigtig. Landsretten frifinder *M* med begrundelsen, at vel er hendes under strafansvar afgivne forklaring om sine kønslige forhold i avlingstiden ikke sand men det findes dog overvejende betænkeligt at lægge til grund, at *M* alene af denne grund skulle have ret til kræve beløbene tilbagebetalt. Det tilføjes, at *M* kunne have "så mange fuldt naturlige grunde til at betale til *Bs* underhold".

1945/0378

Et menighedsråd *M* opkrævede hos en valgmenighed *V* betaling for brug af sognekirken. Opkrævningen var i strid med dagældende lov. Tilbagesøgningskravet var imidlertid fortabt, da *Ms* fejl var undskyldelig, og da *V* betalte de specificerede regninger efter påkrav og uden at tage forbehold om tilbagesøgning.

1947/0912

Fagforeningen *F* udskrev i strid med foreningens love ekstrakontingent i anledning af en strejke. Et halvt år senere søgte en af *Fs* underafdelinger *U* beløbet tilbage under henvisning til den manglende hjemmel. Landsretten anser *F* for at have handlet ud fra et forsvarligt skøn over *Fs* og underafdelingernes interesser. Da *U* ikke havde rejst indsigelse mod opkrævningen og ikke i forbindelse med betalingen havde taget forbehold, kan *U* ikke så længe efter strejkens afslutning få beløbet tilbagebetalt.

Domsreferater

1950/0185

Da en bank konstaterede, at der manglede 6.500 kr. i kassen, som blev varetaget af medarbejderen *M*, opfordrede en repræsentant for banken *Ms* svoger *S* til at dække manglen, hvilket han gjorde. Senere blev *M* anholdt og afskediget, hvorefter *M* krævede pengene tilbagebetalt. Landsretten og Højesteret giver ham medhold med begrundelsen, at det var en kendelig forudsætning for hans indbetaling, at der kun var tale om en kassedifference, og at indbetalingen derfor kunne forventes at betyde, at *M* kunne beholde sit arbejde.

1950/0949

Arkitekt *A* udførte tegninger for bygherre *B*. Der var ingen aftale om honoraret. På *As* begæring fik han under byggeriet udbetalt 2.500 kr., idet han oplyste, at han plejede at få ca. halvdelen af sit honorar udbetalt a conto. Byggeriet blev afsluttet i efteråret 1947 og ultimo oktober 1947 sendte *A* en regning på 3.568 kr. *A* conto beløbet var fratrullet. I november protesterede *B* over visse poster i regningen, ligesom han fremsatte forbehold om erstatning med kr. 12.000, fordi bygningen var forkert placeret på grunden. *A* fastholdt imidlertid sit honorarkrav og afviste erstatningskravet. I december fremsendte *A* en ny regning, idet han angav at have glemt honorar for et omarbejdet projekt, og at honoraret var forkert beregnet på grundlag af gældende honorartakster. Kravet blev hermed mere end fordoblet. Under sagen procederede *B* på god tro, ikke mindst henset til, at *A* fastholdt den fejlbehæftede regning, efter at *B* havde protesteret derimod. Landsretten udtaler, at eftersom *B* ikke anerkendte *As* regning, er *A* ikke afskåret fra at berigtige fejl deri. Der kan derfor ikke gives *B* medhold i, at fremsendelsen af regningen, heller ikke *As* fastholdelse deraf efter at *B* havde protesteret, må opfattes som afkald fra *As* side på eventuelle yderligere krav.

1951/0263 H

(anke af 1949/0965) Efter at *F* og *M* i 1946 blev separeret, blev det ved blodtypebestemmelse fastslået, at *F* ikke var far til *Ms* barn *B*, født i 1940. *F* og *M* havde haft samleje i avlingstiden. *F*1 anerkendte faderskabet. *F* krævede derefter tilbagebetaling af udgifter, som han under samlivet med *M* havde afholdt til barselsfærd og *Bs* underhold. Højesteret frifinder *M* med begrundelsen, at kravet under de foreliggende omstændigheder ikke har hjemmel i gældende ret.

1952/0599

El-installatøren *I* stillede i 1939 i forbindelse med udførelse af en entrepris sikkerhed på 2.000 kr. over for en transformatorforening *T*, der på sin side stillede en sikkerhed på 3.500 kr. over for et elektricitetsværk *E*. Da *E* i 1943 frigav sikkerheden, stillet af *T*, fremsendte *T* de 3.500 kr. til *I*, idet man fejlagtigt mente, at denne sikkerhed var stillet af ham. *I* dømmes til tilbagebetaling af beløbet, idet korrekt bogføring hos *I* ville have indebåret, at *Ts* konto udviste en saldo i *Ts* favør, svarende til beløbet. Det må derfor umiddelbart efter den stedfundne betaling have stået *I* klart, at beløbet var fremsendt ved en fejltagelse.

1952/0974

Landbrugsministeriet opkrævede en afgift på importeret hvede uden at den fornødne hjemmel var til stede men frifindes for et tilbagesøgningskrav, da den pågældende hvedeimportør måtte antages at have overvæltet omkostningen på sine aftagere.

1953/0168

M fødte i 1950 barnet **B**. Hun levede da i ægteskab med **F**, men parret blev i september samme år skilt på vilkår, at **F** skulle svare bidrag til **B**, hvorefter **M** giftede sig med **F1**. I avlingstiden havde **M** og **F** haft et enkelt samleje, mens **M** under skilsmisssagen fortav, at hun havde adskillige med **F1**. I 1952 blev det ved dom efter blodtypebestemmelse fastslået, at **F** ikke var far til **B**, hvorefter **F** krævede de af ham afholdte barselsudgifter og udgifter til **Bs** underhold tilbagebetalt. Landsretten frifinder **M**, idet hun ikke ved at have fortiet den væsentlige sandsynlighed for, at **F** ikke var far til **B**, har påført sig pligt til at erstatte **F** udgifter til barselsfærd og **Bs** underhold, som han havde afholdt, medens ægteskabet bestod.

1953/0222 H

Efter at **A** igennem nogle år havde oppebåret dagpenge med i alt kr. 4.350, viste det sig, at han grundet sine indkomst- og formueforhold i medfør af **A**-kassens vedtægter ikke var berettiget til nogen understøttelse. Vedtægterne indeholdt en bestemmelse om pligt til tilbagebetaling af beløb, der er oppebåret ved en fejl, selvom modtageren ikke kan bebrejdes fejlen. Landsretten dømmer **A** med begrundelsen, at "...der hos **A** har foreligget en sådan ond tro, at de vedtægtsstridige understøttelser må anses oppebåret af ham på egen risiko med hensyn til deres rigtighed, og at de således må anses sket med forbehold. Heraf følger, at når understøttelsernes uretmæssighed er officielt konstateret, vil **A** have at fralægge sig de uretmæssige understøttelser..." Højesterets flertal (8) finder, at **A** var i ond tro om sin ret til understøttelsen, idet han bl.a. ikke har givet behørig oplysninger om sine formueforhold. Han anses herefter for at have pligt til at tilbagebetale beløbene, der er modtaget i strid med gældende lov og vedtægterne. Da **A**-kassen imidlertid har udvist forsømmelighed med at kontrollere, om **A** opfyldte betingelserne, findes **A** at have ret til at modregne sit kontingent i beløbet, der skal betales tilbage. Højesterets mindretal (1) vil frifinde under henvisning til, at **A** ikke var i den nødvendige onde tro. Et andet mindretal (1) vil begrænse beløbet til et skønsmæssigt beløb på kr. 2.500, under henvisning til, at **As** kontingent ville have været mindre, hvis han i perioden havde været ikke-nydende medlem og til, at han i fraværet af understøttelse må antages at have forbrugt af sin formue i en sådan udstrækning, at han opnåede ret til understøttelse.

1953/1096

En fiskeeksportør **F** solgte nogle partier muslinger til en grosserer **G**, men afsendte dem efter aftale med **G** direkte til **Gs** aftagere i Frankrig. For de første partiets vedkommende fik **F** betaling fra **G**, medens tre senere leverancer blev betalt ved checks, som en af aftagernes bank **B**

Domsreferater

ved en fejl fremsendte til F. Senere krævede B pengene tilbage. Landsretten giver B medhold. F solgte muslingerne til G og kunne derfor ikke påregne at modtage betaling fra B. Da F således måtte være forberedt på, at betalingen kunne bero på en fejltagelse, bør han, der har indladt sig i risiko ved at yde G kredit, ikke kunne tilegne sig det fra B modtagne beløb.

1953/1111

S solgte en maskine til K for en pris, der som "urimelig" stred mod den dagældende prislov. Landsretten dømmer S til at tilbagebetale det overskydende beløb, idet K ikke ved købet var klar over, at prisen var urimelig.

1955/0717

Repræsentanten R var fuldstændig provisionslønnnet. Hver uge fik han udbetalt 150 kr., hvorfor han kvitterede "a conto provision til senere forregning". Undertiden blev en opgørelse foretaget, som R underskrev. Disse viste efterhånden altid en saldo i arbejdsgiveren As favør. Da R sagde op, gjorde A krav på tilbagebetaling af ca. 9.500 kr. som for meget betalt provision. Dette nægtede R under henvisning til, at begge parter opfattede de 150 kr. som minimumsløn, således at et overskydende beløb kun skulle berigtiges ved modregning. Sø- og Handelsretten frifinder R under henvisning til, at A må have vidst, at provisionen ikke kunne dække Rs leveomkostninger, og til, at A vidste, at gælden var stadig stigende, uden at dette fik A til at udtrykke betænkelighed eller rejse spørgsmålet om gældens afvikling over for R." Herefter måtte R med nogen føje gå ud fra, at saldoen kun skulle reguleres, hvis indtjeningen gjorde dette muligt. "Retten nærer betænkelighed ved at antage, at det har stået R klart, at A betragtede saldobeløbet som en gældspost, der kunne inddrives efter almindelige regler"

1955/0730

I forbindelse med et aktieselskabs likvidation fik direktøren D en del af sit løntilgodehavende udbetalt a conto af boet. D udtog stævning med påstand om, at resten af tilgodehavendet var privilegeret, mens boet gjorde gældende, at lønkravet som helhed var simpelt, og at det a conto udbetalte beløb derfor skulle tilbagebetales. Boet får medhold i det konkursretlige spørgsmål, men ikke i tilbagesøgningskravet, idet D havde modtaget beløbet i god tro og uden at give boet vildledende oplysninger.

1958/0444

En vognmand fandtes ikke at have haft føje til at gå ud fra, at omlægning fra benzin- til dieseldrift kun ville medføre en forøgelse af vægtafgiften på 42 kr. per kvartal. Han blev derfor dømt til at efterbetale vægtafgift.

1958/1139H

Sø- og Handelsretten dømmer toldvæsenet til at tilbagebetale told, som med urette var opkrævet uden hensyntagen til forhandleravancer.

282

1959/0321

A opholdt sig i 1936-1945 i Tyskland. I maj 1956 fik han underretning om, at han med tilbagevirkende kraft fra november 1955 ville modtage visse socialforsikringsydelser fra Tyskland, hvortil han under opholdet havde betalt præmie. Herefter gjorde kommunen krav på tilbagebetaling af et tilsvarende beløb, som *A* efter hjemkomsten havde modtaget i invaliderente. Landsretten og Højesterets flertal (4) dømmer *A* med begrundelsen, at han henset til de tyske ydelser ikke er berettiget til invaliderente. Højesterets mindretal (3) vil frifinde hvad angår beløb modtaget indtil maj 1956, idet *A* indtil denne dato have føje til at gå ud fra, at han havde ret til den oppebårne invaliderente.

1961/0370 H

En skatteyder fik medhold i et krav på tilbagebetaling af ejendomsskat, som blev opkrævet, fordi skattemyndighederne ved en fejl undlod at inddrage grundens særlige dybde.

1962/0424

Toldvæsenets omtarifiering med virkning for fremtiden er ikke udtryk for, at den hidtidige tarifiering er fejlagtig. Told erlagt med hjemmel i den oprindelige tarifiering kan derfor ikke søges tilbage.

1962/0758

Maskinassistent *M* fik efterreguleret sin løn i forbindelse med en overenskomst, der indebar lønforhøjelser med tilbagevirkende kraft. Imidlertid fik han udbetalt for meget, idet hans arbejdsgiver, rederiet *R*, forvekslede ham med en maskinmester af samme navn og først opdagede fejlen nogle måneder senere. *M* frifindes for tilbagesøgningskravet, idet han anses for at have modtaget beløbet i god tro om fejlen, der udelukkende måtte bebrejdes *R*. I øvrigt blev tilbagesøgningskravet først efter længere tids forløb begrundet på en sådan måde, at *M* blev i stand til at tage stilling til dets berettigelse.

1965/0492

Foreningen af Smelteostfabrikanter i Danmark sagsøgte Landbrugsmi-nisteriet til tilbagesøgning af afgift, som var opkrævet for mælkepro-dukter, som blev eksporteret. Landsretten og Højesteret giver sagsøger medhold i, at afgiften er opkrævet uden hjemmel, og giver dom for tilbagesøgningskravet med den yderligere begrundelse, at det ikke kan antages, at omkostningen er overvæltet på de udenlandske købere.

282 Højesteret anser tolden for opkrævet med rette.

Domsreferater

1967/0114 H

Fra april 1962 til udgangen af juni 1965 var **R** ansat som repræsentant for firmaet **F**. I fast løn skulle R modtage 1200 kr. om måneden, mens provision skulle opgøres og udbetales månedligt, dog således, at R var berettiget til i a conto provision at få udbetalt 2000 kr. om måneden. R fik en gang om måneden tilstillet provisionsnotaer men fik altid, uanset størrelsen af den optjente provision, udbetalt de 2000 kr. En provisionskonto, som F førte, og som R først så ved sin fratræden, viste, at han i 1962-64 havde fået udbetalt i alt 15.000 kr. mere i a conto provision, end han havde optjent, men i 1965 havde modtaget 9.000 kr. mindre end optjent. R udtog stævning til betaling af de 9.000 kr. Højesterets flertal (4) frifinder F med begrundelsen, at R ved sin fratræden må have vidst, at han havde modtaget væsentligt mere, end han havde krav på i provision, og at han ikke have føje til at mene, at F havde givet afkald på modregningsadgangen hjemlet i ansættelsesaftalen i Funktionærlovens § 9, stk. 2. Mindretallet (1) dømmer F med begrundelsen, at F ikke overgav R udskrift af kontoen og ej heller på noget tidspunkt i ansættelsesforholdet lod R forstå, at han skyldte F penge. Under disse omstændigheder er modregningsadgangen fortabt, fordi F ikke senest ved Rs fratræden gjorde modregning gældende men tværtimod efter hans fratræden tilsendte ham flere provisionsnotaer uden at tage forbehold.

1969/0976

Murermester **M** opførte et hus for bygherre **B**. Entreprisesummen blev betalt i rater under og efter arbejdets udførelse. Kort efter krævede M yderligere et beløb, som B straks betalte uden protest. Beløbet skyldtes ikke, men M frifandtes for tilbagesøgningskravet, da B først krævede tilbagebetaling ca. otte måneder efter betalingen og derefter, til trods for, at M afviste kravet, lod gå yderligere ca. halvandet år, før han søgte advokatbistand.

1970/0096 H

En sælger **S** blev dømt til at tilbagebetale afdrag på købesummen, betalt af en kautionist for køber, idet S var i ond tro med hensyn til, at kautionsforpligtelsen var indgået under omstændigheder, der gjorde den uforbindende for kautionisten. Afdragsbetalingen blev ikke anset for en stiltiende godkendelse af kautionsforpligtelsen.

1970/0228

A blev afskediget med pension fra sin stilling som kæmner i kommunen **K**. To år senere blev det konstateret, at han under ansættelsen havde begået underslæb over for K. Efter straffesagen krævede K den udbetalte pension tilbagebetalt. Landsretten udtaler, at As pensionsretlige stilling skal bedømmes efter en pensionsvedtægt optaget som bilag til et nærmere bestemt cirkulære om normalvedtægt for købstadskommunale tjenestemænd. Disse regler hjemler i en situation som den foreliggende kun bortfald af fremtidige ydelser. Herefter frifindes **A**.

1977/0182

Murermester **M** udførte som regningsarbejde en ombygning for bygherre **B**. Efter arbejdets afslutning fremsendte **M** medio september 1974 en opgørelse, hvori udgifterne var opgjort til 16.594 kr. Efter at **B** havde betalt 10.250 kr. a conto, fremsendte **M** ultimo oktober en saldoopgørelse, lydende på differencen, 6.344 kr. Da **B** herefter fremsatte erstatningskrav for mangler ved et byggeri, som **M** havde udført et år tidligere, udtog **M** stævning for 6.344 kr. samt et yderligere beløb, 1.659 kr., for "stillads, kørsel og administration". Landsretten udtaler, at **M** henset til den afsluttende opgørelse og saldoopgørelsen er afskåret fra at kræve det nævnte beløb for stillads m.v. betalt.

1977/0366

En arbejdsløshedskasse havde på grundlag af fejlagtige oplysninger meddelt i ond tro af medlemmet udbetalt understøttelse til denne, til hvilken han ikke var berettiget. Et tilbagesøgningskrav blev første gang fremsat 21 måneder efter, A-kassen havde besluttet at kræve beløbet tilbage. Landsretten udtaler, at kravet ikke er bortfaldet ved passivitet.

1978/0908 H

En arbejdstager fik grundet arbejdsgiverens ukendskab til Medhjælperloven ferie med løn i stedet for feriepenge. Arbejdsgiveren kunne modregne ferielønnen i feriepengene, således at arbejdstageren kun fik dom for det overskydende beløb.

1980/0750

Kommunen **K** krævede mere for børnepasning end hjemlet i loven. Tilbagesøgning blev tilladt, da **K** fandtes ikke at have befundet sig i en undskyldelig retsvildfarelse.

1981/0349

Tivoli i København tilbageholdt igennem fire år A-skat i nogle artisters honorarer og indbetalte beløbet til skattevæsenet. Dette var i overensstemmelse med Skatteministeriets tilkendegivelser om fortolkningen af Kildeskatteloven. Indbetalingerne var frivillige og uden forbehold. Umiddelbart efter fremkomsten af en højesteretsdom i april 1975 (1975/0511), hvoraf fremgik, at artisterne ikke skulle betale A-skat, gjorde Tivoli krav på tilbagebetaling af de indeholdte beløb. Landsretten giver Tivoli medhold med begrundelsen, at Tivoli ikke har været forpligtet til at indeholde A-skat. Der er ikke udvist passivitet, ligesom skattevæsenet har afskåret sig fra at påberåbe sig forældelse, idet man under drøftelserne tilbagebetalte visse beløb, der var indbetalt mere end 5 år tidligere, hvorefter man uden at tage forbehold forhandlede videre om tilbagebetaling af yderligere beløb.

1981/0697

K indbetalte til autoophugger **S** to beløb, for hvilke **S** udstedte kvittering "for regning a conto", den første kvittering med tilføjelsen "på 322 Motorer/Gearkasser m.m.". Der blev ikke senere indgået nogen endelig købeaftale mellem parterne, og året efter anlagde **K** sag med påstand

Domsreferater

om, at S skulle tilbagebetale beløbene, da de stedfundne betalinger havde haft karakter af depositum irregulare. Det antoges, at de af K indbetalte beløb alene kunne anses deponeret hos S med henblik på afskrivning i købesummen ifølge et senere køb, og da sådant ikke var blevet afsluttet, var S pligtig at tilbagebetale beløbene. Kravet var ikke forældet, da 1908-lovens regel om *condictio indebiti* ikke fandt anvendelse.

1981/0725

En lejer *L* nægtede ved sin fraflytning at kvittere en forkøbsret til de lejede lokaler. Udlejer *U* udtog stævning, hvorefter sagen blev forliget på vilkår, at *L* modtog kr. 10.000 som vederlag for at kvittere. Sagen blev herefter hævet, men *U*, der havde tilkendegivet, at han ikke mente sig forpligtet at betale for kvitteringen og taget forbehold for tilbagesøgning, udtog tre måneder senere stævning med påstand om tilbagesøgning af forligsbeløbet. Landsretten finder, at forkøbsretten er bortfaldet ved *L*s fraflytning og tilsidesætter forliget i medfør af Aftalelovens § 36. Et anbringende fra *L*s side om, at *U* har udvist passivitet ved at lade 3 måneder gå, før end han udtog stævning, forkastes uden nærmere begrundelse.

1982/1181

I 1961 lejede *L* nogle lokaler af *U*. Lejen blev indbetalt af *L* uden forudgående opkrævning fra *U*s side. I april 1976 blev et tillæg til kontrakten oprettet, hvorefter lejen fra juli måned skulle pristalsreguleres. I marts 1980 gjorde *U* krav på efterbetaling af leje fra og med juli 1976, idet han anførte, at den erlagte leje ikke var blevet pristalsreguleret. Byretten frifinder *L* med begrundelsen, at lejelovgivningens beskyttelsesformål må betyde, at *U* kun kan kræve den forhøjede leje betalt for fremtiden efter påkrav. Landsretten stadfæster med begrundelsen, at *U* i perioden fra juli 1976 til marts 1980 havde undladt at kræve pristalsregulering og tilmed i hele det nævnte tidsrum har modtaget lejen uden at gøre indsigelse mod den manglende betaling af de omhandlede leje-forhøjelser. *U* findes herved at have afskåret sig fra at kræve disse leje-forhøjelser betalt.

1983/0117

En kommune *K* krævede i juni 1977 tilbagebetaling af kontanthjælp, da modtageren fik udbetalt en forsikringserstatning. Som hjemmel for tilbagebetalingskravet henviste *K* imidlertid til et forkert stk. i Bistandslovens § 24. Fejlen blev først korrigeret i juli 1981, hvilket blev anset for at være for sent.

1983/0126 H

En assistent *A* hos en ejendomshandler *E* blev aflønnet ifølge ansættelseskontrakten med en fast årlig løn på 60.000 kr. samt en provision på 5% af firmaets bruttoomsætning. Vederlaget skulle udbetales med 7.500 kr. månedligt den sidste i hver måned, og endelig afregning mellem parterne finde sted en gang årligt. I tiden indtil den 1. juli 1978 udbetaltes herefter 7.500 kr. månedligt. På en stor del af lønafregnin-

gerne var anført, at 500 kr. var a conto provision, medens de øvrige ikke var specificerede. Desuden udbetaltes hvert kvartal yderligere provision, hvori blev fratrullet 1.500 kr. Da der uanset kontraktens bestemmelser var foretaget kvartalsvise afregninger af provision, som fremtrådte som endelige, kunne den del af det månedligt udbetalte beløb, der som følge af en fejl fra E's side ikke var fradraget, ikke anses som forskud på provision. Da A havde haft rimelig grund til at gå ud fra, at der kun skulle modregnes 500 kr. af den månedlige udbetaling, var A ikke pligtig til ved opgørelse af parternes mellemværende i anledning af A's fratræden at tilbagebetale de beløb, som var udbetalt for meget ved de kvartalsmæssige afregninger, og E kunne heller ikke modregne disse beløb i A's krav på resterende løn m.v. Derimod kunne E modregne de for meget udbetalte beløb for de sidste 4 måneder.

1984/0142

I juli 1975 bevilgede de sociale myndigheder A et lån til anskaffelse af en bil samt fritagelse for vægtafgift. Ved indregistreringen i september 1975 af As nye dieseldrevne lastbil udfyldte motorkontoret anmeldelsesblanketten forkert, med den konsekvens, at A ikke blev afkrævet den udligningsafgift, der påhviler ikke-benzindrevne køretøjer. Centralregistret blev først opmærksom på fejlen i 1980. A nægtede da at efterbetale. Landsretten udtaler, at det af lov om vægtafgift klart fremgår, at der ikke er hjemme til fritagelse for betaling af udligningsafgift. Selvom den manglende opkrævning udelukkende skyldes myndighedernes fejl, findes A derfor ikke at have været i en sådan god tro, at myndighederne er afskåret fra at kræve afgiften betalt.

1984/0342 H

Udlejer gjorde krav på efterbetaling i medfør af en i lejeaftalen hjemlet pristalsregulering af lejen. Lejer frifindes, idet udlejer i perioden januar 1977 til april 1980 havde opgjort og opkrævet lejen uden at medtage reguleringen.

1984/0476H

I 1974 udtrådte en deltager af et kommanditselskab, i hvilken forbindelse der blev oprettet en overenskomst mellem ham og den øvrige ejerkreds E om de økonomiske betingelser. Overenskomsten blev ikke stemplet. På skattemyndighedernes foranledning udfærdigede amtet stempelresolution, hvis indhold samtidig blev påtegnet overenskomsten. Amtet overså imidlertid den særlige afgift vedrørende overdragelse af fast ejendom. Da fejlen blev opdaget i 1975, nægtede E at efterbetale. Under sagen gjorde skattemyndighederne gældende, at resolutionen ikke tog stilling til den særlige afgift, hvorfor myndighederne ikke var afskåret fra at opkræve den efterfølgende. Af et cirkulære fra skatteministeriet fremgår, at stempelafgift og særlig afgift skal anføres hver for sig. E kan derfor ikke have haft en forventning om ikke at skulle betale særlig afgift. E gjorde her over for bl.a. gældende, at myndighederne ikke i forhold til dem kunne støtte ret på et cirkulære. Højesteret udtaler, at det både af resolutionens ordlyd og af den påtegning, der meddeltes overenskomsten, fremgår, at der ikke ved resoluti-

Domsreferater

onen er taget stilling til den særlige afgift. Der kan derfor ikke hos E være skabt en berettiget forventning om, at der ved resolutionen også var taget stilling dertil.

1986/0232

En tobaksvirksomhed *T* købte cigaretstempelmærker for 2.7 mio. kr. De blev transporteret til England, hvor de gik tabt, hvorefter *T* købte nye mærker for et tilsvarende beløb. Transporten var forsikret i forsikringsselskabet *F*, der erstattede tabet og derefter gjorde krav på refusion gældende over for skatteministeriet. *F* får medhold under henvisning til berigelsesgrundsætningen og til, at formålet med tobaksafgiftloven er, at der skal betales afgift én og kun én gang.

1986/0683

Dividende i et konkursbo blev udloddet 4. maj. Dagen efter opdagede kurator *K* en fejl, der indebar, at der var udloddet for meget. 7. maj skrev han til kreditorerne om fejlen og anmodede om at få det for meget betalte returneret. En kreditor, der nægtede, blev dømt dertil med begrundelsen, at *K* havde reageret straks efter, at han blev opmærksom på fejlen.

1988/1017 H

(Kommenteret i 1989 B 225) *K*, født i 1918, ansøgte i 1972 om invalidpension og oplyste i den forbindelse, at hun indtil for nylig havde været separeret og havde modtaget hustrubidrag. Invalidpensionen blev bevilget. I 1976 henvendte *K* sig atter til socialforvaltningen og fortalte, at der nu atter var indgivet separationsbegæring og afholdt mægling. Sagsbehandleren – den samme som i 1972 – spurgte ikke, om hun skulle have hustrubidrag eller bad om at modtage separationsbevillingen, ligesom forvaltningen heller ikke ved henvendelse til Overpræsidiets eller på anden måde søgte at få oplysning om hustrubidraget. I 1978 forlangte myndighederne tilbagebetaling af pensionsbeløb, hvortil *K*, henset til, at hun samtidig modtog hustrubidrag, ikke havde været berettiget. Højesteret frifinder *K*. Selv når der er lov hjemmel for en ubetinget pligt til tilbagebetaling af beløb, der modtages med urette fra det offentlige, omfatter denne pligt kun beløb, der uberettiget er modtaget mod bedre vidende. Det anses imidlertid for betænkeligt at fastslå, at *K* forud for 1978 har haft et sådant kendskab til de modtagne hustrubidrags betydning for beregningen af hendes sociale ydelser, at beløbene nu må betales tilbage.

1989/0268

K købte en andelsbolig af *S* til overpris og krævede nogle år senere den ulovlige del af købesummen tilbage. *S* påstod frifindelse under henvisning til forældelse. Byretten og landsretten udtaler, at begge parter var i god tro om prisens lovlighed, fordi andelsforeningens årsregnskab ikke var fyldestgørende og bestyrelsen ikke kontrollerede lovligheden, da handlen fandt sted. Henset til suspension grundet utilregnelig uvidenhed er kravet ikke forældet.

1991/0057

I perioden 1980-1987 blev huslejen forhøjet 11 gange, så den til slut androg næsten det dobbelte. Forhøjelserne var ikke aftalt, men ingen af varslingerne opfyldte Boligreguleringslovens præceptive formkrav. Lejerne protesterede imidlertid først efter at have betalt ni forhøjelser. • Landsrettens flertal bygger præmisserne op i nøje overensstemmelse med flertallets votum i **1988/0586**, hvorfor lejernes tilbagesøgningskrav, der vedrørte alle 11 forhøjelser, kun tages til følge for de to sidstes vedkommende. Landsrettens mindretal giver lejer medhold. Hun har ikke udvist passivitet, idet hun svævede i en retsvildfarelse. Inden for rimelig tid efter at været blevet klar over, at husleje-forhøjelsen var ugyldig rettede hun henvendelse først til huslejenævnet og derefter til Lejernes Landsorganisation.

1992/0504

Gennem nogle år før sin død i 1986 havde *A* oppebåret sygedagpenge med urette. Fejlen beroede på, at han over for kommunen havde fortiet at modtage invalideerstatning fra et forsikringsselskab. Før sin død tilbagebetalte *A* sygedagpengene med kr. 186.000. Efter hans død krævede hans enke beløbet tilbage. Landsretten giver hende medhold, idet det ikke med den fornødne sikkerhed kan fastslås, at *A* havde været vidende om ikke at have ret til pengene.

1992/0619 H

En arbejdsløshedskasse *A* blev dømt til at tilbagebetale staten beløb udbetalt i refusion for udbetalte dagpenge, idet dagpengene var betalt grundet en fejl, som *A* kunne have erkendt ved en almindelig agtpågivenhed.

1992/0725 H

Arbejdsløshedskassen *A* udbetalte ved et uagtsomt forhold kr. 76.000 i dagpenge til et medlem, der ikke var berettiget til beløbet. Landsretten og Højesteret dømmer *A* til at tilbagebetale beløbet til Arbejdsmarkedets Ankenævn, jf. dagældende Arbejdsløshedsforsikringslovs § 86, stk. 2.

1993/0871

A var ansat hos *B* og fik i overensstemmelse med Medhjælperlovens regler løn under ferierne, sidste gang en ferie afholdt i 1986. *A* fratrådte i december 1988, og fremsatte i juni 1989 krav om feriegodtgørelse efter Ferielovens regler. *B* anerkendte, at ansættelsesforholdet ikke var omfattet af Medhjælperloven og betalte ca. kr. 3.500, hvilket beløb fremkom som difference mellem feriepenge og den udbetalte ferieløn. Herefter udtog *A* stævning med påstand om, at den udbetalte ferieløn ikke skulle modregnes. Under sagen var der enighed mellem parterne om, at de havde svævet i en fælles retsvildfarelse. Landsretten udtaler, at *A* har modtaget ferielønnen i god tro om sin ret dertil. Den med urette udbetalte ferieløn skal set på baggrund af Ferieloven henføres til 1985 og 1986, hvor *A* kunne have oppebåret feriedagpenge fra sin A-kasse, hvorfor der ikke er tale om, at *A* modtager ferieydelse to gange

Domsreferater

for samme periode, dersom tilbagesøgning (modregning) nægtes. Forholdet er i øvrigt det, at B som følge af parternes fælles misforståelse har betalt beløb, som A i et ikke nøjagtigt oplyst omfang kunne have krævet betalt af sin A-kasse og som A nu er afskåret fra at gøre gældende over for kassen. "Under disse omstændigheder findes det betænkeligt at tillade B, der som arbejdsgiver har været nærmest til at kende det retlige grundlag for ansættelsen, at modregne de udbetalte beløb." Herefter stadfæster landsretten byrettens domfældelse af B.

1995/0245

Da et selskab trådte i betalingsstandsning, udtalte det midlertidige tilsyn i en cirkulæreskrivelse af november 1990, at der formentlig ville blive fuld dækning til alle kreditorer. I december 1990 udbetalte tilsynet 50 % af de anmeldte simple krav. I følgeskrivelsen anførte man, at der i a conto udbetalingen ikke lå nogen endelig godkendelse af de anmeldte fordringer, ligesom der blev taget forbehold for regulering og eventuel modregning i den endelige udlodning. Det blev tilføjet, at kreditorerne efter en foreløbig bedømmelse ikke ville komme til at lide tab, men at det fortsat ikke havde været muligt at danne sig et endeligt overblik over kreditorernes tilgodehavender, idet der endnu ikke var sket prøvelse af de anmeldte fordringer. Senere gik selskabet konkurs, og den midlertidige bestyrer krævede i juli 1992 under henvisning til, at dividenden ville blive 0-5 %, den for meget udbetalte a conto-dividende tilbage, hvilket kreditor *K* nægtede. Byretten udtaler:

"Forbeholdet i [tilsynets] skrivelse af ... december 1990 vedrører efter sit indhold alene en regulering, der måtte følge af prøvelse af fordringerne. Når henses til, at der er tale om betaling af gæld fra en igangværende virksomhed alene under forbehold af fordringernes prøvelse, findes der ikke af selve a contobegrebet at følge et forbehold om tilbagesøgning for det tilfælde, at det under en senere bobehandling skulle vise sig, at der ikke da var midler i boet til en dividende svarende til den skete a contobetaling. Efter omstændighederne, herunder at a contobetalingen er sket på virksomhedens og tilsynets initiativ, og at disse findes at være nærmest til at bære risikoen for, at forudsætningen for a contoudlodningen er bristet, findes det heller ikke efter grundsætningerne om *condictio indebiti* at være grundlag for et tilbagesøgningskrav. Retten frifinder derfor *K*."

Landsretten udtaler:

"Den omtvistede betaling skyldes ikke en fejlagtig vurdering af størrelsen af *Ks* fordring, men derimod en – som det senere viste sig – for optimistisk vurdering af mulighederne for at fyldestgøre kreditorerne. Det tiltrædes allerede af den grund, at tilbagesøgning af det udbetalte beløb ikke kan ske efter grundsætningerne om *condictio indebiti*. Herefter og i øvrigt af de grunde, som er anført af byretten, stadfæster landsretten dommen."

1995/0414

En udlejer frifindes for kommunens krav om tilbagesøgning af boligstøtte, som med urette var udbetalt til nogle af hans tidligere lejere. Tilbagesøgningen tog form af modregning i boligstøtten til andre lejere. Landsretten udtaler, at tilbagebetalingspligten påhviler lejerne.

1996/0594

Kommunen *A* gjorde regres mod kommunen *B* vedrørende omkostningerne i 1980-1989 til institutionsophold for en åndssvag. I 1994 krævede *B* beløbene tilbage, idet man henset til vanskelighederne med at fastslå, i hvilken kommune den åndssvage havde haft ophold ved den første institutionsanbringelse i 1924, ikke fandt det bevist, at *B* i medfør af Bistandslovens §11 skulle afholde omkostningerne. Landsretten giver *B* medhold i, at *B* ikke var forpligtet til at refundere *A* omkostningerne. Imidlertid er tilbagesøgningskravet stort set forældet, jf. 1908-lovens regel om *condictio indebiti*, hvorfor der gives dom for en subsidiær påstand.

1996/1183 H

Der opstod mellem en række kommuner uenighed om, hvilken der endeligt skulle bære omkostningerne forbundet med en handicappet persons institutionsophold. Kommunen *A* betalte men gjorde derefter regres mod kommune *B*. Landsretten udtaler, at *A* som tidligere opholdskommune i medfør af Bistandslovens § 11 havde pligt til at afholde omkostningerne med mulighed for regres mod andre, der i medfør af samme bestemmelser måtte være regrespligtige. Da *A* herefter ikke har afholdt udgiften i urigtig formening om skyld, kan 1908-lovens § 1, stk. 1 nr 6 om *condictio indebiti* allerede af denne grund ikke finde anvendelse. Højesteret tiltræder, at bestemmelsen ikke finder anvendelse.

283

1997/1661 H

Efter at have afhændet sin virksomhed modtog en kvinde *K* dagpenge. Da det kom for en dag, at virksomheden var afhændet til *Ks* ægtefælle, og at *K* derfor var uberettiget til dagpenge, krævede arbejdsløshedskassen *A* de udbetalte dagpenge tilbage. Både landsret og Højesteret finder, at kravene til tilbagebetaling i Arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1 ikke er opfyldt og frifinder *K*. Højesteret bemærker, at *A* ikke inden udbetalingerne af dagpenge fandt sted, sørgede for, at *K* på tro og love afgav en skriftlig og begrundet erklæring som foreskrevet i bkg. 260 28 april 1988 og heller ikke har godtgjort at *K* på anden måde var bekendt med betydningen af de manglende oplysning om, at overdragelsen var til ægtefællen.

283 Dertil kommer, at *A* ikke betalte til *B* men til institutionen, og at det eneste *condictio indebiti*-krav, som sagen kunne foranledige, ville være tilbagesøgning over for institutionen.

Domsreferater

1998/0536

A tegnede familieforsikring hos forsikringsselskabet **S** og fortav ved den lejlighed, at han 14 dage forinden under henvisning til seks skader over 14 måneder var opsagt af et andet selskab. Efter flere omfattende skader opsagde **S** policen i 1994. Svigen blev opdaget i 1995, hvorefter **S** fremsatte krav om tilbagebetaling af samtlige forsikringsydelser. Landsretten anser **A** for at have udvist svig ved tegningen og afgør mellemværendet i medfør af Forsikringsaftalelovens § 4. **S** får derfor medhold i tilbagesøgningskravet. **284**

1998/0638

H blev med virkning fra 1985 tildelt førtidspension og underskrev ved den lejlighed en erklæring om straks at give Social- og Sundhedsforvaltningen underretning om enhver forandring i sine personlige og økonomiske forhold. Siden december 1990 modtog **H** endvidere enkepension fra EU. I 1992 vendte hun tilbage til Danmark og udfyldte i september 1992 et spørgeskema til socialforvaltningen om sine økonomiske forhold. Hun oplyste ikke om enkepensionen. Da kommunen i 1993 blev bekendt med pensionen, blev **H**s førtidspension omberegnet under hensyn til pensionen, og det for meget erlagte krævet tilbage. Byretten finder, at **H** har tilsidesat sin oplysningspligt men finder ikke, at **H** har modtaget pensionen i ond tro om sin ret dertil og frifinder **H**. Landsretten dømmer **H** med begrundelsen, at hun har tilsidesat sin oplysningspligt og tilføjer, at kompleksiteten i samspillet mellem reglerne om førtidspension og enkepension understreger betydningen af, at pligten overholdes. Det udtales endvidere, at Sundheds- og socialforvaltningen ikke mulighed havde for selv at skaffe sig kendskab til enkepensionen, og at der ikke er grundlag for at kritisere forvaltningens sagsbehandling. Tilbagebetalingspligten er hjemlet i Lov om social pension, § 42, jf. 41.

1998/1754

Arbejdsskadestyrelsen fastsatte efter en arbejdsulykke **K**s kapitaliserede erhvervsevnetabserstatning til kr. 839.426, hvilket med fradrag af A-skat kr. androg 646.221. Beløbet blev overført til **K**s bankkonto d. 25. februar 1994 og indgik på kontoen 4. marts 1994. Ved en fejl fremsendte Arbejdsskadestyrelsen 24. marts 1994 en check stor kr. 830.894 til **K**. Året efter, 27. marts 1995, skrev kommunen til **K**, at man ved revision ved regnskabsafslutning for 1994 havde opdaget, at **K** havde modtaget erstatningsbeløbet to gange. Landsretten dømmer **K** med be-

284 **A** procederede på, at sagen skulle afgøres efter reglerne om *condictio indebiti*, men landsretten bemærker med rette, at det ikke kan antages, at disse regler ville føre til et andet resultat. **A** var ikke i god tro om retten til noget erstatningsbeløb på tidspunktet, da det kom til udbetaling. Cf. frifindelserne i sagerne om urigtige oplysninger ved tegning af ulykkesforsikring, jf. s. 103 ovenfor med referat af **FED 1996/1714** og note 176 med yderligere henvisninger.

grundelsen, at hun ikke kan have haft grund til at tro, at hun havde krav på erstatning i størrelsesordenen 1.7 mio. kr., eftersom hun i februar 1994 havde modtaget oplysning om, at den på hendes foranledning kapitaliserede erstatning ville andrage kr. 839.426 kr. Hun må på denne baggrund anses for at have været i en sådan tvivl om udbetalingernes rigtighed, at hun burde have søgt forholdet afklaret på relevant måde. Renter tilkendes i medfør af rentepåkrav.

AFK 12.173

Forsikringstager *F* fik modtog erstatning i anledning af tyveri af hans bil. Da bilen senere kom til veje, krævede forsikringsselskabet *S* en del af erstatningen tilbagebetalt, idet bilen var mere rustangrebet end oplyst af *F*. *F* tilbagebetalte beløbet under protest. Over for Ankenævnet gjorde han gældende, at han var i god tro om rustangrebene, der vedrørte en inderskærm. Ankenævnet udtaler, at *S* ikke har godtgjort eller sandsynliggjort, at *F* ikke afgav oplysningerne om vognens tilstand i god tro, hvorfor *F* findes at have haft føje til at gå ud fra, at udbetalingen af erstatningen var en endelig betaling. Da *S* herefter ikke har haft krav på tilbagebetaling af nogen del af den udbetalte erstatning, har *F* ret til at kræve det tilbagebetalte beløb udbetalt. **285**

AFK 30.498

A solgte sin bil til *B* for 6.000 kr. To dage senere blev bilen totalskadet. Forsikringsselskabet *F* anerkendte, at *B* var dækket under policen. Erstatningen, som selskabet opgjorde til 10.000 kr., blev imidlertid ved en fejl udbetalt til *A*, der videresendte 6.000 kr. til *B* men nægtede at tilbagebetale resten til *F*. Ankenævnet udtaler, at *A* ikke var ejer af bilen på skadestidspunktet og var derfor ikke berettiget til erstatning. Da han således har modtaget en erstatning, som han ikke har krav på, har Nævnet ikke grundlag for at pålægge *F* at undlade at kræve beløbet tilbagebetalt.

AFK 305.88

A tegnede i september 1986 automobilforsikring i forsikringsselskabet *F*. *A* skiftede forsikring per 1. januar 1988 og blev 24. februar 1988 opkrævet et præmiebeløb, der ved en fejl fra *F*s side var opkrævet for lidt i perioden, da policen var i kraft. Ankenævnet lægger til grund, at *A* var i god tro om fejlen og om efterbetalingskravet og at hun "...først i februar 1988 blev gjort opmærksom på, at forelå en fejl og at *F* mente at have yderligere krav. Under disse omstændigheder finder nævnet, at der er gået så lang tid efter præmiens betaling [i august 1987], at *F* må være afskåret fra nu at kræve yderligere præmiebeløb indbetalt fra *A*".

AFK 33.494

F fik i december 1986 hold i ryggen, der foranledigede en omfattende sagsbehandling og bl.a. blev anmeldt til Arbejdsskadeforsikringen.

285 Tilsvarende f.eks. AFK 23.179: da oplysningerne var afgivet i god tro, kunne tyverierstatningen ikke søges tilbage.

Domsreferater

Skaden, der gav F stadige smerter, førte i 1991 til, at han modtog førtidspension. Imidlertid oplyste F ikke om rygska-den, da han i 1987 tegnede ulykkesforsikring. I 1991-92 modtog F udbetalinger under forsikringen, som selskabet senere krævede tilbagebetalt under henvisning til, at han ved tegningen i 1991 havde givet urigtige oplysninger. Ankenævnet udtaler, at udbetalingerne er sket i tillid til Fs urigtige oplysning om tidspunktet for ryggenernes opståen. Da F således har modtaget en erstatning, som hun ikke var berettiget til, har Nævnet ikke grundlag for at pålægge selskabet at undlade at kræve erstatningen tilbagebetalt.

AFK 420.93

Efter gennem et år at have forsikret sin varevogn i forsikringsselskabet *F*, skiftede *A*, efter at have beklaget sig over præmiens størrelse, til et andet selskab, hvor præmien var væsentligt mindre. Mere end fem år efter afkrævede han *F* den efter hans opfattelse for meget erlagte præmie. Ankenævnet udtaler, at *As* eventuelle krav på delvis tilbagebetaling af præmie på nuværende tidspunkt må være bortfaldet på grund af passivitet.

FED 1995/0456

Et forsikringsselskab *F* udbetalte 24. juli 1990 kr. 133.000 til forsikringstageren *A* som a conto erstatning i medfør af en driftstabsforsikring. I følgebrevet anførtes, at betalingen skete under forudsætning af, at der efterfølgende fremkom sædvanlig dokumentation for driftstab. Denne dokumentation fremkom ikke, hvorfor *F* fremsatte krav om tilbagebetaling af beløbet. Kravet fremkom for første gang som modkrav under en retssag parterne imellem anlagt i august 1991. *A* gjorde gældende, at tilbagesøgningskravet var fortabt som for sent fremsat. Landsretten udtaler, at "det udbetalte a conto beløb blev fremsendt under forudsætning af, at der efterfølgende fremkom sædvanlig dokumentation. Dette præciseredes i brevet af 2. maj 1991. Det har således stået *A* klart under hele sagsforløbet, at [hans] ret til at beholde beløbet afhang af sagens udfald. Under disse omstændigheder har *F* ikke mistet kravet på grund af passivitet."

FED 1995/0956

Entreprenør *E* havde et tilgodehavende hos bygherre *H*. Banken *B* fik transport i dette tilgodehavende, og *H* noterede transporten. Efter at *E* var gået i betalingsstandsning og *H* erklæret konkurs, blev der indgået aftale om, at *B* afholdt transaktionsomkostningerne ved salget af to ejendomme, omfattet af transporten, mod at få det fulde salgsprovenu ved begge handler indbetalt til nedbringelse af *Es* gæld. Advokat *A* repræsenterede i forbindelse med handlerne såvel køberne som sælger. Da *A* afregnede over for *B* overså han, at det påhvilede sælger *S* at afholde tilslutningsafgift vedrørende kloak. Efter at have opdaget fejlen indbetalte *A* afgiften til kommunen og krævede – ca. 4 måneder efter at have afregnet over for *B* – refusion deraf hos *B*. På dette tidspunkt havde *B* i tillid til korrektheden af det fremsendte beløb afskrevet det modtagne i sit tilgodehavende hos *E*, som umiddelbart før *A* fremsatte

tilbagesøgningskravet var gået konkurs uden dividende til simple krav. Under den efterfølgende retssag var det ubestridt, at B var i begrundet god tro vedrørende korrektheden af As afregning over for B. Byretten udtaler, at B modtog beløbet i fuldstændig god tro og krediterede transportgiver beløbet, og at B i modsætning til A hverken ikke kunne/burde have opdaget fejlen inden udbetalingen. Herefter frifindes B. Landsrettens flertal giver A medhold med begrundelsen, at

"...det er ubestridt, at det provenu, som B har modtaget vedrørende handlerne, er større end det, som H ville have modtaget, såfremt de pågældende tilslutningsbidrag, som H utvivlsomt skulle betale, var blevet betalt inden afregning fra A. Det må lægges til grund, at B straks efter, at fejlen blev opdaget, blev gjort opmærksom herpå. Når henses hertil, og til baggrunden for As medvirken i handlerne i forhold til B, finder vi, at B ikke kan kræve, at der ikke foretages en korrektion..."

Landsrettens mindretal udtaler, at en stillingtagen til tilbagesøgningskravet beror på, om "det vil være urimeligt eller særlig byrdefuldt" at pålægge B at tilbagebetale beløbet. Bs tab på engagementet med E ville have været det påstævnte beløb mindre, idet B "...ikke på anden måde ellers ville have fået dækket denne del af tabet." Dertil kommer, at A fremsatte kravet om tilbagebetaling få dage efter, at han var blevet bekendt med fejlen. Uanset, at B ubestridt var i god tro, da man modtog afregningsbeløbene, finder der ikke "at foreligge sådanne omstændigheder, at der er grundlag for at fritage B for at tilbagebetale det fejlagtigt betalte beløb." 286

286 Byrettens dom er rigtig. Vedrørende landsretsflertallets votum bemærkes følgende. At det beløb, som A fremsendte til B, er større end det, som ville tilfalde sælger, er udtryk for, at Bs krav på nettoprovenu blev overopfyldt, dvs. at der foreligger en fejl. Dette ubestridte forhold siger i sig selv intet om, hvorvidt kravet skal gives medhold. At fremførelsesfrister ikke er oversiddet siger heller intet om, hvorvidt betingelserne for tilbagesøgning er opfyldt men blot, at denne særlige grund til at afskære et i øvrigt bæredygtigt tilbagesøgningskrav ikke gør sig gældende. Vigtigere er under alle omstændigheder, at *condictio indebiti*-krav slet ikke er underlagt fremførelsesfrister, jf. afsnit 6.1, s. 129 ff. ovenfor. Alt afhænger således af den afsluttende uklare passus om baggrunden for As medvirken i handlerne i forhold til indstævnte. Mindretallets tankegang er den, at A på trods af Bs gode tro bør have adgang til at berigtige fejlen, idet B henset til Es dividendeløse konkurs ellers vil lide et mindre tab, end hvis fejlen ikke var begået. B ville med andre ord beriges af fejlen, hvilket mindretallet åbenbart tager til indtægt for et standpunkt om, at det ikke er særligt byrdefuldt eller urimeligt at tilpligte B at betale beløbet tilbage. Disse betragtninger fører til, at alle *condictio indebiti*-sager skal ende med en domfældelse.

FED 1995/1066

A havde et automobil forsikret i forsikringsselskabet *F*. A erhvervede endnu en bil, der ligeledes blev forsikret i *F*, idet A ikke oplyste, og *F* muligvis ved en fejl ikke selv var opmærksom på, at han allerede havde et andet køretøj forsikret i *F*. Kort efter, i november 1986, solgte A den gamle bil og afmeldte forsikringen. Ved præmieberegningen vedrørende den nye bil blev A ikke krediteret skadefri år med det gamle køretøj. I juni 1993 krævede A differencen vedrørende hele perioden tilbagebetalt. *F* accepterede per kulance at tilbagebetale differencen for 2 års vedkommende. Ankenævnet for Forsikring udtaler, at A ikke kan have været i utilregnelig uvidenhed om sit krav. Der findes herefter ikke at være grundlag for at pålægge *F* at tilbagebetale mere end sket

FED 1997/1474

En ishockeydommer *D* kom 31. januar 1993 til skade under en kamp og anmeldte skaden under sin kollektivt tegnede fritidsforsikring til forsikringsselskabet *F*. I skadesanmeldelsen oplyste *D*, at skaden var sket i fritiden, og at han ikke havde tegnet andre forsikringer. Selskabet udbetalte 10. november 1994 kr. 32.000 i erstatning. I selskabet *F1* havde *D* tegnet heltidsulykkesforsikring. *F1* udbetalte kr. 32.000 i erstatning. Under sagsbehandlingen gjorde *F1*s assurandør *D* opmærksom på, at han eventuelt er berettiget til erstatning i medfør af Arbejdsskadeforsikringsloven, selvom han virke som ishockeydommer er ulønnet fritidsarbejde. Det viste sig ganske rigtigt, at skaden var omfattet af Arbejdsskadeforsikringsloven, i medfør af hvilken *D* fik udbetalt 42.000 kr. i erstatning, idet Styrelsen satte méngraden 4 % højere end *F* og *F1* havde gjort. Herefter afkrævede *D* *F* og *F1* yderligere erstatning med kr. 10.000 fra hver. *F* reagerede 6. december 1995 ved at krævede de 32.000 kr. tilbagebetalt. I anledning af *D*s klage til Ankenævnet for Forsikring henviste *F* til, at fritidsulykkesforsikringen ikke dækker skader, der er dækket af arbejdsskadeforsikringsloven, og at udbetalingen havde fundet sted i den vildfarelse, som man var bibragt af *D*s ukorrekte oplysninger, at skaden ikke var dækket af loven. *D* henviste til, at han i hele forløbet havde været i god tro. Nævnet udtaler at *F* ved anmeldelsen burde have indset, at skaden måske var dækket efter Arbejdsskadeforsikringsloven og burde have undersøgt spørgsmålet. Under hensyn hertil og til *D*s gode tro og til den tid, der er forløbet fra erstatningens udbetaling til selskabets krav om tilbagebetaling findes *F*s tilbagesøgningskrav uberettiget.

FED 1997/1726

Advokat *A* gjorde sig skyld i en regnefejl til fordel for sin klient, sælger, da han skulle beregne størrelsen af sælgerpantebrevet efter regulering for kurstab i overensstemmelse med købsaftalens reguleringsklausul. Et halvt år senere gjorde køber over for sælger krav på tilbagebetaling af det for meget erlagte. Byretten finder, at køber ikke havde fortabt retten til tilbagebetaling grundet passivitet. (Det må antages, at sælger identificeres med advokaten og derfor anses for at være i ond

tro ligesom denne). *Condictio indebiti*-spørgsmålet forelå ikke for landsretten

FED 1998/0533

Et forsikringsselskab *S* betalte en autoværksted for udbedring af en kaskoskade på en bil, selvom den kun var ansvarsforsikret i selskabet. Da *S* opdagede fejlen, rettede *S* henvendelse til bilens ejer *E* med krav om refusion af beløbet. Byretten dømmer *E* til at betale en del af beløbet. *E* ville opnå en ugrundet berigelse, hvis man ikke skulle betale, men da det anses for bevist, at *E* selv kunne have repareret bilen væsentligt billigere, dømmes *E* kun til at refundere *S* ca. en fjerdedel af reparationsomkostningen. Landsretten finder ikke, at reparationen indebar en berigelse for *E* og frifinder ham.

FED 1998/1525

En forsikringstager søgte præmie tilbage, som han havde betalt i perioden december 1988-december 1991 efter han havde opsagt policen. Ankenævnet frifinder selskabet med begrundelsen, at kravet er forældet, idet klage blev indgivet i oktober 1997 og tilbagesøgningskrav vedrørende for meget betalt forsikringspræmie forældes efter 1908-lovens § 1, stk. 1 nr 6.

FED 1999/0089

I forbindelse med udbedringen af en forureningsskade sendte entreprenøren en regning på kr. 30.801,32 til forsikringsselskabet *F*, som imidlertid ved en fejl fremsendte beløbet til skadelidte *S*. Da entreprenøren fem uger senere rykkede for betaling, blev fejlen opdaget, men *S* nægtede da at tilbagebetale beløbet, idet han gjorde gældende, at han i god tro havde modtaget og forbrugt pengene, som han havde opfattet som resterstatning. Landsretten dømmer *S* med begrundelsen, at han modtog checken, der ikke lød på et rundt beløb, med en følgeskrivelse, der henviste til et fakturanummer og endvidere på dette tidspunkt ikke havde grund til at forvente udbetaling af et beløb – i hvert fald ikke af den omhandlede størrelse – fra *F*. Der findes ikke grundlag for at antage, at *F* har udvist passivitet, da selskabet reagerede straks, da fejlen blev opdaget, og kun godt 5 uger efter udbetalingen af beløbet.

HRT 1861/0536 H

En toldembedsmand opkrævede ved en fejl for lidt i told. Modtageren af varerne blev dømt til at efterbetale, idet Forordning 8. juli 1840, § 9, stk. 3 ikke kun er anvendelig, hvis fejlen er begået af modtageren.

J 1852/0360

En sagfører *S* tog på vegne kreditor en ejendom til brugeligt pant og modtog i den forbindelse leje. Senere dømt *S* til at tilbagebetale beløbet, idet han ikke havde haft fuldmagt til at oppebære beløbet.

J 1854/0097

I forbindelse med en erstatningssag anlagt imod ham blev en sagfører frifundet for et krav om tilbagebetaling af salær, idet det ikke var bevist, at der var noget at udsætte på hans arbejde.

Domsreferater

J 1855/0708

To eksekutorer blev dømt til at refundere et dødsbo et beløb svarende til den arv, som de i medfør af et testamente, der kendtes ugyldigt, havde udbetalt til en testamentsarving.

J 1866/0329

Skattevæsenet frifindes for et tilbagesøgningskrav vedrørende brændeafgift, idet afgiften ikke tilfaldt statskassen men Københavns Kommune, for hvem skattevæsenet blot opkrævede afgiften.

S 1874-79/0623

(1878) En ladningsmodtager blev anset for berettiget til at kræve tilbagebetaling af et beløb, som man havde betalt til rederiet, idet beløbet allerede var betalt af afladeren som forskud på fragt men var ikke var kommet til fradrag, da ladningsmodtageren afregnede med rederiet.

S I/0490 H

En skibsreder *S* betalte uden forbehold told af to skibe efter krav fra toldvæsenets side. Da det senere viste sig, at der ikke skulle svares told, krævede *S* beløbet tilbage og får medhold, da betalingen ikke kunne antages at være sket i erkendelse af pligt dertil men alene for at få rådighed over skibene.

S I/0628 H

(1855) En fæster krævede tilbagebetaling af en del af afgiften betalt i medfør af en fæstekontrakt, idet han hævdede kun at være forpligtet af en tidligere kontrakt, der hjemlede mindre afgifter. Han får ikke medhold, da han frivilligt var indgået på den mindre fordelagtige kontrakt og da det ikke var bevist, at modtageren mente ikke at have ret til det modtagne.

S I/0638 H

(1855) Overformynderiet *O* søgte nogle rentebeløb tilbage, som *O* ved en fejl havde udbetalt til *U*, men får ikke medhold, da *O* ikke kunne godtgøre, at *U* var i ond tro om sin ret til pengene. Til støtte herfor anføres i præmisserne, at beløbene blev udbetalt på grundlag af opgørelser, som *O* havde udarbejdet, at betalingerne havde fundet sted, efter at *U*, uden at anfægte opgørelserne, på *O*s kontor havde underskrevet kvitteringerne, som *O* havde udarbejdet på forhånd, at der tale om en række udbetalinger, at fejlen var begået af *O*, og at *U* var ikke i besiddelse af de oplysninger, der var påkrævede for at fastslå, at der forelå en fejl.

S I/0726 H

(1856) En umyndig *U* kunne ikke søge et beløb tilbage, som han havde erlagt i opfyldelse af en aftale indgået uden værgens samtykke. Modtageren var i god tro om *U*s adgang til at disponere på egen hånd. Det udtales i præmisserne, at der ikke er lovhjemmel for et ubetinget tilbagesøgningskrav, og at det er uden betydning for en stillingtagen til kravet, at den umyndige ikke ville kunne dømmes til at opfylde aftalen.

VL dom 7. afd. a.s. B-785/1988

13. september 1985 tegnede *A* forsikring i forsikringsselskabet *S* mod tab af arbejdsevne ved sygdom eller ulykke. D. 21. samme måned kom *A* ud for en ulykke, hvorefter han modtog sygedagpenge i henhold til policen. I 1987 anlagde *S* sag om tilbagebetaling af ydelserne under anbringende af, at *A* ved tegningen havde afgivet forkerte helbredsoplysninger. Landsretten udtaler, at det ikke findes bevist, at *A* i forsikringsbegæringen har givet nærmere oplysninger om en lidelse i skulder og ryg, "for hvilken han er blevet behandlet relativt kort tid inden oprettelsen af forsikringen". Herefter får *S* dom for tilbagebetaling af ydelserne.

Aalborg ret BS 4-789/2000 dom 25. september 2000

I august 1995 kom *A* til skade på sit arbejde. Arbejdsgiverens forsikringsselskab *F* anerkendte ansvar og udbetalte i november 1996 erstatning for tabt arbejdsfortjeneste frem til januar 1996. *A* gjorde imidlertid gældende, at han havde krav på erstatning for tabt arbejdsfortjeneste frem til raskmeldingen i januar 1997. En vejledende udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen, dateret juli 1997, fastsatte imidlertid stationærtidspunktet til november 1995. Herefter krævede *F* tilbagebetaling af for meget udbetalt erstatning. Dette nægtede *A*, der i august 1997 erklærede, at han afsluttede sagen. I november 1999 genfremsatte *A* imidlertid sit krav på yderligere erstatning frem til raskmeldingen i januar 1997, nu under henvisning til Højesterets dom i mellemtiden afsagte dom af december 1998 (1999/0394), som statuerer, at der ved midlertidig uarbejdsdygtighed skal betales erstatning for tabt arbejdsfortjeneste frem til arbejdet kan genoptages i væsentligt samme omfang som før. Da *F* nægtede at betale, udtog *A* stævning. Byretten bemærker, at kravet omfattet af sagen var fremsat over for *F*, da *A* oplyste at slutte sagen, og at *A* derefter lod hengå to år, før end kravet blev genfremsat. Herefter findes *F*s forventning på dette tidspunkt om, at sagen var afsluttet, at være så bestyrket, at *A* på grund af passivitet er afskåret fra at gøre sit krav gældende. Den omstændighed, at "retsstillingen på grund af ændret retspraksis på området vil være forskellig for berørte skadelidte, kan ikke føre til andet resultat". Herefter frifindes *F*.

DOMSREGISTER

1862/0271	89	1897/0878.....	92
1867/0780	85	1897/0891.....	169
1868/0380	120	1898/0226 H.....	121
1869/0562	121	1898/0328.....	93
1870/0224	79, 167	1899/0311 H.....	57, 91,
1870/0333	82	96, 118, 147	
1870/0425	85, 167	1899/0425.....	85, 169
1870/0632	91	1899/0638.....	79
1870/0858	167	1900/0463 H.....	79
1871/0008	80	1901/0112.....	80, 97, 169
1871/0233 H	167	1901/0514.....	85, 169
1873/0739	125	1903/0199.....	80
1875/0486	125	1903/0646.....	96, 169
1876/1114	139	1903/B411	124
1877/0837 H	120	1904/0151.....	96, 108
1878/0144 H	139	1905/0246.....	44, 50, 113
1878/0532	120	1906/0350.....	139
1878/0603	106, 125	1906/0372.....	89, 170
1878/0603 H	106	1906/0633.....	80, 170
1879/0579	119	1907/0117 H.....	139
1880/0585	120	1907/0171.....	112
1880/1027	120	1907/0218.....	112
1880/1169	83, 90, 168	1909/0031 H.....	89
1881/0415	88, 168	1909/0183.....	85, 170
1881/0536 H	168	1909/0839.....	85
1882/0914	88	1910/0315.....	82
1886/0210	88	1910/0503.....	82
1886/0685	125	1910/0733.....	122
1886/1028	66, 94, 96	1910/0943.....	88
1887/0251	168	1911/0360 H.....	88
1889/0971	137	1911/0536 H.....	80
1891/0046 H	113	1912/0492.....	85
1891/0671	119, 168	1912/0940.....	83, 96, 171
1891/0748	137	1912/0940 H.....	83
1892/0148	168	1913/0056 H.....	96, 118
1897/0258 H	131	1913/0136 H.....	80
1897/0579 H	119, 168	1913/0855.....	107

Domsregister

1913/0988	80	1927/0359.....	175
1914/0820	108	1927/0435.....	93
1914/0832	82	1927/0585.....	97, 143, 148
1914/0866	89	1927/0720.....	119, 175
1915/0347	84, 171	1927/0980 H.....	119
1915/0384	133	1928/0150.....	136
1916/0478	171	1928/0461.....	88, 175
1916/0814	96, 171	1928/0600.....	56, 65, 175
1917/0102	80	1929/0136.....	131
1917/0274	82	1929/0170.....	176
1917/0416 H	96, 119, 143, 146	1929/0247 H.....	86, 176
1917/0619 H	142	1930/0059 H.....	92
1919/0021	111	1930/0547.....	115
1919/0670	85	1930/0620.....	86, 176
1920/0689 H	86, 172	1931/0336.....	83, 176
1920/0839	108	1931/0821.....	176
1921/0106 H	88	1932/0023 H.....	177
1921/0268 H	85	1932/0297.....	88
1921/0450	88	1932/0488 H.....	112
1921/0491 H	131	1932/0500 H.....	112
1921/0494 H	69	1932/0507 H.....	119
1921/0587	85	1933/0005 H.....	82
1922/0070	88	1933/0215 H.....	86, 177
1922/0103	85	1933/0802.....	120
1922/0112	88	1933/0887.....	85
1922/0543 H	111	1934/0432 H.....	97
1923/0323 H	138	1934/0995.....	148
1923/0564	88	1936/0191.....	112
1923/0594 H	85	1936/0763.....	94, 96
1923/0682	59	1937/1151.....	114
1924/0523 H	112	1938/0202.....	140
1924/0887	97	1938/0545 H.....	85
1925/0946	97, 173	1938/0795 H.....	95, 116
1925/0948	97, 174	1938/0969.....	114
1926/0007	83, 96, 174	1938/1004.....	132
1926/0184	88	1939/1041 H.....	86, 178
1926/0662 H	82, 131	1941/0349.....	144
1927/0012 H	82, 174	1941/0400.....	78
1927/0012 H	86	1942/0090.....	85
1927/0133	80, 138	1942/0400.....	28
1927/0345 H	85, 97	1942/0602.....	86

Domsregister

1942/0734 H	179	1970/0711.....	117
1943/0023	43	1970/0906.....	108
1943/0793 H	179	1972/1025 H.....	109
1943/1058	179	1973/0607.....	99
1945/0118	158	1974/0613.....	83, 114
1945/0348	90, 112	1975/0648.....	96, 106, 112, 132
1945/0378	179	1977/0366.....	69, 114, 131
1946/0936	135	1977/0503 H.....	110
1947/0152	92	1978/0596.....	88
1947/0912	179	1978/0908 H.....	97, 110, 185
1950/0185	180	1980/0750.....	119
1950/0949	82	1980/0811.....	58, 134
1951/0263 H	86, 180	1980/0994 H.....	111
1951/0630	122	1981/0349.....	69, 119
1951/0730	122	1981/0697.....	88, 185
1952/0599	180	1981/0725.....	131
1952/0974 H	87	1981/1067.....	107
1952/1047	159	1982/0580 H.....	115
1953/0168	86, 181	1982/1181.....	186
1953/0222 H	96, 114, 181	1983/0126 H.....	126
1953/1096	181	1984/0142.....	112
1953/1111	182	1984/0342.....	187
1954/0020 H	107, 131	1984/0841.....	114
1954/0270 H	66, 94, 107	1984/0896.....	115
1955/0155	85, 95	1985/0433.....	84
1955/0717	85, 117, 182	1986/0232.....	188
1957/0977	117	1986/0683.....	132
1958/0444	112	1987/0707.....	114
1958/1139 H	119	1988/0157 H.....	115
1959/0189	94	1988/0586.....	58, 67, 69, 130, 134, 189
1959/0347 H	137, 159	1988/1017 H.....	110
1961/0370	183	1989/0045 H.....	148
1961/0379 H	90	1989/0268.....	188
1962/0424	86, 183	1989/0935.....	115
1962/0758	116, 183	1989/1088 H.....	110
1964/0615 H	137	1990/0021.....	144
1965/0492 H	87	1991/0057.....	58, 67, 69, 134
1967/0114 H	134	1991/0723.....	110
1969/0976	184	1992/0504.....	97, 189
1970/0228	89, 119, 184	1992/0615 H.....	114
1970/0473 H	87		

Domsregister

1992/0619	83, 96, 189	FED 1996/1714	103, 192
1992/0619 H	83, 189	FED 1996/1715	103
1992/0695 H	80, 101	FED 1997/1474	122
1992/0725 H	189	FED 1997/1726	196
1992/0763	144, 145	FED 1998/0533	83, 197
1993/0871	90	FED 1998/0902	103
1993/0952	67, 69, 134	FED 1998/0909	103
1994/0213	144, 145	FED 1998/1019	103
1994/1004	140	FED 1998/1519	103
1995/0245	76, 126, 190	FED 1998/1525	197
1995/0414	191	FED 1999/0089	90, 197
1995/0456	29	FED 1999/1189	113
1996/0594	83, 191	J 1849/0297	109
1996/0696	131, 132	J 1851/0776	85
1996/1183 H	82, 191	J 1852/0360	89, 197
1996/1381	77	J 1854/0097	85, 197
1997/1144 H	118, 144	J 1854/0497	113
1997/1661 H	90, 191	J 1855/0507	86
1997/1714 H	118, 145	J 1855/0708	82, 198
1998/0536	192	J 1857/0033	87
1998/0638	90	J 1857/0035	87
1998/1210	103, 104	J 1864/0239	89
1998/1754	192	J 1865/0191	85
1999/0394	199	J 1866/0329	198
Aalborg ret BS 4-789/2000		J 1867/0913	98
dom 25. september 2000...	140,	J 1884/0911	138
199		S 1874-79/0623	96, 107
AFK 12.173	97, 193	S 1874-79/0623	198
AFK 23.179	193	S I/0490 H	198
AFK 305.88	193	S I/0557	121
AFK 32.913	117, 118	S I/0628 H	90, 198
AFK 33.494	104, 193	S I/0638 H	90, 198
AFK 420.93	194	S I/0726 H	90, 198
AFK 429.93	132	S III/0300	140
AFK30.498	90	VL dom 7. afd. a.s. B-	
FED 1995/0456	194	785/1988	104, 199
FED 1995/0956	133, 194	VLT 1943/0023	43
FED 1995/1066	196		
FED 1996/0003	91		
FED 1996/0710	83		
FED 1996/1303	102, 106		

LOVHENVISNINGER

1908-lovens § 1.....	178, 191, 197
1908-lovens § 1, stk. 1 nr. 6.....	82, 148
1908-lovens § 3.....	143, 148
Aftalelovens § 7.....	137
Aftalelovens § 30.....	59
Aftalelovens § 33.....	59, 65
Aftalelovens § 36.....	186
Aftalelovens § 39.....	59, 104, 141
Arbejdsløshedsforsikringslovens § 86.....	81, 114, 191
Bistandslovens § 24.....	186
Børnetilskudslovens § 14.....	85
Erstatningsansvarslovens § 2, stk. 2.....	83
Erstatningsansvarslovens § 11.....	89
Erstatningsansvarslovens § 17 stk. 1.....	83
Forordning 8. juli 1840.....	197
Forsikringsaftalelovens § 29.....	148
Forsikringsaftalelovens § 85.....	86, 178
Funktionærlovens § 2a.....	144, 145
Funktionærlovens § 9.....	117, 184
Købelovens § 57.....	77
Lejelovens § 43, stk. 5.....	134
Lejelovens § 53, stk. 2.....	134
Lov om social pension § 42.....	192
Retsafgiftslovens § 66.....	77
Tinglysningslovens § 38.....	110

LITTERATUR

- Blok 1994* Peter Blok, "Fejl, forventning og godtgørelse", i L. Lyng Andersen og P. Møgelvang-Hansen (red.) Jura på mange måder, Kbh. 67
- Grathe 1992* A. Grathe, Pengefordringer, Kbh. 116
- Iversen 1994* Torsten Iversen, "Trediemandsaftaler", TfR 1994:1 ff. 59
- Jørgensen 1928* Troels G. Jørgensen, Meddelelser fra den danske Højesterets Praxis TfR 1928:386 144
- Jørgensen 1972* Stig Jørgensen, Kontraktsret II, Kbh. 65, 66, 116, 117, 154
- Knoph 1939* Ragnar Knoph, Rettslige Standarder, Oslo 147
- Lassen 1889* Julius Lassen, "Om Tilbagesøgning af Ydelser erlagt i urigtig Formening om Skyld", UfR 1889:1 ff. 23, 24, 28, 29, 30, 31, 33, 35, 37, 38, 39, 45, 49, 107, 121, 124, 154
- Lassen 1917-20* Julius Lassen, Haandbog i Obligationsret, Alm. Del, 3. udgave, Kbh. 20, 21, 28, 32, 35, 48, 51, 75
- Nielsen 1993* Carsten Bo Nielsen, *Condictio indebiti*: Privatre i offentlig ret, Justitia 110
- Ravnskilde 2000* Jens Ravnskilde "Hvad er aftalerettens grundlag?" TfR 2000:989 ff. 154, 156
- Sindballe 1918* Kristian Sindballe, Bidrag til læren om judicielle afgørelses retskraft, Kbh. 28, 31, 48, 102, 107
- Stang 1930* Fredrik Stang, "Avtalelovens § 33" TfR 1930:51ff. 21, 28, 163

Litteratur

- Ussing 1918* Henry Ussing, Bristende Forudsætninger, Kbh. 21, 34, 52, 91
- Ussing 1937* Henry Ussing, Dansk Obligationsret, almindelig Del, Kbh. 28, 160
- Ussing 1939* Henry Ussing, Anmeldelse af *Knoph 1939*, UfR 1939:182 147
- Ussing 1945* Henry Ussing, Enkelte Kontrakter, Kbh. 42, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 91, 118, 130, 146, 147, 155
- Ussing 1950* Henry Ussing, Aftaler, 3. udg., Kbh. 20, 21, 59, 78, 95, 129
- v. Eyben 2000* Bo v. Eyben, Peter Mortensen, Ivan Sørensen, Lærebog i obligationsret II, Kbh. 22, 33, 68, 69, 70, 81, 89, 101, 116, 118, 160
- Vinding Kruse 1950* Anders Vinding Kruse, Restitutioner, Kbh. 19, 28, 29, 46, 48, 56, 62, 63, 64, 71, 79, 99, 100, 116, 126, 133, 146, 148, 149

STIKORDSREGISTER

Herunder til domsreferaterne

- A**
- A conto betalinger · 76, 94, 106, 117, 137, 138, 140, 171, 173, 175, 176, 179, 180, 182, 184, 185, 187, 190, 194
- Accept
- stiltiende · 94, 125
- Adressat
- for viljeserklæring · 20
- Advokater · 106, 109, 138, 172, 194, 196, 197
- Afbetalingskontrakter · 171
- Affindelse · 143, 144, 146
- Aftaleloven
- Kapitel I · 23
 - Kapitel III · 23
- Aftaler
- gensidigt bebyrdende · 40
 - stiltiende · 65, 139, 169
- Agtpågivenhed · 147, 189
- A-kasser · 80, 114, 117, 181, 185, 189, 191
- Aktier · 138, 173
- Aktieselskaber · 182
- Alderdomsunderstøttelse · 176
- Aldersrente · 114
- Ambi · 87, 132, 144
- Amtskommuner · 176
- Analogi · 67
- Andelsboliger · 188
- Andenordens korrektionskrav · 97
- definition · 13
- Andenordenskrav · *Se* andenordens korrektionskrav
- Anerkendelser · 15, 28, 37, 38, 53, 91, 154, 161
- af betalerens frigørelse · 139, 160
 - af betalingens rigtighed · 165
 - af gældens eksistens · 95, 106, 113, 159
 - af modtagerens ret til det erlagte · 37
 - af stedfunden betaling · 139
 - involverer enunciation · 38
 - stiltiende · 37
- Anfægtelser · 27, 37, 75, 135, 143, 145, 154, 156, 161, 165, 198
- Ankeafkald, stiltiende · 161
- Annulationer · 88
- Ansættelsesaftaler · 90, 184
- Ansvarsgrundlag, for korrektionskreditors erstatningskrav mod debitor · 45
- Ansvarspådragende adfærd · 97
- Arbejdsløshedsforsikringsloven · 189
- Arbejdsløshedskasser · *Se* A-kasser
- Arbejdsløshedsunderstøttelse · 112
- Arbejdsskadeforsikring · 193
- Arbejdsskadeforsikringsloven · 196
- Arbejdsskadestyrelsen · 192, 199
- Arbejdsulykker · 192
- Arealangler · 125
- Arkitekter · 180
- Artister · 185
- Arv · 109, 114, 125, 198
- Assurandører · 113
- Auktioner · 168

Stikordsregister

Autonomi · *Se* Partsautonomi
Autoophuggere · 185
Autoværksteder · 197

B

Bagere · 175
Banker · 84, 144, 180, 181
Barselsudgifter · 181
Bebrejelse · 55, 57, 58, 59, 63,
91, 98, 100, 103, 104, 106,
107, 114, 117, 118, 119, 130,
132, 133, 143, 148, 149, 163,
172, 181, 183
Beføjede forventninger · 38
Beløbsstørrelser, som belæg for
ond tro · 107
Berigelse · 22, 65, 81, 83, 87, 98,
197
Berigelsesgrundsætningen · 188
Berigelseskrav · *Se* berigelse
Bestemmende forudsætning · 34
- definition · 13
- om gæld · 31, 37, 39
Betalere's subjektive forhold · 55
Betalingsmodtagelse
- definition · 48
- fingeret · 155
- forbeholdsløs · 20, 36, 46, 47,
131, 137, 143, 156, 159, 161
Betalingskorrektion
- definition · 13
Betalingskrav · 81, 82
Betalingsmodtagelse,
forbeholdsløs · 160
Betalingsretshandler · 29, 30, 31,
35
Betalingsstandsning · 190, 194
Betalingsstidspunktet · 20, 22, 31,
35, 80, 81, 85, 89, 90, 92, 103,
104, 147, 165

Betingelser
- kontrasteret med
forudsætninger · 34
- stiltiende · 35
Bevisbyrde · 81, 90
Bevisdatum · 38, 101
Bibringelse · 43, 50
- betaleren bibringer
modtageren en
gældsvildfarelse · 31
- betaleren bibringer
modtageren en
indfrielsesvildfarelse · 49
- betalingsmodtageren
bibringer betaleren en
indfrielsesvildfarelse · 49
- definition · 13
Billighed · 52
Bistandsloven · 186, 191
Bjergeløn · 131
Blodtypebestemmelser · 41, 78,
95, 116, 179, 180, 181
Boligreguleringsloven · 189
Brændevin · 168
Bristende forudsætning
- definition · 13
Burdeviden · 41, 42, 65, 94, 106,
133, 162, 163
- definition · 13
Bygherrer · 16, 137, 158, 180,
184, 185, 194
Byrden ved betalingskorrektion ·
62, 68, 195
Bødevedtagelse · 102
Børnebidrag · 84, 85, 95, 110, 178

C

Cigaretstempelmærker · 188
Condictio indebiti
- definition · 13
Culpa · 45
Culpareglen · 85

D

Dagpenge · 80, 81, 90, 114, 117,
181, 189, 191
Debitor
- definition · 13
Deklaratorisk ret · 89
Depositum irregulare · 88, 186
Direktører · 175, 177, 179, 182
Disposition
- definition · 13
Dispositionslæren
- definition · 13
Dispositionreglen
- definition · 156, 164
Dispositionregler
- definition · 13
Dispositionsspørgsmålet
- definition · 14, 156
Dispositiv adfærd
- definition · 14
Dispositiv hensigt · 21, 162
- definition · 14
Dividende · 76, 188, 190, 195
Dolus · 104
Driftstabsforsikring · 194
Drikkepenge · 40, 44
Dyrlæger · 176
Dødsboer · 98

E

Edb-fejl · 44, 99, 107, 115
Efterbetaling
- definition · 14
Eftergivelse · Se frafald
Ejendomshandlere · 186

Ejendomsret · 48, 76, 110, 119
Ejendomsskat · 167
Ejerskifteafdrag · 106
Ekstrakontingenter · 179
Ekstraregninger · 108, 178, 180
Elektricitet · 172
- betaling for · 92
Elektricitetsværker · 92, 108, 171,
180
El-installatører · 180
Endelighed
- betalingers · 65, 116
Eneforhandling · 175
Enkepension · 117, 192
Enker · 59, 169
Énstrengede teorier om
betalingskorrektion · 24
Entrepenører · 158, 171, 194, 197
Enunciationer · 37, 38, 39, 44,
155, 156
Erhvervsevnetabserstatning · 192
Erstatning for tabt
arbejdsfortjeneste · 145, 146,
199
Erstatningskrav · 45, 46, 89, 97,
185
Erstatningsret · 59, 97, 98, 99, 100
Ex lege ændringer i
retspositionerne · 75, 125

F

Fabrikanter · 171
Faderskabssager · 41
Fagforeninger · 168, 170, 179
Fagter · 29
Faktiske vildfarelser · 24, 30, 62,
63, 64, 66, 146, 175
Familieforsikring · 192
Fattigvæsenet · 113, 169
Fejl
- undgåelige · se
undskyldelighed, af fejl

Stikordsregister

- Fejlopfyldelser
- debitors onde tro om f. · 97
Fejlskrift · 65, 81, 86, 108
Ferieloven · 189
Feriepenge · 97, 185, 189
Flerstrengede teorier om
 betalingskorrektur · 24
Folkepension · 107
Folketællinger · 108
Forældelse · 24, 70, 75, 90, 130,
 132, 143, 148–49, 175, 178,
 185, 186, 188, 191, 197
- forældelsesfrister for
 condictio indebiti- og
 efterbetalingskrav
 sammenlignet · 22
Forbehold · 14, 27, 28, 125, 126–
 27, 143, 144, 154
- for anke · 161
- for at gøre forældelse
 gældende · 185
- for at gøre krav gældende ·
 132
- for efterbetaling · 27, 32, 40,
 49, 84, 134, 135, 137, 139,
 142
- for erstatning · 180
- for fejl og udeladelser · 108
- for fordringers prøvelse · 190
- for forfølgelse af
 korrektionskrav · 141
- for korrektur · 123, 127, 141
- for modregning · 190
- for tilbagesøgning · 27, 35,
 40, 47, 49, 56, 63, 83, 91,
 102, 118, 119, 120, 126, 127,
 134, 137, 138, 140, 141, 156,
 159, 160, 161, 167, 168, 169,
 171, 179, 181, 184, 185, 186,
 190, 198
- for ubundethed, hvis en
 forudsætning svigter · 48
- fortolkning af f. · 126
- frafald af f. · 126
Forbeholdsløs betaling
- definition · 14
Forbeholdsløs
 betalingsmodtagelse
- definition · 14
Forbeholdsløs kvittering
- definition · 14
Forbrug
- betalingsmodtagerens f. af det
 erlagte · 101
Forklaringskraft · 23
Forkøbsret · 186
Forlig · 85, 95, 142, 143, 170, 173,
 174
Forpagtning · 43, 125, 130, 175,
 178
Forpagtningsafgift · 43, 175
Forsætlige retsbrud · 84
Forsikringserstatning · 83, 88, 90,
 91, 103, 104, 112, 131, 148,
 178, 186, 192, 193
Forsikringspræmier · 132, 183,
 193, 194, 196, 197
Forsikringsselskaber · 83, 91, 103,
 104, 112, 113, 117, 131, 140,
 170, 172, 178, 188, 189, 192,
 193, 194, 196, 197, 199
Forsikringstagere · 83, 103, 104,
 114, 132, 170, 197
Forskud · 168
Fortolkning · 29, 31, 51, 57, 85,
 91, 107, 116, 158, 171
- af forbehold · 126
Forudbetaling · 79, 80, 88, 170
Forudsætninger
- bristende · 41, 101
 - som begrundelse for
 resultatet i **1992/0695 H** ·
 81
- definition · 14

Stikordsregister

- for betalinger · 174, 194
- for udbetaling · 177
- kendeligt bestemmende · 160
- Forudsætningslære
 - objektiv · 40, 42, 51, 52, 54, 55, 91
 - subjektiv · 40, 42, 51, 55, 91
- Forvanskning · 81, 86, 164
- Forventning
 - kan være beføjet men usand · 157
 - kendeligt godtroende f. om retsvilje · 21
 - løftemodtagers beføjede f. om, at løftegiver vil forpligtes · 157
 - om dispositiv hensigt · 157
- Forventningsteorien · 143, 162, 165
 - definition · 156
- Frafald · 82, 119, 125, 126, 127, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 143, 146, 147, 148, 157, 158, 161, 165
 - af anbringender · 136
 - af efterbetalingskrav · 140
 - af eventuelle yderligere krav · 141
 - af indsigelser · 124
 - af korrektionskravet · 139
 - stiltiende · 125, 145
- Fragt · 168, 198
- Fratrædelsesgodtgørelser · 144, 145
- Fremførelsesfrister · 111, 129, 130, 131, 132, 133, 140, 147, 195
- Frigørelsessensigt
 - hos betaleren · 48, 123, 154, 155
- Fritidsforsikring · 196
- Frøavlere · 107

- Fuldmagt · 80, 83, 85, 89, 131
- Funktionærer · 148
- Fæstere · 121, 140, 198
- Føje
 - betalingsmodtagerens f. til at gå ud fra, at gælden består · 38
 - debitors f. til at mene, at kreditor ikke vil forfølge korrektionskravet · 70
 - modtagerens f. til at mene, at beløbet skyldes · 35
 - til at statuere liberalitet · 31
- Førtidspension · 192, 194

G

- Gaver · 37, 40, 44, 84, 86, 124
- Generalforsamlinger · 138
- Glemsel · 157
- Glemsomhed · 103, 104, 180
- God tro · 36, 49, 90, 91, 92, 95, 96, 98, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 130, 131, 133, 164, 167, 178, 180, 183, 193, 195, 196, 197, 198
 - betaleren bibringer modtageren g.t. · 44
 - betaleren opfatter i g.t. kvitteringen som en viljeserklæring · 139
 - betydningen iflg. Ussing af betalerens g.t. · 57
 - betydningen iflg. Vinding Kruse af betalingsmodtagerens g.t. · 64
 - definition · 14
 - hos begge parter · 54, 60, 188
 - om en forudsætnings svigten · 40, 52, 164

Stikordsregister

- om rigtigheden af
 tredjemands oplysninger ·
 41
 - hos betaleren
 - om fejlen · 30
 - om opfyldelsens rigtighed · 66
 - hos betalingsmodtageren
 - iflg. *Vinding Kruse* aldrig nok til at blokere for tilbagesøgning · 64
 - om opfyldelsens rigtighed · 45
 - om opfyldelsesfejlen · 79
 - om sin ret til det modtagne · 20, 31, 33, 41, 43, 44, 45, 60, 64, 90, 177, 182, 189, 192, 195
 - om tvivlsomme retsspørgsmål · 146
 - hos den berigede part om opfyldelsens rigtighed · 65
 - hos korrektionsdebitor
 - om korrektionskravets eksistens · 149
 - om kreditors retsvilje · 141
 - om kreditors vilje til at forfølge korrektionskravet · 135
 - om sin ret til det modtagne · 116
 - udløser frifindelse · 89, 93, 163
 - hos korrektionskreditor
 - om opfyldelsesfejlen · 148
 - hos løftemodtager
 - forenelig med ugyldighed · 60, 166
 - om en forudsætnings svigten · 50, 52, 79
 - om løftegivers retsvilje til at forpligte sig · 156, 157
 - hos sælger om mangler foreneligt med hæveadgang · 77
 - iflg. *Lassen* ikke nok til at afskære tilbagesøgning · 45
 - om frafaldshensigt · 126
 - Godkendelser · 135, 138, 160, 184, 190
 - utilsigtede · 135
 - Godtgørelser · 67, 144, 173, 177, 207
 - Godtrosbeskyttelse
 - af korrektionsdebitor · 20
 - Gomard, Bernhard* · 23
 - Grosserere · 181
 - Guldklausuler · 86, 135
 - Gældsbreve · 135, 170
 - Gældsrenunciation · *Se* enunciationer
 - Gældsforudsætninger · 27
 - bestemmende for betalinger · 30
 - definition · 14
 - svigtende · 21, 44
 - Gældsvildfarelser
 - definition · 14
 - hos begge parter · 163
 - Gårdejere · 112, 174, 178
- H**
- Handelsagenter · 140, 173
 - Handelsrejsende · 125, 167, 168
 - Hjemmel · 29
 - afskærelse af korrektionskrav kræver hj. · 76
 - alm. retsgrundsætninger som hj. til at afskære tilbagesøgningskrav · 55

- for korrektionsinstituttet kan ikke bestå i
 ugyldighedsregler · 28
- for overvæltning · 87
- korrektionsinstituttet udgør den hj., som beskytter debitor · 47
- Lassens synspunkter · 46, 47
- til at tillægge efterfølgende ond tro betydning · 104
- Honorarer · 159, 172, 180
- Hospitaler · 113
- Hovedskyldslære,
 erstatningsrettens · 100
- Husbestyrerinder · 114
- Hustrubidrag · 188
- Hvede · 177, 181
- Hypotetisk retsvilje · 40
- definition · 15
- Håndpant · 80
- Håndværkere · 171

I

- Ikke-notoriske retsvildfarelser
- definition · 15
- Ikke-undskyldelighed,
 opfyldelsesfejls · *Se*
 undskyldelighed,
 opfyldelsesfejls
- Ildspåsættelse · 178
- Indfrielsesforudsætninger · 27
- definition · 15
- Indrettelse · 65, 68, 69, 100, 101, 107, 115
- Indrettelseshensyn · 101, 102
- Institutionsophold · 191
- Invalidepension · 188
- Invaliderende · 117, 183
- Invaliditetserstatning · 189
- Ishockeydommere · 196

J

- Jernbaner · 177, 179
- Juridisk teori
- dens afmagt over for betalingskorrektioner · 23
- *Lassens* særstilling · 23
- Justitsministeriet · 135
- Jørgensen, Troels G.* · 143

K

- Kartoffeldyrkerforeninger · 112
- Kassedifferencer · 180
- Kasserere · 168
- Kasseunderskud · 136
- Kasuistik · 24, 57
- Kaution · 124, 125, 137, 169, 184
- Kendelighed · 21, 82, 106, 121, 124, 126, 140, 153, 156, 158, 159
- af betingelse om modydelse · 84
- af forudsætning · 180
- definition · 15
- for betaleren · 27
- for betalingsmodtageren · 27
- Kloakafgift · 177
- Knoph, Ragnar* · 147
- Kommanditselskaber · 187
- Kommuner · 83, 111, 120, 179, 185, 191
- Kommunikation · 154, 158
- af retsvilje · 34
- Kommunikativt forsæt · 154
- Konkurs · 190, 194, 195
- Kontraktsinteressen · 78
- Kontrapræceptivitet · 135
- Korrektion
- definition · 15
- Korrektionsbeløb
- definition · 15
- Korrektionsdebitor
- definition · 15

Stikordsregister

Korrektionskreditor

- definition · 15

Kreditor

- definition · 15

Kul · 169, 172

Kulance · 196

Kuratorer · 76, 188

Kvasi-kontraktmæssige krav · 22

Kvittering · 32, 54, 66, 108, 131,
139, 141, 154, 160, 161, 185

- definition · 15

- uden forbehold for
 efterbetaling · 27

Kæmnere · 184

Købmænd · 171, 174

L

Landbrugsministeriet · 176, 181,
183

Landmænd · 177

Lassen, Julius · 19, 20, 21, 22, 23,
27–50, 51, 53, 54, 59, 62, 63,
75, 106, 121, 123, 124, 154,
164

Ledighedserklæringer · 114

Lejeforhold · 16, 79, 87, 88, 92,
132, 134, 144, 170, 171, 186,
187, 189

Lex Post Danmark · 76

Lex specialis · 61, 76, 77, 78

Liberaliteter · 44, 84, 123–26, 123,
124, 141, 155, 162, 163, 164

- definition · 15

Liberaliteter, præsumptive · 123,
141, 164

- definition · 16

Ligningskommissioner · 111

Likvidation · 168

Likvidatorer · Se

Livsforsikringer · 113

Loyalitetspligt · 147

Lygtetænderdommen · Se

1905/0246

Lygtetænderprincippet · 113

Læger · 113, 133

Lærere · 139, 142

Løfter, stiltiende · 37, 46, 134,
154, 165

Lønmodtagere · 39

Lønsedler · 39

M

Maksimalpriser · 172

Maskinassistenter · 183

Mauvaise foi · Se Ond tro

Medhjælperloven · 185, 189

Mellemmandsforhold · 85, 170,
180, 182, 184

Menighedsråd · 139, 179

Militærpersoner · 111

Mimik · 29

Minimumsløn · 182

Misligholdelse · 84, 85, 88, 126,
130, 132

Modregning · 175, 184, 187, 189

Modydelser · 17, 80, 101, 136

Munch-Petersen, G. · 23

Murermestre · 137, 184, 185

Musikere · 136

Musikskoler · 110

Muslinger · 181

Mæglere · 125

Møller, Ernst · 52

Møllere · 109

N

Næringsbeviser · 168

Naturalopfyldelse · 20, 142

Negotiorum gestio · 22

O

Obligationer · 172

Omtarifiering · 183

- Ond tro · 56, 67, 70, 77, 90, 104, 106, 177, 197
- at myndighederne er i o.t. hovedreglen vedrørende skatter og afgifter · 119
 - definition · 15
 - dens betydning iflg. Vinding Kruse · 64
 - efterfølgende · 104
 - hidføres af forbehold · 126
 - hos adressaten om manglende retsvilje · 163
 - hos begge parter · 56, 60, 94, 98
 - om en forudsætnings svigten · 164
 - om opfyldelsesfejlen · 65
 - hos betaleren
 - forenelig med medhold · 54
 - om opfyldelsens rigtighed · 187
 - hos betalingsmodtageren
 - om betalerens gældsforudsætning · 37
 - om fejlen · 93
 - om opfyldelsesfejlen · 58
 - om sin ret til det modtagne · 57, 79, 103, 114, 181, 192
 - hos borgerne om myndighedsfejl, der beror på borgernes egne oplysninger · 114
 - hos debitor om sin ret til det modtagne foreneligt med, at han indretter sig på at beholde dem · 100
 - hos fordringshaveren om en regresmulighed · 133
 - hos korrektionsdebitor
 - nok til at udløse domfældelse · 162
 - om fejlen · 135
 - om korrektionskravets eksistens · 87, 135
 - om kreditors notoriske retsvildfarelser · 109
 - om opfyldelsesfejlen · 93, 97
 - hos korrektionsdebitor om korrektionskravet · 148
 - hos korrektionskreditor
 - begrunder aldrig en frifindelse · 95
 - om opfyldelsesfejlen · 147
 - hos løftegiver
 - om løftemodtagers føje til at opfatte adfærden dispositivt · 158
 - om løftemodtagers føje til at opfatte passivitet dispositivt · 158
 - hos myndighederne om hjemmel for jordskat · 119
 - hos skyldneren om kravets eksistens · 149
 - hos staten om ambi-lovens ulovlighed · 87
 - ingen dom statuerer o.t. og indrettelse · 100
 - kreditor kan ikke løfte bevisbyrden for korrektionsdebitors o.t. · 198
 - om aftalebaserede krav · 112
 - om dobbeltbetalinger · 107
 - om en kautionsforpligtelses ugyldighed · 184
 - om forudsætningens eksistens indebærer o.t. om manglende retsvilje hos løftegiver i tilfælde af dens svigten · 21
 - om gældsforudsætningens svigten · 42

Stikordsregister

- om korrektionskreditors fejl,
der skyldes debtors egne
oplysninger · 113
- om lovhjemmel · 111
- om stiltiende vedtagelse af
klausul · 121
- om urigtigheden af egne
oplysninger · 185
Ondtrosrekvisit,
dispositionsreglens · 158
Opfyldelse
- er som hovedregel grunden til
fordringers ophør · 19
Opfyldelsesfejl · 19, 30, 58, 64,
66, 76, 79, 87, 93, 98, 99, 108,
147, 148, 162
- definition · 16
Opgivelse · Se frafald
Opgørelser · 43, 57, 58, 66, 94,
108, 125, 140, 141, 144, 168,
171, 182, 185, 187, 198
- endelige · 66, 176
Ophør, formuerettens lære om
fordringers · 21
Oplysningspligt · 192
Opsigelser · 64, 88
Overarbejdsbetaling · 137
Overdragelser · 37, 124, 187
Overformynderiet · 198
Overopfyldelse · 19, 21, 22, 32,
45, 62, 75, 76, 83, 84, 87, 89,
105, 127, 130, 146
Overpriser · 175, 188
Overvæltning · 75, 81, 87, 88,
181, 183

P

Pantebreve · 144
Partsautonomi · 87, 164
Passivitet · 29, 56, 66, 68, 69, 70,
88, 119, 120, 131, 132, 133,
141, 143, 146, 147, 148, 149,

158, 159, 185, 186, 189, 194,
196, 197, 199
Passivitetsgrundsætning · 24, 69,
70, 134
Pengedebitor
- definition · 16
Pengekreditor
- definition · 16
Pengeoverdragelser · 35, 84
Pensionsbidrag · 144, 145
Personskadeerstatning · 140
Postmestre · 171
Præceptiv ret · 41, 134, 135, 189
Praksisændringer · 86
Principle of Charity, The · 38
Princippet om rigtig opfyldelse ·
75, 76, 77
Pristalsregulering · 186, 187
Privilegerede krav · 182
Procesomkostninger · 98
Protest
- udeladt · 137
Provision · 125
Provisioner · 90, 116, 117, 122,
125, 126, 140, 169, 173, 176,
182, 184, 186, 187
Provisionsløn · 90, 117, 173, 182
Putativ betaling · 48
- definition · 16
Påbud · 13, 14, 36, 37, 126, 130,
153, 155, 156, 159, 161
- betalerens p. om frigørelse ·
161

R

Ratebetaling · 184
Ratihabition · 135
Realdebitor · 32, 41, 42, 82, 160
Redere · 168
Rederier · 168, 169, 183, 198

- Refusion · 80, 81, 82, 83, 87, 95,
116, 167, 168, 170, 171, 174,
176, 177, 188, 189, 191, 194,
197, 198
Regnefejl · 172, 173, 196
Regningsarbejde · 185
Regres · 32, 82, 83, 191
Reklamation · 70, 129, 130, 131,
132, 133, 136
- definition · 129
Reklamationsfrister · 130
Reklamationspligt · 129
Rekognitioner · 167
Relevant (forudsætning)
- definition · 16
Renter · 102, 170, 171, 172, 193,
198
Restancelister · 176
Restitutionslæren · 23
Retfærdighed · 52
Retlige standarder · 130
Retningslinjer · 57, 58, 62
Retshandling · 28
- kontrasteret med retshandler ·
28
Retspolitik · 19, 21, 35, 52, 54, 57,
62, 149, 165
Retsuished · 149
Retsvildfarelser · 24, 30, 57, 64,
66, 86, 91, 94, 107, 108, 109,
110, 111, 113, 119, 121, 146,
175, 189
- berigtigelse af r. · 142
- hos begge parter · 142, 189
- ikke-notoriske · 63, 64, 118
- notoriske · 64
- definition · 15
- undskyldelige · 185
Retsvilje · 20, 21, 34, 90, 125,
141, 154, 157, 158, 162, 163,
165, 166
- definition · 16
Revisorer · 136, 159
Rigtig betaling
- definition · 16
Rigtig forudsætning
- definition · 16
Rimelighed · 24, 63, 66, 67, 159,
172
- som påstået grundlag for
betalingskorrektur · 24
Risiko · 52, 63, 66, 67, 68, 99, 190
Risikoplysninger, urigtige · 103,
104, 118, 138, 172, 194
Rygskader · 194
Rådighedsstillelse · 84, 95, 116,
117

S
Sagsbehandlingsfejl · 107, 109
Saldo · 137, 141, 182
Saldokvitteringer · 89, 108, 171
Samlivsophør · 179
Sammentællingsfejl · 44
Samtykke · 124, 138, 168, 198
Selvskyldnerkaution · 106, 124
Simple krav · 190, 195
Sindballe, Kr. · 20, 23, 28, 31, 47,
48, 107
Skadesanmeldelser · 83, 103, 114
Skat · 94, 111, 119, 120, 173, 183,
192
- efterbetaling af · 97, 111, 143,
173, 174
- forlig om · 143
- gentagne fejlbetalinger af · 94
- tilbageholdelse af A-skat ·
185
- tilbagesøgning af · 97, 119,
174
- tilbagesøgning af efterbetalt
s. · 143
Skatteministeriet · 185, 187, 188
Skatterestancer · 176

Stikordsregister

Skattevæsenet · 111, 119, 132,
143, 167, 173, 174, 175, 183,
185, 187, 198
Skatteydere · 97, 122, 167, 183
Skilsmisser · 176, 181
Skødesløshed · 43, 63, 94, 95, 106
Skønsmænd · 131
Skovgebyr-dommen · *Se*
1899/0311 H
Skuespillerinder · 169
Skyldformeninger · 30, 31, 33, 43,
63, 78, 84, 124, 191
Skyldfundament · 38
Slagtere · 174
Smitsom kalvekastning · 176
Sociale ydelser · 39, 107, 109, 188
Socialforvaltningen · 188, 192
Socialministeriet · 177
Sognefogeder · 176
Sogneråd · 86, 91, 136, 139, 142
Soja · 178
Solidarisk ansvar · 177
Sømænd · 175
Springende *condictio indebiti* · 83
Stabssergenter · 111
Stang, Fredrik · 20
Stationærtidspunkt · 146, 199
Status quo · *Se* indrettelse
Stempel · 168, 172, 174
Stiftelsesoverenskomster · 138
Strejker · 179
Strejkeunderstøttelse · 170
Styrmænd · 137, 169
Subjektive forhold
- hos korrektionskreditor · 58
- korrektionsdebitors · 90
- korrektionskreditors · 20
Suspension af forældelse · 149
Svig · 32, 59, 95, 192
Svigtende forudsætning
- definition · 16
Sygdom · 112

Sygedagpenge · 112, 115, 189,
199
Syn og skøn · 142
Sælgerpantebreve · 196
Sættevogne · 110, 111

T

Tantieme · 179
Teaterdirektører · 169
Tegningsaftalen · 138
Terminsydelser · 170
Testamenter · 198
Tilbud
- stiltiende · 125
Tilegnelseshandlinger · 84
Tivoli · 185
Tjenestemænd · 184
Toldvæsenet · 109, 167, 172, 173,
183, 197, 198
Transaktionsomkostninger · 194
Transformatorforeninger · 180
Tvangsauktioner · 177
Typeforudsætninger · 40
- definition · 17
Tyveri · 83, 87, 99, 171, 193
Tyveriskader · 114

U

Uagtsomhed · 54, 60, 66, 93, 95,
97, 98, 99, 105, 115, 146
Uanmodet forretningsførelse · *Se*
negotiorum gestio
Ublandede fordele · 53
- Ussings synspunkter om · 53
Udfyldende ret · 41
Udfyldning
- af aftaler · 41, 51
Udstykning · 178
Ugyldighed, aftaleretlig · 35, 60,
78, 79, 136, 164
Ulykkesforsikring · 103, 112, 194,
199

Umyndige · 124, 198
Underhold · 66, 81, 115, 179, 180, 181
Underholdsbidrag · 41, 84, 95, 116, 117, 135, 176
Underslæb · 184
Undskyldelighed
- af fejl · 179
- af opfyldelsesfejl · 24, 30, 106
- af retsvildfarelse · 41
Urigtig betaling
- definition · 17
Urigtig forudsætning
- definition · 17
Urigtige oplysninger · 114, 185, 193
Urigtige risikoplysninger · 192, 199
Ussing, Henry · 21, 23, 28, 34, 42, 66, 78, 90, 91, 95, 98, 99, 112, 115, 118, 122, 129, 130, 131, 132, 135, 146, 147, 155, 160
Utilregnelig uvidenhed · 132, 143, 148, 159, 188, 196

V

Varneværker · 108
Varsler · 134, 189
Vederlag · 31, 94, 125, 139, 155, 186
Vederlagsforudsætningen
- definition · 17
Vekselerere · 178
Vekselgæld · 125
Veksler · 80, 106, 125, 137, 170
v. Eyben, Bo · 22, 23, 33, 68–71, 81, 89, 101, 116, 118, 160
Vildfarelseslære, formuerettens · 21
Viljesbegrænsninger · 34, 35

Viljeserklæringer · 20, 28, 29, 123, 143, 148, 154, 157
- præsumptive · 123, 158, 159, 163
- definition · 16
- adfærd kan med føje men urette opfattes som en v. · 157
- betalinger er v. · 28, 29, 30, 155, 156
- betingede · 34
- definition · 17
- deres betydning for afgivelsen af løfter · 156
- deres betydning for afgivelsen af påbud · 157
- det samme som retshandler · 28
- er som hovedregel grunden til, at løftegiver forpligtes · 157
- føje til at opfatte en kvittering som en v. om frafald · 139
- føje til at opfatte passivitet som en v. om frafald · 140, 141, 147
- fremførelsen af et *condictio indebiti*-krav er et påbud · 130
- hverken nødvendig eller tilstrækkelig for afgivelsen af løfter · 157
- i hvilken udstrækning kan man støtte ret på dem · 29
- ikke i sig selv forpligtende for afgiveren · 156
- indholdet af en betinget v. · 34
- indholdet af en v., som bygger på en bestemmende forudsætning · 34

Stikordsregister

- indholdet iflg. *Lassen* af en
forbeholdsløs
betalingsretshandel · 36, 37
- retsvirkninger · 36
- som afgives under en
kendelig forudsætning · 21
- som afgives under en rigtig
forudsætning · 34
- stiltiende · 20, 29
- udløser forsætlige løfter · 158
- Vindikationskrav · 22, 45
- Vinding Kruse, Anders* · 19, 23,
24, 28, 29, 46, 48, 56, 62–64,
71, 79, 98, 99, 100, 106, 116,
126, 132, 133, 146, 148, 149
- Virksomhedssalg · 191
- Vognmænd · 110, 177, 182
- Vægtafgift · 111, 182, 187
- fritagelse for · 187
- Værgemål · 138
- Værgepenge · 138
- Værger · 124, 137, 170, 198
- Værgeråd · 177
- Væsentlig (forudsætning)
- definition · 17

Æ

- Ægteskabssager · 135
- Ændringsaftaler · 65
- stiltiende · 94, 125

Ø

- Ølhandlere · 108
- Ørsted, A. S.* · 23, 62, 100

Å

- Aagesen, Aa.* · 23
- Åndsfraværelse · 86